

101
N° 5918.

ALBERTI GEORGII
SCHWARTZII,

In Academia Gryphica Professoris Honerarii &c.

HISTORIA

FINIUM
PRINCIPATUS
RUGIÆ,

QVA

FACIES EORUM ANTIQVISSIMA DELINEA-
TUR ET VARIÆ MUTATIONES, AMPLITUDINIS VI-
CISSITUDINES CÆTERAQVE MEMORABILIA HUC PER-
TINENTIA EX PROBÆ FIDEI MONUMENTIS, SCRIPTIS
COÆVIS, DIPLOMATIBUS ALISQVE VETUSTIS CHAR-
TIS A MEDIO XI. SECCULO AD USQVE TEMPORA HO-
DIERNA CHRONOLOGICO ORDINE OB OCULOS PO-
NUNTUR, ET COMMENTATIONIBUS ETYMOLO-
GICO-CRITICO-HISTORICIS IL-
LUSTRANTUR.

Accessit

Specimen Diplomatum Rugianorum
majoris operis sub titulo RUGIÆ DIPLOMATICÆ
evulgandi nuntium ferens.

Una cum

Indice rerum maxime memorabilium.

Gryphiswaldia, Typis Höpfnerianis, 1727.

AUGUSTISSIMI AC POTENTISSIMI
REGIS SVECORUM

in Pomerania occidentali & Rugia

PRO-PRINCIPI

Comiti Illustrissimo ac Celsissimo

JO. AUGUSTO

de

MEYERFELDT,

Sacræ Regiæ Majestatis & Regni Svecici
Senatori Eminentissimo, Duci copiarum Summo, Cancellario
Regiæ Academiæ Gryphicæ Magnificentissimo
&c. &c.

Domino suo Gratosissimo;

PARITER AC OMNIBUS

Regiæ Majestati in Illustri Pomeraniæ atque Rugiæ Regimine

â CONSILIIIS,

VIRIS ILLUSTRIBUS GENEROSISSIMIS EXCELLENTISSIMIS

Patronis ac Protectoribus suis Maximis

HISTORIAM HANC FINIUM RUGIÆ

Laborum in Patriæ rebus gestis primitias

ea qua debet, humillima animi observantia
facrat

*Omnimodamque felicitatem Patriæ Columnis istis
vovens*

devota se mente commendat.

AUTOR,

I. 7. L. A!

PRÆFAMEN.

Non eadem, qua hodiè, felicitate Patria nostra fruebatur, cum idem ille Sec. XIVti vigesimus sextus laboretur annus, sed omnia tunc belli continenti incendio flagrabant, ob obeundam PRINCIPATUS RUGIÆ opimam hæreditatem, quem morte WITZLAI IV. ultimi ex vetustissima Rugianorum gente sati Principis vacuefactum, hæredipeta non unus ambibat. Et ex pluribus quidem Mecklenburgicus Dux, Werlæque Domini tantoperè eundem appetebant, ut funestissimum etiam bellum, nec sine multo utrinque profuso sanguine terminandum, Pomeraniæ Ducibus, quibus & fœderum & sanguinis jure ille cesserat, inferre haud dubitarent. Hæc tanta videbuntur illis, qui rerum momenta trutinare didicerunt, ut, cum præsentī scripto fatorum, quæ tunc passâ est Patria nostra, memoriam anniversariam celebrare animum induxerim, favere conatibus meis calculumque suum addere non sint dedignaturi. Multis hæctenus in locis inculta jacuit *Historia Pomeraniæ*; incultior jacuit *Rugia*. Est quidem Seculi nostrî peculiaris ea felicitas, ut propter sedulam operam, qua Eruditissimi quique nobilissimæ factorum disciplinæ opitulari quærunt, *Historicum* præprimis vocari mereatur; neque omninò non auxiliares manus *Pomeraniæ Historia* experta est. Sed quam multo plura super sint manca, incerta, perplexa, fabulis conspurcata, illi optimè norunt, qui in repurgando Augiæ hoc stabulo desudarunt. Præcipuè rerum *Rugianarum* serè neglectus est cultus. Vix trigam habemus

mus Scriptorum exiguæ molis, BARTOLDI KRAKEVITZI, magni olim Theologi nostri, cujus hodiernum cineres atque in Abnepote virtutes Patria veneratur, *Orationem de Insula Rugiæ præstantia*, Gryph. 1622. in 4. M. GE. CHRISTOPHORI LEMMII, *Rugiani, Disputationes duas de Rugiæ Insula* 1678. Witteb. 4. & *Relationem brevem de eadem Insula ejusque ab insulribus hostium per Campi-Marschallum KÖNIGSMARCKIUM liberatione* 1678. *idiomate germanico Sundia in 4. excusas*. Hæc etsi non tam Principatum, quam Insulam Rugiæ respiciant, cum *Chronico Rugiano Manuscr.* M. ERN. HENR. WACKENRODERI, Præpositi hodiè Leutizensis, rerum Patriæ gestarum amantissimi Viri, omnem nobis BIBLIOTHECAM HISTORICAM RUGIÆ, Bibliothecam utique in nuce, sistunt. Plurimum igitur hic opus adhuc est Symbolis, quibus hanc meam commentationem ut adjicerem, amor Patriæ una mihi ipsimet Rugiano exitit causa. Nec omni utilitate vacuam fore hoc studium meum, confido. Habuit semper, post conjunctionem etiam suam cum Pomeraniæ Ducatu, & hodiernum habet Principatus Rugiæ peculiare sibi rationes. Eaque, ut cetera taceam, sub conditione Dux Pomer. WARTISLAUS IV. anno 1325. post fata WITZLAI IV. Principis, Rugianas terras Dominio suo adjecit, ut generalia æque ac specialia earundem privilegia ratihaberet; ut indigenas Rugianos officii publicis præficeret, ipseque Principatus perpetuo jure indissolubilis indivisusque esset, quemadmodum, in hæc omnia fidem tunc datam esse atque acceptam, ipsum WARTISLAI IV. Diploma de anno prædicto uberius testatur. Peculiari quoque ratione vi pacis Westphalicæ (Artic. X. n. 4.) Svedorum Sceptro subiectus est Principatus noster. Cum enim intuitu Pomeraniæ & in Provinciæ partem & tituli communionem SERENISSIMA DOMUS BRANDENBURGICA veniret, solius Principatus Rugiæ solitariam non saltem possessionem, sed & titulorum atque insignium usum una SVECIÆ CORONA obtinebat. Neque putes ab hac indole sua recessisse illum ex quo cum Pomerania citeriori sub eodem regimine coadunatus existit, sed ex speciali potentissimorum SVECIÆ REGUM indulgentia patriis suis moribus legibusque hodiernum in dicundo jure utitur, & peculiare non tantum universa Provincia, sed & singuli terrarum Tractus vetustis titulis *der Land- und Garten-Boigdtæ* condecoratos Justitiæ Antistites ex illustrioribus gentis suæ familiis

famliis habet. Vid. *Pommersche Regiments- und Regierungsk- Form de anno 1663. Art. XI.* Sanè hæc omnia talia sunt, ut, quam utilis, quid dicam utilis! quam necessaria sit FINIUM PRINCIPATUS RUGIÆ HISTORIA, satis distinctè loquantur. Sed arduum etiam opus esse, quilibet mecum fatebitur, cum neminem præeuntem habeamus, nisi utroque pede in enarrationibus suis hic titubantes Chronicographos, quorum tamen vestigiis insistenti plus sæpius periculi & confusionis metuendum est quam lucis atque subsidii sperandum. Non tamen omnem propterea animum abjiciendum putavi, aut à me impetrare potui ut à tantæ utilitatis argumento illum omnino cohiberem. Ex ipsis itaque vetustis chartis, aliisque antiquarum rerum fidis interpretibus, consulendum hic Patriæ Historiæ duxi, tantumque tenebris, quæ omnia premere videntur, indè affundendum lucis, quantum id per subsidiorum ac ingenii tenuitatem fieri mihi licuit. Faxit DEUS ut in Nominis sui Gloriam Patriæque emolumentum omnia cedant!

COMMENTATIO
HISTORICO-GEOGRAPHICA,
DE
FINIBUS PRINCIPATUS
RUGIÆ.

Omnis PRINCIPATUS RUGIÆ fida continuaque Historia à temporibus CRITONIS s. CRUCONIS tantum non universæ maritimæ Slaviz potentissimi Dynastæ adeoq; [a] à medio circiter undecimi

A 2

decimi

[a] CRITO enim hic coætaneus fuit SWANTIBORI I. qui juxta chartas monasterii Olivenfis 1107. obiit. De anno tamen, quo Principatum iniit CRITO, non satis inter Historicos convenit. BANGERTUS in not. ad Helm. Lib. I. C. 22. & 57. A. 1066. *Godescalcum* interemptum, *Critonemque* ipsi suffectum fuisse scribit. A KIEMPZEN in Gen. Principp. Rugiæ anno 1073. illum Ditmarfos expugnasse & Lubecam condidisse ait. Cum Bangerto conspirat etiam MICRÆLIUS in Chron. Pom. Sed cum *Crito* eo tempore, quo *Godescalco* ap. Obotritos successit, Rugianorum sine dubio jam Princeps fuerit, exordium Principatus ejus Rugiani in quinquagesimum conjeci, certumque posui pro incerto annum. Senium enim jam contraxisse dicitur *Crito* ubi ab *Henrico* interfectus est, ita, ut si A. 50. quo Reip. administratio-

nem

decimi Seculi orditur, tribusque ætatibus, quas regentium diversæ familiæ ab invicem distingvunt, absolvitur. *Prima* ætate indigenarum Principum; *secunda* Pomeraniæ Ducum; *tertia* Sveciæ Regum imperio parentem ficit. Priores duæ ætates suis iterum ratione finium periodis distingvuntur. Tertia continuo hucdum temporis rerumque fluxu labitur. Hunc igitur ordinem ab ipsa rerum gestarum ratione petitem nostra quoque tractatio observabit.

ÆTATIS PRIMÆ.

Periodus prima ab ineunte regimine

CRITONIS usque ad mortem JAROMARI I. sive ab
anno 1050, usque ad annum 1212.

§. I.

RUGIANOS antiquissimis etiam Seculis, præcipuè ex quo Insulani facti sunt, semper res suas sibi habuisse, certisque terminis ac limitibus à cœteris s. *Vandalorum* s. *Slavorum* terris, discretam Provinciam incoluisse, monumentorum indubitata fide [b] docemur. Suis & paruisse regibus [c] constat, Slavorum, quod volunt, vocabulo *Krola* nuncupatis, adeoque vel ipso hoc monarchico imperio, à cœteris, qui ejus haud patientes fuisse creduntur, discretos. Hoc modo determinatam ab aliis Rempubl. jam effecerunt sub Radeslavo sive Ratzlaff, tempore Caroli M. circa A. 778. & imperantibus [d] Ludowico Pio, filioque Lothario I. sub [e] Gestimulo. [f] Successerunt in eadem Reip. forma subindè alii, donec tandem rerum summa post mortem [g] Grimmi ad filium Cruconem translata fuit.

§. II.

nem ap. suos suscepit, 20. annorum ætatem habuisse, vitamque ad A. 1105. cum BANGERTO l. c. protraxisse statuamus, 75. omnino vivendo complevisset annos, quod fieri facile potuisse quilibet dabit.

[b] TAC. L. de M. G. JORNANDES de rebus Gestis. EICSTED. Epit. Ann. Manusc. &c.

[c] MICRÆL Chron. Lib. II. n. 22.

[d] CRANTZ. Vand. L. II. C. 25. HELMOLD. Chron. Slav. L. II. C. 12.

[e] MICRÆL. l. c. n. 27.

[f] NIC. à KLEMZEN in Gen. Manusc. Principp. Rug.

[g] *Grimm* dicitur ap. ALBERTUM Stadensem, CRANTZIUM in Vand. MICRÆLIUM

§. II.

Eadem ferè tempestate *Obotriti*, (nunc Mecklenburgici audiunt) Principem suum GODOSCALCUM, qui nimium ipsis Christianus fuerat [h] interfecerant. Veriti igitur ne filii, quorum bigam habebat, si rerum potirentur, paternæ cædis aliquando ab illis pœnas fumerent, utroque post habito, [i] CRUCONEM sibi Dominum eligebant, Heroem, si crudelitatis [k] nota cum odio Christianismi abfuisse, & staturæ proceritate & virtutis gloria inter maximos Seculi sui numerandum, cujus Dominium ab occidente, *Nord-Albingi*, Holfatiæ incolæ, ab oriente *Pena* fluvius, & à Septentrionibus *mare Balticum* claudebant. Fuisse verò Critonem *Obotritorum* non saltem electum sed & *Rugianorum* [l] Principem procul dubio hæreditarium, monumenta domestica tantum non omnia produunt. Neque est quod recentior eorum ætas nobis objiciatur, cum in HELMOLDO etiam, Scriptore magnæ in rebus Slavorum fidei ac Critoni ferè coætaneo non prætereunda asserti istius vestigia offendantur; Quo refero quod, cum Lib. I. Chron. Slav. C. 34. n. 1. & 2. HENRICI, Godescalci interfecti minoris natu filii excursions in Critonis terras narrat, maritimas etiam oras Slaviæ, vel uti ipse notanter loqui amat, *omnem maritimam Slavorum Provinciam*, scribat percussam, & infinitam ex illis prædam actam esse, tertiumque repetita

A 3

vexa-

LIUM [in Chron. Pom. sed ap. HELMOLDUM in Chron. Slav. *Grinus*, & HUITFELD. in Chron. Dan. corruptius adhuc *Crinus* scribitur. Habet quoque KANTZOVIVS in Chron. Pom. Manuscr. *Grinus*, additque: Von welchem *Grin* man nichts findet/ aber ich halte er sey etwan in den *Schlachten*/ die die Luthitier unter sich thaten umbgekommen. LAZIUS de Migrationibus gentium, uti ubivis ferè in Historia nostra delirat, ita etiam *Grimi* voc. in *Chrinum* ipsi transfiguratum esse, non est, quod miremur. Id tamen propter tenuem notitiam quam de hoc principe habemus, observari meretur, quod sub CONRADO II. Imper. HENRICI III. Patre celebratum fuisse *Grimum* nostrum scribat, duosque filios *Lubemarum* & *Critonem*, à quorum primo Lubecam (quâ fide ipse norit) nomen accepisse contendit, ab ipso progenitos esse, vid. LAZ. 1. c. L. XII. p. m. 653.

[h] HELMOLD. 1. c. L. I. c. 22. sqq. CRANTZ. L. III. c. 4. sqq.

[i] HELM. 1. c. C. 22. 25.

[k] In *Chronico Slav.* incerti auctoris ap. LINDENBROGIUM cap. 26. dicitur *Crito Dei Tyrannus* & LAMBECIO in Origg. Hamb. *Obotritorum tyrannus*.

[l] EICKSTÈDE in Epitom. Ann. KANTZOV. & MICRÆL. in Chrono.

vexatione, magnum omnibus Slavorum populis *insulas & litus maris habitantibus* terrorem fuisse incussum, adeo quidem, ut & ipse Cruco, ne perpetuis prædationibus cuncta exhaurirentur, pacis tandem condiciones admittere & HENRICO avitæ provinciæ partem concedere sit coactus. Hinc enim elucescit, quod præter *Obo-eritorum* terram, quam electione gentis consecutus erat, omnis etiam Slavorum maritima ora, & illa quidem, *cui insule objectæ sunt*, Cruconis imperio subjecta fuerit, quæ sane Pomeraniæ citerioris oræ maritimæ vicinisquæ eidem insulis, interquas Rugia nunquam non [m] caput fuit, vel ipso HELMOLDO & ADAMO Bremensi interpretibus, quam optime omnia conveniunt. Nec obstat, unius saltem, quæ *Wilzorum* è regione posita fuerit, insulæ mentionem ap. ADAMUM *Brem.* & HELMOLDUM fieri, tres enim illas jam tum fuisse in istis oris Insulas, quæ RUGIÆ, USDOMIÆ atque WOLLINI nominibus hodiernum extant, etsi multis in locis, maxime qua mare spectant, aquarum eluvie nunc sint concepitæ, ex ipsorum etiam HELMOLDI atque ADAMI Bremensis aliis locis liquet. Nam dum ille L. I. C. I. hic autem Hist. Eccl. Lib. I. cap. 12. de tribus diversis ostiis loquuntur in ea regione, quæ Julinum caput habebat, obviis, nihil sanè aliud innuunt, quam quod duæ jam tum hic locorum obviæ fuerint insulæ, USDOMIA sc. atque WOLLINUM, quæ nostra etiam, quod dixi, ætate supersunt. Etsi enim de una saltem illi loquantur Insula, quam tria freta (*Pene sc. & Odere ostia*) alluere narrant, lapsos tamen hic esse utrumque aprico clarissus est die, ipsa rerum indole loquente, quod duo ostia unam, sed tria duas omnino insulas faciant. Unde & non soli Pomeraniæ Historici CRITONEM RUGIANORUM PRINCIPEM habent, sed exteri quoque agnoscunt. Sic, ut à pluribus abstineam, LAZIUS M. G. L. XII. p. m. 652. *Rugorum Regem* & HÜBNERUS rerum Historiarum vir peritissimus Tab. Gen. 192. *Rugie Principem*. CASP. DANCKWERTHUS in descript. Ducat. Slesvic. & Holfatici *paganum Rugianum*, (einen Heyden aus Rügen) BURGOLDENSIS in Mantissa ad Instr. P. W. p. 108. *primum Rugiorum Principem, cujus facinora à Vandalicis scriptoribus accuratius annotata sunt*, vocant: Hinc BANGERTUS in NOTIS ad HELM. Lib. I. cap. 57. p. m. 139. Rugianos, dicit, tam crebras in HENRICI terras præfertim-
que

[m] HELMOLD. I. c. C. 2. ADAMUS BREMENS. de situ Daniæ. Chron. Slav. incerti auctoris C. III.

que Lubecam, Urbem à Critone aut exstructam, aut restauratam, invasiones suscepisse, ut mortem illius ulciscerentur, cujus sane nullus dolor eos anxisset, si alienum, non illorum HENRICUS interfecisset Principem.

§. III.

Ast nunc etiam, qui fuerint *Reipublice Rugiane* sub CRITONE *limites*, dispiciendum. Hoc rectè fieri nequit, nisi Geographicum illud systema, quod in (n) Historicis temporum istorum, de variarum Gentium Slavicarum maritimas ac Balthicum mare provincias incolentium situ offertur, perpetuo oculis obversetur. Primi igitur, ut ab occidente ordiamur, *Vagrii* & hodiernam *Vagriam* & insignem *Holsatiæ* partem ad *Travennam* usque habitabant; Horum vicini ab oriente erant *Polabi* terrarum *Ratzeburgenium* incolæ; *Polabos* excipiebat *Obotritorum* natio, omnem, qui ad *Varnam* fere protenditur, terrarum Tractum complexa. Deinde (o) sequebantur validissimi *Kizinatorum* sive *Chizzinatorum* & *Circipanorum* populi, Dominium non modo *Rostochiense*, quod ad *Rekenitzam* & *Trebelam* fluvios excurrit, sed & omnem cis *Penam* jacentem Provinciam, quam hodie *POMERANIAM SVECICAM* vulgò vocari audimus, sibi occupantes. Tum superatâ *Penâ Tollenfi*, *Tollenfæ* in *Pomerania* hodiernum notissimi amnis accolæ obviam fiebant. His versus Euro notum juncti *Redarii* s. *Rbeteri* à *Rbete* metropoli, ad *lacum recentem* sita, sic dicti, quorum ad *Oderam* protendebantur fines; Denique trans *Oderam* in omni terrarum spatio, quod ad *Polonos* usque pertingit, *Pomerani* sedem habebant. Juvat porro hic observasse, quod *Kizinatorum*, *Circipanorum*, *Tollenforum* & *Rbeterorum* commune omnium nomen (p) *Wilzorum* atque *Leuticiorum* fuerit, quodve aded,

quic-

[n] ADAMUS BREM. H. E. L. II. C. 10. sqq. L. III. C. 22. 23. 24. & de situ *Daniae* C. 21. sqq. X. seriem in novissima LINDENBROGII Collectione Scripp. Sept. observatam HELMOLDO l. c. C. 2. 20. 21. & alibi passim. Cum his conf. Chron. Slav. incerti aut. c. 2. seqv.

[o] Ne objiciatur omissos hic esse *Warnavos* s. *Warnabos*, uti ADAMO BREM. MENSIS vocantur; Hi enim mediterraneas tenebant sedes. Nostrum saltem est, matitimorum indigitare regiones.

[p] Frustra consumunt operam, qui pro Slavicis venditant *Wilzorum* atque *Leuticiorum* vocabula. De primo enim expresse fatetur EGINHARTUS de vita

&

quicquid *Warnam Oderamq;* fluvios interjacet regionis, unus hic ipse ex 4. nationibus conflatus populus latissima sane ditione tenuerit. Præsertim arctiori inter se vinculo jungebantur *Kizini & Circipani*,
atque

& gestis CAROLI M. *Slavis*, qui nostra consuetudine WILSI, proprie vero, h. e. sua lingua WELATABI dicuntur, illatum est bellum. Imo expressius affirmatur in ANNALL rerum gestarum à CAROLO M. verbis: *Natio quædam Slavorum est in Germania, sedens super littus oceani*, qui propria lingua WELATABI, Francica autem WILSI vocantur. Non est, quod huic effato opponantur verba ADAMI Bremensis H. E. Lib. III. C. 24. *quatuor*, dicens, *sunt populi Winulorum*, qui ab illis WILTZI, à nobis verò LEUTICII dicuntur. Potior quippe hic esse debet EGINHARTI Autorisque annalium modo dictorum autoritas, utpote qui in Aula Regis Francorum degentes *Slavicum* vocabulum pro *Francico* sumsisse nemini facile præsumetur. Quod vero ad *Leuticiorum* pertinet nomen, pro Germanico illud simpliciter declarari ab ADAMO Brem. in allegato superius loco audimus. Cumque HELMOLDUS 1. c. L. I. C. 2. à fortitudine WILZOS & LEUTICIOS dictos esse narrat, KANTZOVIVSQUE noster in Chr. Manufr. *homines robustos atque virilia animi* ultimo speciatim nomine indigari contendat, non multum abest, quin pro indubitato habeam, à veteri germanica voce *Leudes* s. *Leodes* formatam hanc appellationem esse; Hoc enim nomine in Legibus Burgundionum & West-Gothorum sæpius veniunt, reipublicæ cives bonæ frugis, qui pro Patria & Principe fortiter depugnant, quo sensu TURONENSIS Hist. Lib. III. C. 23. scribit: *Theodbertus Rex à Leodibus suis defensus est & in Regno stabilitus*. Imo si mavis Gothico - Germanicum esse dixerim, Gothis quippe juxta JOHANNEM PERINGSKIOLD in *annotat. ad vitam Theodorici* p. 364. & 382. *Lid* vel *Luit* & *Lyeb* significat *Kriegs. Bold* / milites. Affirmat & Cl. OLAUS RUDBECK in Specimine usus Lingvæ Gothicæ p. 18. *Lyde* & *Lude* servum notare atque ministrum contendens. In specie de *Leuticiorum* nomine observari adhuc meretur, quod triplicis illud apud Scriptores latitudinis sit; Modo enim in amplissimo significato accipitur, de quo vid. Pomeranica callentissimi DREGERI Specimen Introd. in Histor. finium Pom. anno 1721. sub Præsidio Domini ANDRÆ WESTPHALII, Academiæ nostræ p. 1. Rectoris Magnifici, Fautorisque mei magnopere colendi, non sine applausu in publico Disputantium conflictu defensum. Adjiciatur tamen illis, quæ ibidem ad probandam hanc acceptionem allata sunt, locus apud HELMOLDUM Lib. I. C. 62. sub injr. occurrens, in quo *Leuticii* quoque dicuntur, qui *Wagriis* sunt contermini, *Polabi* alias peculiari nomine ubi-vis vocati. Interdum etiam angustissimo sensu soli *Tollensi* atque *Rbeteri* hoc titulo salutantur, uti conjicere licet ex fine cap. 36. L. I. ejusdem Helmoldi. Inter utrumque medius ac frequentissimus est ille significatus, qui ad *quatuor* populos supra commemoratos extenditur. Cæterum de origine populi *Leuticiorum* conf. MICRÆL, 1. c. L. I. n. 21.

atque promiscuis ex parte sedibus utebantur. Quæ forsan est ratio, quod CRANTZIUS *Vand. L. II. C. 20, L. III. C. 23.* de utroque tanquam de uno locutus est populo. Id quidem certum fatis, non in Mecklenburgico tantum solo, sed & in Pomeraniæ Ducatu Rugiæque Principatû, qua *Penam* fluvium uterque contingit, ad *Gutzkoviama* usque (ne quid amplius dicam) sedes aliquando provexisse. Non enim nominibus propriis villarum, quæ in hoc terrarum tractu *Kisfinorum* sive *Kesfinorum* memoriam vel hodie servant tantum, probatum id datur, sed utique cis *Trevelam* sive *Trebelam*, *Kizinos* vel *Kisfinos* habitasse, (q) è bullis ALEXANDRI III. & COELESTINI III. Pon-

B

tifi-

- (q) Exhibentur illæ inter Privilegia Hamburgensis Archi-Ecclesiæ in collectione recentissima LINDENBROGIANA Scriptt. Septentr. p. 167. & 169. Prior ALEXANDRI anno 1177. posterior COELESTINI anno 1191. emanavit. Ultimæ hujus verba huc facientia ita fluunt: *In Kizin*, scil confirmamus, *Wotenchæ prope Dimin cum aliis 4. villis.* Ubi sane *Wotenchæ* procul omni dubio est villa *Wotnick*, quæ in privilegio, quod Duces Pomeraniæ BOGISLAUS IV. BARNIMUS II. & OTTO I. anno 1292. Civitati Deminensi impertiti sunt, *Wotenneke* nominatur, & civitati cum per pluribus aliis prædiis in peculium conceditur. Talia enim ut credamus & ipsorum convenientia nominum, & monstratus hic villæ situs abunde persuadent. Reliquas autem 4. villas, quæ pariter in allegatis Bullæ istius verbis Ecclesiæ Sverinensi collatæ leguntur, in interioribus atque à *Trebelæ* versus orientem longius recedentibus sitas fuisse regionibus, non sinit me dubitare, quod Episcopum Romanum in recensendis locis cæteris plerumque hic ab occidente versus orientem solem procedere observavi, unde probabile fit, eodem etiam ordine in terra *Kizinatorum* illum usum fuisse. Non magis igitur reprehendendus erat BANGERTUS OLDENBURGIO in *Schediasmate de Mecklenburgensium conversione* §. 7. quod *Kizinos* circa *Griphiswaldiam* nostram atque *Gutzkaviam* habitasse in notis ad HELMOLDUM existimat, quam ipse DN. OLDENBURGIUS, quod soli Rostochiensium territorio eosdem adscribit. Uterque verum quidem, sed inadæquatè dixit. Pari enim jure & *Pomerania* sibi *Kizinos* vindicat & *Mecklenburgum*, ita tamen ut majorem populi partem hodiernam *Megapoliæ* incoluisse, demus. An vero & *Circipanorum* in utraque Provincia possessio fuerit de eo valde adhuc dubito. In *Schediasmate* quidem jam memorato l. c. Tractus etiam *Malchbinensis* ad ditionem eorum pertinuisse scribitur, sed vereor, ut idoneis argumentis hoc adstrui possit. Ne *Demminenses* quidem, pro *Circipanis* haberi amplius posse, sed finibus *Kizinatorum* jam annumeratos fuisse, Papæ COELESTINI non obscurè nos docuit Bulla, perdoctæque altera ALEXANDRI III. in qua *Demminensis* regio & terra *Circipanorum*,

tificum, quibus foundationem atque dotationem Ecclesiæ Episcopalis Sverinensis confirmarunt, evinci potest.

§. IV.

rum, *Circipene* ibidem vocata, tanquam res disparatæ sibi invicem contradistingvuntur. Multo igitur minus ad *Malcbinesium* Tractum, qui ultra *Deminum* est, sedes protraxisse *Circipanos* crediderim, in quam sententiam quoque *HUITFELD* in *Danmarkis Rigis Kronicke* p. 153. de *Circipanis* scribit: *Som ligger hos Tribozes. Sundenfes*, (*CRANTZ*, *Vand. L. 7. C. 15.*) *Bardenses*, *Damgardenses*, *Tribuseenses*, *Grimmenses*, *Wolgastranas* & *Gryphiswaldenses* terras à *Circipanis* habitatas fuisse, certum puto. Hæc nobis edisserendi ansam præbuere verba Bullæ *COELESTINI* superius allata. Eandem vero donationis villæ *Wotenick* confirmationem etiam *ALEXANDER III.* jam ante *COELESTINUM* anno 1177. elargitus erat, sed more in Romanis Diplomatum fere solito, ita depravatis locorum rerumque nominibus propriis ab illo omnia obscurantur, ut, nisi clariori aliquanto sermone hic usum *COELESTINUM* interpretem præmisissemus, frustra de sensu eorum, quæ ab *ALEXANDRO* dicuntur, enodando vel *Oedipus* laboraret. Verba Papæ, postquam de 5. villis circa *Warin* usque ad *Glambike* (quod de urbe *Waren* & *Galenbeke* in Dominio *Stargardensi* *Pomeraniæ* contemina villa interpretor,) locutus est, ita leguntur: *Es ultra Nivele, Wolcbxa pleno consensu prædicti Principis Prebeslai, cum omni justitia & utilitate* (scil. confirmamus.) Hic mihi *Wolcbxa* vocabulum (in quo vel ipsa incondita omnem pronuntiationem respuens literarum conjunctio, corruptam scriptionem prodit) idem illud *Wotencha* *COELESTINI* est, omnis nempe difformitas in literis *l. c. h. x.* residere cuilibet facile patet. Sed redde *τῶ l.* lineam transversam, sic *t*; restitue *τῶ c.* circellum recurvum ipsi ademptum, sic *e*; adime *τῶ b.* incongruum unicum, sic *n.* tibi recuperabis. Fac denique *k*, quod levisimo scriptionis errore in *x* transfigurari potuit, postliminio etiam redeat, atque sic tibi loco fictitii *Wolcbxa*, *Wotenka*, h. e. idem illud *COELESTINI* *Wotencha* redibit. Simili *Ortographiæ* navo laborat vox *Nivele*, sub qua, nisi omnia me fallunt, *Pomeraniæ* *Rugiæ*que nostræ *Trebeln* & *Tribela* offertur. Non capto muscas. Cui enim ductus literarum istius *Seculi* vel mediocriter innotuerunt, ille quam facillime mihi largietur, quod literæ *t* & *r* immediate & arctius conjunctæ *Lectori* non satis cauto, præsertim extraneo *Italo*, speciem *N.* majusculi sive *Romani*, uti quidem manu illud pingi consuevit, præbere potuerint. Confirmatur itaque *Ecclesiæ Sverinensi* villa *WOTENIK* ultra *TREBELAM* sita. Atqui hunc sensum etiam contextus verborum infert. De villis enim terrarum *PRIBISLAI* sermo est Papæ, ille Dominus *Provinciæ Kiznorum* erat, quam ultra *Trebelam* in *Pomeraniam* etiam procurrisse audivimus. Ubi igitur omnia loca, quæ cis *Trebelam* è *Ditione PRIBISLAI* *Ecclesiæ* donata erant, recensuerat *Papa*, tandem & ultra *Trebelam* *Wotenka* villa nominari debebat.

§. IV.

His prælibatis quæstio oritur: Quibusnam populorum istorum hæreditario jure imperaverit CRITO? Hanc ut distinctè resolvamus, antè omnia observandum videtur, quod medio fere Seculo XI. vel omnino circa A. 1060. omnis ora maritima, quam Balticum mare ab *Holsatia* usque ad *Poloniam* ambit, tribus diversis subjecta fuerit Principibus. Ab occidente GODESCHALCUS Misteboi Bilungi trinepos ardentè Christianus *Obotritos* regnabat. In ad-versa orientis plaga SVANTIBORUS familiæ Ducalis Pomeraniæ, quod novimus, Serenissimus sator, *Pomeranorum, Rbeterorum & Tollensorum* rem publicam administrabat. In medio igitur constitutus CRITO, præter *Rugianos insulanos, Kizinos* etiam atque *Circipanos*, sive tractus terrarum *Rostochiensis, Gnoyensis*, cum Ditionibus cis *Rekenizam* atque *Trevelam* ad *Penam* distentis, imperio suo complectebatur. Fateor temerariam cuiquam videri posse hanc meam partitionem; sed audendum est aliquid in Historia antiqua, ubi non semper apodicticæ demonstrationes haberi possunt. Parum hic scietur, si conjecisse periculum est.

§. V.

Ne tamen hanc meam sententiam nullis plane, aut saltem ficulneis argumentis superstructam esse existimes, aliquanto penitius eam nunc duco evolvendam. Quod itaque *Obotritos* solum, non vero simul & *Kizinos* ad rempublicam GODESCHALCI referendos putaverim, (r) HELMOLDI me movit præcipue autoritas, *Obotritorum* Principem illum in oppositione ad *Kisfinos & Circipanos* appellantis. Quin ex ipsa enarratione gravissimi belli, quod inter *Circipanos & Kisfinos* ex una, (s) interque *Tbolensos & Rbeteros* ex altera parte temporibus hujus Principis de summatu potestatis atque hono-

B 2

noris

[r] Chron. Slav. L. I. C. 21. add. CRANTZIUS Vaud. L. III. C. 2.

[s] HELM. l. c. ADAM. BREM. H. E. L. III. C. 24. Non eadem tamen ratione uterque scriptor belligerantium partes introducunt. Ille bipertitos fuisse quatuor illos populos refert, unam causam *Circipanis* atque *Kisfinis*, contrariam autem *Tolensis & Rbeteris* tuentibus. Hic autem solos *Circipanos* cæterorum insultus sustinuisse & incredibili ferè virtute ter represisse scribit. Sed HELMOLDI sententiæ, EIKSTEDIUS in Epit. Annalium Manuser. MICRÆL. in Chron. Pom. KANTZOV, in Chr. Manuser. præterque istos & per plures alios etiam CRANTZIUS Vandal. Lib. III. C. 2. subscribunt.

noris administratum est, luculentius vel leviter pensitanti apparet, non *Kizinos* magis quam *Circipanos* inter subditos ejus numeratos fuisse. Ter enim victi *Rbeteri* & *Tolens* inter alios ad *GODESCHALCUM* quoque confugientes, auxilia adversus hostes ab ipso impetrabant, sed nunquam impetrassent, si contra proprios ipsius subditos efflagitassent. Dixi in opposita orientali plaga *SVANTIBORUM* non tantum *Pomeranis* ultra Oderam, sed & cis eandem *Rbeteris* atque *Tolens* imperitasse. Nec quicquam præter rem hic dixisse videbor illis, qui primæ saltem divisionis (t) terrarum hæreditariarum inter filios *SVANTIBORI* an. 1107. (u) factæ recordabuntur. Tunc enim constans Historicorum nostrorum traditio est, *WARTISLAO* & *RATIBORO* contigisse quicquid terrarum inter (w) *Megapoliam* atque *Persan-*

[t] Clarissima sunt verba *VAL. EICKSTADII* in Epitome Ann. Manusc. ad an. 1107. *Mortuo Svantiboro an. Domini 1107. filii, quos 4. reliquerat, regnare ceperunt, factaque divisione Vartislaus & Ratiborus citeriorem Pomeraniam, que à Megapolia, quam conterminam habet, initium capit, & ad Parsantam pertingit, obtinuerunt.* In eandem mentem *MICRÆL.* l. c. L. II. n. 58. & 67. *KANTZOV.* Chr. Manusc. atque alii plures scribunt.

[u] Sequor hic computum *EICKSTEDIO* l. c. observatum. *MICRÆLIUS* non satis hic sibi constare videtur Lib. II. n. 58. enim an. 1111. hanc terrarum partitionem factam esse tradit; sed n. 67. verius quidem ad an. 1108. eam rejicit.

[w] Imo ultra fines *Megapolie* hodiernæ *SVANTIBORI* vel saltem filiorum illius atque Successorum potestatem dilatatam fuisse ex *CRAMERO* Gr. P. R. Chr. L. I. C. 16. & 32. atque *MICRÆL.* L. III. n. 16. probatur. Equidem *HARTKNOCHIO* suspecta videtur *CRAMERI* relatio, quod *WARTISLAUS* etiam *Gustroviam* potestati suæ subditam habuerit, suoque nutu à gentilismo repurgandam eandem curaverit. Ideoque putat *MICRÆLIUM* *Gustroviæ* mentionem facere non fuisse ausum. Sed immerito hæc suspicatus est, cum pro *CRAMERO* etiam faciat Diploma indulgentiarum *Innocentii Pontificis* Sacello St. sanguinis *Gustroviensi* an. 1486. impertitum, in quo uti apud *FRID. THOMAM* in *Luthero Bissecli* - sene p. 8. exhibitum oppidum, *Gustrove Caminensis Diœcesis* esse scribitur, haud obscuro judicio quod Principum *Pomeraniæ* Jurisdictionis illud temporibus plantatæ ibidem Ecclesiæ fuerit. Neque obstat, quo minus cis-Oderana Provincia *SVANTIBORO* jam paruisse dicatur, quod *HARTKNOCHIUS* l. c. ex *HELMOLDI* L. I. C. 36. objecit. Distingvantur tempora, tum hæc quoque concordabit Scriptura. Poruit *HENRICUS* Princeps *Obotritorum* post interfectum *CRITONEM* & mortuum *SVANTIBORUM* tam feliciter res suas egisse, (sed num revera egerit infra vide-

Persantam ulterioris Pomeraniæ inclytum annem continetur, imo exercuisse dominium in Provincia hac cis-Oderana WARTISLAUM & Status atque civitates ejusdem *Usdomiam* ad (x) comitia provincialia convocasse; paruisse etiam istos atque apparuisse conversionis Pomeraniæ Historia dubitare neminem finit. Fuisse igitur inter possessiones SVANTIBORI, quod filii tanquam patrimonii sibi relicti partem revera acceperunt, extra omnem positum est controversiam. Non contemnenda etiam dictorum vestigia occurrunt, in certamine illo *Lutitorum* antea jam commemorato. Vix enim puto bis victos, multisque millibus cæsis victos Trans-Penanos *Tolensorum* & *Rheterorum* populos tertia vice adversus hostes victores in aciem prodire potuisse, quod tamen nullis hucdum extraneorum principum auxiliis muniti fecisse dicuntur, nisi Pomeranos ultra Oderam incolentes concives habuissent indeque vires repassent.

§. VI.

Denique quod inter GODESCHALCI & SVANTIBORI Dominia utrinque comprehendebatur regionis spatium à *Kisfinis* & *Circipanis* habitatum CRITONI nostro tanquam provinciam hæreditariam adjudicavi, non uno inductus argumento. Prima hujus rei indicia iterum mihi invenire videor in Historia belli illius, *Kizinorum* & *Circipanorum* cum *Tolensis* & *Rheteris*, ab HELMOLDO descripti. Major hic imperata inferioribus tandem *Circipanis* atque *Kisfinis* multa

B 3

erat

videbimus) ut Pomeranis etiam ad Poloniam usque jugum imposuerit. Hæc tamen SVANTIBORI ætate ipsoque mortis illius tempore, quod nostra nunc respicit tractatio, jam tum facta fuisse, quomodo demum HARTKNOCHUS probabit? Haud igitur ipsi largiri possumus BOGISLAI I. atque CASINIRI I. SVANTIBORI nostri nepotum ætate demum *Lutitios* istos populos Pomeraniæ subiectos fuisse, cum filius illius WARTISLAUS I. *Lörzenses*, *Demminenses*, *Treptoeses* aliosque provinciæ *Lutitorum* ordines *Usdomiam* evocavit, ac adeo superioritatem territorialem in istis regionibus sine ullius contradictione exercuerit: insuperque Diploma superfit WARTISLAI I. (quod à DREGERO ex promisso in Disp. supra citata dato publicandum expectamus) ubi ipse se Ducem non tantum Pomeraniæ atque Sedini, sed & *Lutitiæ* dixit, confer. Præf. ad Lib. VI. Chron. MICRÆL. & infra nota [] ad §. XI.

[x] CRAM, Gr. Poñ. S. Chr. L. I. C. 30 MICRÆL. L. II, n. 68. p. 236.

erat (y) 15000. marcarum, quæ BANGERTO ad h.l. putante 15000. imperialium summam æquavit, quam ut ab ipsis persolvi potuisset, in ea præsertim, quæ apud istas gentes tunc fuit nummorum penuria, nisi eadem cum Rugianis civitate gaudentes ad sacrum sc. *Svantovii* communem thesaurum recurrere licuisset. (z) His accedant monumentorum domesticorum & extraneorum Historico- rum testimonia fide digna. EICKSTÆDIUS *Epit. Ann. Manuscr.* ejusdem hujus belli Historiam nectens, quos modo *Circipanos* atque *Kiz- zinenses* dixerat, mox communi utrisque nomine *Rugianos* appellat. MICRÆLIUS (a) non magis pro *Rugiano* quam *Lutitio CRITONEM* habet, & ad *Principatum Rugiæ* præter *Sundensem*, *Bardensem*, *Grimmen- sem*, *Tribeseanum* agros, comitatum quoque *Gützkoviensem*, tractum *Gryphiswaldensem*, *Loizensem*, *Abbatiam Eldenaviensem*, *Præfecturamq. & civi- tatem Wolgastanam* (b) refert. CRAMERUS RATZEUM CRITONIS Succes- forem

- [y] Solis Rugianis Infulanis ab HENRICO Obotritorum Principe ad redimendam pacem, filio etiam WOLDEMARO occiso, non nisi 4400. marcæ imponeban- tur, juxta HELMOLDUM l. c. C. 38. quæ ergò futura esset proportio? Nisi di- camus gravius delictum minori summa hic esse expiatum, quod, jam antè suba- ctis *Circipanis* & *Kisfuis*, soli infulani rebellionis poenas dabant, cum tempore GODESCHALCI univèrsa Rugiana Respublica plecteretur.
- [z] Totum igitur hoc bellum, non tam sacrum, atque ob prioratum Idolorum SVANTOVITI & RADEGAŒTI, quam politicum & ob suprematum Princi- pum hinc Rugiani, illinc Pomerani gestum fuisse credo, imò ante hoc bellum *Tollenzos* etiam & *Retheros* Rugiano Sceptro subfuisse, indè conjicio, quod mo- tum hoc à dictis modo populis bellum *rebellionem* HELMOLDUS non certè sine causa dicit. Ipsum GRIMUM Cruconis Patrem in eo occubuisse KANZO- VIUS in Chron. Manuscr. autumat, quare crediderim ego, post mortem Paren- tis eo vehementius illud à filio continuatum, tandemque inter conditiones pacis mutua ad stipulatione matrimonium cum Slavina SVANTIBORI filia in- eundum firmatum fuisse.
- [a] l. c. Lib. II. n. 55. & Lib. VI. n. 19. l. c. Lib. I. C. 40.
- [b] Sæpius in determinandis limitibus hujus Principatus non satis sibi constare, & deoquo incertæ causæ indicia prodere videtur. Modo enim coarctat illos & tantum non soli infulæ includit, modo dilatat & augustissimos facit. Hæc res, fateor, non semel dubium me movit atque stomachum. Sed ex parale- lismo demum Historico & analogia penitiori rerum apud Rugianos gestarum, didici venerari hujus scriptoris fidem satis hac quidem in parte ubique sui memoris, modo Lectorem sortiatur Potentatus Rugiani vicissitudines & revo- lutiones

forem præter Rugiam quoque *Wolgastensium* terram (quæ Provinciæ Circipanæ portio erat,) obtinuisse scribit. Confirmantur quæcunque ab istis dicta sunt denuò apud HELMOLDVM, cum in (c) *universa terra Slavorum dominium obtinuisse Critonem* pronuntiat. Parebant non saltem *Obotriti* sed & *Marchici Slavi* imperio ejus. Qua igitur veritatis specie *Kizineses* & *Circipanos* omnium proximos & ante portas quasi insulæ suæ constitutos sui fuisse juris (d) existimabis? Hæreditari-
um

lutiones callentem. Ita hic quoque dictis suum robur inest, si ad eam in qua nunc scriptio nostra versatur ætatem referantur; Scous futurum si cum sequiori tempore componere ea vellemus. Eadem cautione opus est, legenti Chronicon SCHOMAKERI Pom. Manuscr. ap. quem æque latè patere Principatus nostri limites testantur apertè verba: *Unter das Fürstenthum Rügen gehöret/ das Land Barth/ Grimmen/ Tribsee und die Abthey zum Camp / und das beschlossen Land auffm Darße/ auch die Grasschafft Sützow. Hat Städte: Stralsund/ Greiffswald/ Lbitz und den Flecken Sützow / die Abthey Eldenau / und die Stadt und das Ambt Wolgast.*

[c] HELMOLDUS Christianus non modo, sed & Ecclesiæ Presbyter, sine dubio favorabilia, quæ de CRITONE ipsi narranda fuerunt, non extendit. In omnium enim memoria & oculis adhuc erant tempore illius funestæ crudelitatis vestigia, qua grassatus hic Princeps erat in Sacra & corpora Christianorum. Magnum itaque omninò faciendum est istud ab hoste profectum de amplitudine Domini CRITONIS testimonium. Verè dicere potuit in universa Slavorum terra imperasse eum. Nam & Pomerani, cum durius ipsis videretur subjectionis jugum à SVANTIBORO impositum, quam ut libertati eorum conveniret, teste MICRÆLIO I. c. Lib. II. n. 63. in generum CRITONEM transtulerunt Dominium jure tutelari juniorum Principum filiorum nomine illius administrandum. Ita ut utique ea tempestate omnis ab Holfatia ad Poloniam usque extensa Slavia illum venerata sit Monarcham.

[d] Non igitur à vero aliena sunt, quæ tradunt MICRÆLIUS I. c. Lib. VI. n. 1. EICKSTEDIUS in descriptione Pomeraniæ apud CRAM. Gr. R. Chr. L. I. C. 9. JENEAS SYLVIUS in de Statu Europæ FRID. III. Cap. XXIII. f. 68. Tom. II. scriptt. Germ. à FREHERO editt. FRANC. IRENICUS L. XII. Germ. Exg. f. 220. b. sub lit. P. Pomeraniæ olim fines ad Warnam usque patuisse & *Rostochium* quoque ei accensendum scribentes. Hac tantum cautione adhibita, ne de Pomerania Principatui Rugiæ contradistincta & speciatim, sed generatim sic dicta intelligantur ea; quatenus nempe à conjunctione utriusque Reipublicæ sub uno Ducum Pomeraniæ & post extinctam eorum familiam Potentissimæ Coronæ Svedorum regimine eodem Pomeraniæ nomine Principatus etiam Rugiæ, saltem qua continentis terræ est, nuncupari consuevit. Spectant huc verba SCHOMAKERI in Chr. Manuscr. *Wiewohl Pommern/Cassuben/Wenden/Rügen/ ihre eigene Rahmen und Grengen haben/ so isst doch in eine Gewohnheit kommen/ daß man die Lande alle Pommern heisset.*

um autem Provinciæ hujus Dominum fuisse, non levi probabilitate, ut credam, inducor. Præcipua mihi argumenta sunt 1.] quod Rugiani, ex quo Insulam inhabitare cœperunt, semper etiam (e) probatæ autoritatis Scriptoribus adjacentes in continente terras possedisse creduntur. 2.] Sub Circipanis etiam (f) Rugiani intelliguntur, adeoque cum cis-Penans terræ continentis incolis unum eundemque populum fecerunt. 3.] GRIMUS, ut alias memoratum, regiones istas jam (g) tenuit, inque CRITONEM filium jure hæreditario transtulit. 4.] A CRITONE sive filius sive ex fratre nepos atque Successor RATZEUS eodem sangvinis jure illas accepit. Quod ad *Kisfinos* speciatim attinet, illos etiam inter hæreditarios CRITONIS subditos

[e] Ex aliis hic nominasse sufficiat J. C. SPENERUM, magnum Virum & antiquitatum Germanicarum felicissimum interpretem, cui in Not. Germ. antiq. L. V. C. 4. §. 7. not. z. Rugii etiam prope Insulam videntur coluisse, quam post TACITI ætatem occuparunt cuique nomen indiderunt Rugiæ, & MICRÆLIUM L. I. n. 12. 20. 21. alibi. Eademque etiam terminorum status Rugiani amplitudo Sec. IX. LUDOVICO PIO & LOTHARIO I. Imperatoribus jam fuit. Patec hoc ex ultimi hujus donatione, qua devicti à se Regis Rugiani Gestimuli terræ Corbejensi concessisse Monasterio legitur. In Corbejensi Chronico enim ap. MEIBOMIUM Tom. I. Script. Germ. p. 755. claris id verbis testatur Autor: *Dominus Lotharius Imperator, dicens, tradidit Rugiam Insulam, cum tota circumjacente Provincia.* Et Autor Annal. Paderborn. L. II. p. 127. in eadem sententiam scribit.

[f] NICOLAUS à KLEMPZEN in Chr. Manusc. ad an. 1026. *Circipaner* sind die *Wolgastirer/ Barditer und Rugianer/ tradit.* Imo & *Wilzorum* nomen *Rugianos* sub se comprehendit, ac promiscuus utriusque denominationis ap. Scriptores non raro usus est, ut apud HELMOLD. l. c. L. I. C. 15. Unde apud SPENERUM Not. Germ. med. C. 4. §. 6. not. I. post *Obotritos*, qua occidentem spectant, ne nominatis quidem *Kisfinis*, Rugiani immediate ponuntur. Et V. E. LOESCHERUS, admirandum illud Ecclesiæ purioris omnigenæque eruditionis Lumen in der Einleit. zur *Hist. medii ævi Sect. III. p. 209.* sub *Wilzis* Rugianos quoque peculiarem constituisse pagum non dubitat asseverare. *Die Wilzi waren früher Ostwerts/ inquit, wo jetzt Vor-Pommern gelegen/ und gehörten dazu der pagus Kisfinorum, Circipani und Redariorum oder Tolenze, (credo u. Tolenser) auch aller Muthmaßung nach die Rugiani auf der Insel Rügen.* Hinc dubium penes me quidem nullum est, spectare etiam ad Rugianos quæcunque in Scriptoribus de *Wilzis* in genere traduntur.

[g] Hujus rei vestigium hæcudum obvium est in nomine urbis *Grimme*, cui appellationem & Originem *Grimus* dedisse traditione hæud suspecta à Scriptoribus perhibetur.

ditos eo minus numerare dubito, quo lucidius ex iis, quæ de GODESCHALCI ditione, ejusdemque finibus evicta sunt, jam elucescit, non fuisse hujus illos potestati subjectos. Hoc enim ex concesso per se mihi fluere videtur, ad civitatem Rugianam Parentis Critonis GRIMMI, pertinuisse. Ne quid dicam de ipso terrarum, quas infidebant, situ, qui talia ut (h) statuamus omnino s'vadet.

C

§. VII.

[h] His omnibus hætenus disputatis magnoperè obloqui videntur PROCOPIIUS in Hist. Goth. DITHMARUS Merseb. atque HELMOLDUS in Chronic. Saltim istorum præcipue nixus testimoniis MICRÆLIUS in illam devenit sententiam Chron. L. II. n. 11. 58. & 65. quod *Lutitii* sive *Wilzi* istis temporibus Reges aut Principes hæditarios nondum habuerint, populari regimine cuncta gerentes, donec post fata SVANTIBORI sponte sua avitam libertatem deponere & WARTISLAI filii ejus dominio se submittere consultius judicaverint. Qua stante sententia, nostra certè hypothesis de populis istis, hinc Critonis, illinc Svantibori Reipublicæ accensendis prona ruina collabitur. Ne igitur hic causæ desimus nostræ, suis ipsi antiquiores illi Scriptores verbis loquantur. PROCOPII l. c. L. III. sic habet oratio: *Gentes illæ Antæ ac Sclavi non unius reguntur imperio, sed omnium consensu, ideoque si quid utile aut damnosum creditur, de eo in concilio agitur.* DITHMARI verba l. c. L. VI. p. 136. sunt: *Istis (Lutitiis) Dominus specialiter non præfidel ullus. Unanimi consilio ad placitum suimet necessaria discutientes, in rebus efficiendis omnes concordant.* HELMOLDI denique sic concepta relatio: *Ravi, qui & Rugiani, gens fortissima Slavorum, qui soli habent regem, extra quorum sententiam nihil agi de publicis rebus fas est.* Jam vero hic fateor, me nullibi invenire, quæ MICRÆLIUS invenisse sibi videtur. Procopium nihil aliud audio dicentem, quam 1.] quod non sub unius imperio *Antæ & Sclavi* steterint; Et hoc quidem procul est dubio, quia quot nationes eorum, tot erant Respublicæ suis singulæ parentes principibus. 2.] Non negat fuisse regentis apud illos imperium, sed unius imperio fuisse rectos, unius arbitrio respublicas illorum administratas, negat. Dithmarum, Hartknochius Origg. Pom. jam interpretatus est, de sua speciatim locutum fuisse ætate. Quod uti forsan displicere non poterat, cum & in hæditariis regnis non raro ejusmodi vicissitudines occurrat; Ita omnino observatu hic dignum arbitror, quod non regem sed *specialem* sive *peculiarem*, sed *absoluti imperii regem* haud habuisse Lutitios scribar. Nec satis certum est, quosnam hic intelligat *Leuticios* Dithmarus, cum L. VII. Chron. *Abotriti* etiam & *Wavini* sub *Leutitiorum* nomine veniant. Denique & Helmoldum suorum tantum temporum Historiam descripsisse novimus, adeoque illum rerum statum, qui tunc fuit, ob oculos habuisse, non est quod dubitemus. Vivebat autem atque scribebat Sec. XII. quo tempore primum Hen-

RICUS

§. VII.

Possessionum tam opimarum (i) caput *Insula* erat *Rugia*, quam *Rugi* veteres, ex quo pristinis in ulteriori Pomerania habitationibus relictis incolere cœperunt, præcipuam semper tutissimamque fortunarum suarum (k) sedem habuere. Hæc pedestri itinere adiri non

zicus Obotritorum Princeps Godeschalci filius & postea potentissimus ille Saxonum Dux HENRICUS re atque nomine Leo, conjunctis cum WALDEMARO I. Danorum Rege viribus, omnes ad *Penam* usque Slavorum populos sub jugum miserant. *Rugiani* autem undis circumfluentibus muniti, ista tempestare diu immunes, à RATZEO, & postquam ille fato concesserat TETZLA-VO majori natu filio ejus *regia manu* regebantur; tantum viribus pollentes, ut etiam Reges Danorum invasionibus laceessere, veteresque injurias ulcisci auderent. Tunc omnino *soli Rugiani regem habebant*. CRANTZ. Vand. L. V. C. 32. conf. infra § XIV. nota prima. Et quamvis ipsi etiam Rugiani tandem debellarentur, in Provinciam tamen à victoribus ad instar cœterorum Slavorum non sunt redacti, sed suos ut sibi retinerent Principes, permissum. Quinimo *soli Rugiani* hic dici videntur habere regem, non tam in oppositione ad alias Slavorum gentes, quam ad cœteras *Insulas australi* oræ Balthici maris objectas, ut sensus sit: Nullam ex istis præter solam Rugiam peculiarem Regem habuisse. Hanc enim in mentem scripsit CRANTZ. Dan. L. I. C. 1. *Hæc Insula Sola ex tribus, suorum Principum vetus recognoscit imperium, non mutans Dominos, licet linguam cum suis Principibus immutaverit*. Non vero inde cum MICRÆLIO negare licet, quod & alii Slavorum populi hæreditarios suos sive Principes sive Reges habuerint. Est enim Obotritorum & Wilzorum Regum Regulatorumque, ante dominatum Henrici Leonis, ordine sanguinis sibi invicem succedentium, in Historia Carolingorum Imperatorum aliisque vetustis monumentis, frequens commemoratio. Totus ut ego in illa sententia, quod sine hæreditariis Dominis nunquam septentrionalium Slavorum populi fuerint, nisi interdum in turbido rerum statu, quo summa imis miserari solent, temporaria quædam vicissitudo interposita fuit.

[i] CRANTZIUS Dan. L. I. C. 1. *jam olim*, scribit, *Rugia insignis, ut totius Vandalicæ nationis caput haberetur*. Et Libr. VI. C. 28. *Rugia Gentis & omnis nationis (uti ferunt) caput, & omnis Vandalicæ decus eximium*.

[k] Ad hoc *insulæ*, non vero continentis incolas, nomen *Ulmi-Rugorum*, quod ap. JORNANDEM de rebus Gothicis occurrit, respicere, omnino mihi persuasum est, etsi MICRÆLIUS & alii quamplurimi, hos in continentem transponant, & *Ethel-Rugos* vicissim *Insulanos* faciant. Haberent me consentientem, si idoneis argumentis probari id posset; Sed cum præter illud JORNANDIS, quam longissimè ab istis oris remoti scriptoris, obscurius testimonium, nil suppetat, potior

non poterat, nisi forsan hiemali tempore strata per glaciem via; qua tamen transitum moliri, res plena periculi est, cum liquefacto ponte facile, qua redeundum erat, porta ocludatur. Equidem cum hoc insigni commodo majus illud conjunctum erat incommodum, quod piratarum incurfibus patebat, in istis præsertim Scellis, ubi prædari (1) honestum erat atque Classi prædatoriæ præesse,

C 2

in

potior apud me ratio est vestigiorum veritatis, quæ per etymologiam vocis hic recluduntur; Etenim vocabulum *Holm*, (cum quo illud *Ulm* vel secus sententium consensu unum omnino idemque est) in lingua *Gotthica* & hodierna *Sveo-Gothica*, nativo & proprio significato, nihil aliud quam Insulam notat, quemadmodum, ne extra patriam migremus, in nomine insulæ *Dånholm* propè Sundium jacentis, domesticum hujus rei documentum præbetur. Adeoque *Ulmi-Rugi* sunt *Rugi Insulani*. Communiter his contradistinguntur *Ethel-Rugi*, sed & ab ista opinione alienum me fateor. Idem hoc nominis esse, ac si diceret, *Nobiles Rugos* (dic Edlen Rugianer) unanimi scriptorum interpretatione constat. Hoc proprium fuisse contendunt illis, qui Insulam habitassent. Ast quæ demum excogitari poterit ratio, quare eam sibi gloriæ eminentiam Insulani præ cæteris arrogare voluissent. Sane, nisi semina discordiæ ipsosmet inter se spargere data opera studuisse dices, ab illo etiam fastu, in gente præsertim ambitiosa, qualis Rugiana erat, abstinendum fuisse concedes. Puto itaque duas istas *Ulmi-Rugorum* & *Ethel-Rugorum* appellationes non esse hic sumendas, pro unius ejusdemque divisionis sibi invicem oppositis membris, sed pro duobus *disparatis*; Ita ut posterior hæc omnibus Rugianis communis, prior autem illa solis insulanis propria fuerit; Altera locum habitationis, altera gloriam nominis respicit. Omnes enim Rugiani & propter fortitudinem & propter familiaritatem Deorum *nobilitate excellentiori* claruerunt; *primatum præferentes in omni Slavorum natione, habentes regem & fanum celeberrimum, tradente HELMOLDO* Chron. Slav. L. I. C. 35. Omnes ergo *ETHEL-RUGI* fuerunt. Non autem omnes *INSULANI* sive *ULMI-RUGI* esse potuerunt, cum non omnes insula caperet, sed multi etiam oram maritimam insulæ oppositam habitarent.

[1] Notabilis est locus CRANTZII L. II. Norvæg. Cap. I. *Omnis illa borealis natio, priusquam Christo crederet, ferocissimos aluit & emisit viros, quibus rapere, latrocinari terra marique laudi foret: ut, aliquando Lacedæmonii in præcipuis virtutibus furta numerant. In his autem provinciis aquilonis crebra fratrum regum ea fuit hereditatis partitio, ut alius terra, alius ponto dominaretur. Piraticam enim justam deputabant militiam, eaque locupletati inter suos erant honoratiores. Quumque deessent, qui maria transeuntes spoliarentur, in proxima versis littora, prædas agebant in naves, conf. Vand. L. I. C. 7.*

in mari obviam factas naves aut diripuisse, aut omnino sibi occupasse, & maritimas oras exposita latronum manu expilasse; expilatas

C. 7. Idem confirmat præstantissimus quondam Regius Historiographus atque Professor Upsaliensis PĒTRUS LAGERLOEF in Dissert. de Scandianorum rebus maritimis anno 1690. Upsal. habita, quam, cum aliis in Germania nostra rarioribus Svedorum multi juga eruditione refertis scriptis, probatissimis florentis in Svecia rei literariæ documentis, benevole mecum communicavit, Fautor meus æstumatissimus, Vir ipse Svecus & antiquitates Patriæ suæ elegantissime doctus, DN. CHRISTIANUS NETTELBLÄDT, J. U. D. & Prof. in Academia nostra longè dignissimus. Bifingar sive Bifinge vocabantur isti prædones à Gothica & hodiernum apud nos usitata voce Bygd/ quia æstuaria & maris sinus ipsis pro latibulis erant, unde & hi Bifingabola/ i. e. latebræ prædorum tunc nuncupabantur. Quibus de rebus prolixius agendi dabitur occasio in Dictionario Etymologico, evolutionem nominum antiquorum, tam personis quam locis in Pomerania priorum, tradente, quod prelo fere paratum habeo, Filii regum 12. aut omnino 15. annum egressi jam deponere solebant tyrocinia hujus artis, & quamprimum tantum profecerant, ut præesse Classi prædatoriæ possent, Sidfongar/ Nådäsfongar & Wicf-Rongar sive Reges maritimi, Insulani, & æstuarii præsidentes salutabantur. In Pomerania nostra Jumnenses sive Jomsburgenses, (qui, Julinenses ne an Winetenses fuerint, in medio relinquo) prædatoria hac arte præ cæteris excelluerunt, unde Joms-Vikingar, i. e. Piratarum Jomsburgensium in vetustis septentrionalium monumentis frequentissima est commemoratio. Pervenitque ad nostram ætatem rarissimum æque ac vetustissimum Manuscriptum, quod titulum Joms-Vikingar Saga præfert, & Jomsburgensium res terra marique fortiter gestas narrat. Rarissimum inquam antiquitatis depositum, ita sane, ut vix credam, Generosissimum, innumerisque in Patriam nostram meritis, quam ut latere possit, multo notiores DN. AUTOREM Schematis Historiæ Pomeraniæ Provincialis (sive des Plans einer Pommersehen Land-Historie,) majori unquam aut gratiori officio Pomeraniam omnemque Rempublicam literariam sibi devincire posse, quam si cum ipso hoc opere Pomeranis omnibus salivam movente, monumenti etiam illius copiam typis expressam publici juris facturus esset. Quod quidem ut citius contingat, prosperam ipsi valetudinem, otia, subsidia quæ adhuc sunt in desideriis ejus & fausta quævis alia ex animo apprecamur. Qui fragmenta ex illa Joms-Vikingar Saga cupit, illius appetitum satiare poterit BARTHOLINUS Antiq. Dan. de causis contemptæ à Danis adburgentibus mortis, ubi passim ea obviam habebit. Nobis unicum eorum, quod ex C. 14. excerptum L. II. C. 9. exhibuit, speciminis loco cum B. L. communicare liceat. In lingua illud Gothica ita orditur: *Peir sctia nu i Jomsborg &c. Totius autem pericopæ versio sequentibus verbis fuit: Illi nunc pace parta Joms-*
burgum

latas igne ferroque vastasse, Principibus & heroibus dignum habebatur. Sed hæc calamitas non admodum metuenda erat Rugianis, utpote qui ipsi hanc artem (m) rectissime callentes, in procinctu habebant Classem, qua propria littora tuerentur & aliena infestarent. (n)

C 3

Danos

Burgum incolant, leges suas stricte observantes. Quavis estate expeditiones suscipiebant, varias terras infestantes & summa gloria florentes, pro fortissimis habiti sunt bellatoribus; cum nulli alii ætatis ejus ipsis celebritate æquales essent. Dicti autem sunt Pirata Jomsburgenses. Aliud domesticum & quidem illustre exemplum Principis qui pro Vikingo se gesserit, in BARNIMO VI., Duce Wolgastano ostenditur à CRANTZIO Norvag. L. VI. C. 8. & in Excerpto Manufer. Chronici Slavici; Qvem tamen ille corruptè Berubam; & hoc corruptius Germanium vocat; Cœterum rem omnem ita enarrans; Germanus der Herzog zu Wolgast/ist mit einer grossen Schiffahrt in die See gezogen/ wie man gemeinet hat/ die Räuber zu straffen. Aber als er die [nicht] hat betreffen mügen/ hat er bey Nord-Sunde Kauffleute benommen; darnach hat sie der Wind verstreuet/ also daß etliche Schiffe in Norwegen/ Sriesland/ und der grösste Hauffen in Dännemarcen gekommen/ und wenig gerettet. Achtzig Perfohen hat der König von Dännemarc davon erhascht/ und enthaupten lassen. At hujus contra naves mercatorum susceptæ expeditionis justas Barnimo fuisse causas adeoque non piraticam illum exercuisse, sed legitimum bellum administrasse ex historia istorum temporum facile probari potest. Conf. Chron. Slav. apud Lindenbrog ad A. 1401.

[m] Vid HELMOLDUS Chr. Slav. L. I. C. 35. L. II. C. 13. CRANTZ. Vandal. L. III. C. 22. & 35. L. IV. C. 26. L. V. C. 17.

[n] *Wandalis enim & Danis juxta CRANTZIUM Vand. L. IV. C. 27. perpetua fuit de mutua præda colluctatio. PRIBISLAUS Duci HENRICO Leoni circa medium Seculi 12. tributarius Princeps, apud Geroldum Episcopum conqueritur de immodicis tributis, quibus ab illo onerarentur, ita ut aliter paupertati suæ consulere non possent, quam mare turbando. Si locus, inquit, esset, quo diffugere possemus! Transseuntibus Travennam, ecce similis calamitas illis est: (nam & inibi Dux Henricus rerum Dominus erat) venientibus ad Panim fluvium nihil ominis adest, (per Circipanorum enim terram victricia etiam arma circumtulera.) Quid ergo restat, quam ut omnis terris feramur in mare, & habitemus cum gurgitibus? Aus qua culpa nostra, si pulsæ patria, turba verimus mare, cum accipimus viaticum à DANIS sive institoribus qui mare remigant? nonne Principum erit hæc noxa, qui nos propellunt? HELM. l. c. L. I. C. 83. CRANTZ. Vand. L. IV. C. 24. Verum, ut tunc temporis ea ipsis potuit esse causa molestandi Danos, non tamen semper fuit, sed libidine animi sæpius & jocando quasi Danis bella moverunt, Danorum enim impugnationes, teste*

HEL

Danos vexasse, inter præcipuas ipsis delicias habebatur, ob (o) inveterata hujus Gentis odia; quæ tamen vicem suo tempore (p) illis

HELMOLDO l. c. L. II. C. 13. pro nihilo ducebant, imo voluptuosum existimabant manum cum eis conferere. Confirmat EICKSTEDIUS in Epitome Annal.: *Pro ludo, scribens, & voluptate erat Vandalis, cum Danis conflictari.*

- [o] Antiquissima similtas inter Danicæ nostræque maritimæ oræ incolæ regnavit. *Vetus & pene innatum erat odium duarum mari diremptarum nationum, communis utriusque mare palestra, primum de præda inde etiam de gloria certantium, verba sunt CRANTZII Vand. L. V. C. 40. Multo ante Slavorum, ne dicam Christi adventum Danorum Rex HELGO, cum SCALCO Monarcha Vandalorum, qui primi Patriam nostram infederunt cœuenta bella gesit eumque quod perhibetur, sub jugum misit. Vid. CRANTZ. ex Saxone Grammatico, Vand. Lib. I. C. 7. HUITFELD Chron. Dan. P. I. sub HELGO 12. Ex quibus seminibus deinceps continuâ fere inter utramque gentem inimicitia pullulavit, commemorante ex antiquitatis testimonio BANGERTO in not. ad HELMOLDI L. I. C. 11. n. 1. Nec segnius ea continuata, ex quo Slavi Provincias nostras intrarunt, Danis non saltem Balthici sed & Septentrionalis oceanii littora classe sua piratica undiquaque HELMOLDO L. I. aliisque testibus, non saltem vexantibus, verum & nostræ hujus oræ Dominium subinde affectantibus: *Dulce enim semper fuit Danorum regibus in Germania tenere ditionem, CRANTZIO Vand. L. VII. C. 4. tradente. Proinde sub specioso Christianismi inter illos propagandi obtentu, eodem anno geminas etiam expeditiones contra Rugianos præsertim suscipiebant; Tandemque eventus votis respondebat, Rugianis enim Christianismus, Danis Rugiani acquirebantur. Nunquam autem contra Slavos quidem fortunam magis adversam habuerunt, quam Sec. X. sub Sven Ottone vel, uti ab admorsâ barba cognominabatur, Tinggeskego Rege Apostata atque Patricida, quem semel iterumque & tertium Julinenses captivum ductum non nisi gravi lytro accepto libertati reddiderunt. Julinenses tanta in hunc hostem fortuna usos fuisse, cum JOH. ISAC. PONTANO L. V. in HARALDO, CRANTZIO Vand. Lib. II. C. 32. Dan. Lib. IV. C. 21. 22. HOJERO in den furz gefasien Dännemærckischen Geschichten/ p. 24. aliisque Scriptoribus Danicis dixi. ALBERTUS vero Stadenfis ad an. 984. JUMNEM & HELMOLDUS l. c. Lib. I. C. 15. WINNETAM nominant.**

- [p] Erant enim Dani rerum maritimarum & ad militiam navalem spectantium peritissimi, ut propter navium consuetudinem etiam formam nautarum in vestitu olim haberent, quam temporibus Helmoldi tamen jam abdicatam, scarlatico vario Grisso purpuraque & bysso commutaverant; testante ARNOLDO in contin. Chron. Slav. L. III. C. 5.

lis reddebat, sedulo (q) curans, ne quid comissorum impune ferrent. Unum post hominem memoriam immedicabile insulæ huius malum fuit, quod maris profundi undique incumbentis fluctibus (r) detestatur.

[q] Desidiæ HELMOLDUS L. II. C. 13. accusat Danorum reges in vindicandis injuriis à Slavis illatis: *Reges, scribens, Danorum segnes & discincti & inter continuas epulas semper poti, vix aliquando sentiunt percussuras plagarum.* L. I. C. 51. autem solis civilibus bellis Danos pollere ait. Verum enim vero videat ille, quo animo hæc scripserit, cum aliis in locis, quod Dani etiam ultrò & non lacessti Slavorum non minus quam aliorum maritimorum populorum ditiones impetierint, & ipse prodit, & continuator ejus ARNOLDUS, quod jam sua ætate domi militiæque pro politissimo populo se gesserint, aperte testatur.

[r] *Yasmonda* etiam Peninsulæ cretacea littora altissimo fastigio exurgentia, undarum & glaciei frequenti impetu contunduntur alternasque patiuntur ruinas. Majus autem detrimentum sentiunt cespiticia loca, quorum lutosa terra facile resolvitur. Sinus *Trumperwyck*, qui nunc duorum fere milliarium discrimine *Wittoviam* à *Yasmonda* divellit, aliquando nullus fuisse creditur. Celebratissimæ *Arcona* ampla olim sedes, ad exiguas hodiè reliquias redacta est, omni ambitu tria vix jugera æquante. Cætera ab anno 1168. quo *Arcona* à Danis expugnabatur, profundum æquor rapuit. Versus Austrum parva illa *Ruden* Insula, olim *Rugiæ* conjuncta, deinde angusto & quod saltu superari potuit freto ab eadem determinata creditur. Nunc autem duorum fere milliarium intercapedine ab invicem distant. Ex *Ruden* versus Eorum procedenti alia obviam sit Insula. *Oia* est nomen, *Gryphiswaldensis* autem cognomen habet, ex quo in peculio hujus civitatis numerari cœpit. Hanc enim inter alia præmia fidei Principibus suis præstitæ Sec. XIV. post acerrimum illud de Successione in Principatu *Rugiæ* cum *Mecklenburgicis* bellum, *Gryphiswaldiam* nostram tulisse, penes me quidem extra omne positum est dubium; Non vero, quod & hæc aliquando *Rugiæ* contermina fuerit Insula. Saltem ante Slavorum in istas oras ingressum & tempore Gothorum, quos circa nativratem Christi hic confedissee scimus, jam Insulam fuisse, ipsum, quo insignita est, nomen prodit. Ex Gothica enim illud lingua petium, terramque undis circumdatam notat. *Oi* (verba sunt BAAZII in inventario Ecclesiæ Sveo-Gothorum L. I. C. I.) est primitivum notans insulam, quam aqua in gyrum agunt. Indeque descendit vocabulum *En*, sive rectius *Oi-Land* / ejus hodiernum in denominandis Insulis apud Belgas præsertim frequens obtinet usus. Neque hæc una hujus nominis est quam Principatus noster fovet. Sed & in ora occidentali *Rugiæ* & in Salo Bardensi vulgo *der Bødden* ejusdem nominis inveniuntur. Priorque illa vel eo titulo memoratu digna est, quod verustæ fami-

ratur. Nullibi quidem ita(s) depressum solum ut aggerum munitis inundantium aquarum molem arcere incolæ eius cogantur; sed lenta edacitate Oceanus littora eius carpit, & exiguis illis sæpiusque repetitis furtis, tanta damna diuturnitate temporis dedit, ut in multo angustiores fines tandem coacta sit, fecundissima isthæc terra, vixque(t) dimidiam pristinæ amplitudinis partem, eamque

familiæ *de ter von der Dese* ad quam pertinet, ab ea nomen contigit. Habet & Rugia, qua spectat ad occasum, *Hiddenseam* Insulam sibi vicinam. Hanc esse CRANTZII *Hithim* sive *Hirbim* cuius Vandal. L. VI. C. 17. & Dan. Lib. VI. C. 5. mentionem facit, ipse rerum ibidem enarratarum circumstantiæ credere jubent, ut vocabulum *Hiddense* idem mihi videatur ac *Hiddens* sive *Hithims-Ö*, i. e. Insula *Hidden* sive *Hirbim*. Quod indicio est, istam quoque antiquissimis temporibus à Rugia jam separatam fuisse terram. *Critonis* nostri ævo jam undique fluctibus cinctam inde existimo, quod in descriptione prælii navalis, eodem XII. Seculo, quo Crito ille adhuc superstes fuit, Danos inter atque Pomeraniæ Duces è regione portus *Gelendæ* sive *Gellen*, commissi, jam tum insulam proximam Rugiæ nuncupatam inveni apud CRANTZIUM II. cc. Non nego tamen multo arctiori aquarum discrimine distasse. Quotannis enim observatur majus inter utramque spatium aperiri. Cæterum noto, quod in Extracto Manuscr. Germ. Chron. Slavici *Haddoscha* hæc insula nominetur. Hæc priora mea de insula *Hithim* cogitata fuerunt. Sed penitius consideratis locis illis ex CRANTZIO citatis, me ipsum, fateor, dubium factum esse, an & quæ hodie *Hiddense* audit Insula sub voce *Hithim* intelligi commode queat. Video enim ex Dan. L. VI. C. 5. BUGISLAUM & CASIMIRUM Pomeraniæ Duces Dominos terræ illius fuisse. Hæc ad *Hiddenseam* non quadrant utpote quod & ista tempestate & nullo non tempore in Principum Rugiæ potestate fuit.

[s] Quo spectant verba EICKSTEDII in Descript. Rugiæ apud CRAMERUM Gr. & Chr. L. I. C. 39. p. m. 73. & MICRÆLIO L. VI. n. 9. p. 391.

[t] Vid. MICRÆLIUS in Chr. L. VI. n. 1. p. 379. expresse scribens: *Das Baltische Meer hätte allgemach so umb sich gefressen/ daß die Insel Rügen kaum halb so groß gelassen/ als sie vorzeiten gewesen.* Non igitur postsumus assentiri EGIDIO von der MYLEN, qui in antiq. Pom. Rep. §. V. nullum longo temporum intervallo damnum in istis oris nostris, quod mare intulisset, observatum fuisse, præter Vinetæ submersionem & insulæ Ruden à Rugia divulsionem. Etsi enim non tanta, non tamen & levia hominum hodiernum viventium memoria intulisse, infra ostensuri sumus, ubi recentissimus finium principatus nostri status delineandus erit. Hic tamen addi meretur, MICRÆLIUM Lib. II. n. 15. p. 143. seq. multo majora adhuc eloqui detrimenta, dum in ea versatur opinio, quod omnes ille patentissimus sinus, qui ab occidentali parte Rugiæ, &

eamque laceram & multis aquarum sinuosis flexibus disruptam, hodie servat. Certum igitur est, quod CRITO Princeps multo majorem, nostrâ hodiernâ, Rugiam possederit; incertum vero, (u) an unquam extiterit tempus, quo ne insula quidem fuit.

D

§. VIII.

ab oriente *Lacu Gardensi* ulterioris Pomeraniæ clauditur pristinas terræ continentis sedes hodie occupet.

[u] Si conjecturis locus est, Rugiam nostram nego esse ex illis insulis, quæ universali orbis inundationi originem debent. Minori enim freto à terra continente & olim divulsâ fuit, & hodiernum, postquam tot Seculorum etiam incrementis illud auctum est, divellitur, quam ut furoris tam impetuosi aquarum effectus credatur. Neque ex earum mihi numero habetur esse, quæ aut alluvione sabuli atque limi marini aggerantur, aut terræ violentiori motu è fundo maris protruduntur, aut denique recessu maris nudantur. Tali enim originî partim regionum nostrarum, partim & ipsius insulæ refragari videtur conditio; Puto itaque illis an numerandam esse, quæ olim terræ continenti conjunctæ aut lenta & furaci edacitate, aut violentiori exastuatione maris ab illa disjunctæ sunt. Ultimum tamen hoc majori verosimilitudini inniti facile cuilibet dabo. Jam vero cum terribilioris diluvii particularis in Germaniæ quidem oras effusi nulla ad nos pervenerit memoria, quam *Cimbrici* illius, quod plus annos centum Nativitatem Salvatoris antecessit, *Cimbrosque* cum *Teutonibus* sedibus quas in *Jutia*, *Slesvico*, *Holsatia*, &c. fixerant, pepulit, eo quoque Insulæ Rugiæ nostræ referre ortum non dubito. Probabilis conjectura est, ab occidentali, aut quæ inter occasum & septentriones media est cœli plaga, rapidam illam auram spirasse, quæ tam immensam aquarum molem Cimbrorum sedibus invenxit. Hoc enim terrarum istarum situs infert. Jam si spectamus Rugiam nostram, videmus ea parte, qua occidenti adversa est, maxime laceram esse. Hic cernuntur præter majores illas insulas *Hiddense* atque *Ummantz*, per plures parvæ, ipsa vicinitate pristinum cum Rugia nexum ostendentes; Hic undique Syrtis & undarum brevibus infesta loca; Hic littorum flexuosi anfractus cernuntur; Hic ad Trajectum in Wittoviam (*bey der Wittovschen Fâhr*) ipsa terræ viscera mare invadit, eoque pervadit, ut nisi isthmus quo terra *Yasmunda* cum *Wittovia* & reliquo insulæ corpore cohæret, tenuè discrimen objiceret, maria quæ nunc dividit, inter se committerentur. Fretum quod Rugiam à continente dividit ab occasu solis æstivo, in directe oppositam cœli regionem meatu haud quaquam inflexo procedit; Aperto, uti videtur, indicio, ab eadem plaga acriorem flatum illum extitisse, qui pulsu illius maris utramque terram disruptit. Hæc omnia sane eo comparata sunt, ut eadem tempestate, quæ Cimbrorum antiquas perdidit sedes, nostram quoque Rugiam tam aspere esse tractatam, edicant. *Taciti* enim ætate, qui primo post C. N. Seculo vivebat, insulam jam, illamque ipsam cultu *Herzba* inclytam insulam fuisse, pro indubitabili ex libro de M. G.

agne-

§. VIII.

Non magis ab injuria maris exitit immunis continentis ad Principatum nostrum spectantis maritima ora. Nihil jam dicam de

agnosco. Imo ipsa locorum quorundam vocabula hodiernum loquuntur, antiquissimis jam temporibus hanc violentiam aquarum factam esse. Sic, ut bigam tantum exemplorum afferam, eidem illi occidentali insulæ Rugiæ littori objecta est alia parvula insula *Oi*, quod *Gothicum* vocabulum est; fretumque illud, quod terram Wittoviam, qua versus meridiem cuspidata descendit, insulamque *Hiddenseam* interluit *Troch* appellatur. Hæc itidem Gothica est notatio. *Troing* enim, interprete JOH. PERINGSKIOLDO annot. in vitam THEODORICI Regis Gothorum, *alveum* notat adeoque ad maris tractum in arctas fauces cœuntis designandum apprimè quadrat. Cum itaque hæc loca post inundationem jam factam his demum insigniri nominibus potuerint, satis id est indicio, Gothicos populos tum quidem hic commoratos adhuc esse, ac nomina imposuisse. Neque in sola Rugia sed & in *Usdomia* & *Wollino* insulis, in *recenti lacu* (dem *frischen Haff*) qui ab utraque qua septentriones spectat, clauditur, & in omni circumquaque Balthici maris ora, non obscura vestigia superfusi olim occidentali quadam procella oceani leguntur. Non igitur vana est opinio MICRÆLII I. c. L. I. n. 42. & insulas supra dictas & lacum recentem ab illa inundatione derivantis: Non certe nulla MAJORIS in dem *bevölkerten Cimbrien*, C. LII p. 85. quod omnes Danicæ Insulæ, nullis olim interluentibus undis ab invicem diremptæ fuerint. An vero & ipsum mare Balthicum aliquando nullum fuerit, & hac demum eluvione confluerit, id altioris videtur esse indaginis. Antequam tamen hinc pedem removeam, non possum, quin rarissimæ antiquitatis specimen, quod eadem maris vehementia in Rugia olim reliquisse creditur, paucis adhuc commemorem. Notum est rerum naturalium scrutatoribus, quod, uti omnis fere naturæ operatio in circulum agitur, ita & mare quæ uno in loco eluvionibus absorbet, alibi alluvionibus revomat. Idem contigisse in Rugia volunt, ubi in Parochiis *Trent* atque *Rappin* non pauca hujus rei indicia in terræ gremio offenduntur. Inventa enim & effossa sunt fragmenta anchorarum, limæ, vastarum, arborum trunci, navium, concussarum detrita rudera. Non pigebit de istis audire WACKENROD. in Chr. Rugiæ Manuscr. P. II. de *Parochia Trentensi*: Es scheint/ inquit, als wenn der Ort Trent vor uhralten Zeiten mag unter Wasser gestanden seyn/ maassen von solcher Uberschwemmung/ nicht allein die niedrige Fläche und Weiden/ die öftters von dem austretenden See/ Wasser bedeckt stehen/ sondern auch grosse Hölzer und Bäume/ die in der Erden gefunden werden/ wobey man einen alten eisernen Anker entdeckt/ zeugen. Et de *Parochia Rappinensi*: Bey uhralten Zeiten/ als die Celtischen Heyden das Land besessen/ hat unweit Rappin, bey Ausbruch einer ungeheuren Wasser-Fluht/ die See eine Weile gestanden/ davon die ungeheuren Steine auf der Weide zu *Cirneusel*, wie auch

de illa, quæ Insulæ objacet (w) parte; Hæc nempe scissura terræ, quæ olim utramque committebat, communem jacturam fecit; Sed

D 2

ad

der Burgwall unweit *Ventz* die Spuhr annoch zeigen. Videmus equidem, admodum Reverendum Autorem non tam alluvionis, quam inundationis mentionem hic facere; Sed potest utrumque habere locum. Quod enim per ipsam illam inundationem alluvio terrarum facta sit, in illis quidem locis manifestum esse dixerim, ubi sub ingesta terra varii generis fragmenta atque ruinæ inveniuntur; Hæc enim alluvione potius quam nuda inundatione ita sepulta & obruta fuisse, vero est similis. Atqui hic iterum adsunt quæ sententiæ antea inculcatæ opitulantur. Talis nempe est agrorum istorum utriusque Parochiæ situs, ut in eodem diluvio, quod ab occidente investis fluctibus per Trajectum Wittoviæ irrupit, aggestos fuisse prodatur. Cum enim intronissæ per istud ostium undæ horrèndo furore grassatæ essent, ipsaque viscera insulæ per multa miliaria nudassent, facile quidem intelligitur, quam limo, quam sabulone, faxis, subrutarum sylvarum truncis, cæteris imprægnatæ fuerint, ut jam nihil dicam de illis rebus, quas ex ipso Oceano jam secum invexerant. Sed hæc omnia diutius sibi retinere non poterant undæ, quam ventorum impulsu in continua agitatione persistebant; Postquam autem aeris illa tempestas deferbuerat, superfusaque aquarum moles tranquillo jam meatu in maris gremium, tanquam ad pristinam sedem, per portam qua intraverat remigrabat, ipsa ejusdem angustia, quasi provido fato facta, obstabat, quo minus uno & præcipiti lapsu recipere se potuisset. Atque sic interveniente mora, paulisper consistebant quæcunque graviora, & mare non levem partem prædæ prope portam, qua redeundum erat, reponere, Rugiæque, cui erepta erat, relinquere cogebatur. Ita ordinatis ideis imperscrutabile non est, qua ratione tantam tantorum Saxorum multitudinem campestri solo, quod circa villam *Cirmeusel* occurrit, inveni potuerit. Est enim his campis versus *Euro-notum*, ingens aliquod continuo montium jugo firmatum Promontorium è regione oppositum, quod ad Trajectum in Yasmondam excurrit. Hinc, quod ab occiduo-septentrionali plaga magna vi incussam erat mare, majori est repercussum, hujusque repulsus impetu saxorum istas strues illicò projecit. Forte & post remissam jam aliquo modo tempestatem, quæ exæstivans adhuc mare ad prædictum promontorium coacervaverat saxa, rapidiori deinceps refluxu inde removit secum auferenda; sed quia circa *Cirmeuselum* confidens saburra jam vadum fecerat, hic intercepta hæserunt. Nunc demum revocandus est animus ex isto diverticulo.

[w] De illis quæ recentiori ævo successively hic facta sunt detrimentis, præsertim *Gristovienfibus*, terrarumque aliarum *Fretov, Koos, Kavendorp, Leist*, &c. partim ad *Academiæ*, partim vero *Civitatis Grybicæ* ditiones pertinentium infra dicendi occasio affulgebit. De antiquiori tamen statu adhuc moneo, quod violentiorem maris impetum procul dubio tunc expertus sit maritimus ille tractus,

ad illum tantummodo Tractum respiciam, qui à Promontorio *Bardbovet* ad secundum à *Stralsundo* lapidem *Damgardam* usque in confinio

tractus, ab urbe *Stralsundo* usque ad Promontorium *Bardbovet* ubi inter perplura alia prædia *Parau*, *Prone*, *Langendorp* & *Kenbacksagen* reperiuntur; Hic enim latissimum aquarum spatium inter terram nostram continentem & Rugiam aperitur, quod vulgari nomine *den Gellen* dicunt: Potissimum autem memorabile mihi habetur, quod mera hic brevia occurrunt & talia quidem, quæ omnes naves excludunt, quibus profunditas 4. sesquipedum non sufficit. Nempe hinc apud me probabiliter fluit, quod terræ, terræ inquam arenosæ omne hoc spatium olim occupaverint. Aut enim omnino profundiore quam quæ hodie est rupturam non fecerunt aquæ, & sic iste residuus fundus pristinae terræ de illius indole testatur, aut fecerunt, & sub recessum suum, quæ absorpserant iterum deposuerunt, atque non alia tum regurgitare potuerunt, quam quæ è terrarum hujus loci ruinis hauserant. Quod vero inundatio qua istæ perierunt, vel ab occidente vel à Septentrione, vel denique à media inter utrumque Plaga invec̄ta sit, adeoque ipsa antiquissima *Cimbrica* fuerit, jam antea rationibus admodum verosimilibus adstructum dedimus. Incidit tamen hic in mentem quod isti obstare posset sententiæ. Volunt enim majoris profunditatis antiquitus fuisse portum *Gelendæ* sive *Gellen*, adeoque brevium istorum originem ad tempora Cimbrici diluvii non ascendere dicent. Duo sunt quæ ad hoc dubium repono: Primo antiquam illam, quæ prærenditur profunditatem aliquo modo suspectam videri. Aliquod hujus rei præsidium esse videtur in bellis navalibus hac in regione aliquando gestis, præcipue in illo quod circa annum 1182. adeoque ante conditum *Stralsundum* Daniam inter & Pomeraniam consilio maxime & svasu Imperatoris FRIDERICI Barbarossæ conflatum erat. Rugia tum à partibus Danorum stabat; Proindeque Pomeraniæ tunc Dux Bogislaus I. quingentorum velorum classe comparata hanc insulam invadere simulque Danorum classi, si quid illa in subsidium ejus moliretur, obviam ire decreverat hunc in finem omni navali hac acie, quam ad utrumque paratam habebat, è regione insulæ *Strelæ* quæ nostra nunc *Dåbn-Holmia* est, constituta. Aderant vero, quod præviderat, & Dani cum Classe sua, atque sic tandem res in ipso hoc loco, ad acerrimam pugnam deveniebat. Sed hic omnia potius pro mea video sententia pugnare. Quis enim putaret, angustum illud spatium, quod inter *Dåbn-Holmiæ* atque *Rugiam*, aut omnino inter hanc insulam & continentem nostram intercedit centenis navigiis etiam ad consigendum sufficere potuisse, nisi simul putet, admodum parva & levia illa fuisse. Accedit quod expresse scribat CRANTZIUS L. VI. Vand. C. 18. navem prætoriam Danorum cæteris forte paulo majorem altius arenis inhæsisse, manifesto indicio, quam parum profunditatis jam tum hic locorum fuerit. Erant compositæ horum temporum

Classes

nio Megapolia situm oppidulum, ad mare protenditur. Hic antiquis temporibus longe diversa ab hodierna terrarum facies fuit. E regione *Barda* urbis & (x) *Peninsulæ Darza* omnia admodum dis-

D 3

rupta

Classes ex navibus quæ remis impellebantur tradente eodem CRANTZIO l. c. L. V. C. 18. quæque solummodo hærebant in locis tam parum profundis, ubi homines fodendo ipsis viam aperire, aut subjectis teretibus lignis remulare eas audebant, uti ex CRANTZ. l. c. L. V. C. 28. apparet. Nec objici poterit transvectos tamen mare equos esse, quemadmodum fecisse Danos, revera legitur denuo apud CRANTZ. L. V. C. 35. l. c. Namque simul legitur, quater nos tantum singulis navibus fuisse impositos; ex quo apertissime cognoscimus æquasse forsitan scaphas nostras majores piscatorias (*die grossen Cees-Sahne*.) Eadem navigiorum facies vel saltem paulo auctior magnitudo Sec. XIV. & ineunte XV. adhuc erat, numerabanturque tum inter grandiora, quæ 80. armatos vehebant, quod iterum patet ex CRANTZ. Norveg. L. VI. C. 8. Hæc omnia eo collimant, ut ostendatur, nihil istis inesse, quo probari possit, tantum profunditatis portum *Gelenda* antiquis temporibus habuisse, quantum requiritur ut navibus hodiernæ magnitudinis atque ponderis liber præbeatur transitus. Utebantur ista ætate longiusculis navibus, quæ carinas deplanatas habebant. His cursu haud facile impedito breviam & Syrtis superabant. Totus igitur sum in ea sententia, quod semper ejusdem, (levia in censum hic non veniunt discrimina) ejusdem inquam profunditatis portus iste *Stralsunden* sis fuerit, quodve nihilominus navigationi, quæ tunc exercebatur, satis fuerit accommodus. Frustra in *Chronicis* perhibetur, *Saburra* navium *Batavorum* hic excussa paulatim expletum fuisse. Quasi nihil præter arenas adsportassent, qui commerciorum causa huc commigrabant *Batavi*. Et si omnino illi hac culpa tenentur, qui factum quod & *Gryphiswaldia* nostræ & *Colbergæ* & abis, quas æque ac *Stralsundum* frequentare solebant urbibus non simile attulerint detrimentum? Antequam autem majorum navigiorum usus invalesceret, annum circiter 1309. ex adversa parte *Rugiam* atque *Rudam* inter *Insulas*, jam satis profundum mare aperuerat aditum adeoque commoditatibus *Stralsunden* sium mature prospexerat. Verum enim vero si maxime posset evinci, quod non semper brevibus hic omnia fuerint occupata, nondum tamen id obstaret, quominus illa terrarum inundatio, quæ hoc loco olim contigit, ad *Cimbrium* diluvium referatur. Potuit enim contrario ventorum flatu iterum reclusum & denuo esse occlusum hoc ostium. Probabiliores autem videntur, quas supra inivimus rationes.

[x] Ita nunc omnino vocanda, sed olim *Insula* fuit. Ex stagno enim qui *Ribnizam* alluit haud procul *Wustroviam* *Megapolia* hodiernæ villam, qua spectas septentrionem, navigabilis profunditatis alveus in mare permeabat, qui nunc arenis fluctuum impetu congestis jamdudum est oppilatus. Fert fama inter-

dum

rupta apparent atque exesa, ut facili conjectura assequi liceat, magnam hic olim ab oceano vim factam, omnesque illas à memorato promontorio ad usque *Ribnizam* Megapolitæ oppidum latè stagnantes aquas [Germanicè (y) die *Boddens* dictas] in pristinas terra-

dum adhuc hodie interfluentibus undis nudari atque evelli palos, tabulas & ejusmodi alia, quæ crepidinis, qua olim coercitus fuit alveus iste, creduntur reliquiæ. Cæterum hæc terra oræ maritimæ, quæ ab urbe Damgarda versus Bardum tenditur, insigne præsidium adversus vim aquarum præstat.

[y] Hoc nomen Celticum est, adeoque remotissimam antiquitatem præ se fert. *Celtæ* enim communi Historicorum suffragio primi Germaniæ incolæ habentur. Apud illos, *LEIBNITIO* in *Celticis* interprete, *Boddi* erat mergere, mergi, in fundum ire. Nam Germanicis, inquit, *Boden* est fundus. Idem nominis esse illud, quod notissimus in confinio Germaniæ atque Helvetiæ lacus *Der Bodens-See* villa *Bodens-Teich* in Ducatu Luneburgensi, *Bodenburg* in Episcopatu Hildesensi, atque alia loca gerunt, exacta convenientia dubitare non sinit. Ex appellatione igitur ista concludo antiquissimis temporibus & antequam Slavicæ lingvæ ullus in nostris terris obtineret usus, hunc lacum jam extitisse, adeoque inundationem illam qua factus est, ad remotissimam ætatem referendam esse. Sunt plura istis in locis, quæ etymologia monstrat, hujus rei vestigia, quorum nonnulla evolvam. Adjacet inter alia, mediterraneis illis, de quibus loquimur, aquis (denen *Boddens*) villa quædam Parochialis præcipui nominis *Sale* sive uti *CRANTZIUS* L. VII. Vand. C. 35. scribit, *Zale* nuncupata, unde pars aquarum è regione illius appellationem specialem des *Saler Boddens* accepit. Hoc vocabulum ad veterum Gothorum atque Vandalorum loquelam spectat. His enim *Sal, Sol, Sel, &c.* idem quod *aqua erat*. Unde nomina locorum aquis, fluminibus, lacubus vicinorum sæpius ingreditur, uti obvium est in *Upsal Sveciæ & Capper-sal, Mat-sal, Hap-sal* Livoniæ urbium atque arcum. Nec hodiernum usus ejus exolevit in lingua nostra, quam Saxoniam inferioris communiter dicunt, (die *Plattdeutsche Sprache*) ubi eim *Sol* consuevimus vocare stagnum & paludem. Latinum quoque *Salum* uti ejusdem significationis, ita & propinquæ est cognationis, unde *Insula* dicitur quasi in *Salo* (scil. fra.) Aliud argumentum offertur in nominibus *Ö* sive *Oi & Kyrre*, quibus parvæ duæ insulæ *Bardæ* oppido oppositæ gaudent. Illud Gothicæ lingvæ esse insulamque notare, supra monstratum. Hujus quidem hucdum significatum ignoro, ad eandem tamen linguam illud referre audeo, quia *Olaus III.* dimidiæ *Norvegiæ* Sec. XI. Rex, eo pro cognomine utebatur, dicebaturque *OLAUS Kyrre*, *HUITFELD Chron. Dan. P. I.* sub *SVENONE II.* Hinc igitur apparet, jam tum tempore *Vandalorum & Gothorum*, qui circa *Nativitatem Christi* hic loci commorati sunt hæc omnia aquis absorpta fuisse.

terrarum sedes successisse. Imo de majore sine dubio clade doleamus, nisi provida Numinis cura terras Sabulosas *Darzam* & (z) *Cingst* omni huic oræ in mediis quasi fluctibus prætexuisset, eoque ipso furenti à Septentrionibus mari obicem & repagulum objecisset. Longe autem lateque ultra Cancellos istos antiquitus etiam terras expansas fuisse, multa brevìa & fyrtes quæ supra *Cingst*, & extre-

- [z] Transversa enim longitudine omni Bardam circumjacenti Provinciæ obijcitur, & intromissas in interiora terræ undas à vasto mari dirimit, illiusque infultus magno alioquin damno futuros, elidit. Errore, aut quod credibilis est, ignorantia Calcographorum insulæ huic in Mappis Geographicis non est appositum hoc in vetustis chartis ipsi proprium nomen, sed loco illius plerumque die *Sundische Wisch* adscriptum legitur, vera quidem sed inadæquata appellatione, cum non sola Sundensis respublica omnem hanc insulam *Cingst* possideat, sed orientalem tantum illius partem, reliqua autem partim *Principis* Domanielibus, partim etiam Patrimonio *Civitatis Bardensis* accensentur. Uti quidem hoc patet ex instrumento donationis WITZLAI III. de anno 1290. verbis: *Eidem civitati & incolis universis pratum quoddam* (hodie *Müggenburg* dictum) *Situm in Cingst Insula, quod à terminis prati cujusdam Civitatis Sundensis &c. in duas dimensiones sc. longum & latum protenditur &c. contulimus & donavimus.* Hodie à Promontorio *Bardbovet* usque ad *Darzam* continuo Tractu protenditur, ita ut ab illo ad quadrantem miliaris patenti freto; ab hoc autem profundo alveo (*Prerov* est nomen) separetur. Olim tamen præter hunc alius intercessit, & terræ nunc continentis divortium fecit. Ante hos centum annos eandem oræ istius faciem adhuc fuisse EILHARDI LUBINI Mappa Geographica nos edocet, traditio constans confirmat. Id incertum, an unquam navigabilis fuerit. Dixerim ego, non fuisse. Reperio enim in Privilegio, quo WARTISLAUS IV. Pomeraniæ Dux anno 1325. Bardam tendentibus navibus exemptionem ab omnibus exactionibus indulget, exceptis illis, quæ in ipsa hac civitate persolvendæ erant, quod solius tantum portus *Prerov* mentio fiat. His ibi loquitur verbis: *Insuper omnes naves & singulæ PORTUM PREROU intrantes, liberum aditum ad civitatem nostram Bart & exitum habere debent, nec alicubi nisi in Bart theolonicum ad usus nostrosolvere teneantur, & dictæ naves apportato signo de Barth super solutione theolonii à nostris officialibus non debent equaliter impediri: Naves vero quæ ad civitatem transire noluerint, ibidem in portu solvant nostris officialibus theolonium debitum atque justum.* Fluvium itaque vadofum fuisse puto, qui ante hos centum annos, cum magna hic locorum innundatio maris esset, ingestis ex mari arenis esse omnino desit. Quare optamus hæc in posterum observari à sculptoribus Mapparum Geographicarum, ne dum hic, sicut ubivis, LUBINI exemplar sequuntur, diversam nobis à terrarum hodierna facie delineationem exhibeant,

tremum atque ex fronte quasi Peninsulæ *Darza* prominens cornu in memoriam hujus rei excurrunt, testantur,

§. IX.

Hactenus de finibus mediterraneis atque maritimis Rugianæ Reipubl. commentati sumus, statum eorum antiquissimum & Principi CRITONI coævum maxime spectantes. Nunc, qui fuerint tunc temporis (a) *marini* ejus *limites* enucleandum venit. Sed paucis nos hic absolvere licebit, cum pauca determinari possint. Haud capax est mare limitum, quos terra admittit, sed omnis fere hic possessionis extensio (b) potestate & Dominio mensuratur. Atqui hujus intuitu quam latissime per Balthicum mare CRITONIS Jurisdictionem patuisse facile liquet cogitantibus, quod tantum non omnis Slaviæ Dominus ille fuit. Ego statuere ausim hujus maris tunc temporis penes CRITONEM præcipuum Dominium fuisse. Per Daniam enim sub regimine Svenonis atque successorum illius (c) turbata omnia erant, plusque illi facebant negotii Norvegi & Angli, quam ut curam simul eorum gerere posset, quæ hic locorum à Slavis administrabantur; Satis habiturus si nihil ab istis moveretur, & omnia à tergo tuta ipsi relinquerentur. Habebant & Sve-

- [a] Hos contradistingvo maritimis, qui littorum tractu definiuntur; cum *marini* in ipso mari quærendi sint, neque ideo tam certis ac fixis terminis circumscribi possint, sed oculorum qualicumque judicio constant.
- [b] Quod CRAMERUS Gr. Poët. R. Chr. L. I. C. 38. de finibus Principatus Rugiæ generatim scripsit, daß die Rugianer dieses Fürstenthums Gebiet / nachdem als sie mit Krieg bestreiten können / behalten haben / id potissimum de finibus ejus marinis à terra remotioribus intelligendum venit.
- [c] Vid. HUITFELD. in Chron. Dan. P. I. in Svenone II. & Successoribus, conf. CRANTZ. Dan. L. IV. C. 32. seq. HOJER. l. c. p. 30. seq. Hanc causam fuisse arbitror, quare Canutus Svenonis filius, cum Patre adhuc vivente materiam comparandæ sibi gloriæ quæreret, non Rugianos aut Slavos sed orientales Sambones, Esthones & Curetes navibus suis impugnatum exhibat; Quamvis verosimile sit, quod Henricus Godescalci Principis à Slavis interfecti filius ex Sorore Canuti genitus, auxilia Danorum contra Patricidas Subditos & Principem Critonem, quem ipso posthabito sibi elegerant, indefinenter efflagitaverit, vid. CRANTZ. l. c. C. 32. & 35.

Svedi (d) quod domi agerent, adeoque libera ubique potestas CRITONI concedebatur domini in mari Balthico pro lubitu exercendi. Uti vero hæc temporaria tantum felicitas fuit, quæ imminutis post CRITONIS fata Rugianorum opibus iterum decrevit, ita (e) proximè terras alluentis oceani partes perpetuo jure Rugia sibi vindicavit: Et optime quidem; cum enim quod supra demonstravimus, magnam ille partem earum circum circa hausisset, justum est atque æquum, ipsum raptorem, dum (f) raptum reddere nequeat, pro eo detinuisse.

§. X.

Ita ad summum felicitatis apicem sub CRITONIS imperio Rugianorum Rempublicam hæctenus evectam vidimus. Sed quam versabilis in rebus humanis, quam lubrica fortuna sit, eadem nunc quoque Rugiana Respublica documentum esse potest. Quamdiu igneus animi vigor corporisque eximium robur virtutem CRITONIS animabat, ex voto omnia succedebant, (g) vicinis populis vel

E

mentio-

- [d] Vid. CRANTZ. Svec. L. V. C. 11. 12. Præprimis opus conversionis ad Christianismum hanc nationem totam occupabat; de quo conf. JOH. BAAZIUS in Invent. Eccles. Sveo-Gothorum.
- [e] Huc præcipuè etiam referendum est late diffusum illud fretum Insulam Rugiam & continentem interluens, quod quaqua patet una cum portibus suis perpetuo atque indubitato Rugiani juris fuit. Uti quidem Principum Rugiæ privilegia præsertim Stralsundensibus indulta abundè hoc testantur, & infra occasione oblata uberius demonstrabitur.
- [f] Interim mare cum terram semel deglutitam adeoque sortem ipsam reddere non posset, abundantiam hæc captura annuos census persolvit. *In Novembri enim flante vehementius vento multum illic (è regione Arconæ Rugiam inter atque Bornholmiam) hæc capitur, & patet mercatoribus liber accessus, si tamen ante Deo terræ legitima sua persolverint,* totidem verbis tradit HELMOLDUS Chron. Slavorum L. II. C. 13.
- [g] *Ranos (Rugianos) homines bellatores, victoresque omnium circa populorum illo tempore principatum Vandalicæ gentis sibi usurpassè* testatur magnæ fidei Historicus noster EICKSTEDIUS in Epitom. Ann. Pom. Manuscr. Dani quo loco Critonem habuerint §. IX. jam indicavimus. *Saxones reformidasse opes atque virtutem illius vel inde liquet, quod ADAMO BREM. H. E. L. IV. C. 13. & HELMOLDO l. c. L. I. cap. 25. testibus, Ordulphus Saxonie Dux, etsi omni nifu BUTHUEM Godoscalci tanquam vasalli sui filium contra Critonem juverit, ne unicam quidem unquam victoriam per integros duodecim*

mentionem nominis Rugiani reformidantibus. Ast cum (h) senio ille confici, impetusque virilis paulatim (i) frangi cœpisset, (k) maturam sibi occasionem obvenisse putabat HENRICUS Godefraldi interfecti filius, patrias recuperandi Provincias; Comparatis itaque in Dania navibus, turbare, invadere atque vastare maritimas Slaviæ oras non destitit, donec in partem terrarum patriarum à CRITONE admitteretur. Jamque firmissima inter ambos amicitia coaluisse videbatur, cum ille, qui nihil actorum seridò, (l) sed cuncta eo fecerat, ut HENRICO ad perniciem via sterneretur, quod diu animo volutaverat, tandem & exequi parabat; sed hoc consilium ratione callidius, quam eventu felicius fuit. (m) SLAVINA enim uxore, mariti voluntatem (n) prodente, non tantum insidias caute vitavit

HEN-

cim annos contra illum potuerit consequi, quodve nec filius ejus Magnus propitiorem hac quidem in parte fortunam habuerit. Et CRANTZ. Vand. L. III. C. 18. etiam contentim à Critone habitum esse Magnum refert, conf. cap. 19.

- [h] Omnis hæc narratio nostra ad finem usque §. fide ac autoritate nititur HELMOLDI l. c. L. I. C. 34. 36. 38. ALBERTI STAD. Chron. ad ann. 1126. CRANTZII Vand. L. III. C. 19. seqv.
- [i] Non tantum senio fractus erat, sed armis jam desuetus atque laboribus impar CRANTZIO l. c. Cap. XIX. commemorante.
- [k] Hanc jam dudum captaverat. Initio quidem diu in spe fuerat Saxonie Ducem tandem prævaliturum esse, sed cum nihil amplius inde cerneret sperandum, ad Patris amicos, quos in terris suis hæreditariis superesse noverat literas nuntiosque crebrius misitabat, atque ita omnia ad expeditionem quam moliebatur, præparabat, vid. CRANTZ. l. c. C. 19.
- [l] *Nec tamen, inquit HELMOLDUS l. c. hoc egit sincera intentione: virum enim juvenem, fortem & bellicosum, quem vi nequibat, fraude opprimere gestiebat.*
- [m] Constans est monumentorum Patriorum traditio, SVANTIBORI Ducis Pomeraniæ hanc fuisse filiam, utpote qui prudenti consilio potentioris vicini amicitiam hoc ipso matrimonio sibi firmaverat. Undè, cum proximos quoque populos sub jugum imperii sui misisset Crito, *Pomeranis* tamen atque *Lutitiis* Svantibori Soceri subditis vel minimam vim unquam intentasse nulli legimus. Tantumque hi confisi illius virtuti & fidei, ut cum ob mutuatam simultatem Svantibori imperium respuissent, se pariter ac juniores Principes suos, qui tunc nondum ephelis excefferant, præsidio ejus comittere haud dubitarent.
- [n] Quo animo, quibusve mota causis *SLAVINA* id fecerit, non eadem Scriptorum

rum

HENRICUS, sed in ipsum earum autorem direxit. Convivio perdere æmulum CRITO decreverat. Simili igitur humanitatis velamine ufurus HENRICUS exquisitissimis illum epulis prior (o) excepit, meroque (p) gravem fatali iclu prostreri curavit. Non solus cadebat CRITO, sed florentissimas simul Rugianorum res in casum trahabat. Statim enim HENRICUS, ducta in matrimonium Slavina, Slavisque justo prælio victis, (q) totius Slaviæ affectabat imperium. Sic

E 2

per-

ruum est opinio. HELMOLDUS Dominam Slavinam marito jam vetulo infensam fuisse, scribit, & Henrico, si possibile foret, nubere affectasse. In eandem sententiam conspirant ALBERTUS STAD. & CRANTZIUS, qui Slavinam affectiorem fuisse testatur Henrico quam Critoni par esset. Contra vero MICRÆLIUS Chron. Pom. Lib. II. n. 55. secretò Christianismo additam adeoque detestatam perhibet mariti sui de trucidando Henrico consilium. Hujus igitur misericordia commotam omnia fecisse. Mihi aliquo modo conciliari hæc inter se posse videntur; quia cum amore, misericordia etiam erga amatum afflictum vel affligendum conjuncta est. An vero Crypto-Christiana fuerit Slavina, de eo quidem valdè dubito. Habebat enim SVANTIBORUM gentilem Patrem & infensissimum Christianorum hostem Critonem maritum; Insuperque talia patrabat, quæ ex animo pie Christiano non poterant proficisci. Quo refero quod Henricum vivente adhuc marito deperiret, quodve ejus svasu & instinctu Critoni internecinum illud convivium paratum sit.

[o] Locus communis, in quo celebratum sit hoc convivium non indicatur. Conjectio tamen, fuisse Palæopolin Wagriæ quod Slavi *Stargard*, Saxones *Aldenburg* (vid. HELMOLDUUS I. c. L. I. C. 12.) nominare consueverant. Hanc enim tanquam pristinam Principum sedem & Daniæ proximam Henricus inter alia loca maritima expugnaverat, forsân etiam cum aliis, quæ à Critone ipsi concessa erant, obtinuerat. Specialem tamen locum sive ipsum conclave feralium epularum CRANTZIUS quidem generaliori *triclinii* vocabulo notat, sed HELMOLDUS *æstuarium* nominat; cujus vocis barbaro usu significare illum idem voluisse puto, quod nos est *Sommer, Zimmer, eine Lösering oder ein Sommer*; set nuncupare solemus. Ut vel uno hoc nomine intelligamus, æstivo hæc omnia tempore gesta fuisse.

[p] HELMOLDUS atque CRANTZIUS multa potione temulentum fuisse scribunt. Magno prudentiæ vitio. Cautius quippe mercari debuisset quoties salutanda illi erant limina æmuli, quem occultum hostem esse facile divinari poterat. Sed malum consilium plerumque auctori pessimum.

[q] Non semper uno sensu *Slavia* vocabulum apud Helmoldum venit. In ipsa fronte Libri I. Chron. ad omnes Venedorum populos illud extenditur. Cap. II. illis potissimum datur, qui ab Eidora ad vistulam usque inter Albim ac Balthi-

cum

perturbatis rebus Rugiani anteaquam ad illos quoque pervaderet nova potestas, in RAZEUM Critonis sive filium, sive ex fratre (r) nepotem, summa rerum delata, prævertendum, quod imminebat malum credentes, Classe sua LUBECAM, quam Crito à se (s) conditam imperii

cum mare incolebant. Præcipuè autem, observante BANGERTO in notis ad idem hoc caput adjectis p. 13. ipse per totam hanc historiam suam Slavorum nomine *Obotritos*, *Polabos* atque *Wagrios*, h. e. *Mecklenburgenses*, à *Warna* habitantes, *Ratzeburgenses*, *Lauenburgenses* & ex parte etiam *Holsatenses* intelligit.

[r] Quo propinquitatis gradu RAZEUS Critoni conjunctus fuerit non certo constat. A KLEMPZEN in *der Stamm- Linie der Rug. Fürsten* vocat *des Critonis Better*. MICRÆLIUS in *Tabula Genealog. Ducum Pom. & Principum Rug.* pro Critonis ex fratre WARTISLAO & ODA conjuge, nepote habet. CRANTZIUS *Vandal. L. esp. 39. & Chronica Slaviæ* incerti auctoris ap. LINDENBROG. in *Cöll. Script. Septentrion. C. 19. de femine Critonis* illum fuisse generatim asserunt. Certum igitur est, illum cognatum fuisse magno huic Principi.

[s] Varia, quibus Lubeca antiquiori ævo jactata est, fata succincta narratione exponit BANGERTUS in not. ad HEMOLD. *L. I. C. 57. p. m. 137. seq.* Prima urbis incunabula qua tempus ædificationis, qua nomen conditoris ignorantur; mentio tamen illius prima tempore GODESCALCI Obotritorum Principis apud ADAMUM BREM. HELMOLDUM & ALBERTUM STAD. occurrit. A Critone nostro insigniter auctam arcemque ei adjunctam fuisse BANGERTUS l. c. nonnullis scriptorum testimoniis probat. Sed non defraudandus est hac gloria CRITO, quam fide digni scriptores ipsi vindicarunt. Dudum Historicis cum Bangerto observatum est non semper eodem loco Lubecam stetisse, sed veterem illam ad *Schwartaviam* sitam fuisse, cum hodierna *Trabena* adiaceat. Hoc tantum Bangertus peculiare habet, quod bis migrasse hanc urbem, primumque in loco, quo hodie est, stetisse, postea *Schwartaviam* accessisse & denique inde ad *Trabenam*, ubi hodie spectatur, rediisse. Abundet ille sensu suo, nobis sufficit, quod Lubecæ ad *Trabenam* Conditorem Critonem nostrum fuisse idonea monumentorum documenta loquantur. CRANTZIUS *L. III. Vand. C. 18.* claris verbis testatur; *Hic (Crito) VETERI LUBECA AD ZVARTOW POSTHABITA, paulo superius ad ripam EJUSDEM FLUMINIS TRAVENÆ NOVA COEPIT MOLIRI FUNDAMENTA NOVÆ URBIS longe commodiori loco inter lacum Wogenissa, & eundem fluvium ut utroque ab latere esset irrigua civitas.* Hæc quoque confirmantur ex HELMOLDO, qui Rugianos cum Lubecam Critonis sui sedem expugnassent, per *Travennam* subvectos esse expresse testatur.

imperii præcipuam (t) sedem habuerat, ex improvise aggrediebantur, Henricum ipsum, qui tunc forte in illa commorabatur, si fieri omnino posset (u) intercepturi. Sed hæc quidem spes eos fallebat, elapsusque noctu ex urbe HENRICUS, vicinorum copiis, qua poterat celeritate, contractis, nihil metuentes ab externo hoste occupavit, ingentique clade repressit. Neque tantum vincere, sed & victoria uti didicerat. Fractis enim (w) hoc prælio principis

E 3

gentis

testatur. Accedunt domestica testimonia NIC. à KLEMPZEN in der *Stammlinie oder Genealogia der regierenden Fürsten in Rügen* verbis: *Crito hat Holstein und Dithmarschen erobert/ und Lübeck zu bauen angefangen/ anno 1073. Nachdem die Stadt und Schloß zu Lübeck durch Crito aufgelegt und zu erbauen angefangen/ aber durch Heinrich Fürsten der Wenden und Mecklenb. des Critonis nachgelassen Wittwen Slavinam, Fürst Svantiborus von Pommern Tochter/ samt den Landen/ so Crito inne hatte/ in seine Gewalt gezogen worden/ haben die Rügianer sich unterstanden/ Lübeck unter ihre Gewalt wiederzubringen. Et EICKSTEDII Epit. Ann. Manuscr. qui Rugianos obsidione veterem cinxisse urbem Lubecam scribit, ut illam, tanquam à Principe suo Critone exstructam, Rugiæ adjicerent.*

[t] Magno consilio huc collocaverat sedem Crito. Sive enim Dani sive Saxones quid molierentur proxime hic aderat occursum ubi efficacior id necessitas exigebat. Ab oriente & finibus Svantibori socii, amoris atque pietatis lege omnia tuta erant. Inde igitur removerat domicilium eoque transtulerat, ubi in præsentia sua atque virtute unicum securitatis præsidium esse videbatur. Saxones præsertim noverat esse animi à se alienati & gloriæ suæ invidentis ob subjugatos *Holfatos, Sturmarios & Thetmarchos*, qui ad illorum nationem atque ditionem pertinuerant. Jam vero Lubecæ inter utrosque medium Crito, omnem mutui auxilii spem utrisque adimebat.

[w] Hujus expeditionis occasione HELMOLDUS l. c. L. I. C. 36. memorabilem descriptionem Characteris Rugianæ gentis, quæ tunc fuit, subministrat. Præcipua capita eo redeunt, quod fuerit *populus crudelis, in omni Slavorum natione princeps, jugi alieni impatiens, gloriæ & dominationis cupidissimus, Regem habens*; Capite autem II. ejusdem libri *fortissimi etiam populi* laudibus mactat.

[x] Quo anno contigerit hoc prælium, non fatis constat. BANGERTUS in argumento capituli XXXVI. Lib. I. Chron. Helm. 1106tum aut 7mum ponit. Et probabile omnino est, non diu cessatum fuisse à Rugianis, qui sine dubio principiis obstare satius duxerunt, quam cunctando rei gerendæ opportunitatem perdere. Dies autem apud HELMOLDUM indicatur primus Augusti, quem

gentis opibus victricia arma per omnem (x) Slaviam circumferebat; vix ut in Insula sua tuti essent Rugiani, qui paulo antelateque aliis imperare consueverant. Non tamen vel ita angustiis rebus deponere invictum animum isti potuere. Tributa aliis pendere, qui hactenus ab aliis acceperant, intolerabile onus videbatur; quod primum abnuebant, deinde ubi armata manu Henrici filius (y) WALDEMARUS exigebat, vi à se amoliri annitebantur, ipso etiam illustri exactore suppresso. Ita vero Henrici vehementiori ira in se provocata terribili Saxonum atque Slavorum exercitu (z) petebantur. Hyems erat & vis frigoris concretum gelu adstrinxerat (a) mare. Facilis igitur transitus patebat, qui æstate difficilimus

quem in signum & recordationem tam insignis victoriæ anniversario festo celebrandum Henricus sancivit. Tanti beneficii precium apud illum habuit, à Rugianorum potentia liberatum esse.

[x] Insula tamen Rugia & Luticiorum atque Pomeranorum Provincia exceptis; uti quidem sequenti patebit §.

[y] WALDEMARUM æmulatione fraternæ virtutis interiisse ex CRANTZII Vand. L. III. C. 23. cognosco. Frater enim Mistue dum Pater Henricus in obsidione urbis Havelbergæ hærebat, HELM. l. c. L. I. C. 37. teste *Linorum* bello petierat populum, multaque præda onustus redierat. Hoc comperto suam quoque fortunam in oppugnandis Rugianis Insulanis experiri voluit WALDEMARUS, sed inimicam expertus est & internecinam. EICKSTE-DIUS Epit. Ann. Manuser. scribit Waldemarum à patre ablegatum esse ad opprimendos omnino Lutitios & Rugianos; sed haud quaquam spei eventum respondisse, addit.

[z] Paucis ante obitum Henrici annis, ut infra demonstrabitur.

[a] *Mare* inquam, non *Penam* fluvium. Hic enim dextrorsum, qua *Ruden* atque *Usdoma* Insulæ ostium aperiunt, in mare effunditur. Henricum autem non fluvium sed mare superasse L. I. C. 38. Chron. HELM. sex iteratis vicibus dicitur; & quidem ea parte qua tractus illius contractior fuit, ac visu trajici potuit. Confirmat & EICKSTED. Ep. Ann. Manuser. insulam Rugiam à conterminis populis *mare* dividere, tradens. Nempe Wolgasti Henricus cum Exercitu Slavorum commorabatur, Saxonum, quæ sequebantur copias expectans, quibus sibi junctis ex urbe egressus ad *mare* perrexisset, transmisisque sylvis & arundinetis, superasse illud narratur. Puto igitur Wolgasto hostilem Exercitum contendisse ad ultimum terræ continentis angulum, qui *Cröslin* & *Nonnendorff* villas habet, cujusque maritima ac campestris regio de *Grön* & *Schwaden* nuncupatur. Namque è regione hujus oræ tum quidem, quod ingens illa inundatio

limus fuisset. Jamque universas vires in conspectum dederat hostis, cum Rugiani certa pœcuniæ summa redimere (b) pacem, quam incertum fortunæ casum subire consultius judicarent. In has conditiones data atque accepta est fides. Remigrabat hostilis exercitus. Stabant (c) promissis Rugiani. Sed cum dolosa statera in ponderanda pecunia HENRICI (d) ministros uti animadvertissent, majoraque

datio anni 1309. nondum fuerat, angustissimum fretum utramque diremit terram. Potuisset sane breviori via uti, si circa villam *Brandesbagen* transitum esset molitus. Verum, si quid opinor, duo ab hoc consilio illum vocarunt. Primum, quod hic propter munitissimam urbem *Carentzam* non æque libere in interiora Insulæ penetrare potuisset: Alterum, quod in omni hac maritima ora nullus tunc temporis æque munitus locus exstabat, quo, re forsan minus ex voto gesta, sicut *Wolgastum*, refugere potuisset. Cœterum notatu dignissimum habeo, quod HELMOLDUS tradit, tota die hostes ambulasse in glacie & multa nive, atque circa nonam (vel nostro numerandi horas diei modo circa tertiam pomeridianam) tandem apparuisse in terra Rugianorum. Hinc enim intelligitur non adeo arctum jam tum fuisse aquarum spatium utramque terram intermeantium, aut Rudam tantummodo Insulam à continenti nostra determinasse, ut communi alioquin opinione fertur, quia alias tantum temporis in superando hoc spatio consumere haud potuissent. Mane enim tradente HELMOLDO Henricus *Wolgasti* jam convocavit Duces copiarum. Hoc hyemali tempore, quod tunc erat, horam circiter septimam matutinam factum ponamus. Largiamur duas præterlapsas fuisse horas antequam omnia ad movenda castra componi potuerint. Denique unius adhuc horæ spatium itineri, quod *Wolgasto* usque ad extremum littus maris faciendum fuit deputemus. Reliquas habebimus 4. horas ab undecima ante meridianam ad tertiam usque pomeridianam itineri per glaciem impendendas, quibus autem opus fuisse non crediderim, nisi jam tum patentissimum utriusque terræ discrimen aquarum interjectum fuisset. De *Wolgasto* sæpius hic nominato vid. not. (p) ad thesin seq.

- [b] Magno prudentiæ exemplo; Nolebant stare sub ictu fortunæ, sed residuam exhaustarum virium partem in ultiores necessitates reservare multo conducibilis videbatur; temerariorum enim consiliorum rara felicitas, nullusque nisi extrema patientibus legitimus usus.
- [c] Et quidem fide adeo incorrupta stabant, ut non tantum quantitatem promissam complerent, sed auxilium etiam adjicerent. Vid. EICKSTEDIUS l. c. HELM. l. c. L. I. C. 38. NIC. à KLEMPZEN in der kurzen Historie und Beschreibung neben der Genealogie der regierenden Fürsten zu Rügen in Manuscr. CRANTZIUS Vand. L. III. C. 26.
- [d] Nutu Principis Henrici id factum esse, eventus rei docuit, cum quærelis Rugiano-

raque exigi, quam aut pacta erant, aut exsolvi poterant, res rediit ad arma, sequentique mox hyeme denuo HENRICUS (e) SAXONUM atque Slavorum valida manu stipatus Rugiam intravit, ad injuste imperata facienda injustius gentem compulsurus. Vix autem (f) tribus

gianorum non tantum non præbuit aures, sed ad injusta postulata explenda armis etiam adigere illos sustinuit, eoque ipso pessimum gentilibus fidei documentum dedit, atque ansam de ipso Christianismo male sentiendi, exemplum Ducum Saxonie inferioris BERNHARDI ac successorum imitatus, de quibus HELMOLDUS L. I. C. 16. 18. 19. 25. & alibi passim conqueritur, quod in subjugatione Slavorum semper ipsis tributum quam Christianismi potior fuerit ratio, quodve avaritia & credulitate sua conversioni miserorum istorum hominum nunquam non obicem obdiderint.

- [e] Imo tantum autoritate valebat Henricus apud LOTHARIUM, qui tum Saxonie Dux, deinceps & Romanorum Imperator erat, ut illum in societatem belli pertraheret, inque ipsa irrita hac expeditione comitem haberet. Alioquin Henricus Lotharii Vasallus erat; à temporibus enim Bernhadi, qui haud multo post initium Sec. XI. rerum apud Saxones potiebatur, Obotritorum Principes jure Clientelæ Saxonie Ducibus subditi fuerant. Ipse Henricus, interfecto Crucone terraque obtenta accessit ad *Magnum* Saxonie tunc temporis Ducem fecitque ei juramentum fidelitatis ac subjectionis teste HELMOLDO l. c. L. I. cap. 24. Neque hæc rerum facies sub Lothario Magni successore immutata est, sed idem HELMOLDUS de ipso quoque memorie prodidit l. c. C. 35. *quod tam Slavos (puta dominio eminenti) quam Saxones gubernaverit, conf. L. I. C. 16. 17. 25.* Contra ea Crito Princeps omnia pro arbitrio & absoluto imperio gesserat. Crito (verba pono CRANTZII Vand. L. III. C. 18.) *per ea tempora Obotritorum, Wagriorum & magne partis relique Wandalie princeps rem gerebat PLENA IN WANDALIS POTESTATE, AD CONTEMPTUM USQUE MAGNI DUCIS SAXONIE: qui diu frustra contra illum colluctatus, nihil profecit. Et interjectis paucis: Luctabatur ille (Crito) assidue adversus Ducem Saxonie Magnum & multis laboribus se defendit, ne rediret ad juga Christianismi & tributorum. Facileque fuisset religionem reparare, si in animum inducere potuissent principes temperare impostis oneribus. Sed dum illi inbiant tributis, Wandalæ uno pariter odio & religionem & servitutem refugiebant.*

- [f] Ita HELMOLDUS, Lib. I. C. 38. cum quo consentiunt CRANTZIUS l. c. C. 26. & EICKSTED. l. c. ipsam terram ingressos atque populos esse hostes, testati; NIC. à KLEMPoEN vero l. c. negat attigisse insulam: *Indem sie auffen Eise im Anzuge waren/ zergien das Eiß/ also daß die Feinde ungeschaffter Dinge/ wiederum eytends zurückgezogen seyn/ und nicht weit*

tribus noctibus ibi subsisterant, cum mitescens frigoris sævitia & glacies paulatim liqvescens de maturando reditu moneret. Itaque rebus infectis tum quidem è Rugia, haud tamen (g) multo post & ex

weit fehlte/ daß sie alle geblieben wären / sunt verba illius. Et si omnino ingressi sunt, certum est, quod præter combustionem aliquot villarum atque vicorum vix quicquam ibi patravérint; alioquin non subtrahisset HELMOLDUS, qui in enarrandis rebus feliciter ab Henrico gestis alibi quidem non parca manu utitur. Ita hic iustitiæ causæ eventus respondit fortuna, leveque tum Rugianis illatum est damnum; *Slavi enim* (eodem HELMOLDO L. II. C. 13. affirmante) *in construendis ædificiis non erant operosi, quin potius casas de virgultis contexebant, necessitati tantum consulentes adversus tempestates & pluvias; Quoties autem bellicus tumultus insonabat, omnem annam paleis excussam, aurum atque argentum & pretiosa quæque fossis abdebant, uxores & parvulos munitionibus vel certe sylvis contutant. Nec quicquam hostili patebat direptioni, nisi tuguria tantum, quorum amissionem facilitam judicabant.* Idem & Rugianorum frustrandi hostium invasiones mos erat: Die Rugianer (verba refero KANZOVII ad ann. 1165.) beachten ihre fürnehmste Habe in die Städte und Vestungen / also wenn gleich die Dänen wiederkämen/ daß sie nichts/ denn die lausigen Bauer-Raten sunden / deren Zersthörung und Schaden sie nicht groß achteten.

[g] Ultimam hanc *Henrici* inanem in Rugianos expeditionem, paulo ante mortem illius factam fuisse, claris verbis enunciat HELM. l. c. C. 38 sub fine. Incidit mors illius secundum BANGERTUM in argumento Capitis 46. L. I. Chron. HELM. in annum 1126. CRANTZIUS Vand. L. III. C. 28. ad annum 1122. eum remittit, & ALB. STADENSIS inter acta anni 1133. enarrat. Verum hunc in errore versari minime dubito. Supponam Henricum, cum anno 1066. Pater ejus Godescalcus trucidaretur, decimum octavum jam tum complevisse annum, sic secundum ALBERTI STAD. computum 85. anno- rum ætatem attingisset, sed tam decrepitem fuisse, inde, ut credam, impetrare à me non possum, quia, quod modo commemoratum est, ipse adhuc una cum Lothario Duce ultimæ in Rugianos expeditioni intererat, nec ullarum imbecillitatum, quæ occidentiam senectutem comitari solent, apud HELMOLDUM mentio fit, qui tamen de Critone nondum adeo provectæ ætatis tradere haud intermisit, quod senio confectus fuerit. En vero & aliud argumentum: Lotharium tanquam Ducem Saxonie ultimo huic bello Rugiano adfuisse, testimonio HELMOLDI certum est. Lotharius, per fidem optimorum scriptorum à BANGERTO in not. ad Cap. 41. L. I. HELM. nominatorum ann. 1125. in solium Imperiale evectus est; Conficitur itaque, quod Henricus, quoniam ultimæ illi in Rugianos expeditioni teste HELM. l. c. modico tantum tempore supervixit, aut ipso illo 1125. aut saltem seq. 1126. anno à vita migraverit.

ex vita migrandum fuit Henrico, morteque unius viri dirempta est controversia, quæ continuis fere bellis perque viginti annos protrahis dirimi non potuerat.

§. XI.

Hæc æqua lance pensitantibus, facile nascetur finium Rugianorum ejus ætatis legitima idea. Certe, amittebantur non tantum *Obotritorum, Polaborum, Wagriorum & Nord-Albingorum* provinciæ, adeoque omnia, quæ CRITO ultra *Warnam* ad *Eidoram* usque partim libera statuum electione, partim armis atque virtute sua, cum Republica Rugianorum conjunxerat, amittebantur. Sed & hæreditariæ terræ *Kizinorum & Circipanorum* à *Warna* ad *Penæ* ostium usque (h) extorquebantur. Insulam autem Rugiam unquam aut ditioni Henrici Principis adjectam aut tributariam tantum ipsi factam fuisse, quo demonstraretur, nusquam ego inveni. Non multum, fateor, ab illa sententia me ab fuisse, cum HELMOLDUM L. I. C. 36. statim post cladem Rugianorum ad urbem Lubecam omnes Slavorum populos ad terram usque Polonorum imperio Henrici nominatim adjudicantem legissem. Rem vero omnem ad calculos vocanti & ad historicæ analogiæ amussim referenti, prorsus alia ejus oblata est facies. Quædam enim HELMOLDUS dixisse creditur, quorum vere nulla apud illum commemoratio est; quædam vere dixit, quorum longe diversa aliundè edocto lectori vix fidem faciet. Illuc refero, quod Rugianos etiam tributariis Henrici ab eo annumerari existimant, cum tamen non ipsos *Ranos sive Rugianos sed Ranorum populos veluti Wagiros, Polabos, Obotritos, alios*, qui hæctenus imperio eorum paruerant, ei sub tributo servivisse (i) scribit; Huc autem

[h] Hinc ne verbo quidem apud HELM. L. I. C. 38. dicitur, quod irruenti hostili exercitui ad ulciscendum mortem Waldemari in terra continenti se objecerint Rugiani, aut finibus suis arcere illum annisi fuerint. Omnia enim jam in potestate hestium erant, ipsum quoque *Wolgastum*; Ita ut liber ubique ipsis aditus pateret, sola Rugia aquarum naturali munimento exclusis.

[i] Audiendus est ipsè HELM. *Servierant*, inquit, *Ranorum populi HENRICO sub tributo quemadmodum Wagiri, Polabi, Obotriti, Kyzini, Circipani, Lutici, Pomerani & universæ Slavorum nationes, quæ sunt inter Albiam & mare Balticum, & longissimo tractu protenduntur usque ad terram Polonorum, super omnes hos imperavit HENRICUS, vocatusque est REX IN OMNI SLA-*

autem spectat, quod & *Luticios* atque *Pomeranos* in Classem subditorum Henrici conjicit, etsi status rerum, qui tunc apud istos obtinuit, auctoritasque aliorum monumentorum talia ut credamus (k) haud

F 2

SLAVORUM ET NORDALBINGORUM PROVINCIA. In eundem sensum quoque relatum lego ab auctore incerto Chron. Slav. ap. LINDENBROG. C. 15. & CRANTZIO Vand. Lib. III. C. 22, quanquam hic ipse fateatur, quod omnia hæc hauserit ex HELMOLDO, priorque ille sine dubio non alio usus sit fonte. Omnia itaque ad HELMOLDI fidem recteque intellecta illius verba hic redeunt. Ut vero illis sua constet veritas, probe attendendum videtur, quod non de ipsis *Ranis* sive *Rugianis* dicat, *serviisse eos Henrico sub tributo*, sed de **RANORUM POPULIS**. Ranorum autem populi, qui fuerint, statim subjungit, nominando, *Wagiros, Polabos, Obotritos, Kyzimos, Cyrcipanos, Luticos, Pomeranos*. Hos enim omnes, etsi diverso, suo tamen modo Rugianorum imperium moderante CRITONE veneratos esse, jam supra probatum est. Non igitur extendenda sunt *ad ipsos Rugianos*, quæ non nisi de Rugianorum *subditis, concivibus atque tutelari regimini commissis hic efferuntur*. Rugianorum ad Lubecam cladem Cap. 36. L. I. narraverat HELMOLDUS, altero statim post interfectum CRITONEM anno inflictam. Hoc enim & ipsa series rerum ibidem enarratarum & calculus BANGERTI in argumento hujus capituli indicat. Quod vero persecutus sit *Rugianos* Henricus, quod ipsam insulam eorum invaserit, quod expugnaverit, sub jugum atque tributum miserit, de eo ne verbum quidem invenio; Etsi hæc talia tantaque sint, ut nunquam silentio transmisisset, si quando gesta fuissent. Neque ulla bellorum, quæ Henrico post primum illud ad Lubecam prælium, cum Rugianis administrata fuerint præter ultimas illas sub finem vitæ ipsius susceptas expeditiones, vel apud **HELMOLDUM** vel apud quemcunque alium Scriptorem, commemoratio occurrit. Quis igitur crederet, strenuos illos Rugianos, quos *fortissimam Slavorum Gentem HELMOLDUS* nuncupare non dubitat, post unicum pugnam infeliciter pugnatam ita omnem mox animum despondisse, ut se Henrici facerent tributarios?

[k] Primum repugnat Parallelismus Historicus atque comparatio status rerum, qui tunc erat apud *Leuticios* & *Pomeranos*. Jam supra evicimus utrisque imperasse SVANTIBORUM, sui juris principem, CRITONIS Socerum; Cumque illius imperium aversati essent subditi, tutelare regimen in generum delatum fuisse. Post subitam tamen hujus mortem, ope potissimum Regis Poloniae Boleslai III. SVANTIBORUS habenas suæ Reip. resumit, donec & ipso biennio post anno 1107. è vita sublato, rerum summa ad 4. ejus filios: *Wartislaum, Ratiborum, Svantipolcum* & *Bugislaum* pervenit. Horum Sorori, Svantibori filię **SLAVINÆ** quantum debuerit Henricus

haud permittant. Ad eas igitur angustias redactis Rugianis, intacti illi in

cus §. antecedenti audivimus. In medio nunc relinquam, annon & suggestione aut Parentis aut fratrum foemina suppeditaverit Henrico consilia illa, quæ in perniciem mariti Critonis erumpebant. Facile enim persuadeor ut credam, limis oculis illos intuitos esse terrarum suarum usurpatorem, ob nimiam potentiam merito ipsis suspectum, ac de removendo illo consilia agitasse. Hoc positum extra dubium est, quod Henricus matrimonium, uti convenerat, post mortem mariti actutum cum illa contraxerit, quantum ipsi deberet satis eo ipso testificatus. Opinabile igitur non est, hanc gratiam seni uxoris parenti ac fratribus referre voluisse Henricum ut tributarios sibi redderet illos atque subjectos. Nec obstat, quod HELM L. I. C. 34. scribit: *Universus Slavorum populos, qui habitabant ad Orientem & Austrum, Cruconis morte comperta in aciem contra Henricum egressos, sed victos prope locum Smilove in terra Ratzeburgensi, servitutis jugum subire coactos esse.* *Orientalis enim Slavi HELMOLDO in Wagria constituto, Palabi, Obotriti, Kyzini, Circipani etiam dicebantur.* Quod autem de *universis* loquitur, id quidem synecdochicè atque ita intelligendum duco, quemadmodum manifestata modo rerum facies & conditio, quæ tunc fuit, intelligi illud permittit, imo ita intelligendum, uti antecedenti C. 26. de CRITONE eadem locutione usus dixerat: *Invaluitque CRUCO & prosperatum est opus in manibus ejus, obtinuitque dominium in UNIVERSA TERRA SLAVORUM & servierunt CRUCONI sub tributo.* Cum tamen ex supra evictis certum est, *Luticiorum Ultra-Penarorum ac Pomeranorum* populos ad Rempublicam Critonis non pertinuisse. Interdum sane de febus gestis Henrici paulo liberius ac ornatus locutum esse HELMOLDUM, dissimulari non potest. Sane, si consulimus Synchronismum, videbitur, tot domesticis malis tunc temporis obrutum fuisse SVANTIBORUM cum Pomeranis suis, ut vix rerum suarum satagere, tantum abest ut alienis se immiscere potuerint. Omnia enim funestissimis, quæ Dania atque Polonia intulerant, bellis flagrabant; à MICRÆLIO L. II. n. 64. & CRANTZIO Lib. III. C. 29. ampliuscule narratis. Sed præterea aperta scriptorum testimonia in contrarium adduci possunt. Perspicua sunt verba CRANTZII Vand. L. III. C. 28. *per eadem serè tempora cum Henricus imperio teneret OMNEM PROVINCIAM CITRA PANIM, Warcislaus Princeps erat in orientali Wandalia.* Hic Dominio Henrici *Pena* positur terminus; Quæ vero ultra hunc fluvium versus orientem jacent sub nomine *Wandalie orientalis WARTISLAO* Svantibori majori natu filio adjudicantur. Unde & eidem CRANTZIO Dan. L. V. C. 8. & SAXONI GRAMMAT. L. XIII. Hist. Dan. *SLAVIÆ* ipse hic *Wartislaus & VANDALIÆ REX* salutatur. Accedit & aliorum præsertim domesticorum scriptorum autoritas, qui omnes uno ore affirmant Svantiborum & filios ejus suas manu regia tenuisse provincias, ac nemini unquam sub tributo

in sua insula substiterunt suiq; manserunt juris, donec (l) paucos ante Henrici obitum annos, primum à filio (m) Waldemaro, postea & à

E 3

Patre,

buto servasse. Præmissis in censum hic venit MICRÆLII autoritas, qui l. c. L. II. n. 65. Wartislaum atque fratres fœderatos, non subditos fuisse, proindeque pro navata ipsi in bello Rugiano opera terra *Wolgastanâ* remuneratos esse testatur. Reperantur etiam huc quæ supra ad §. V. sub not. [w] jam disputavimus, & conferantur infra in not. [r] hujus §. à nobis observata.

[r] Tres illæ expeditiones, una quidem Waldemari & duæ Parentis Henrici, pro mea quidem opinione, totidem etiam factæ sunt annis continue se invicem excipientibus. Inde & in eodem C. 38. L. I. Historia illarum ap. HELMOLDUM conjungitur. Post cœdem enim Waldemari, credibile est, non diu distulisse Henricum vindictam. Quare illa brevibus enarrata mox subdit Historicus modo nominatus, *Patrem dolore pariter & ira permotum, omnem animum intendisse ad rependendam rationem, misisseque nuntios in universas Slavorum provincias ad contrahenda auxilia, & convenisse has etiam ut parerent jussionibus Regis &c.* Uti vero priores duæ expeditiones inter se cohærebant, sic etiam post secundam; proxima mox hieme tertiam eamque ultimam & mortem Henrici haud longe præcedentem susceptam esse, totidem verbis idem HELMOLDUS cap. cit. sub fin. testatur. Ita triennio, quod mortem Henrici proxime antecessit, hæc omnia confecta esse, non est quod dubitemus. Minus igitur curate BANGERTUS annorum hic innuit numerum quam ut adstipulari ei possimus, cum in argumento cap. cit. Waldemarum jam anno 1109. à Rugianis è medio sublatum fuisse existimat; Neque exquisitius MICRÆLIUS noster temporum intervalla disposuit hic l. c. L. II. n. 56. cœdem Waldemari statim post cladem Lubecensem à Rugianis patratam scribens. Cum verosimile non sit per integrum decennium, & quod superat, Henricum cohibuisse ultionis cupidinem. Jam vero nostro computo stante, consequitur ultro, Rugianos omni illo tempore, quod inter primam ad Lubecam annum circiter 1105 tum vel 6 tum acceptam cladem & Waldemari triennio vel quadriennio ante mortem Henrici adeoque anno fere 1121. vel 22. commissam cœdem præterlapsum est, quindecim scilicet annorum intervallo, pacatam ab oppugnationibus saltem hujus Principis vitam degisse.

[m] Quid commiserit in Rugianos Waldemarum, Henrici filium, quare illum occiderent, non uno apud scriptores modo relatum legitur. HELMOLDUS l. c. præter pauca hæc verba: *Accidit posthæc, ut unus filius Henrici Waldemarum nomine occideretur à Ranis, nihil de omni re tradidit.* BANGERTUS in argumento capitis ejusdem, Waldemarum tributis colligendis apud Rugianos præfectum fuisse contendit. Scribit in eandem fere sententiam CRANTZIUS Vand. L. III. C. 23. commemorans tamen simul quod æmulatione fratris, qui in Linonibus feliciter pugnaverat tributa etiam à Rugianis exegisset, graviorque

Patre(n) oppugnarentur. At ne tum quidem (o) expugnatos fuisse ex supra jam stabilitis abunde constat. Prima enim vice armis; deinde

viorque fuisset in exigendis tributis quam populus *insrens & jugi impatient,* (qui aliis imperare consueverat,) ferre id potuisset. *Autor incertus Chron. Slav. apud LINDENBR. Cap. 15. nihil habet, præterquam quod Rani occiderint Henrici filium, nomine Waldemar.* MICRÆLII omnis hac de re narratio est: Die Rügianer weßten auch den Schar/wegen der empfangenen Niederlage bey Lübeck bald wieder aus/ und erschlugen Waldemarum, Fürst Heinrichen Sohn Chr. Pom. L. II. n. 56. Sed amplioribus subsidiis hoc super negotio instructus fuit EICKSTEDIUS in Epit. Ann. Manuscr. cujus non pigebit huc transcripta legisse verba: *Cæterum,* (pèrgit, postquam de victoria Henrici ad Lubecam à Rugianis reportata locutus erat,) *hòc tam facili successu elatus Henricus, filium suum Waldemarum ad opprimendos omnino Lutitios & Rugianos cum copiis ablegavit, sed haud quaquam spei eventus respondit. Etenim collatis signis cum RATZEO, quem Rugiani CRITONE occiso, ex populo suo principem sibi elegerant, ac militia præfecerant, in acie cecidit WALDEMARUS, unde justam ultionis, iram colligens Henricus &c. Eundem in sensum NIC. à KLEMPZEN l. c. scribit: Nachdem aber Ratze solche Niederlage (ad Lubecensem respicit cladem) zu rächen Hinrichs Sohn in einer Schlacht niedergelegt und umgebracht ic. Atqui his eximie fidei historicis eo facilius hic credendum arbitramur, quo magis à verisimilitudine alienum viderit, Henricum in populo tam feroci & ad omnia conandum audaci suum filium colligendis tributis præficere voluisse. Justo igitur prælio Rugiani Waldemarum vicerunt, in quo ipse sine dubio foriter se gerens occubuit.*

[n] Dignum est observatu quod HELMOLDUS l. c. Slavos ab Henrico excitos convenisse scribit, *ut parerent jussionibus Regis EXPUGNARENTQVE RANOS.* Nondum igitur antea expugnati, sed sui huc dum juris fuerant.

[o] Vincere poterant olim Romani Germanos, domare non poterant. Nec magis Henricus Rugianos. Equidem justo prælio nunquam superavit. Nam ad Lubecam stratagemate usus ex improvise occupaverat. Vicerat tamen, sed domare non potuerat. Et, ne unquam vincerentur in apertis campis pugnantes, prudenter cavebant *Rugiani*, auro & argento avertentes hostem, quo numero inferiores se esse cernebant. Neque magis pendendo hanc pecuniam summam Henrici tributarii facti sunt, quam hodie in pacificationibus Illustrium, ille qui alteri vel illarum damnum vel factos belli sumtus rependit, illius fieri tributarius dici potest. Ultima autem plane inutilis fuit Henrico invasio. Testis iterum est HELMOLDUS cap. cit. in fine: *Contigitque, scribens, ut imperfectis rebus revertentes marina pericula vix evaserint & non adhererunt Saxones ultra intrare terram Ranorum, eo quod Henricus modico supervivens tempore, morte sua controversie finem dederit.* Stat igitur sententia: Nunquam Rugianos ab Henrico esse debellatos.

inde argento; denique fato amovebatur hostis. Cæterum & (p) *Wolgastum*

[p] Ante omnia magni mihi æstimatur, quæ hic occurrit, *Wolgasti* nostri antiquissima memoria. Cana inde hujus urbis patriæ antiquitas elucescit. Bis *URBEM* HELM. l. c. nominat: *Quo transmissa*, inquit, *duxerunt iter ad URBEM, quæ dicitur Wolgast, apud urbaniores vocatur Julia Augusta propter URBIS conditorem Julium Cæsarem.* Varia scriptio nominis hujus urbis ap. scriptores occurrit. HELMOLDO hoc ipso loco *Wolgast*; Continuatori illius ARNOLDO, uti hodie, *Wollgast* & ita etiam in Diplomate Innocentii Pontificis, quo anno 1140. Episcopatum Julinensem sive Camminensem confirmat, apud RANG. in Pom. Dipl. pag. 147; *Incerto Autori* Chron. Slavici apud LINDENBROG. *Wolgast*; Danicis plerumque scriptoribus *Walgust*; CRANTZIO Dan. L. VI. C. 14. & alibi *Walogast*, sed aliis in locis ut Vand. L. III. C. 23. L. I. C. 4. *Wolgast*, apud CRAM in der Kirchen. Historie L. I. C. 31. tamen & *Holo-Gast* dictum inveni. Ut mirum sit, vetustatis dentem, quæ rerum nomina alias non minus, quam ipsas res corrodit, in appellatione hujus urbis tam parum efficere potuisse, ut per sexcentos, & quod excurrit, annos utique sibi similis manserit, vixque unius apicis mutationem perpessa sit. Fabulosum est, quod de origine hujus vocabuli sibi pervaserunt urbaniores illi, qui ætate Helmoldi Latino nomine *Julianam Augustam*, quam *Wolgastum* dicere malebant, *Julium Cæsarem* pro Conditore urbis habentes. Male audit hæc urbanitas apud CRANTZIUM Vand. L. II. C. 33. in margine & absurda dicitur hæc atque similis aliarum veterum Pomeranicarum urbium *Julini, Demini, Tribseæ* nominum etymologia, ex quadam Syllabarum similitudine sumta. Sed condonemus id Seculo illi, cui vix quicquam antiquum & excellens videbatur, quod ad Romanos & Augustos, Cæsaresque natales non referebat. Nos in quisquillis istis unionem reperimus. Testimonium puto, immemorialis vetustatis hujus urbis, cujus origo jam tum Sec. XII. quo HELMOLDUS vivebat, adeo ultra hominum memoriam fuit, ut neque de autore neque de tempore, quo prima initia habuit, aliquid certi constiterit, nihilque absurdi dixisse tunc temporis visi sint illi, qui jam ante nativitatem Christi fundamenta ejus jacta fuisse contenderunt. Sed redeo ad nomen urbis *Wolgast*; quod, uti Latinum non esse intelleximus, ita quoque pro *Slavico* haud possum agnoscere cum illis, qui in vocabulis hujus terminationis, *to Gast*, Slavorum *Gust, Gosti, busli*, in Polonica atque Bohemica lingua hodiernum usitatum, offendere arbitrantur. Gothico-Vandalicam esse utramque vocem nominis *Wolgast*, æque ac *Velgast*, (quod nomen est villæ non minus forsitan antiquæ in Patria nostra) apud me quidem indubitatum habetur ac in Dictionario Pomeraniæ atque Rugiæ etymologico, si vitam otiaque concesserit Deus. haud levibus argumentis demonstrabitur. An numero itaque *Wolgastum* illis urbibus, quas Vandalorum temporibus in nostra

gastum urbem & (q) *Lutitorum castrum* hodie *Loitz* dictum, jam tum in ditione *Rugianorum* extitisse, illud quidem ex HELMOLDO l. c. L. I. C. 38. hoc vero ex MICRÆLIO l. c. L. II. n. 56. (r) docemur. Transit tamen

stra provincia jam extitisse credo. Fuit & ipso hoc Seculo munitus jam locus restante CRANTZIO Dan. L. VI. C. 21. imo fuit ex munitissimis, ut Rex Daniæ Waldemarus I. cum anno 1164. in bello, quod inter ipsum, Rugianos & Henricum Leonem ex una interque Duces Pomeraniæ Casimirum & Bogislaum horum nominum primos ex altera parte ardebat, à mari eam aggressurus incolis nudatum invenisset, miraretur, quod illam quoque *munitam urbem* deseruissent. Hinc *castrum* dicitur ARNOLDO Chron. Slav. L. III. C. 7. & in Diplomate Innocentii antea citato de anno 1140.

[q] Hanc urbem non minus ac *Wolgastum* Vandalicæ originis esse auguro. Nomen enim veterem Germanicam linguam, uti supra de *Lutitorum* vocabulo indicavimus, satis redolet, *Lûde/ Leute* adhuc hodie dicuntur *viri strenui & virtute clari*. Imo in genere de *militibus* usurpatur, ut in loquendi formulis: *Seine Leute haben brav gerhan. Er kan sich auf seine Leute verlassen.* Forsan idem fuit olim ac *ein Kämpffer/ Streiter*. Hodienum in lingua Gallicâ superesse dixerim originem hujus nominis in verbo *luter*, quod significat *ringen/ kâmpffen/* sine dubio à *Francis* antiquo Germaniæ populo in eandem translatum, atque hæc vocis derivatio admodum conspirat cum eo quod tradunt Scriptores, nuncupatos ita esse populos istos à *fortitudine* sua. Et si vel maxime, uti per plurimi volunt, (nondum tamen rationibus omni exceptione majoribus adstruunt,) Syllaba (*itz*), qua *Loitz, Lötitz* vel *Lojzitz*, nomen terminatur, Slavicæ lingvæ propria esset; nondum tamen eo ipso evictum foret, quod totum vocabulum ad eandem referri debeat. Potuerunt enim *Slavi* multis locorum nominibus, quæ terras ingressi nostras, à *Vandalis* jam imposita invenerunt, ex sua lingua terminationes assuere, uti Latine loquentium sic est usus, ut propriis rerum atque locorum nominibus suas adjiciant, *a, us, um*, finales Syllabas, ex *Greiffswald, Greiffswaldia*, ex *Stralsund, Stralsundum*, &c. facientes. Quod vero ad ipsum castrum *Loitz* spectat, citra dubium illud jam istis temporibus Rugianæ ditionis fuit, cum teste MICRÆLIO L. II. n. 56. hoc æque ac *Wolgastum* Henricus in bello cum *Rugianis* gesto expugnaverit & solo æquaverit.

[r] Erroneum igitur est, quod PHIL. ANDREAS OLDENBURGERUS in Mantissa ad instr. pacis Cæsareo-Svecicum p. m. 107. tradit, Wartislaum I. Svantibori filium anno 1107. *Wolgasti* sedem habuisse. Nam anno 1107. biennio post mortem Critonis provincia Circipanorum, cujus *Wolgastum* præcipua urbs erat, aut fuit adhuc in potestate *Rugianorum* aut jam tum transit in potestatem Henrici. Utrum concesseris Wartislai non potuit esse sedes. Svantiborum

tamen *Wolgastum* ad Pomeranorum dominium in compensationem sumtuum impensorum. Hos enim tradente eodem MICRÆLIO l. c. Henricus fidos belli Rugiani habuerat socios.

§. XII.

Post mortem HENRICI Obotritorum Principis alia denuo pandebatur rerum scena. Filii enim (s) SVANTIPOLCUS atque KANUTUS cuncta turbantes & intestinis diffidiis miscentes, ansam præbebant *Rugianis* arma pariter & animum recipiendi. Tunc igitur *Kyzinorum* & *Circipanorum* ditiones ad pristinos (t) redibant Dominos: Nisi

G

quod

borum circa ultima vitæ tempora adeoque & circa annum 1107. qui ipsi e-mortalis fuit, cum quatuor filiis suis *Sedini* commoratum fuisse, Ratzeum autem *Wolgasti* se tenuisse luculento testimonio confirmat MICRÆLIUS l. c. L. II. n. 64. Quæ vero num: seqv. subjungit de tradito *Wolgasto* in potestatem filiorum Svantibori ab Henrico Obotritorum Principe in remunerationem præstitorum ipsi contra *Rugianos* auxiliorum, ea ad sequiorem ultimamque Henrici ætatem pertinere, ex supra jam dictis patet. Probabile enim non est, primo vel altero statim anno armorum successu eousque felici fructum esse ut *Kyzinorum*, ne dicam *Circipanorum* terras Rugianis eripere potuerit. Equidem ex antiquo jure vel alias competiisse Ducibus Pomeraniæ Tractum *Wolgastranum* statuit ibidem MICRÆLIUS: Und für ihre Mühe/ dicir, und aufgewandte Unkosten / auch weil ohne dis ihnen der Öhrt / der in der Lütitier Land gelegen / gehörete / bekamen sie *Wolgast* ein / das bisher Fürst RATZE eingehabt hatte. Sed supra jam demonstravimus, non omnem Luitiam paruisse Pomeranis antiquitus, verum solam ultra-Penanam à Tolensis & Rhetensis habitatam. Præterea novum hic invenio argumentum probans quod *Pomerani* Henrico non fuerint subiecti; tum enim vel sine ulla remuneratione ad ferenda ipsi auxilia obligati fuissent; neque prudenter egisset Henricus, quod cessione terræ atque urbis *Wolgastranæ* vectigalium sibi subditorum opes, quæ semper illi debebant esse suspectæ, tantopere ipsemes auxisset.

[s] De filiis Henrici atque Successoribus evolvi potest HELMOLDUS l. c. L. I. C. 46. & 48. ALBERTUS STAD. in Chron. ad ann. 1133. CRANTZ. Vand. L. III. C. 31.

[t] Ingenium hanc in rem testimonium est HELM. L. I. C. 46. scribentis: Filii Henrici ZWENTEPOLCH nec non KANUTUS, qui dominio successere, intestinis bellis adeo perturbati sunt ut tranquillitatem temporum ET TRIBUTA REGIONUM PERDERENT, quæ pater eorum armorum virtute conquiserat. Jam vero constat ex antea confectis, quod *Kyzinis* & *Circipanis* quoque

quod præter *Wolgastanam* provinciam, antea ab Henrico jam sibi traditam, nunc quoque (u) *Comitatum Gützkoviensem & Castrum Lutitiorum,*

quoque tributum jugum ab Henrico impositum sit. Sequitur igitur & horum tributa tunc perditæ esse. Et eo majori certitudine sequitur, quia Rugiani pristini Domini, qui semper hucdum invicti manserant, facile sic stantibus rebus invite abreptos reducere potuerunt. Equidem Zwantepolcus patriam imitaturus virtutem, unitis cum Adolpho comite Holfatiæ viribus, *Kyzinorum* imperebat urbem inque potestatem suam post quinque hebdomadam obsidionem redigebat, sed parum id ipsi fructuosum & diuturnæ possessionis fuisse inde interpretor, quod HELMOLDO eodem C. 48. testante, haud multo post Rugiani, sine dubio, ut istos à se averterent Zwantepolci insultus, ipsam sedem ejus Lubecam occupaverunt, ferroque & igne devastaverunt; Imo quod haud multis interjectis annis, *Nielotus*, qui tum rerum apud *Obotritos* potitus erat, secundum HELM. L. I. C. 71. neque *Kyzinos*, neque *Circipanos* amplius tributarios habebat, sed apud CLEMENTINAM Ducis Henrici Leonis uxorem conquerebatur, quod paulatim (uti quidem ille loqui amabat) *rebellare cœperint & obniti tributis juxta morem persolvendis.*

- [u] A Metropoli *Gutzkovia* sive *Gutzkoa* ita nominatum. Varia autem hujus nominis in antiquis chartis scriptura offenditur. In Diplomate Innocentii Pontificis, quo Episcopatum Julinensem (deinde Caminensem) anno 1140. confirmat, uti exhibetur apud RANGONEM in Pomer. Diplom. pag. 147. *Chozek* dicitur; in alio Casimiri Ducis de anno 1175. ibid. p. 152. seqq. obvio *Chotzekove*; in alio Clementis Pontificis confirmatorio Episcopatus Caminum jam translati de anno 1188. quod ibid. p. 159. extat, *Chozko*; In Diplomate Barnimi I. quod Transactionem WERNERI atque HENRICI Dominorum de *Lôxis & Civitatis Gryphiswaldensis* super exactione thelonii anno 1267. confirmat, *Choicowe*; In ipso autem instrumento transactionis dictæ de eodem anno *Gützoë*; In Diplomate BARNUTÆ Principis Rugiæ, quod Fratris Hil- densibus à Patre Jaromaro concessa Bona ann. 1221. mense Novembris confirmat *Cotscove*; apud CRANTZIUM Vand. L. V. C. 39. *Coscona*, sed Dan. L. VI. C. 21. convenientius *Coscova* vocatur. Præfert hoc quoque nomen speciem originis Slavicæ, sed animi dubius hac in re factus sum, ex quo *Chronicon Gozæcense*, quod MEIBOMIUS una cum *Chronico Montis-sereni* edidit, æque ac Præfatio MADERI, quam præfixit editioni suæ ADAMI BRE- MENSIS me docuit, quod Archi - Episcopus Brem. ALBERTUS atque fratres ejus DEDO & FRIDERICUS procul dubio natione Germani, simile fere nomen Cœnobio ad Salam à se condito indiderint atque *Gozeka* vocari illud voluerint. Quidquid horum est, nomen cum ipso quem notat, loco antiquissimum esse pro certo haberi potest. *Urbs* jam fuit, cum eodem hoc Sec. XII. annum circiter 1164. à Waldemaro I. Daniæ Rege & Henrico L. Saxoniam Du-

rum, eo quod præ cæteris salutari per Episcopum Bambergensem susceptæ reformationi obstiterant, Pomerani sub auspicio WARTIS-

G 2

LAI

ce occuparetur, & quidem *munita* fuit, quod dicitur apud CRANTZIUM II. cc. unde & in Diplomatis de anno 1140. ac an. 1188. modo ex RANGONE citatis, inter alia Pomeraniæ *castra* locum habet, & in CASIMIRI Ducis itidem jam nominato de anno 1175. inter testes apparet *PRIBA Castellanus in Chotzokove*. Castellis enim sive Castris, (CRAMERO I. c. L. I. C. 24. minus rectè pro *viciis Flecken*/ habitis) qui præerant, hoc titulo insigniebantur. *Comitatum* autem *Gützkoviensem* tum demum sibi subjecisse Pomeranos, MICRÆLII atque CRAMERI autoritate stabilitur. Ille enim I. c. L. II. n. 68. Hic vero I. c. L. I. Cap. 28. 29. 30. manifeste testantur, quod victus sit à WARTISLAO I. anno 1128. atque in *comitiis Usdomensibus* jussu illius comparuerit. Confititur inde ante hæc tempora *Comitatum Gützkoviensem* aut sui fuisse juris, aut *Rugianæ* etiam conditionis. Prius non est verosimile, cum nulla illius, neque apud HELMOLDUM neque alibi mentio fiat, ne quidem in expeditione HENRICI Obotritorum Principis adversus *Rugianos*, etsi hic *Wolgastum* ducturus exercitum, non alio, quam per terras comitatus istius, itinere commode uti potuerit, adeoque sine dubio & illum tunc subjugaverit; Saltem claris verbis MICRÆLIUS L. II. n. 36. relatum dedit, HENRICUM superata Pena *castrum Lutitorum* non expugnasse tantum, verum & evertisse. Ipsum tamen hoc castrum ad Comites *Gützkovienses* illis temporibus spectasse mox audiemus. Concludo igitur, quod cum peculiaris commemoratio hujus comitatus in bello HENRICI Rugiano non occurrat, sub communi nomine *Circipanorum*, qui *Rugianæ* Reipublicæ cives erant, *Gützkovienses* etiam fuisse comprehensos. Quod vero ad castrum *Lutitorum* sive *Loitz* pertinet, illud quoque eodem anno 1128. imo eadem ferè opera à Wartislao I. debellatum & tantum non omnino excisum esse, iterum fide MICRÆLII atque CRAMERI testimoniis probatur. Juvat ipsos audire narrantes. MICRÆLII I. c. n. 68. verba sunt: Ferner ist er (Wartislaus) auf den Grafen von Gützkow MITZLAFF gezogen/ hat ihm Loitz abge-
nommen / und ihn nebst der Stadt Demmin dahin genöthiget/ daß er den Christli-
chen Glauben anzunehmen zusagte/ & post pauca interjecta: Dann Bischoff Otto
kommt zum andermahl ums Jahr 1128. durch Düringen/ Sachsen und Mark/ und
also durch Hall/ Magdeburg und Havelberg/ wohl mit 30. Wagen eben zu der Zeit
bey Demmin an/ da Loitz von Fürst WARTISLAFEN gewonnen ward.
CRAMERI his verbis L. I. C. 28. concepta relatio est: WARTISLAF ist dar-
nach ferner gegen den Grafen von Gützkow MITZLAFF gezogen / ihm Leute
abgewonnen/ und hat denselben nebst der Stadt Demmin bezwungen / daß sie den
Christenthum anzunehmen zusagen müssen/ und folgendß auf *Leitetz* jeho *Loitz* der
edlen Luticier Schloß und Stadt gerücket. Quod vero non tantum admovent

exer-

LAI sui primi occuparent, occupataque sibi vindicarent. Nec fatiſ *Rugiani* habebant recuperasse, quæ in vicinia erant. Sed cum cladem

exercitum, sed & expugnaverit locum igneque exusserit C. 29. his verbis usus refert: Nichtsbestominder auch ist der Fürst (Wartislaff) folgenden Tages zu frühe/ auf *Loitz* mit seinen hessen Hauffen zugezogen/ dasselbe gestürmet und erobert/ und es gegen Mittag im Brandt gesticket / und mit grosser Beut und vielen Gefangenen also zurückkommen/ und Bischoff OTTEN empfangen. Quam narrationem, cum peculiare etiam rerum gestarum rationes exponat, sine dubio, ex fide antiquitatis monumentis hausit CRAMERUS. Quippe credibile non fit, virum Theologum præbæque alioquin autoritatis, specialibus etiam temporis atque modi circumstantiis effectis, aut falsa, aut dubia & incerta tradere voluisse. Atque eo usque imperata Pomeranorum facere tunc temporis coacti sunt *Lenticii* ut & ipsi, etsi à Christianismo alienissimi Usdomiam concedere deque introducendo Christianismo in commune consulere necesse haberent. Firmatur id eorundem scriptorum documentis, CRAMERO l. c. C. 30. aperte testante: Es waren auch unter andern dahin [nach Usdom] bescheyden und gekommen Graf MITZLAFF von Gûßfow/ MIROGRAFF, welcher hernach ein Kloster gestiftet hat/ und BARTES oder BARTIN die Edlen *Luticier* mit ihren Kindern. Occurrunt in istis verbis, quæ merentur aliquanto penitus enucleari. Primum non fatiſ convenire videtur inter CRAMERUM atque MICRÆLIUM de expeditione Wartislai contra *Comitem Gutzkoviensem & castrum Loitz*. Ille enim *homines* Comiti subtractos à WARTISLAO esse scribit, & postea demum expugnationis *urbis Demini castrique Lutitorum* commemorationem subiungit: Er hätte dem Grafen zu Gûßfow Leute abgewonnen / inquit. Sed MICRÆLIUS nihil de hominibus addit, simpliciter scribens: Er wäre auf den Grafen Miglaff zugezogen/ und hätte ihm (nicht Leute/ sondern) *Loitz* abgewonnen. Queritur igitur, quid sibi velit CRAMERUS cum *hominibus* suis. Comoda videtur esse interpretatio, si dicamus, intelligi hic *Vasallos* comitis, qui, ut nostro loquamur more, nexu feudali ei subjecti erant. Illi enim mediæ ætatis scriptoribus, ex quibus forte hæc hausit CRAMERUS, *homines*, *Manne* appellabantur; Aut etiam ad *Lenticos*, h. e. rurales incolas *castrum Loitz* circumjacentes respexit, qui, antequam ipsum castrum expugnaretur, sub jugum missi sunt. Vicinos enim Wolgastensibus *populos Lenticos* dictos esse CRANTZIUS Dan. L. VI. C. 24. perhibet, ut levi errore pro *Lenticis* denem *Pentern/ Leute* scriptum sit. Prior tamen illa opinio potiori verosimilitudine gaudet. Ita autem in longe diversa utriusque scriptoris abire videtur relatio. CRAMERUS enim præterquam quod nonnulli *Vasalli* subtracti sint comiti nihil tradit. Etsi enim de expugnatione *castri Lutitorum* quoque subjungat, non tamen cujus potestati tunc illud subfuerit explicat. Sed MICRÆLIUS ipsum

cladem ab Henrico olim in oppugnatione *Lubeca* urbis inflictam jamdudum dedoluisse novam in hoc perturbato rerum statu expedi-

G 3

pedi-

ipsum etiam castrum *Loitz* eidem ereptum esse comiti refert. Porro antiquissimam, quæ in istis MICRÆLII atque CRAMERI narrationibus offertur, comitatus Gützkoviensis memoriam veneramus, magnique facimus Historicorum istorum industriam & fidem, qua primi, qui innotuit, comitis nomen *Mitzlavi* fuisse docemur. Miramur convenientiam hujus nominis, cum *Witzlavi* appellatione, quæ multis Rugiæ principibus propria fuit. Et si quid licet conijcere, omnino idem cum illo esse putamus. Facile enim illis, qui ex vetustis & à tincis atque blattis fortassean corrosis chartis memoriam harum rerum eruerunt, loco literæ W. obrepere potuit M, quod inversam illius figuram præfert, ut taceam in ductibus monasticæ scripturæ omnimodam ferè utriusque similitudinem inveniri. Verum uti hæc valde jucunda est commemoratio, ita acerbe dolemus, penuriam illam monumentorum, per quam haud licet integram antiquissimæ comitum horum familiæ seriem necitere. Non tamen qua comitum tantum proficiam, sed qua res eorum gestas, & qua limites comitatus pleraque manca hic apparent atque lacera. Mea ex supra confectis est conjectura, ex semine *Principum Rugiæ* factos esse *Comites Gützkovienses* & portionis hæreditariæ lege, sive *jure*, quod dicunt, *appanagii*, sub titulo *comitum*, terras suas obtinuisse, perindè ac *Illustrissima atqueבודיenuum propria non minus virtute, quam Majorum imaginibus florentissima familia PUTBUTZIANA* ex eadem stirpe prognata, eodem etiam *jure*, sed sub splendido *Baronum* axiomatico, suam sibi latissime olim patentem acquisivit provinciam. De finibus autem *Comitatus Gützkoviensis* quid pronunciem, hæreo, si specialia loca, quæ in limine posita fuerunt, determinari cupis. Sed cujusnam quæso! aut regni aut provinciæ adeo omnibus numeris completa est *Historia*, ut in antiquissima saltem & media ætate versantibus hic aqua non hæreat? Nec mirum id videatur. Nam & præsens viventibus seculum incertitudinem circa terrarum confinia fovet, ipsaque Pomerania nostra, ubi *Megapoliæ* contermina est, dubiæ ditionis exempla præbet. Multo frequentio, res autem multoque vehementiores circa limites olim obtinuisse controversias, non finit nos dubitare, temporum istorum conditio, ubi jus possidendi non tam legibus & ratione, quam vi atque armis innitebatur. Utique ut vana spe pleni sint, qui ea nunc demum ad pulvisculum usque excutere satagunt, quæ ne olim quidem ad liquidum deducta fuerunt. Facile igitur ab rectioris judicii Lectoribus veniam impetrabit Historicus, qui in delineandis terrarum finibus vicatim non ubique procedit, sed sæpe generaliores tantum lineas ducit. Atquæ sic non omnino nulla finium *comitatus Gützkoviensis* ad nos notitia pervenit. Certum est, *Gützkoviam* urbem cum terra circumjacente eo pertinuisse. Certum fide MICRÆLII, c. L. II. n. 58. p. 211. Lib. VI.

pag.

peditionem moliti cum classe sua aderant urbemque navibus destitutam

pag. 618. sub voc. *Lojtz*, & pag. 622. sub voc. *Gutzkow*, *Loitzenſe* castrum, hoc quidem 12. Seculo, ejusdem fuisse dominationis; cumque terrarum tractus, qui oppida munita ambit, plerumque idem cum illis imperium agnoscere solet, dubium non est, hic quoque sese rem ita habuisse, limenque adeo Comitatus occidentale in confinio territorii Deminensis tunc positum fuisse. Neque peculiare sibi Dynastas habuisse *Luticium* inde putes, quod MICRÆLIUS & CRAMERUS tradunt: *Mirograff* und *Barthus* (Bartes oder Martin) die Edlet *Luticier* mit ihren Kindern / wären auch auf dem Lande Tage zu Usedom mit erschienen. Hic enim nihil aliud dictum video, quam quod *Mirogravius* & *Barthus ex Magnatibus Luticiorum*, non vero quod *Domini* fuerint. Et si vel maxime fuissent, (infra enim ostendetur *Lotitzium* suos aliquando habuisse Dominos,) nondum tamen exinde negandum duco, quod terræ eorum *comitatu* *Gützkoviensi* innexæ fuerint. Potuissent enim ex familia *comitum* illi esse & Jure quasi sub-feudi sua tenere. Versus Septentrionem *Grimensē*, principatus Rugiæ antiquo & indubitato jure *Provincia*, ita contiguus erat *comitatus* noster, ut infra paludem subsistens, quam nunc *fossa Riccana* (der Rycf-Graben) scindit, è regione *vici Danici*, (hodie die *Wyck* dicti) ad mare decurreret, sedem nostræ *Gryphiswaldiæ* & *Abbatie Hyldensis* sub se comprehendens, vid. MICR. l. c. Hinc secundum mare ad villam usque *Creslinam*, quæ prope ostium *Penæ* sita est, excurrerat. Unde tandem *Dominio Wolgastano* conterminus factus, *Penam* iterum contingebat. Atque hæc de finibus *comitatus* istius, enuntiata, partim autoritatibus jam allegatis, partim etiam *Indice Rungiano* *Parochiarum Synodi Gutzkovianæ*, ex quibus, judicio viri cujusdam *Patriarum Historiarum* gnarissimi, probabiliter etiam de amplitudine antiqua istius *comitatus* præsumere licet, corroborantur. Sequentes vero *Paroeciæ Synodo* illi in dicto indice assignantur: *Gützkow*, *Rantzin*, *Züssow*, *Kisow*, *Bustorp*, *Weitenbagen* cum qua conjuncta est *Eldena*, *Dersékow*, *Levenbagen*, *Kemitz*, *Hansbagen*, *Boltenbagen*, *Catzow*, *Wusterbusen*, *Cräslin*, *Hogendorp*, *Bower*, *Lasan*, *Pinnow*, *Zitben*, *Morchin*, *Rubbekow*, *Bünſow*, *Cernikow*, *cujus filia est Steinfordt*, *Slatkow*, *Qvilow*. Neque istarum tantum, sed & villarum cujusque loci *parochialium* habenda hic ratio erit. Tam late igitur olim *limites* nostri *Principatus* patuerunt, ut, præter *Wolgastanam Provinciam ac civitatem*, hunc quoque amplissimum sub se complexus sit *comitatus*. Nec possum, quin adjiciam quæ in eundem hunc sensum im *Auszug der Wendischen Chronick* / soviel das Land zu Pommern angehet / consignata inveni: Unter das Fürstenthum Rügen gehöret das Land zu *Barth* / *Grimmen* und *Tribesee* / und die *Abtey zu Campe*. Auch gehöret darin die *Gravschafft Gützkow* und *Abtey Eldenow*. Auch gehöret das *Ampt* und die *Stadt Wolgast* in dasselbige Fürstenthum. Denique in verbis ex MICRÆLIO atque CRAMERO supra citatis observo, quod

stitutam una cum castro (w) devastabant. Henrici filii & unico ex SVANTIPOLCO (x) nepote, post brevem dominationem violenta morte abreptis, KANUTUS Dux Slesvicensis, ERICI Boni Danorum Regis filius, non tantum Dominus, verum & Rex *Obotritorum* ab Imperatore LOTHARIO (y) creatus, angustissimo regiminis (z) tempore,

quod & *Diminut* jam tum anno 1128. in potestate WARTISLAI fuerit, & ad recipiendum Christianismum ab illo adactum. Non desent, quæ de miranda hujus antiquitate urbis notari merentur, sed cum memor sim instituti, quod extra limites Principatus Rugiæ progredi non permittit, pedem hinc removeo, eoque lubentius removeo, quod compertum habeo CI. VIRUM Patriæ Historiæ uti indefessum ita & felicissimum Cultorem Originum Deminensium enarrationem moliri, cujus ego laboribus instrui quam conatus prævertere malo.

[w] Non tamen omnia tunc funditus excisa esse recte observat BANGERTUS ad Cap. 48. HELM. L. I. ubi hæc expeditio narratur. Cap. enim 49. jussu KANUTI Regis, quem filii Henrici successorem habebant, templum ibidem adhuc dedicatur, & juxta Cap. 55. ultima demum clades, anno 1139. cum PRIBISLAUS serum jam esset potitus, urbi ab iisdem *Rugianis* illata est.

[x] *Zwinike* is appellatur HELM. L. I. C. 48. quod CRANTZIUS Vand. L. III. C. 32. *Porcellum* (ein Schweinchen) interpretatur.

[y] Multa pecunia ab Imperatore LOTHARIO regnum *Obotritorum* sibi comparasse KANUTUM & sub lege Homagii ut antecessoribus ipsi concessum esse HELMOLDUS L. I. Cap. 49. & ex illo ALBERTUS STAD., CRANTZIUS atque MICRÆLIUS testantur; quanquam hic ultimus in errore sit, quod L. II. Chron. n. 74. pro Rege Daniæ venditet, qui non nisi Dux Slesvicensis & Erici Boni Regis Daniæ filius erat. Ducatum totius Daniæ à Patruo Nicolao, qui post mortem Patris Canuti illo excluso solum involaverat, obtinuisse HELM. Cap. 49. scribit, sed hæc tamen dignitas infra majestatem regiam fuit. Hanc enim NICOLAUS sibi, quod dixi, vindicabat.

[z] Si ab excessu Henrici, qui in ann. 1126. incidebat anni regiminis ejus numerandi sunt, octennium, si vero ab interitu stirpis Henricianæ in persona *Zwinike* Principis putandi, ne integrum quidem biennium rempublicam *Obotritorum* administravit; anno enim 1134, secundum computum HÜBNERI in Tab. Gen. 85. von den alten Christlichen Königen in Dänemark; à Magno Patrueli Nicolai Regis filio nefaria cæde sublatus est; Sed ERICO REGI & ALBERICO interitus ejus ad an. 1130. refertur. Illius in *Hist. Gentis Dan. p. 269.* verba sunt: In CXXX. *Kanutus Dux martyrizatus apud Havelsteth à Magno filio Nicolai Regis.* Hujus vero in Chron. ad ann. 1130: *Rex Daniæ Nicolaus cum filio suo Magno, filium fratris sui - Kanutum videlicet, cujus ad regnandum tutor esse debuerat, interfecit.* Quam numerum annorum in eundem rationem si sequimur, & tutelare & proprium ejus regimen ultra quadriennium non duravit.

plura invenit domi agenda, quam ut *Rugianorum* vires (a) experiri posset. Eadem itaque, dum ille præfuit, facies rerum mansit. Kanuto anno 1134. improvisa cæde prostrato, succedebant (b) **PRIBISLAUS** Henrici ex fratre **Buthue** nepos, & **NICOLOTUS** quidam ex (c)

Magna-

- [a] Ut nullibi inveniatur, quod contra *Rugianos* gesserit arma **KANUTUS**. Parasse ipsis bellum non dubito, quia **VICELINO** Falderensis in *Vagria* tunc temporis Ecclesiæ Sacerdoti aliisque cooperatoribus ejus bona promississe, si Dominus res suas in *Slavia* direxisset L. I. C. 49. apud **HELMOLDUM** & **ALBERTUM STAD.** lego, **Obotritorum** jam tenebat terras ab Imperatore ipsi collatas. Sub *Slavia* igitur nomine ad orientales Slavorum gentes & præfertim qui ab *Obotritis* proximi erant, *Kizinos*, *Circipanos* atque *Rugianos* illum respexisse credo; eoque magis credo, quia **Henricus** veteris *Rugiani* odii sine dubio haud immemor fuit, adeoque ab illo potentissimo hoste primo omnium pacem & securitatem sibi acquirere studuit, sed præmatura impeditus est nece. Equidem **MICRÆLIUS** L. II. n. 75. alteram illam expeditionem *Rugianorum*, qua prima vice *Lubecam* destruebant, ad regimen **CANUTI** regulit. Verum **HELMOLDUS** L. I. C. 48. diserte scribit: **ZWANTEPOLCUM** Henrici filium, eo tempore adhuc superfuisset & non longe post demum interfectum esse. Attamen facilis est conciliatio ex Cap. III. Vand. **CRANTZII**, **KANUTUS** enim vi promissi quod **Henrico** antè obitum dederat, tutelari cura regimen terrarum viventibus adhuc filiis jam moderabatur.
- [b] Hic una cum **NICLOTO** post extinctam **Henrici** familiam jure cognationis sibi jam postulaverat Principatum, sed tum quidem à **KANUTO** exclusi atque in vinculis etiam detenti erant. **CRANTZ.** Vand. L. III. C. 33.
- [c] Ex *Magnatibus* terræ **Obotritorum** fuisse **HELMOLDUS** atque **CRANTZIUS** testantur, at **MICRÆLIUS** L. II. n. 74. utrumque tam **NICLOTUM** quam **PRIBISLAUM** pro **Henrici** ex fratre **BUTHUE** nepotibus habet, cum quo etiam consentit **WOLFFG. JOBSTIUS** in Gen. *Brandenb.* & si dicendum, quod res est, verosimilior etiam videtur isthæc sententia. **Pribislaus** *Lubeca*, uti antecessores, sedem habebat, inde etiam **HELM.** L. I. C. 55. *Pribislaus de Lubeca* vocatur, novo argumento, quod antecedens illa vastatio *Rugiana* omnimodam ruinam nondum intulerit huic urbi. Uterque *Christianismi* infensissimus hostis fuit, quapropter eidem l. c. C. 52. *duæ truculentæ bestie Christianis valde infestæ* audiunt. **PRIBISLAUS**, postquam pecunia vadibusque constitutis à **KANUTO** Rege libertatem redemerat, alibi sibi regnum quæsiturus insignem *Marchie Brandenburgicæ* partem subjugarat, teste **JOBSTIO** l. c. sed post mortem **KANUTI**, in possessionem terræ *Wagriorum* & *Polaborum* etiam admissus, insolentius se gerere cepit & fortunam tandem vehementer adversam habuit. *Wagria* enim sua & *Polaborum* terra autoritate **HENRICI LEONIS** atque matris **GERTRUDIS** exuebatur, illaque in **ADOLPHI II.**

Magnatibus terræ Obotritorum. Hic popularibus suis *Obotritis*, ille *Wagriis* præerat atque *Polabis*. *Rugiani* igitur hanc virium *occidentalis Slavia* partitionem suo commodo factam putantes, iterum ipso Principe Ratzeo Duce *Lubecam* ex improvise (d) adoriebantur, fundi-

PHI II. Holfatorum Comitum, hæc vero in *HENRICI* de Badewide potestatem concedebantur. Postea *PRIBISLAUS* apud *HELMOLDUM* & alios horum temporum antiquiores scriptores quasi evanescit, quidve de illo tum factum sit, ubi utraque Provincia privatus erat, nullibi occurrit, nisi quod recentiores, ut *BROTTUFIUS* in *Genealogia & Chronica Anhaltina* L. II. C. 4. sub nomine *PRIMISLAI* & *JOBSTIUS* I. c. de illo tradant, quod tunc quidem in terras suas Brandenburgicas se receperit, & *ALBERTO* urso *Soltqvellen*si Marchioni amicissimus factus, mutato nomine *Pribisla*i in *HENRICI* ad Christianismum perductus sit, moriensque illum terrarum suarum heredem etiam scripserit. Quod vero Illustr. *LUDWIGIUS* *Brandenburgici Regis* titulo usum fuisse *PRIBESLAUM* in *Formula Brandenburgici Ducatus* §. IV. p. 47 & *Germ. Princ.* L. II. C. 2. p. 539. contendat, id perperam factum ostendit *GE. LUDOV. WILH. FROBENIUS* in *Disquisitione Historica de PRIBEZLAO* sive *HENRICO* Rege Brandenburgico *Aldorfi* 1724. sub præsidio celeberrimi ibidem Hist. & Polit. Professoris *P. JOH. DAVIDIS KOLLER*i habita. Ex modo dictis patet, quid sibi velit *HELMOLDUS*, cum *Lib. I.* cap. 55. scribit, quod Princeps *Rugianus RATZEUS* castrum (*Lubec*) & circumjacentia demolitus sit, cum adhuc fortunatus esset *PRIBESLAUS*, his enim verbis sine dubio respexit ad illa tempora, cum præter Provinciam Brandenburgicam, extincto Rege *Kanuto*, *Wagrii* etiam & *Polabi* suæ ditionis facti essent. Hinc intelligitur quantam tunc virium suarum fiduciam habuerint *Rugiani*, qui florentissimo hostis sui statu nequaquam deterriti in ipsa etiam metropoli invadere non dubitarunt.

- [d] Merentur, quæ ob oculos *B. L.* ponantur *HELMOLDI* hac de re verba: *Non multo post venit quidam Race de semine Cruconis cum classica manu arbitratus, se hostem suum Pribislaum reperturum Lubecæ. Duæ enim cognationes Cruconis atque Henrici propter Principatum contendebant. Cum ergo Pribislaus adhuc fortunatus esset, Race cum suis castrum & circumjacentia demoliti sunt.* L. I. C. 55. Hinc concludere licet eo tempore (labebatur autem juxta *BANGERTUM* in argumento dicti cap. annus 1139.) *Niclorum* inter atque *Razeum* omnia pacata fuisse. Alioquin hunc sibi vicinum priorem aggressus fuisset, ut à tergo omnia tuta relinquere potuisset. Observatu etiam dignum est quod de causa belli prodit, de principatu contentionem fuisse scribens, h. e. de Dominatu *Slaviae Occidentalis* quæ olim *Rugiani* Juris fuerat. Hanc ob causam à cæde *CRUCONIS* perpetuum fere bellum fuerat.
- Qvoties

funditusque tandem urbem cum arce exscindebant. Non tamen his tantum peractis statim domum se recepisse videntur, sed *Aldenburgum* Wagriæ oppidum cum adjacenti regionis tractu aut eadem tunc opera occupasse, aut à temporibus CRITONIS non omnino inde depulso fuisse, (e) ratione probabili credo. Sic omnibus, quæ

Quoties novus ibi surgebat Dominus, toties Ratzeus novo ardore bellicæ apparatus jus suum proferebatur; semper in ipso corde atque centro Provinciæ *Lubeca* exorsus. Prima vice *HENRICO*, altera *KANUTO* cum filiis Henrici, tertia *PRIBISLAO* ad Rempublicam accedentibus, ille cum classe sua aderat.

[e] Prima mihi ratio suppeditatur à *MICR*, qui in secunda expeditione tempore *KANUTI* & filiorum Henrici *RATZEUM* condidisse castrum à nomine suo *Ratzeburgum* vocatum L. II. n. 75. perhibuit. Sed mora opus est ut castrum condatur. Saltem non condidisset, nisi figere ibidem sedem animus fuisset. Quamquam ingenue fateor, me nondum satis concoquere posse, quod *ADAMUS BREMENSIS*, qui Sec. XI. scripsit, Hist. Eccles. L. II. C. 10. & L. III. C. 22. *Ratzeburgi* hujus mentionem faciat cum *RATZEUS* nosse Seculo demum sequenti XII. vixerit. Ita enim *Ratzeburgum* jam ante *RATZEUM* extitisse certum foret. Optandum sane, *MICRÆLIUM* indicare voluisse, quos habuerit narrationis suæ fontes. Sed facile inducor ut credam, præter convenientiam nominum non alios habuisse. Parum igitur roboris illi rationi hucdum inesse videtur. Alteram firmiorem invenio apud *HELM*. l. c. C. 69. qui tradit quod tempore *VICELINI* Episcopi *Aldenburgensis*, i. e. circa annum 1150. gentilibus Wagriæ adhuc præfuerit *ROCHEL* quidam terræ Princeps, Idololatra & pirata maximus quem de *semine Cruconis* fuisse, totidem verbis ille testatur. Et *DANCKWERTHUS* in der Beschreibung der Herzogthümer Schleswig und Holstein cap. 5. ipsum Principem Rugianum *RATZEUM* hoc nomine indigitari existimat. Non audeo quidem, in eandem cum *DANCKWERTHO* sententiam concedere, quia non video quid causæ *HELMOLDO* esse poterit, quare hunc Principem ubique sibi *RACE* vel *RACES* nominatum, nunc immutato prorsus vocabulo *ROCHEL* appellasset. Præcipue vero alienum ab illa me reddat, quod ad Chronologicam temporis seriem non congruit. Hic *Rochel* Princeps, quod ostendi, circa ann. 1150. in Wagria Dominus fuit, *Vicelinus* enim fide *ALBERTI STAD.* quinquennio sedit & anno 1154. obiit; sed *RATZEUS* Rugianus jam anno 1141. in vivis esse desiderat. Perinde tamen est, si *RATZEUS* siue alius quidam intelligendus sit, sufficit nobis manifesta *HELMOLDI* testatio quod fuerit de *semine Cruconis*. Inde enim argumentor Rugianum fuisse, & cum ipse hic *Rochel*, propter angusti domini exiguas vires, per quinquaginta fere annos, qui post cædem *Cruconis* jam tum effluerant,

quæ hæreditatis jure olim ad Principatum Rugiæ spectaverant, sed per Henricum post cœdem Critonis ab eodem avulsa erant, præter terras Wolgastanam & Gützkoviensem, felicissime recuperatis, molestissimum atque per 36. annos magna virtute administratum regimen simulque vitam Ratzeus (f) deposuit.

§. XIII.

Dixi quod Pomerani *Comitatum Gützkoviensem* occupaverint, sed non eo hæc dixi, ut universum terrarum huc pertinentium ambitum in illorum tunc potestatem transiisse, Lectori persvadeam; Id

H 2

enim

rant, contra potentissimos Principes, qui per id temporis spatium in occidentali Slavia regnaverant, tueri se omnino non potuerit, facilis est conjectura opibus Rugianorum exigua istam Rempubicam subinde suffultam esse. Quid vero post fata *RATZEI*, cum Rugianorum illæ in Wagriam expeditiones bellicæ desisissent, de ea factum sit, id quidem ignoramus. Præter enim ea, quæ hic ab *HELMOLDO* & ex illo ab aliis quoque notata sunt, nulla ejusdem in monumentis memoria occurrit. Conjicio tamen illum ipsum *PRIBISLAUM*, qui *GEROLDO* Aldenburghensi Episcopo atque comitibus tam benignum atque hospitem se præbuit, cum prædicandi Evangelii causa terras ejus ingressus esset juxta *HELM. L. I. C. 82.* quique Cap. seqv. sub init; *Regulus* salutatur, Rochelis illius aut filium aut saltem successorem fuisse, eoque facilius in eam devenio sententiam, quod ipse *PRIBISLAUS* cap. 83. fateatur, se atque Slavos suos brevissimi anguli habitatores esse. Id enim in parvam illam Rempubicam omnino quadrat. Hoc sane certum, quod *PRIBISLAUS* ille Buthue filius intelligi nequeat, utpote qui jamdudum cum hæc agerentur, anno nimirum juxta *BROTUFIIUM* l. c. 1142. vita excesserat.

[f] Datur circa annum *RATZEI* emortualem apud Historicos nostros differentia quædam. *MICRÆLIUS* in Tab. Genealogica Chronico ejus inserta anno 1140. diem obiisse supremum putat. Sed *CRAMERUS* L. I. Hist. Eccles. C. 40. annum 1141. ponit. Huic subscribit *NIC. à KLEMPZEN* qui in *der Fürsten Historie und Verzeichniß neben der Genealogie der regierenden Fürsten in Rügen* tertiam hujus Principis adversus *Lubecam* professionem anno demum 1140. contigisse & his peractis annum circiter 1141. vita illum defunctum esse, refert. Per 75. itaque annos Respublica Rugiana sub *CRITONIS* atque *RATZEI* imperio stetit, si initium imperii Critonis apud Rugianos cum suscepti apud Oborritos Domini primordiis jungimus. Si a. quod verosimile est, ante Oborritorum electionem ab anno 1050. Reipubl. Rugianorum jam præfuisse dicamus, tempus utriusque imperii 91. annorum numerum implet. Conf. p. 3. not. [a]

enim pro certo affirmare non (g) ausim. Forte ea, quæ à loco ubi nunc est *Gryphiswaldia* nostra & cui hæc adjacet, (h) *Rycco* amne ad ostium

- [g] Neque ex ipsis illis in medium allatis MICRÆLII & CRAMERI locis quicquam probari potest, nisi quod *Comites de Gützkow* à *WARTISLAW* victi & *castrum Lutitorium* (die Festung Loig) ipsis ereptum sit. Utrumque autem fieri potuit sine totius comitatus expugnatione.
- [h] Duplicem in vetustis membranis *amnis* hujus, vel, ut rectius dicam, fossæ marinx appellacionem offendo, *Hylða* sive *Hilda* atque *Ryck*. De utraque jam extat in *Dictionario* meo *Etymologico* peculiaris articulus, ubi quæ mea circa eandem sint cogitata cum B. L. hic liceat communicare. Ad voc. *Hylða* hanc dedi commentationem: *Hylða* sive *Hilda* ist der älteste Nahm des Arms / so aus dem Strande bey der *Wyck* / nach der Stadt *Greyffswald* hinauffgehet / und das dasige Fahr-Wasser machet. Nachgehends hat er / und zwar vermuthlich von denen Sachsen / den Nahmen *Ryck* bekommen. Denn daß auch diese Benennung schon zünlich alt sey / erhellet aus einem Vergleich zwischen den Abt zu *Eldenau* und der Stadt *Greyffswald* von anno 1306. alwo dieselbe von diesem Fahr-Wasser schon gebrauchet wird. Das Wort *Hilda* ist nicht Wendisch / wie es von einigen davor gehalten wird / sondern unstreitig Alt-Teutsch oder Gothisch. Denn eben dieses war der Nahme einer von denen Jungfrauen / die man von des *Odini* Bedienung in jener Welt zu seyn hielte / und sich einbildete / daß sie denen Verstorbenen / wenn sie daselbst angelanget / damit es noch desto besser schmecken möchte / einschenken würden ; vid. *BARTHOLINUS* Antiqq. Dann. L. II. C. 11. & 12. *SPERLINGIUS* in Comment. de Rege Havn. 1707. in 4. ed. p. 81. sagt. Danorum (oder vielmehr Gothorum, denn er ziehet gerne auf die Dänen / ins besondere / was denen Gothen insgemein angehöret) *Bellona* wäre so genannt worden. Von diesem Wasser / hat das daran liegende Kloster *Hylða* sonder allen zweiffel seinen Nahmen bekommen. Nachgehends hat man mit Zurücklassung des Buchstabens *H*, wie auch mit Verwandlung des *i* oder *y* in *e* und Anhängung des Worts *au* als der gemeinen / nicht Wendischen / sondern Deutschen Endigung / so unzehlich viele Nahmen der Derter haben / *Eldenau* daraus gemacht. Befremdet ich muhthase / daß man zu der Zeit auch den Fluß nicht mehr *Hilda*, sondern *Elda* oder *Elde* geheissen / und daß um so vielmehr / weil der bey *Neustadt* in *Mecklenburg* vorbeypgehende Fluß / der sich nachgehends / da die *Stoer* sich mit ihm vereiniget / in die *Elbe* ergießet / nicht nur gleichfals die *Elde* heißet / sondern auch ein an demselben belegener Flecken / daher den selbigen Nahmen *Eldenau* führet. Ad voc. *Rick* / autem his mentem meam verbis expressam dedi: *Rick* / oder wie es in alten Diplomatus öfters geschrieben wird / *Ryck* ist der Arme / der von dem Strand zur *Wyck* bis nach *Greyffswald* hinauffgehet / und das dasige Fahr-Wasser abgiebet. Vorzeiten hat

ostium usque *Pena* secundum mare protenditur regio, territorium *Grybicum, Hyldense, Wusterbusanum* complexa, in ditione *Principum Rugia*

G 3

gia

es auch *Hylda* geheissen/ und zwar schon 1306 / wie solches aus dem instrument des Vergleichs zwischen der Stadt Greiffswald und dem Abt zu Eldenau von diesem Jahr erhellet. Allwo es heisset/ daß die Stadt sich auf dem Fluß *Hylda* sive *Nyck* ausser ihrem Gebiete keine Bohtmeßigkeit anmaßen wolle. Ich mag es keinen Fluß nennen/ denn er hat sein Wasser aus der See / wie solches der Geschmack genugsam anzeiget. Wenn es aber ein Fluß wäre / so müste der Strand durch den Abfluß das Wasser von ihm empfangen. Es ist also eine aus dem Strand heraußkommende Bäckle oder Beckle/ und sonst nichts. Von diesem Wasser ist nachgehends das bey der Mündung desselben angelegte Kloster benahmet worden. Denn selbiges heisset in den alten Urkunden das Kloster *Hylda, Ecclesia Hyldensis, Monasterium Hyldense, &c.* Und auch der im Teutschen übliche Rahm *Eldenau* sagt nichts anders/ als das an der *Hylda* belegene Feld. Denn das *H* ist nach einer veränderten Mund-Ahrt nur weggelassen/ und das *y* in ein *e* verwandelt/ am Ende aber das Wort *au*, welches so viel als ein Feld/ eine Acker/ eine Feld-Marck/ (wie man zu sagen pfeget) anzeiget/ hinzugefeket. Ich habe in dem oberwehnten Vergleich de anno 1306. die besondere Schreib-Ahrt des Wortes *Nyck* mit einem *y* bemercket/ und bin darüber hinter die Bedeutung und Ursache dieser Benennung gekommen. Denn *Rbych*, ist juxta specimen Glossarii Celtici in Collect. Etymol. Leibnitii ein altes Celtisches Wort/ und heisset einen Graben/ dasselbe hat eine Verwandtschaft mit dem Wort *Rbie* oder *Rie*, welches juxta notas ad Glossarii Chaucici specimen in iisdem Collectaneis, & in J. G. ECCARDI ad eadem præfatione pag. 11. gleichfals einen Graben und einen sich weit hinaus-erstreckenden Wasser-Muel/ den man noch heut eine Riegge nennet / bedeutet. Diese Bedeutung schieket sich gar eigentlich zu unsern so genandten *Nyck*. Denn es ist dasselbe wie gesagt nichts anders/ als ein aus dem Strande heraußkommender Graben / der nachgehends nicht ohne mühsahme Arbeit / durch einen beständigen Morast bis nach Grimmen hinan fortgesetzt ist / und also wohl mit recht ein *Nig* oder wie es numehro/ durch angenommene Gewohnheit/ schon geschrieben wird ein *Nick* / Grabe/ genannt werden mag. His posteriores accessere cogitationes, post quam edoctus sum, quod & in lingua Gothica canalis sive fossa dicatur *Neg*/ idemque notare ac Germanica nostra eine Rinne oder Rönne. Quæ denominatio, si ad angustiam alvei nostri *Nyck* præsertim, quæ est in illa parte, ubi crepidinibus coeretur respiciamus, commodissime ipsi convenire videtur. Unde in Privilegio WITZLAI I. Principis Rugiæ, quo anno 1240. *Civitatis Stralsundensis* piscandi libertatem metitus est, portus cujusdam sub nomine

gia permanfit. Est & *Lutitorum* castrum cum terris eo spectantibus recuperatum à *Rugianis* perpetuoque vinculo cum Principatu eorum coadunatum. Id quod suo deinceps loco demonstrabimus. Nunc enim quis finium *Rugianorum* status, quæ fata sub (i) TETZLAVO Ratzei Principis majori natu filio atque Successore fuerint, dispiciendum.

§. XIV.

Hic Princeps, ut magnanimus fuit, ita & (k) Regium titulum, in

nova Reka mentio injicitur, quod ego de freto *Rugia* atque *Ruden* Insulis intermeante & hodiernum dat *Nie-Deep* sive *das Neue Dieff* dicto interpretor, infra asserti mei, si quæ dabitur occasio, rationes expositurus. Hic tantum urgeo exactam illam Gothici *Reg* & hujus *Reka* vel ut eodem jure scribi potuisset *Regæ* convenientiam, quæ planè dubitare non sinit, quod ultimum hoc ex veterum Gothorum lingua originem trahat. Simulque me fautor persuasissimum, quod & notissimus ille *Rega* fluvius, qui ulterioris Pomeraniæ terras secat, multisque aditis oppidis navigandi opportunitatem offert, eandem nomenclaturam admittat. Et forsitan ipsi Gothicæ profapæ *Rugiani*, qui Taciti ævo accolæ illius erant, hoc nomen indiderunt, sed quod ex suo indiderint, ita ut *Rega* tantum successu temporis pro *Rugia* dicta sit, non æque videtur certum.

- [i] CRANNTZIO in Dan. & Vand. modo *Tetislaus*, modò *Tecislaus*, imò & *Ticislaus* vocatur. LAZIO de M. G. p. 653. *Tbeslawus* scribitur.
- [k] CRANTZIUS in *Dania*, nunquam, quod invenerim, TETZLAVUM nostrum nisi sub addito Regis axiomate nominat. Id nullibi facit, ubi vel de antecessoribus vel de successoribus illius exponit. Iraque non fortuito aut frustra, sed sua commotum causa honorario caractere illo Tetzlavum insignivisse credo. Aliam autem reperire non licet, quam quod Tetzlavus pro Rege se gesserit, & propria potestate jureque sibi tanquam absoluti Domini Principi competente eundem usurpaverit. Observavi quoque Regem saluari à NICOLAO à KLEMPZEN l. c. verbis: *TETZLAFF* Ratzens Sohn / ist nach tödtlichen Abgang seines Vaters / durch die Rugianer zu ihren König und Fürsten erwehlet. Eo & procul dubio respexit HELMOLDUS Chr. Slav. L. I. C. 2. ubi *Rugianos* solos Regem habere narrat, & L. I. C. 35. L. II. C. 12. ubi Regem ipsis simpliciter assignat, suam nempe ætatem, quæ cum imperio TETZLAVI coincidebat, ob oculos habuit. Nullus enim tunc temporis apud Slavos Princeps erat, qui regis affectabat honores. Solus *Rugianus* Danos forsitan æmulandi studio vel in hac parte inferior ipsis haberi volebat. Hanc veram HELMOLDI mentem fuisse, non vero quod soli *Rugiani* monarchico, cæteri autem Slavi

in gente sua jam olim usitatum, sed à CRITONE atque RATZEO fere neglectum, denuo sibi vindicare haud dubitavit; Animi tamen rerumque ab illo gestarum magnitudini quo minus eventus responderet, iniquissima obstitit fortuna. Nunquam enim vehementius afflictæ sunt vires Rugianorum, nunquam validissimæ Reipublicæ hujus periculosius concussæ opes, quam ipso hoc imperante TETZLAO. Undiquaque in perniciem ejus conspirabant procellæ; A Pomeranis, Danis atque Saxonibus per vices impetebatur. Clasticum quasi canebat (l) NICLOTUS Obotritorum jam antea nobis nominatus Princeps, qui *Kizinos* atque *Circipanos* ab Henrico quondam expugnatos, à RATZEO ad Rugianum imperium reductos dolebat, adeoque conjunctis cum Adolpho II. Holsatiæ comite viribus eos (m) adoriebatur. Sed hæc ira facile deseruit, ubi postea NICLOTUS gratia Henrici Leonis effusa ipse hostilia illius arma (n) expertus, in velitatione aliqua vita simul & principatu exuebatur. (o)

Filii

Slavi Democratico, vel saltem Aristocratico tunc usi fuerint imperio, supra jam est evictum. Nam, qua quæso veritatis specie talia tradi potuissent ab HELMOLDO? cum quorquot habebantur Slavorum nationes, suis ea tempestate Principibus essent subjectæ. *Wagrii* Holsatiæ comites, *Polabi* Henricum quendam de Badewide, *Obotriti* & *Kizini* Pribislau Nicloti filium, *Latitii* ultra-Penani una cum *Pomeranis* Svantibori I. posteros, Dominos agnoscebant.

[l] Ille ipse, qui Pribislai frater & Buthue filius MICRÆLIO habetur. Hic enim fratre Pribislao ex Wagria jam depulso, suam sibi huc dum servaverat Obotritorum Provinciam, stabat tamen sub tutela Henrici Leonis Saxonix Ducis illique homagii fide obstrictus erat.

[m] Jussu id fiebat CLEMENTIÆ, Henrici Leonis conjugis, apud quam marito absente Niclotus conquestus erat, quod *Kizini* & *Circipani* jugum excusserint, olim à Patruo sub Henrico ipsis impostum. Vid. HELM. l. c. Lib. I. C. 71. Hæc circa ann. 1150. contigerunt, cum Vicelinus Episcopatus Aldenburghensi præfesset, uti hoc patet ex HELM. L. I. C. 70. collatis notis BANGERTI ad cap. præcedens 69. adjectis.

[n] Eo quod non obstante interdicto Henrici Leonis Danos prædando vexaverat. Quæ de re legendus est HELM. L. I. C. 86. seqv. Currebat autem secundum calculum BANGERTI in argumento hujus capituli annus 1162. cum Henricus Leo in Niclotum exercitum educeret. Unde simul innotescit, quod hic ipse Nicloto emortualis fuerit.

[o] Duorum tantum filiorum Nicloti apud HELMOLDUM mentio occurrit Pribis-

Filii autem ejus in gratiam cum Leone reversi, non jam hæreditarias *Obotritorum* terras recuperabant, has enim Henricus Magnatibus suis præmia virtutis esse voluerat, sed (p) *Kizinorum* solam provinciam,

Pribislai & Wartislai, sed habuit & tertium, cui PRISLAI nomen fuit, quique ad Christianismum conversus in Daniam abiit, & ducta in matrimonium Waldemari I. Regis sorore *Lalandiam* ab illo obtinuit Insulam. CRANTZIUS Dan. L. VI. C. 8. 9. 21. ubi Danicarum partium proceribus annumeratur, cui una cum Casimiro Pomeraniæ Duci & TETZLAVO Rugiæ Principi custodia *Wolgasti* demandabatur *Vandal. L. V. C. 32.* Reliquerat is, uti ex ultimo hoc loco apparet, filium, cui Kanuto nomen erat.

- [p] Ex eo igitur tempore *Mecklenburgenses* firma demum & continua possessione terram *Kizinorum*, i. e. ditiones *Rostochiensem* atque *Gnoijensem* tenuerunt; Præterquam quod Dani illam Sec. XIII. ad tempus occupabant, haud tamen multo post iisdem restituendam. Sed solam *Kizinorum* ipsis concessam fuisse provinciam scribo. Nec rationibus destituta est isthæc assertio I.] Quia apud HELM. Cap. 87. L. I. in genere tantum dicitur: *Posthæc redierunt filii Nicloti in gratiam Ducis, & dedit eis Dux Wurle & omnem terram. Porro terram Obotritorum dividit &c.* Hic commodè intelligi potest terra *Kizinorum* quæ castro *Wurle* sive *Werle* proximè adjacebat, hanc enim ipso eo anno 1162. expugnaverat Henricus L. verum *Circipanorum* terram ne ipse quidem hucdum habebat, adeoque nec aliis donare poterat, imo intelligi debet terra ipsum illud castrum *Wurle* ad *Warnaviam* circumjacens. Illud enim suum etiam habuit territorium, quod produunt verba Henrici L. in Diplom. fundationis Ecclesiæ *Zverinensis* de anno 1170: *Et castrum Werle dictum cum terra adjacenti etiam Warle dicta ex utraque parte aquæ Warnowæ.* Plus itaque potuit in argumento hujus capituli BANGERTUS cum scribit: *Filii Nicloti Duci reconciliati, KISSINOS ac CIRCIPANOS* recipiunt. Sanè HELM. ipse in eodem capite optimus est verborum suorum interpres. Narrat enim Ducem Episcopis *Slaviæ Aldenburgensi, Rasesburgensi, Magnopolitano* reditus dedisse in terra *Wagriorum, Polaborum, Obotritorum, Kyzinorum.* Hic subsistit narratio ejus nullamque ulterius progrediendo provinciæ etiam *Circipanorum* commemorationem addit. Haud certe obscuro indicio, quod nondum in sua potestate illam habuerit; alioquin eadem etiam liberalitate & in gratiam Episcoporum & in sublevationem cæterarum terrarum ex tractu *Circipanorum* annuos ipsis assignasset proventus. Sed anno demum 1170. *Circipanam* Provinciam Episcopatu *Sverinensi* addixit, cum armorum jure eandem sibi acquisivisse putaret. Equidem & HELMOLDUS C. 92. ubi, quæ sequenti mox anno 1163. gesta sunt, tradit, Filiis Nicloti *Circipanos* etiam adjudicare videtur. *Filii enim NICLOTI, scribens, PRIBIZLAVUS atque WATIZLAVUS non*

ciam, nunquam ab eo tempore ad Rugianorum (q) ditionem re-
ducendam, in damni quandam reparationem accipere cogeban-
tur. Postea tamen denuo novas res moliti, sed juniori Wartislao
capto denuo victi sunt, iterum vero Pribislaus in pristinum ami-
citiæ locum admissus, & *Kizinos* quos antea habuerat, retinuit, &
Obotritos, Sverinensi tantum tractu exempto, (r) recepit.

§. XV.

Erat & cum *Pomeranis* non satis (s) tuta vicinia. Dani at-
que

*contenti terra Kizinorum & Circipanorum, aspirabant ad acquirendam ter-
ram Obotritorum. In eundem sensum scribit autor incertus Chron. Slav. ap.
LINDENBR. Cap. 28. Postea, dicens, filii Nicloti invenerunt gratiam in con-
spectu Ducis & dedit eis Dux Wurle cum terra circumjacente, scil. KICI-
NORUM ET CIRCIPANORUM. Sed paulò liberalius hæc scripta viden-
tur, atque ita intelligenda ut HELM. sibi constet, & ne quid eis, quæ Cap. 87.
jam dixerat, hic videatur contrarium scripsisse. Maximeque notandum duco,
quod CRANTZIUS, quem ceteroquin in enarratione harum rerum HEL-
MOLDI vestigia (imo verba) presse secutum videmus, hic subito ab auctoritate
discedat illius. Hæc enim Vand. L. V. C. I. sub init. ipfius relatio: Pribislaus
& Werslaus, germani fratres, Nicloti Obotritorum Principis filii, non con-
tenti terra Kizinorum (ea est ultra Warnoviam ad Panim usque fluvium) ad
recuperandam Obotritorum Provinciam aspirabant. Quid vero causæ sub-
fuisse autumas, quare non in eodem tramite cum HELMOLDO perstiterit
CRANTZIUS, nisi quod alia procul dubio monumenta rectiorem hic ei mon-
straverint viam? Accedit 2.) quod Circipanorum Provincia tunc temporis in
Pomeranorum ditione erat, (quemadmodum §. seqv. uberius demonstrabitur,)
adeoque ab HENRICO Leone, cui nihil juris in Pomeraniæ Duces compete-
bat, his neque adimi neque in filios NICLOTI transferri poterat.*

[q] Nisi quod ultimus Rugiæ Princeps WITZLAUS IV. 1310. terram *Gnoyensem*,
quæ ad *Kizinos* etiam spectavit, à Rege Danorum oppignorationis jure accipie-
bat, qua de re suo deinceps tempore suoque loco dicturi sumus.

[r] De quibus omnibus videlicet ap. HELM. l. c. L. I. C. 92. coll. L. II. C. 2. seqv. - 7.

[s] Fuerat olim tempore CRITONIS propter hujus connubium cum *SLAVINA*
Svantibori filia, inter utramque gentem firmissima amicitia. Sed prima offen-
sa erat, quod Crito à subditis Svantibori seditiosis Pomeranicæ ditionis imperi-
um sibi deferri passus esset. Inde sequebantur hujus principis per filiam Siavi-
nam contra Critonem machinationes & post interitum illius, conjunctio armo-
rum Pomeranicorum cum armis Henrici Obotritorum Principis contra Ru-
gianos. Affundebatur igni oleum, ubi terrâ Wolgastanâ adeoque sumptibus
Rugiano-

que Saxones (t) Imperatoris CONRADI III. auspicio, non tantum NICLOTI Obotritorum Principis invalescentes opes unitis viribus repressum iverant, sed & *Demminum* Pomeranorum in *Lutitiis* oppidum vana obsidione cinxerant. (u) Steterant tunc in partibus Danorum *Rugiani*, non tam studio istius gentis, quam odio Pomeranorum ob subtractas *Wolgastensem*, *Gützkovianam* atque *Loitzensem* provincias. Ast hoc consilium multo majoris jacturæ causam dedit. RATIBORUS enim qui tutelari imperio nomine filiorum fratris WARTISLAI citeriori Pomeraniæ tunc præerat, *Demmino* fortiter defenso, tandemque & hostibus liberato, nolebat impunè id fecisse *Rugianos*. Expugnatis igitur *Bardo*, *Tribusea*, *Grimmaque* oppidis, omnem *Circipanorum* terram ipsis (w) eripuit, & provinciæ nepotum

Rugianorum Pomerani ab Henrico remunerabantur; ubi ipsi sub WARTISLAO I. Castrum *Lutitorium* cum parte comitatus *Gützkoviensis* ipsis extorquebant, tandemque sub auspicio RATIBORI cætera in terra continenti adhuc residua omnino expugnabant.

[t] Tradunt de hoc bello, quod anno 1147. vel, uti alii volunt, 1148. irritò ferè successu gerebatur. HELM. l. c. Lib. I. C. 65. CRANTZ. Vand. Lib. IV. C. 4. ALBERT. STAD. Chr. ad an. 1147. CRAM. Gr. P. Chr. L. I. C. 46. MICRÆL. l. c. p. 245. seqv.

[u] Non eadem hujus rei apud Scriptores narratio est. Nos CRAMERUM l. c. secuti sumus. CRANTZIUS autem Dan. L. V. C. 25. Rugianos potius gentilibus suis, (si non Pomeranis, tamen Obotriticis Principique eorum Nicloto) auxilio fuisse & hostilem Danorum classem in littore Mecklenburgico constitutam, ubi milites in terram expositos observaverant, invasisse & lacerasse contendit. Atque, si fatendum, quod res est, crediderim ego potius, quod *Rugiani* partibus *Lutitorium*, quam quod *Danorum* studuerint. Illi enim, ex quo WARTISLAUM è medio sustulerant, Pomeranis ob susceptum Christianismum, quem immensi odio prosequerantur, semper infensissimi fuerant. Procul igitur dubio *Rugiani*, qui erepta sibi à WARTISLAO *Lutitorium* castrum & *Gurtzkovianam* ditionem nondum dedolere poterant, istas inimicitias ac similitates, quantum in ipsis fuit aluerunt submissisque auxiliis magisque ad auxerunt. In hanc sententiam MICRÆLIUS l. c. L. II. p. 245. scribit: Sic! (die *Rugianer*) hätten sich mit denen auch noch im blinden Heidenthum stekenden *Luticiern* und *Bardierern* verbunden / und den zu Christo bekehrten *Pommern* allenthalben grossen Schaden gethan.

[w] Constantis hæc est Historicorum nostrorum relatio MICRÆLII l. c. p. 246. scribentis: Nach der Dänen und Sachsen Abzuge! (aus *Mecklenburg* und von *Demmin*)

tum pupillorum BOGISLAI I. & CASIMIRI I. adjecit, post multos de-
mum annos à JAROMARO I. fortissimo Principe Rugiano (x) recu-
perandam.

12

§. XVI.

min) rückte Fürst Ratibor, wieder welchen die Rugianer sich immer friedlich bezei-
gen/ mit seinen Volk für Barth, Grimmen und Tribsees, nimmt solche Dörfer
mit Gewalt hinweg/ und bringet sie zum Glauben. Und also sind die Rugianer vom
festen Lande in die Insel getrieben/ und ihre Macht enger eingespannen. CRAME-
RI l. c. EICKSTEDII Ep. Ann. Manuscr. verbis: *Oppidum Demmin quod an-
tea Imperatoris Conradi III. vim sustinuerat, item metropolis eorum LOY-
TZITZ, nec non BARDUM, TRIBSEES & GRIMMEN civitates Christi
jugo submittere sibi vestigales fecit* (Ratiborus.) Veteris autem Chronici Ma-
nuscr. auctoris anonymi verba huc pertinentia, uti à Dn. SCHÖTTGE-
NIO P. III. des alten und neuen Pommerl. p. 378. traduntur, ita sunt: Derothal-
ben hat Kotebar all seine Macht daran gesetzt/ und die Luticier zweymahl hart
niedergelegt/ und die Städte Loitzis, Croswin, Demmin, Treptow, Grimmen,
Barth, Tribsees und andere Flecken eingenommen/ und sie so geschweckt/ daß sie
mußten Christen werden. Unde intelligitur, quod neque *Leuticum* neque *Dem-
minum* à WARTISLAI I. satis subjugatum sit, aut Christianismus tunc quidem
alias radices ibidem egerit, cum nunc post viginti annos à prima WARTISLAI
expugnatione jam denuo ad imperata facienda à RATIBORO cogenda essent.

- [x] Hinc igitur consequitur, quod ad §. præced. not. [p] jam disputavimus, *ter-
ram Circipanorum* neque ad *NICLOTI* neque ad filiorum *PRIBISLAI* &
WARTISLAI dominium spectasse, quod tamen *HELMOLDUS* L. I. C. 71,
aliisque in locis ad §. præced. jam allegatis retulisse videtur. Refragatur huic
relationi partim contraria omnium Domesticorum nostrorum Scriptorum fi-
des, partim & analogia Historiæ eorum temporum. Illi enim unanimi consen-
su tradunt *RATIBORUM* Pomeranorum Principem circa ann. 1147. vel
1148. *Circipanorum Provinciam* Rugianis eripuisse eaque expugnata illos è ter-
ra continenti omnino depulisse. Fuit ergo antequam an. 1148. Pomeranis
subjiceretur, in *TETZLAVI* Principis Rugiani, non vero *NICLOTI* aut filio-
rum potestate. Neque Synchronismus & analogia Historica permittit, ut
Circipanos æque ac *Kizinos* ad *Obotrivorum* & Principis eorum *NICLOTI*
Remp. referamus. Nam si standum est fide *CRANTZII*, (sed causæ nihil vi-
deo, cur illam damnetus,) Not. antec. [u] in partes jam vocati, *Rugiani* Niclo-
to contra Danos ac Saxones in bello an. 1148. submiserunt auxilia & sua forsan
classè non parum ad fallendam *Dobini*, (quod castrum erat Nicloti,) obsidio-
nem contulerunt. Num quid vero pro amicis *NICLOTI* Rugianos se unquam
gesturos existimas, si ille suam detinisset *Circipanam* terram? Sanè hæc res
per-

§. XVI.

Maximum malum, quod unquam Respublica Rugiana perpetua est Dani & Saxones intulerunt. Ipsa Insula, cor atque caput, contra quoscunque hucdum insultus hostium invicta steterat; Nunc vincebatur. Causam belli præbuerant (y) Rugianorum innumeræ ferè in Insulas atque provincias Danicas irruptiones. Intestinis bellis, triumque Principum SVEONIS, KANUTI & WALDEMARII de regno altercationibus jam tum misere lacerata erat Dania. At Vandalis ob inveterata odia gentis, nulla Danorum tanta miseria videbatur, quam non graviolem cuperent, quantumque poterant & ipsi auferent. Nihil igitur tunc quoque earum rerum omiserunt, quibus internecionem Danorum maturari posse sperabant. Tantumque prædando, populando, cædendo jam promote-

perpetuæ similitudinis fomenta præbuisse. Cum tamen ne minimum quidem jota de ullo vel levisimo disfidio inter Niclotum atque Rugianos apud Historicos legamus. Neque Ratiborus tantum debellavit *Circipanos*, sed & sub Imperio Pomeranorum persistenter illi tam Nicloti, quam Successorum filiorum temporibus. Iterum hic analogia Historica pro nostra sententia militat. Ipse HELMOLDUS L. II. C. 4. 6. author est, Principes Pomeranorum CASIMIRUM & BUGISLAUM, Nicloti filium PRIBISLAUM omnibus ab HENRICO Leone terris exutum non tantum *Demini* recepisse, sed causam quoque illius armata manu contra eundem adjutum ivisse. Hæc *jure cognationis & communis nationis* Pribislaio ab illis præstita esse, CRANTZIIUS Vand. L. V. C. 7. testatur, conf. MICR. L. II. n. 78. p. 248. Jam vero quis sibi unquam persuadebit, tantam PRIBISLAI Pomeraniæ Principes habituros fuisse curam, si terram *Circipanorum* jure belli à Rugianis sibi acquisitam, Pribislaio iterum ipsis eripuisset. Multo credibilius est, maluisse rebus sic stantibus Pribislaum perditum quam conservatum videre Pomeranorum Principes? Tantum abest, ut contra vim hostium etiam cum periculo & pernicie suarum terrarum illum tueri sustinuerint.

[y] Omnis Slavorum natio, quod supra jam demonstravimus, & invisa semper & infesta Danis fuit; Sed gens Rugiana cæteris palmam præripuit. Rebus enim maritimis & fortitudine illa præpolluit, undè & HELMOLDUS Lib. I. Cap. 2. *gens fortissima Slavorum audit*, & Lib. I. Cap. 35. *primum illos prætulisse*, dicit, *in omni Slavorum natione*. CRANTZIIUS quoque cum Vand. Lib. IV. Cap. 31. narrat, quod Vandali totis viribus incubuerint

moverant spem istam, ut (z) tertia ferè pars regni vasta jaceret atque inculta. Rugianorum in peragendis istis ubivis (a) potiores partes fuerant. Erant vero & ultionis. Namque desæviebat tandem domestica illa tempestas, & quæ inter tres regni æmulos hucdum dispersæ fuerant vires, sub uno Waldemaro I. (b) colli-

13

geban-

buerint Daniæ insulis evastandis, Winulos, RUGIANOS & eorum conterminos impigrè id perfecisse addit.

[z] *Daniam*, verbis utor CRANTZII Vand. Lib. IV. Cap. 26. *assuetam habebant palæstram antiquæ dimicationis. Dan. Lib. VI. Cap. 1. Flagrantibus intestinis bellis Vandalis per occasionem graviores incubuere Danis. Nam crebrioribus incurfionibus insulas Daniæ infestantes, tertiam ferè regni partem vastam & incultam reliquere.* Atque his vexationibus reiteratis ita ad perniciem profligatæ & perditæ erant Danorum opes, ut committere manum cum Vandalis non auderent, cernentes, ut idem Autor l. c. tradit, quod si victoria hostibus cederet, uno prælio actum de Dania esset & Conf. Vand. L. IV. C. 27.

[a] CRITONIS atque RAZEI temporibus pacata ferè omnia erant Danos inter ac Rugianos. Sed TETZLAVUS tantum non ultimas ruinas Daniæ intentavit, Rugis, inquit EICKSTEDIUS Ep. Ann. Manuscr. *multo tempore gratia & amicitia, nec non in bellis societas cum Danis fuit. Postremum autem imperante TETZLAVIO Ratzei filio, repudiata Danorum gratia eos bello ceperunt laceßere, sæpe hostium copias fuderunt, sæpe & ipsi perterriti in fugam se conjecerunt.* Prodidit à KLEMPZEN, crebriores illas Rugianorum irruptiones, non tam jussu Principum, quam lascivientis & juvenibus Dominis non satis dicto audientis populi petulantia factas esse. Nachdem er [TETZLAFF] scribit, *desgleichen seine Brüder JAROMAR und STOISLAFF jung waren / und ihrer Unterthanen nicht wohl mächtig / haben die Rügianer viel Infalls in Dännemarchen gethan.*

[b] Erat hic WALDEMARUS filius CANUTI, qui post extinctam Henrici Obotritorum Principis familiam, Slavorum ab Eidora usque ad Warnoviam Dominus fuerat. Unde jus sibi aliquod in terras maritimas Slavicas arrogabat filius Waldemarus & permisso Imperatoris Friderici Barbarossæ, (qui tamen vel ipse nihil Domini in illas habebat,) titulo etiam Regis Slavorum sive Venedorum [der Wenden König] utebatur, quem posteri deinceps & successores in hodiernum usque diem sibi retinuerunt, vid. HOJERI Dännemarchische Geschichte/ p. 38. WALDEMARUS autem prodeunte HUITFELDO Chron. Dan. anno 1157. SVENONE in prælio cæso universum Daniæ regnum obtinuit, etsi BANGERTUS in Tabula Gen. ad Cap. XLIX. Lib. I. Chron. Slav. HELM. & in argumento cap. 84. n. 7. in annum præcedentem regni ejus exordium rejiciat.

gebantur. Tum prima de compescendis Vandalis (c) consultatio erat. Hac rerum facie, non tam armis, quam consilio opus esse Rugianis videbatur. Prævertebant itaque Danorum in se (d) molimina, & quod tempora imperabant, amicitiae foedus cum illis inibant. In (e) Pomeranos deinde quicquid iræ conceptum erat, effundebatur. (f) Repetierat PRIBISLAUS patrias *Obotritorum* terras, & cum reddere recusasset HENRICUS Leo, bellum paraverat. (g) Agnatorum

- [c] CRANTT. Dan. L. VI. C. 1. sed nolebant proceres regni consentire in expeditionem contra Vandalos, veriti ne sub uno fatali ictu totius regni vires caderent. Haud multo tamen post, ut ex cap. IV. apparet, svafu potissimum Absolonis gladio & virgæ prætoriae, quam pedo aptioris Episcopi Roschildensis bellum ipsis destinavit.
- [d] Per virum prudentem atque magnanimum cui DAMBORI nomen erat. Vid. EICKST. l. c. CRANTZ. Dan. L. VI. C. 7. 10.
- [e] Causas susceptæ in Pomeranos expeditionis Dn HOJERUS l. c. allegat 1.] Jus quod à patre Canuto in terras Slavorum ad se devolutum volebat Waldemarus. 2.] Crudelitatem populorum istorum adhuc gentilium in Danos. Sed has palliatives verius quam justificas belli causas dixeris. Etenim si jus patrium profequi voluisset Waldemarus Obotritorum oppugnandæ fuissent terræ. In Pomeranos nihil unquam juris aut habuerat Canutus pater aut exercuerat. Verum, si quid opinor, in Obotritis unguves metuebantur Leonis. Malebat itaque transferre bellum, ubi minor vis resistendi apparebat. Neque Pomeranorum crudelitas gentilis provocaverat Danorum arma. Jamdudum enim eo quidem tempore gentiles esse Pomerani desierant. Et ipsum *Julinum* quod præcipuè impetebatur & exurebatur, adeo non amplius gentile erat, ut ab anno 1128. Episcopi Pomeranici sedes fuisset, vid. ANDRÆ Abbatis Bambergensis vita Ottonis Bambergensis L. III. C. 12. p. 185. editionis Jafchinæ. Vera causâ belli sine dubio fuit, quod Julinensium sive Jomsburgensium ut volunt, vexationes memoriæ infixas Dani gerebant & novis Principum Pomeraniæ offensis vetera recoquebant odia. Habeo & consentientem CRANTZ. Vand. L. V. C. 5.
- [f] Vid. HELM. l. c. L. I. C. 92. CRANTZ. Vand. L. V. C. 1.
- [g] Ignorat HELMOLDUS hanc cognationem adeoque L. II. C. 4. & 6. ubi de foedere inter Pomeranos & Pribislaum agitur, nihil utique de illa commemorat. At CRANTZIUS Vand. Lib. V. C. 7. cognationis & communis nationis jure Pomeranos Pribislaui causam egisse testatur. MICRÆLIUS non solum huic subscribit asserto, sed insuper etiam sanguinis propinquitate conjunctos fuisse prodicit: Die beyden Vor-Pommerschen Fürsten / inquit, nehmen sich ihres Blut-

torum BUGISLAI & CASIMIRI Pomeraniæ Principum armis adjutus. Hæc vis unita fortior videbatur Henrico, quam ut suis reprimere-
retur

Blut-Freundes/ des verjagten Pribislai an/ ita & CRAMERUS Gr. Pom. R. Chr. L. II, C. 6. Weil Pribislaus ein naher Freund war der Fürsten von Pomer-
mern/ &c. nec minus JOH. LUBBECHIUS in Chr. Manufer. ubi HENRICO
Leoni ut PRIBISLAUS ipsi traderetur, à Pomeranis exigenti respondisse Princi-
pes tradit: Das wolten sie nit don/ denn es wäre ihr Fleiß [Fleisch] und Blut.
Magni sane facienda sunt hæc testimonia, utpote ex quibus probari posset,
communi stirpe Pomeraniæ ac Megapoliæ Duces profatos fuisse. *MISTI-
BOJUM* illum magnum maritimæ hujus oræ Dominum communiter pro-
fatore habent. Cumque hujus fratrem *GRIMMUM* illum fuisse contendunt,
qui *CRITONEM* filium habuit. Ex his omnibus demum conficeretur, Pome-
ranorum, Mecklenburgicorum & Rügenorum Principum cognatam gentem
fuisse. Sisto hanc cognationem uno conspectu percipiendam.

MITZLAUS sive WITZLAUS

Bilungi filius, Rhetræ metropolin habuit.

GRIMMUS.

Rugiæ Princeps familiæ:
que in *WITZLAO IV.*
an. 1325. extinctæ
fator.

MISTIBOJUS.

BUGISLAUS,

juxta monumenta Olivensia Svanti-
bori Pater & familiæ Pomerani-
cæ fator.

SVANTIBORUS.

WARTISLAUS I.

BOGISLAUS II. CASIMIRUS I.

UDO,

Godoscaldi Obotritorum Principis
pater & familiæ Mecklenburgicæ
fator.

GODOSCALCUS.

BUTHUE. HENRICUS.

PRIBISLAUS I. NICLOTUS.

PRIBISLAUS II.

Certum igitur est, *NICLOTUM* Pribislai nostri Patrem non tantum fuisse u-
num ex Magnatibus Obotritorum, quemadmodum *HELM.* & *CRANTZIO*
vocatur,

retur armis. Belli igitur circumspiciebat focios; (h) Danos, cui tum (i) juncti erant Rugiani, & Brandenburgicos (k) inveniebat. Ann. 1164. utrinque ad arma perventum. Offerebant Pomerani pacis (l) conditiones. Sed bellum in animo erat. Saxo cum Brandenburgico terrestri exercitu urgebat, Danus & Rugus à mari (m) incumbe-

vocatur, sed fuisse *BUTHUEI* filium fratremque *Pribislai I.* uti quidem antea ex *MICRÆLIO* nostro jam observavimus. Id enim nisi indubitatum esset, *PRIBISLAUS II.* de quo in præsentiarum nobis sermo est, ex eadem cum Pomeraniæ Principibus stirpe non descenderet, adeoque quod sciamus, nulla etiam cognatione illos contingeret.

[h] Vid. *PONTANUM* L. IV. in *WALDEMARO* ad ann. 1164. *HELM.* Lib. II. C. 4. *CRANTZ.* L. V. C. V.

[i] Ex fœdere militabant, non subjectionis lege, quod expresse testatur *CRANTZIUS* Vand. L. VI. C. 20.

[k] Plures belli focios nominat *HELM.* L. II. C. 4.

[l] Non serio quidem, sed tantum ut specularentur, quid in castris hostium ageretur. Simulabant legati pacem mercatum venisse. Ast curto centusse licebantur. Prima, qua venerant die tria, altera, qua redierant, non nisi duo marcarum millia offerentes, vid. *Scripp.* modo citati.

[m] Expugnabantur eo bello *WOLGASTUM* & *GUTZKOVIA* urbes lateque omnia ad *Stolpam* usque locum, qui *Pena* imminet populationibus & incendiis devastabantur. Hanc terram *cis-penanam* ubique alias apud *HELMOLDUM* *Circipanorum* Provinciam vocatam, nunc ubi L. II. C. 4. in describendo hoc bello versatur, bis ipsi *Pomeranorum* Regionem dici observo, atque inde demum concludo, terram *Circipanorum* non ad *Pribislai* ditionem spectasse, sed paruisse Pomeranis ex quo *Ratiborus* illam ann. 1148. Rugianis eripuerat. Respice ad §. XV. not. [w]. Nullam occasione hujus belli castris *Lutitiorum* mentionem occurrere miror. Forfan ex ruinis, quibus in præcedentibus Rugianorum & Pomeranorum bellis obrutum erat, nondum reviviscere potuerat. Unde *CRANTZIUS* *Demino* debellato hostilem exercitum statim *Gutzkoviam* ad motum fuisse scribit. Quod fieri tamen non potuisset, nisi antea *Lutitiorum* castro expugnato. Hoc enim *Demino* proficiscentibus *Gutzkoviam*, ad primum mox lapidem in itinere obviam sit. De *GUTZKOVIA* refertur apud *CRANTZ.* Vand. L. V. C. 23. & *Dan.* L. VI. C. 21. quod munita hoc tempore jam fuerit, quodve nihilominus incolæ adversus tantam hostium multitudinem munitionibus diffisi eandem deseruerint, cumque familiis & omni supellectili in proximas paludes se condiderint. Ignem igitur testis subjecerunt hostes totamque incendio deleverunt urbem. Sicuti vero grata hæc antiquissima rerum *Gutzkoviensium* memoria, ita mirandum sane, imo vero dolendum maxime-

cumbabant. Tanto apparatus non sufficiebat Pomeranorum (n) virtus. Igitur ad Oderam usque omnibus foedissime vastatis de pace (o) cogitandum fuit. Tumque omnis *Circipanorum* provincia in potestatem Leonis transiisse (p) puratur. *Wolgastum* in fidem

K

ser-

maximopere est, quod ne unico quidem verbo, in tota hujus belli historia commemoratum apud Scriptores legatur, quis tunc & cujus nominis Comes *Gützkovia* fuerit. Qvam vellemus alia sæpè levia rerum momenta omiſſa potius esse! Sed hujus quidem non datur remedium jacturæ. Redeamus in viam. Dani, dum hæc à Saxonibus agebantur, ostio *Penæ* circa *Wolgastum* infixis stipitibus ocluso, ne Pomerani classe sua à tergo eos urgerent, per flumen subvecti ad *Gützkoviam* usque penetraverant, junctisque nunc viribus belli discrimen, vel verius ut dicam, populationem Provinciae ultra-*Penanæ* adituri, navibus suis Socias copias in ulteriora transvehbant. Undè demum consequitur, hætenus *cis Penam* & in *Circipana* Provincia omne hoc bellum gestum fuisse. *Wolgastum* CRANTZIO II. citt. hanc expeditionem bellicam narranti tanquam urbs munitissima laudatur, & quam adeo rebus suis commodam existimaverit *WALDEMARUS*, ut non tantum valido præsidio illam firmasset, sed & viris in quibus maximam fidei spem habebat, ipsi etiam *ABSOLONI* Episcopo terrestrium ac navalium copiarum primario Duci tutelam illius commisisset.

- [n] Sub initium belli adspirare Pomeranis & *Pribislae* fortuna videbatur. Congressi enim ad *Verchenum* vicum, qui haud procul *Damino* est, cum Saxonum exercitu, magna illum clade affecerunt, duobus etiam comitibus cæsis. Sed ut mutabilis ea est, neque tum diu in eodem vastigio stetit. Maxime ubi ipsum Leonem, cum reliquis & suis & sociorum copiis in castris adventasse compererant, in aperta planicie pugnare non amplius consultum videbatur. Sylvas itaque & abdita loca petebant, sæpiusque hostes ex insidiis occupabant.
- [o] HENRICUM Leonem exclusum pacificatione cupiebant Pomerani, vel saltem ipsi obsides dare recusabant, eo quod *WARTISLAUM* *Pribislai* fratrem, quem captivum habebat, ineunte bello prope *Malchoviam* Megapoliae inauditæ ferè crudelitatis exemplo, in conspectu totius exercitus suspendio plexerat. Neque obtinebat ullos. Sed pacis beneficio omnino privari Henricum, *Waldemar* volebat. Apparet igitur nondum adeo exhaustas fuisse Pomeranorum vires, quia conciliata cum Danis pace, cum Henrico solo, ut ut potentissimo duce, continuare bellum non dubitabant.
- [p] Jam pridem enim (ut totidem verbis testatur CRANTZIUS Dan. Lib. VI C. 8.) ampliandæ suæ in *Wandalos* ditioni intentus fuerat Henricus: Et nunc etiam in foedere pacis concipi volebat, ipsum, quæ belli tempore occupasset, retenturum jure belli, prodente eodem Scriptore Vand. Lib. V. Cap. 23. & Dan.

servandæ pacis, Danorum, Rugiorum & Pomeranorum communi præsi-

Dan. L. VI. C. 21. Neque in postulatis res ea substitit, sed expresse in priori loco additur, quod hæc conditio utrinque placuerit, & reductis exercitibus pax reddita sit. Sed occupaverat HENRICUS, quod antea comperimus, aut omnem Circipanorum Provinciam, aut, quod certum est, non mediocrem illius partem, ergo & sine dubio ad hæc ipsa in pacificatione modo dicta respexit. Verum, si quid divinare valeo, solum dominium directum istarum terrarum HENRICUS sibi servavit, utile vero BOGISLAUS ex hoste nunc amicissimus ipsi factus, jure Vasallagii ab illo obtinuit. Rationes habeo: 1.] Quod Rex Danorum, CRANTZ. Dan. L. VI. C. 24. tradente, sequenti anno disrupta cum Pomeranis denuo pace, cum ingenti navium multitudine in PROVINCIAM TRIBUSANAM moverit, tantamque ibi vicorum adustione eladem dederit, ut diu post desertæ regionis horrida facies remanserit. Id quod omnino Danus non fecisset, nisi Provincia Tribusana, quæ non exiguam terræ Circipanæ partem complectebatur, in possessione Pomeranorum fuisset. Cum Pomeranis enim bellum gerebat, Pomeranorum igitur & vastanda terra erat. 2.] Ipse HENRICUS apud eundem CRANTZ. l. c. C. 25. Regi Danorum tanquam injuriam sibi illatam acerbius exprobrat, quod MILITEM SUUM BUGISLAUM non ante coram se accusatum bello peteret. Jam vero pro ingenio illius Seculi militem suum appellare, perinde erat acsi Vasallum dixisset. Sed præter terram Circipanorum aliam jure belli in istis quidem oris HENRICUS non acquisiverat, quod liquet ex CRANTZ. Vand. Lib. V. C. 7. Ergo & hanc ipsam, cujus antea BUGISLAUS eodem belli jure absolutus Dominus fuerat, & non aliam, nunc clientelari lege ab HENRICO accipere potuerat. Nam Kizini cum Obotritis, ad dominium PRIBISLAI redibant, postquam ille reconciliatus Henrico erat. Evidens hanc in re est testimonium HELM. L. II. C. 7. Quare non possum hic adstipulari EICKSTEDIO in Epit. Ann. Manuscr. tradenti, quod constituta pace, CASIMIRUS & BUGSLAVUS Demminum instauratum Pribislao jam paternæ hereditatis extorri, loco hospitii concesserint, in quo, donec vita excederet, commoratus sit. Cæterum adhuc recorder Tribusanam illam Provinciam, de qua maximè videtur notabile, quod non tantum mediterranea, sed maritima etiam fuerit, quia classe adiri potuit; Non igitur, etsi à TRIBUSEA nomen habuerit, territorium huic urbi vicinum solummodo complexa est, sed ad mare etiam sive ad Fretum Rugianum & ostium illius Gelendam vel Gellen dictam pertigit. STRALSUNDIUM & eo pertinuisse, ex diplomate illo intelligitur, quo Duces Saxonie inferioris, JOHANNES & ALBERTUS anno 1261. terram Tribuseanam ECCLESIE SVERINENSI donasse leguntur verbis: terram TRIBUSES prout tenditur in Stralsund conferimus &c. Universam igitur Circipanorum terram istis quidem temporibus pluribus distinctam

præsidio firmatum. Non tamen diuturna hæc fuit possessio, Pomeranus enim cæteris (q) eiecit, urbem, ut antea fuerat, sibi soli
 K 2 serva-

stinctam invenio Provinciis, *Tribusana*, *Wolgastana*, & qui inter utramque medius fuit, *Comitatu Gützkoviensi*. Cumque hujus limites supra jara aliquo modo delineavimus, facile inde cognoscitur, quousque reliquas duas provincias extensas velimus. Præter illas reperio & in Dipl. foundationis Ecclesiæ *Svevrenensis* de an. 1170. & in confirmatione Pontificis *ALEXANDRI III.* de an. 1177. terras *Bardt* atque *Pitbue*, quam ultimam de tractu terrarum villam *Pätt* circumjacente interpretor. Cæterum Scriptores istorum temporum *HELMOLDUS*, *ADAMUS BREMENSIS* ll. cc. *Bardensem tractum* pro peculiari Provincia non venditant. Quin illi ignorant *Bardum* & ne minimam quidem hujus mentionem urbis, tantum abest, ut peculiarem ipsius nomine insignitam Provinciam faciant. Proinde non possum quin credam, *Bardenses* & *Damgardenses* imo & *Grimmenses* ditiones sub eadem *Tribusana* provincia appellatione ipsis comprehensas fuisse. Nan ignoro *terra* sive *Provincia Bardensis* peculiare etiam nomen esse, & omnia, quæ in terra continenti ad Principatum Rugiæ spectant, communi titulo des *Landes zu Barth* venisse. Sic lego in *Annalibus Bardensium Manuscr. ex privilegiis civitatis contractis*, Tit: *Von Fundation und Nahmen der Stadt Bardt*: Es ist auch derjenige District, so vor Alters zum Fürstenthum Rügen gehödig / und an der Süderseit des Wassers belegen gewesen / das Land zu Bardt genannt worden / darinnen nachfolgende Städte begriffen / als *Stralsund* / *Barth* / *Tribesees* / *Grimme* und *Lojke*. Sed hic recentior est usus, & eo forsitan Seculo demum ortus, quo parti huic Rugianarum terrarum, ex Ducibus Pomeraniæ peculiare principes præferunt, qui *Bardum* Principatus sui præcipuam sedem habebant. Dum vero hæc ita disputo, non est mens mea negare quod hoc tempore jam extiterit *Bardum*. Extitisse enim & castrum, i. e. munitum jam locum fuisse, illustri Ducis *Henrici Leonis* testimonio convincor in Diplomate modo citato expressam *castri Barth* mentionem injicientis.

- [9] Ea de re videre est apud *CRANTZ*. Dan. L. VI. C. 21. L. V. C. 23. Eo verò ipso Principes Pomeraniæ ansam præbebant *DANO* denuo illos bello invadendi, cujus Historia sistitur apud eundem *CRANTZ*. ll. cit. cap. seqv. De cætero mirum me habet, in descriptionibus utriusque hujus belli *Danici*, quod præcipue vexavit oram maritimam terræ *Circipanorum*, quæ ab ostio *Gelendæ* sive *Gellen* secundum fretum *Rugianum* ad ostium usque *Pene* protrahitur, nihil omnino apud Historicos occurrat, quod Tractum nostrum *Gryphiswaldensem* respiciat, aut ad illum referri possit. Etsi vix fiat probabile, *Danorum* insultus ita soli imminuisse *Wolgasto* terræque adjacenti, ut aliis locis, quæ navibus adiri poterant, omnino pepercerint. Potuit eos invi-

fervabat. Hactenus Rugianorum ex voto (r) omnia fluebant. Ast nunc, quæ rerum humanarum vicissitudo est, adversa fata sequuntur. Recedebant illi à foedere, quod minus (s) proficuum hucdum cum

tare latè patens sinus ille die Wyck dictus, qui postquam in arctiora littora coivit, in interiora terræ intrat, commodumquæ navigiis portum præbet. Ego saltem nullus dubito, quin & hoc loco excensiones in terram fecerint; eoque minus dubito, quod & in ista regione exercendi virtutem occasio offereretur. GRYPHISWALDIA tum quidem nondum erat. Hæc enim omnia 70. plus minus annos antè conditam illam sunt gesta. Sed munitum castrum quod nomen GUTTYN habebat, haud procul eo loco, quo nunc GRYPHISWALDIA sita est, in præsidium hujus ditionis jam tum exstructum fuisse Diplomatum fide probatur. Imo non multum abest, quin credam, hyberna & stationem hic habuisse Danorum classem primaque initia dedisse villæ, quæ commune hodiernum cum ipso sinu nomen gerit. Talia pervasus sum, ex quo in vetustis chartis observavi, hanc villam vicum Danicum appellari, cujus hucdum non aliam denominationis investigare rationem mihi licuit. Est & simile exemplum in DANTISCO obvium, cujus eodem hoc Seculo XII. à Danis posita sunt fundamenta, additumque à conditoribus nomen Daniske Wyck / i. e. Danicus vicus, testante cum aliis MICRÆL. Lib. II. pag. 252.

- [r] Adeò quidem ut DOMBORUS Rugianorum Legatus non dubitaret in colloquio quodam de præsentis rerum facie superbe & contentim ferè Danorum fortunam floridae gentis Rugianæ felicitati postponere: *Olim quidem, dicens, ea gentis nostræ vestraque fortuna tulit, ut nostræ vestris cedentes acciperent leges ab illis; rerum mutata vicissitudine nunc alia deposcere videtur. NOSTRA DIIS FAVENTIBUS FLORENT OMNIA. Vestra qualia sint, ipse conspiciet.* CRANTZ. Dan. L. VI. C. 7. conf. Vand. L. 5. C. 21. Nec ampullatur Damborus. Ipsi enim Danici regni Proceres & consiliarii, ubi à Rege de bello contra Wandalos suscipiendo in consilium adhibentur, ingenuè conqueruntur, *laevis regni vives, hostiumque (Vandalorum) omnia in expedito esse.*
- [s] Nempè militaverant Danis contra Pomeraniæ Duces ea qua convenerat foederis lege, sed lucri aut compensationis sumtum, quos in bellum impederant nihil accepisse leguntur. Sine dubio spe recuperandi *terram Circipanorum* ante 16. annos à RATIBORO ipsi ademptam fidelem & strenuam foederatis Danis præstiterant operam. Sed hæc spes sefellera eos, *Circipanis* per pacis conditiones in manibus Henrici Leonis relictis, & ab illo Pomeranorum ducibus denuo collatis. Plus igitur commodi ubi ex hoc bello in illos derivari videbant, qui hostes, quam qui socii fuerant, tandem onerosa societate damnata,

cum Danis habuerant. Hoc malorum ipsis initium erat. Gravior tamen res (t) habebatur Rugianos superare, quam quæ unius Daniæ armis perficeretur. Pomerani igitur vindicandarum recentium injuriarum jam tum (u) cupidi, & Henricus

K 3

Leo,

damnata, Henrici amicitiam & ipsi ambire incipiebant. Patebat venientibus liberrimus ad ipsam aditus. Fortissimos enim Rugianos quis noluissest amicos? Verum cum auxilia Saxonum, quæ contra Danos ipsis promissa erant, non submitterentur, & interea Dani omnibus viribus instarent atque urgerent, hujus etiam consilii mox subitit pœnitentia, ad Danorum igitur fœdera redibant. Attamen & hujus pœnitentia mox pœnitebat. Danorum indies accrescens potentia non poterat non Rugianis suspecta, quinimò tandem & formidabilis esse. Itaque ad pristinum æquilibrium res redacturi, Norvagico bello imminente & longius averfura Waldemarum jam non fœderatarum sed hostem habere, pœtorumque leges, quas diu jam iniquo animo ferebant, paulatim migrare instituunt, & quod raro prudentiæ politicæ in illis quidem gentibus exemplo factum est, virum eloquentem & rerum gerendarum peritissimum eodem tempore in Daniam mittunt, omnibus nervis id astutum, ut Regem rebus aliis distineret, & longe diversa de Rugianis credere ipsi author esset. Sed inanis est dissimulatio ubi res ipsæ loquuntur. Neque Dani adeò obtusi pœtoris erant, ut, quæ apud Rugianos gerebantur, à Rugianorum Legato demum comperire vellent. Parabant itaque bellum, Vassallos habituri, quos socios atque fœderatos amplius habere non poterant. Vid. CRANTZ. Dan. L. VI. C. 22. seqv. Vand. L. V. C. 11.

[t] Rex debellandæ Provinciæ (Wandalia) majus opus esse reputabat, quam quod solius ejus viribus expediretur, vid. CRANTZ. Dan. L. VI. C. 8. Et merito quidem, jam enim aliquoties frustratæ fuerant *WALDEMARI* in Vandalos expeditiones, semel etiam à Rugianis cum omni classe sua in fugam conjectus & suam repetere Daniam coactus. Ut itidem à CRANTZIO l. c. 6. docemur.

[u] Accedebat & alia ratio: Desiderium Christianam religionem ad Rugianos suos contribules propagandi, juxta CRANTZ. Vand. L. V. C. 11. sed, uti hæc quidem speciosior erat, ita veriore fuisse exultimo, quod potiundæ Insulæ & cum parte principatus in continenti jam sibi comparata conjungendæ spe alebantur. Speraverant enim teste CRANTZ. Vand. L. V. C. 25. *Regem debellatis Rugianis Christi honore & suis tributis contentum facile illis provinciam permitturum gubernandam, & hac fiducia pleni non minori illi apparatu à terris bellum instruxerant, & omnem apparatus constituerant, quam Rex à mari.* Imo vero non sperabant tantum Pomerani Dominium totius Rugiæ sibi, hac occasione acquirere sed, si EICKSTEDII nostri standum est fide, Daniæ etiam Rex ipsis hoc promiserat: *Regem dedisse fidem Pomeranis Principibus, tradit, de concedenda Rugia in illorum potestatem.* Sub spe hujus præmiū renun-

Leo, (w) qui semper eo inclinabat animum, ubi major utilitas offerebatur, in partes pertracti. Annus agebatur 1168. cum aperto bello Rugia invaderetur, expugnatisque præcipuis urbibus ARCONA atque CARENZA ad imperata facienda (x) adigeretur. Retinebat sub Principibus suis, (y) quam semper habuerat, peculiaris Reipublici-

renunciaverant etiam juri exigendæ compensationis damni, quod Dani vastatione terræ suæ Circipanæ circa regiones *Cingst, Dartz & Bardt* haud ita pridem ipsis dederant.

[w] Ipse non intererat bello Saxonum tum intestinis implicitus bellis, miserat autem reconciliatum sibi & jam ad mortem fidisimum Obotritorum Principem PRIBISLAUM; Ea tamen lege partibus Danorum accesserat, ut obsidum & prædæ dimidium ipsi concederetur, HELM. L. II. C. 6. *Et inierunt, scribit, pactum Rex & Dux, ut quascunque gentes terra marique subjugassent, tributa socialiter partiverunt.*

[x] Integram funesti istius belli historiam tradit CRANTZ. Vand. L. V. C. 12. seq. MICR. L. II. p. 254. CRAM. Gr. P. R. Chr. L. I. C. 46. seqv.

[y] Hac tamen interveniente mutatione, quod abdicatum à TETZLAVO imperium ad JAROMARUM minorem natu fratrem illius transferrebatur. Victorisne hoc factum sit arbitrio, an proprio Tetzlavi infelicis regiminis tædio capti instinctu, in præsentiarum non excutio. MICR. L. II. n. 82. pag. 255. scribit, fuisse inter pacis condiciones: *Hinfort nicht Fürst TETZLAFFEN, der sich wieder den König gesucht hätte / sondern seinem Bruder JAROMAR, dem hernach der König seine Tochter Hildegard gab / über sich regieren zu lassen. Und solches alles wäre auch zu Werk gerichtet.* Ejusdem tenoris sunt verba EICKST. in Epit. Ann. Manuscr: *Bello ex sententia confecto Rex Dania TETZLAVUM Ratzei filium Rugiorum Principem regno denudavit, eique JAROMARUM fratrem suum substituit.* Sed alii nudæ tantum abdicationis mentionem faciunt. HELMOLDUS, quod magnoperè mirandum est, ne nomen quidem TETZLAVI commemorat, satis habens dixisse, quod JAROMARUS, quem *virum nobilem* vocat, tunc temporis Rugianorum Princeps fuerit. Forfan & ipse TETZLAVUS, qui summa autoritate & liberrimo arbitrio Rugianam hæcenus Rempublicam administraverat, carere imperio, quam uti precario maluit. Non tamen omnino depofuisse regni habenas existimaverit, qui fidem CRANTZIO habendam putabit. Ille enim Vand. L. V. C. 32. ubi occupatus est in enarrando bello Danorum & Pomeranorum, quod circa an. 1180. adeoque integros 12. annos post hanc Rugiæ expugnationem gerebatur, TETZLAVUM tanquam gentis suæ Principem & Danis amicissimum introducit. Interim, scribens, TICISLAUS *Rugiæ Princeps (tum vero sui Regem illum dixere)* cum GERMANO, [Germanum dicere debuisset quem Germanum cum Scriptoribus Saxonis dixit,] *fratre magnam Danis commeatuum*

impor-

publicæ formam, neque in Provinciam redigebatur. Jactura maxima fuit (z) parere Danis.

§. XVII.

Non foli igitur Dani expugnaverant Rugiam, fed expugnatam foli retinere (a) volebant. Hoc ftomachum movebat (b) Saxoni &

importari juffit copiam. Vita *TETZLAVUS* juxta *MICR.* in Tab. Gen. anno demum 1210. emigravit adeoque biennio tantum *JAROMARUS* frater vivendo illum fuperavit. Hic enim anno 1212. fupremum obiit diem.

[z] In fidem fervandæ pacis Regi Danorum obfides dabantur Nobilium filii, quos ille fecum in Daniam abducebat, vid. *HELM.* L. II. C. 13. Multæ etiam *NOBILIUM*, vel, qui tunc admodum honorificus titulus erat, *MILITUM* familiæ relicta Rugia infula alias fibi fortunarum fedes elegerunt. *Militaris generis in Rugia viri quidam in ea permansere ad noftra ufque tempora, quidam in continentem transfere, alii etiam cum Regibus in Daniam abierunt, quorum stirps in hodiernum ufque diem permansit,* *CRANTZII* est relatio Dan. L. VI. C. 28. Hodienum multæ Nobilium profapiæ tam in Rugia florent, quam in Dania. Debetque ab illo tempore hoc Regnum Rugiæ noftræ tot domi militiæque clariffimos ex iftis familiis profatos viros *DEVITZIOS*, *KRAKEVITZIOS*, *OSTENOS*, *ZUMIOS*, *PENZIOS*, alios, debet virtute eorum fibi partam gloriam.

[a] *HELMOLDUS* *fervierunt*, inquit, *Regi Danorum fub tributo.* Exprefius adhuc *CRANTZIUS* in Vand. L. V. C. 16. *Præfuere ex illo die rebus gerendis in Rugia Dani. Nam Regis ditioni in fecularibus, & Pontificibus ejus Regni in facris fubeffe, victoriæ jure tum eft à Rege conftitutum.* *ABSOLON* *Rofchildenfis* Epifcopus, cujus præcipua in debellandis Rugianis opera fuerat, facile & à Rege & à Pontifice *ALEXANDRO III.* obtinuit, ut fuæ tota Infula *Dicæcefi* adjiceretur, ficuti *Papalis Bulla* an. 1168. 2. Non. Novembr. Beneventi data, & apud *HUIT FELDUM Chron. Dæn.* ad hunc an. obvia id demonftrat. De fola vero hæc intelligenda veniunt Infula. *Circipanorum* enim Regionem *HENRICUS Leo*, poftquam anno ferè 1164. *Pomeranis*, qui *Rugianis* prius eripuerant, iterum armis illam extorferat, Epifcopatu *Sverinenfi* 1170. à fe conftituto adjudicavit. Qua de re teftantur *Diploma* fundationis ipfius *HENRICI* de anno prædiſto *Bulla confirmatoria* *Papæ ALEXANDRI III.* de anno 1177. & apud *LINDENBROGIUM* exhibita.

[b] Vid. *HELM.* L. II. C. 13. *Chr. Slav.* incerti autoris apud *LINDENBR.* Cap. 32. & *CRANTZ.* Vand. L. V. C. 15. 16. ubi in capite quidem priori de *Pomeranis* verba funt: *CASIMIRUS* & *BUGISLAUS Pomerania Principes, cum fpe cecidiffent potiundæ in fuam ditionem Rugiæ accepta licentia ex fæderatis hoftes funt.*

& Pomerano. Uterque partem sustinuerat belli, uterque & in partem victoriæ atque prædæ venire gestiebat. Neque de lege, qua itum erat ad bellum (c) moniti Dani æquiora consilia admittebant. Sic redibatur (d) ad arma. Pomerani Daniam, Dani Pomeraniam alternis vicibus devastabant: donec sentina tandem malorum in Rugianos (e) effundebatur, justæque iræ fatali everfione inclytarum urbium

(c) Hoc factum erat potissimum ab *HENRICO Leone*. Dux legitur ap. HELM. l. c. *misi Legatos ad Regem Danorum, requirens obsides & medietatem tributorum, quæ solvant Rani, eo quod laudatum & juramento firmatum esset, ut quascunque Gentes Rex Danorum expugnare voluisset, Dux ferret auxilium, & cum participatione laboris, fieret etiam particeps emolumentis.* Dani, quod CRANTZIUS l. c. addit, obtendebant, Ducis arma non accessisse; fœderâ loqui de iis, quæ communibus viribus utriusque partis fuissent administrata, Regerebant Ducis Ministri, Dominum suum pro se misisse PRIBISLAUM Obotritorum Principem, sed operam perdebant; Danis obstinato animo Rugiam sibi vendicantibus.

[d] Sequenti statim post expugnatam Rugiam anno 1169. Et Dux quidem Vandalorum, i. e. Mecklenburgensium &, qui jam tum vindictam meditabantur, Pomeranorum arma in Danos excitabat. Jam ruinæ rerum capita se subdidisse videbant Dani. Cunctas enim nunc vires Vandali ad diripiendas Danorum insulas convertebant. Hi quidem reparaturi illata damna in terram Circipanorum, quæ tunc temporis in potestate Pomeranorum adhuc erat, excensivone facta, ruinas omnia implebant. Sed recedentibus hostibus actum illi revivum Daniam exhibant & decupla ultione acceptas injurias ipsis rependebant. Ea tandem intolerabilis vexatio videbatur. Itaque Henricum sibi reconciliabat Waldemar, cum *Pomeranis & Obotritis*, ubi semel hoc robore destituti forent, rem facile se confecturum sperans. Inter leges novæ amicitie erat, quod Dux mediam partem tributorum, obsidum & prædæ, quæ ex thesauro Svantoviti acta erat, acciperet, Rugianique Duci æque ac Regi sub tributo servirent. Vid. HELM. L. II. C. 13. 14. CRANTZ Vand. L. V. C. 16. seq. MICR. L. II. p. 256. undè in Alexandri III. Pontificis Bulla Episcopatum Sverinensem sub anno 1177. confirmante dimidia etiam pars Insulæ Rugiæ ad Provinciam Slavicam Henrici L. refertur, id quod in Appendice ad hanc bullam uberius explicandi occasio dabitur.

[e] Videlicet Pomeranorum Regi Daniæ nulla cura, nullus fuerat metus, à Gryphe omnia jam in tuto esse existimanti, si tantum à Leone non esset metuendum. *Denen Pommerschen Fürsten* inquit MICRÆL. l. c. *wolte der König von Dännemarc für geleistete Hülffe nichts zu Willen wissen.* Itaque primum Pomerani, ut ipsimet suis consulerebent rebus, *Mönam, Falstriam* atque *Selandiam* tri-
ginta

urbium ARCONÆ atque CARENTZÆ parentabatur. Sed uti hæc expeditio magnam Rugianis calamitatem, ita Pomeranis exiguam attulit utilitatem. Jam enim seriam Rugiæ vindicandæ curam suscipientes Dani, primum Pomeranis auxilia Saxonum subducebant, tum demum cum fortissimo JAROMARO, qui rebus nunc Rugianorum præesse cæperat, conjunctis viribus undique terrarum invadebant; flammisque & ferro (f) perdebant. Reddebant utrisque vicem Pomerani ipsum etiam in arce sua (g) RUGI-

L

GARDA

ginta tantummodo navium classe invadebant, opes, vicos, urbes diripiebant, igne ferroque omnia vastabant atque sic facta ingenti solitudine, dum redibant Rugiam Danis nunc parentem quasi transeuntes rapiebant, florentissimasque & cana verustate sua venerandas urbes ARCONAM atque CARENTZAM, quæ Danicas ruinas nondum satis reparaverant, solo æquabant, vid. MICR. l. c. EICKST. Epit. Ann. Manuscr. cæterosque Historicos nostros.

[f] Varia tunc fortuna sæpius pugnatum est, mutisque cœdibus & ruinis sevicum, quemadmodum id legere licet apud autores frequentius jam allegatos. Ego enim ea potissimum sector, quæ fines Principatus nostri afficiunt. Non possum tamen, quin commemorem quæ ab ARNOLDO in contin. Chron. Slav. HELM. L. III. C. 7. de fortissimo JARIMARO narrantur. Dux Pomeraniæ, qui an. 1183. quingentarum navium classe Daniam oppugnatum egressus erat ab occupanda Rugia, quæ in limine quasi posita erat expeditionis initium fecerat. Sed in fugam coniectum ipse Jaromarus strenuè insequatur, post tergum illius subindè clamans: *Quid est o Princeps Bugulæ? nonne NIGRUM & HORRIDUM illum GERMARUM ligare te jactitabas? expecta ut servum abducas quem consortem habere volebas.* At Bugislaum interim subindè longius fuga abstulit. Hæc enim talia sunt ut partim Heroicum animum, partim & habitum corporis JAROMARI ob oculos ponant; adeoque ad justam Principis illius imaginem formandam [Portrait Galli dicunt] omnino spectant.

[g] RUGGARD, i. e. *Castrum Rugiæ*, vocabulo, non *Slavico*, uti communiter volunt, sed *Celtico* atque *Goethico*. Cujus originis hæctenus omnia illa nomina propria mihi creduntur, quorum compositionem vox GARD ingreditur, ut *Star-gard, Neugard, Belgard, Damgard, Sagard*. GARD sive GARTH enim juxta specimen Glossarii Celtici, quod habetur in Collect. Etym. LEIBNITII, est *LOCUS MUNITUS*. Quo sensu hodiernum usus illius obtinet in lingua Sveo-Gothana. Et in vernacula nostra hortum insignimus hac voce, qui sepe munitus est locus. Originaria igitur significatione nihil aliud indigitat, quam *locum ita munitum, ut non cuilibet ad illum aditus pateat*. Id quod V. D. prolixius edideretur in *Dictionary meo Etymologico*. Ad ipsam vero quod pertinet RUG-

GARDA Principem JAROMARUM (h) obsidione cingentes. Hic tamen pactis induciis (i) liberatus, nulla interposita (k) mora, ultimum ibat quas perpeffus erat molestias, miraque armorum felicitate usus (l) *Circipanorum* ampliffimam Provinciam, quam Fratri TETZLAVO ereptam, per triginta & quod excurrit, annos Pomerani usurpaverant, fauftiffimo aufpicio (m) annum circiter 1178. re-
cupe-

RUGGARDAM arcem, creditur illa post everfas demum urbes Arconam atque Carentzam à Jarimaro condita, ut sedem, quam antea Carentzæ Principes Antecessores habuerant, hæc ipsis in posterum præberet.

[h] Bellum, quod antecesserat hanc obsidionem graviffimum fuerat. Dano atque Saxone utrinque prementibus Pomeraniam. Ille à mari instabat, *Wollinunque* & *Camnum* aggrediebatur, hic *Demminum* obsidione urgebat. Sed nolebat neutrius tunc aspirare fortuna moliminibus. Igitur ut vehemens ita & brevis hæc erat procella, uti videre id est apud MICRÆL. Lib. II. p. 258. seqv. ARNOLDUM L. II. C. 18. CRANTZ, II. cc.

[i] Vid. MICR. I. c. p. 260. qua specie prudentiæ civilis hoc armiffitium Pomerani Jaromaro indullerint, nunc inquirendi non est locus. Forfan metus auxiliorum Danicorum fecit, ut necessitas verteretur in rationem. Alioquin non una jam occasione internecinum odium in Jaromarum prodiderant.

[k] Ne quid tamen contra jus fasque commiffisse videretur, finem induciarum expectabat antequam educeret copias contra Pomeranos, teste MICR. I. c.

[l] Hæc Provincia sicuti ambiguae Pomeranos inter atque Rugianos possessionis erat, ita hostiles vexationes frequentius experiebatur, Danis, Rugianis, ipsis Pomeranis, & quod mirandum ferè, longinquis etiam Marchicis certatim illam infestantibus. Sane indignè ferres, quod legitur apud CRANTZIUM Vand. L. V. C. 36. Danos hac ipsa Regione quasi cote virtutis suæ usos fuisse, & ne animi fuorum torpescerent, Circipanos bello petivisse. Servavit nobis Historia duplicis expeditionis Danorum in istam Provinciam, quam CRANTZIUS Vand. L. V. C. 37. & L. VI. C. 22. tradit, memoriam antiquiffimæ cujusdam urbis, LUBUINÆ nomen fuit, in meditullio navigabilis lacus sitæ, cujus & volam abstulit ætas apud vestigium, quanquam ex situs apud nominatum autorem monstrata indole fermè conjicerem, ipso illo stetit loco, qui splendida SUNDIA nostra hodiè superbit.

[m] Auctoritati hæc superstructa sunt domesticorum scriptorum. A KLEMPZEN in der kurzen Historie und Verzeichniß/ nebst der Genealogia der regierenden Fürsten zu Rügen sub JAROMARO I. scribit: Das andere Jahr (post excisas urbes Arconam & Carentzam, si illius calculum sequamur) haben sie [die Pommern] Jasmund und Mône geplündert/ und also Jaromarus auf Rügen belagert worden/ hat Frieden begehrt/ und ist ein Anstand zwischen ihm und dem Könige auf eine Zeit behan-

cuperavit: Castrum *Lutitorum*, quod inde à temporibus Ratzei Po-

L 2

mera-

behandelt/ so bald als der Anstand geendiget/ ist Fürst Jaromar ins Land Vard gezo-
gen/ hat es erobert bis auf Loiß. MICRÆLIUS l. c. pag. 260: Als auch derselbe
(Stillstand) zum Ende lieff/ bemächtigte sich Fürst Jaromar mit Hülffe der Dänen
der drey Landschaften / Varth / Grimmen und Tribesees/ die den Rugianern
vor etlichen Jahren von den Pommern entzogen waren / und brachte sie wieder zu sei-
ner Notmäßigkeit. JOH. LUBBECHIUS in Chron. Pom. Manusc. insularum
Danza & Zingst specialem commemorationem addit verbis: Vardt / Grimm
und Tribsees/ denn Vard (sine dubio Varg/ sicut paulo ante fecerat, scribere &
hic voluit) und Zingst nahm Jaromar Rugianer in und behielt. Invisis Po-
meranis eripiebatur hic bolus, quare omnibus viribus id agebant, ut amissa re-
cuperarent, sed cassus labor fuit. So mühetes das den Fürsten von Pommern/
inquit KANTZOVIVS in Chr. Manusc. und zogen vor Grimmen / hernach vor
Tribsees/ darnach für Vardt / aber der Fürst von Rügen hatte es so wohl besetzt/
daß sie keines wieder davon gewinnen konten/ also daß sie nichts ausgerichten/ ohne daß
sie das offne Land versicherten. Quo anno ista Circipanorum recuperatio conti-
gerit, non definitur apud Scriptores. Ex ordine tamen narrationis, quem ser-
vant MICRÆLIUS atque KANTZOVIVS cognoscitur, circa an. 1178. vel
haud multo saltem post factam illam esse. Sc: utebatur Jaromarus occasione
quam commodissimam fortuna offerebat, forte enim, qui diu Slavorum omni-
um terror fuerat, Henricus Leo ab Imperatore, cujus gratiam effuderat, pro-
scriptus inque eas coniectus erat angustias, ut nihil auxiliorum ab illo tanquam
feudi Domino Bugislaus expectare posset, quæ tamen, si in isto rerum artic-
ulo fortuna illum non deprehendisset, validissima ipsi submissurus fuisset.
Semper enim ex quo pax inter illos composita, terrarumque Circipanarum ces-
sione firmata fuerat, Leoni, etiam exulanti Bugislaus fraterque Casimirus ami-
cissimi fuerant, ac per familiares CRANTZ. Vand. Lib. VI. C. 14. & 24. ad eò
quidem, ut & Imperatorem veritum esse, ne suppetias ipsi ferrent, eaque de
causa, quo in suas potius illos pertraheret partes, dignitatem illustrem civitatis
Romano-Germanicæ illis obtulisse EICKSTED. Ep. Ann. Manusc. ad an. 1181.
scribat. Et quidem quod maximè sit probabile, ipsa illa expeditione in *Circi-
panenses & Tribusanos*, quæ sub antecedenti litera jam est commemorata
factam hanc recuperationem conjicio. Tunc enim 12. millia Rugiano-
rum teste EICKSTEDIO Ep. Ann. Manusc. in exercitu Regis Da-
niæ militabant, omniaque vincendo ad *Demminum* usque submitteban-
tur. Anno 1182. jam paruisse iterum Jaromaro Provinciam istam, in-
de observo, quod cum hoc circiter anno, BUGISLAUS Pomeraniæ Dux,
svasu Imperatoris, cujus nuper Vasallus factus erat, arma contra Danos ac
Rugianos pararet, præter alias svasorias causas, spe quoque recuperandi terras
istas ad suscipiendum illud bellum incensus fuisse apud KANTZOVIVM, MI-
CRÆLIUM, alios legitur. Nam jactura opimæ hujus tamque diu detentæ
prædæ

meraniæ insertum erat, *Gutzkoviam* & omnem, quæ ad *Anclamum* pertinet

prædæ non leviter Bugislaum urebat. Id quidem certo est certius, quod sub **JAROMARO** terræ Circipanorum ea portio, quam Ratiborus olim expugnaverat, Henricus autem Leo Pomeranis extortam Bugislaio lege feudi reddiderat, ad Rugianorum Rempublicam redierit. Neque id tantum nostrorum scriptorum adstrahitur fide, sed & **ARNOLDUS** extraneus Lib. VI. Contin. Chron. Slav. Helm. C. 10. expresse fatetur, quod eo tempore, quo Otto Brandenburgicus Mørchio Rugianos ob præstita Danis contra illum auxilia bello laceſſebat, (verrebat autem tunc annus 1195.) *terra Tribusana*, quæ pars erat *Circipana*, in ditione jam extiterit Jaromari. **Otto Mørchio** scribit, *totam Slaviam vastavit, NEC TERRÆ JAROMARI, QUÆ TRIBUSES dicitur perierit, ita ut ipsam Rugiam vastasset, si glacies stagni [NB. non Pene] quod terras dividit, soluta non fuisset.* Et **CRANTZII** Vand. L. VII. C. 37. de hostili hac irruptione verba sunt: **CONTINENTEM TERRAM QUÆ JAROMARO RUGIÆ PRINCIPI PAREBAT, IN QVA OPPIDUM TRIBUZES omnimoda vastatione gladio & igne deformabant.** His subscribit **EICKSTEDIUS** l. c. *Quia vero, tradens, glacies nec firma satis, nec diuturna erat, insulam adire nequivit, continentem tamen terram, quam hodie Bardensem dicimus, tunc temporis Jarimaro Rugiæ Principi parentem, vastatione direptionibus, & incendiis longe lateque depopulatus est.* Imo vero ipsius **JAROMARI** illustre hujus rei testimonium ad nostram ætatem usque perduravit in Diplomate foundationis & dotationis Monasterii Sanctimonialium Bergensis in Rugia, quod primum locum occupat in codice rarissimo Membraneo, ex centum & quod excurrit Diplomatum, aliisque non tantum Principum, sed & privatorum vetustissimis diversi generis literis composito, qui hic Gryphiswaldiæ nuper ex insperato cum libris aliis publicæ licitationis lege distrahendis amatoribus antiquitatum Patriarum oblatum ac inclytæ Helvigianæ Bibliothecæ nostræ comparatum est, nunc vero provinciali Rugianorum archivo, ad quod olim pertinuit, publico (quod comperi) nomine vindicatum. Hoc multum æstimabile Jaromari foundationis instrumentum anno 1193. adeoque vigesimo quinto post Rugianorum conversionem datum est, & non tantum in Insula, verum etiam in continente & nominatim in Provinciis *Boja, Ostrusna, Buccua, Muscbiza, Gotzkowa, Sithne, Tribusès, Barth, Wasirba* annuos monasterio reditus decernit: indubitato argumento quod terræ istæ illius tunc sub ditione fuerint. Ast non solum armorum jure Provincias istas receperat Jaromarus, sed pacificationis etiam accedebat confirmatio circa an. 1183. Tunc enim prodente **MICRÆLIO** L. II. p. 268. Regem inter Daniæ & Rugianos ex una atque Bugislaum I. ex altera parte pactum est, daß Er (Bugislauff) eine ansehnliche Summa Geldes erlegen, dem Fürsten von Rügen das Land Barth hinfort ruhig sich besitzen lassen / und nichts feindschliches wieder die Cron Dännemarc und

tinet Regionem Danorum jutus auxiliis (n) expugnavit TOTUMQUE

L 3

adeo

den Fürsten von Rügen vornehmen wolte. KANTZOVIVS emphaticè scribit: Hertzog Bugslaff hätte absagen müssen / sein Lebenslang nicht wieder die Crone Dänemarc und den Fürsten von Rügen zu thun. CRANTZIUM igitur Vand. L. VI. C. 24. in errore versari credo, cum Niclotum Pribislai II. ex fratre Wartislao nepotem, qui Kishinorum provinciam obtinuerat circa an. 1179. Orientalis etiam citra Panim, i. e. Circipanae Provinciae Dominum fuisse contendit. Antequam enim ab Henrico Leone subjugaretur, Pomerani eam habebant, postquam & subjugata erat, Pomerani qua dominium utile retinuerunt, donec Henrico cadente à Pomeranis in potestatem Rugianorum an. circiter 1178. rediret. Quomodo igitur anno 1179. in ditione Niclori esse potuit, quod anno præcedenti ex Pomeranorum dominio in stabilem possessionem Rugianorum jam erat translatum? respice ea quæ supra jam demonstrata sunt ad § XIV. not. [p] XV. not. [x] & XVI. not. [o]. Hæc aliquanto explicatius hic tradere volui, quia infra in periodo secunda hujus ætatis & historia) finium Rugianorum sub JAROMARO II. Diploma illud Ducum inferioris Saxonie JOHANNIS & ALBERTI II. de an. 1261. quo terram Tribufes prout tenditur in Stralsunt, titulo donationis in Ecclesiam Sverincensem transtulisse leguntur, ex istis præsuppositis dijudicandum erit, atque quam sit invalidum illud, ostendendum.

[n] Cuncta hæc patrata sunt anno 1183. & seqv. Sic jam mutata rerum facie, ut cum anno superiori Danos ac Rugianos Pomerani bello lacesivissent, nunc Dani & Rugiani Pomeranis tantum non ultimam ruinam afferrent. Rugiani summis viribus id agendum putabant, ut Pomeranorum magis magisque concuterentur opes. Hos enim ob ereptas Bardensem, Tribusanam atque Grimmensem provincias irreconciliabiles nunc hostes futuros sciebant. Itaque non factis tunc erat, cis- atque trans- Penanas Bugislai terras expugnasse expugnatasque ruinis fœdasse. Sed ubi hic omnia exhausta erant, in ulteriorem etiam Pomeraniam eadem belli calamitas effundebatur. Auxerat Rugianis animos, quod Rex Daniæ spem ipsis fecerat potiundæ provinciæ, quam ipsi vincendo occupassent. Was die Fürsten von Rügen gewonnen / es wären Städte / Schlöffer oder anders/ daß sie das solten behalten / uti quidem in Chronico KANTZOVII avtographo totidem verbis ipsius autoris manu in margine hæc annotata legi, Possessor ejus vir plurimum Reverendus atque Clarissimus M. JOACH. MILDAHN, Zudarensis in Rugia Ecclesiæ longè meritisissimus Pastor, Patriæque Historiæ ac variæ tam sacræ quam elegantioris eruditionis amator infatigabilis & indefessus cultor, superiori anno in literis die 6. Febr. ad me datis significavit. Dixi, tunc occupatum, vel si mavis recuperatum à JAROMARO fuisse castrum Lutitorum & tractum terrarum, qui versus Anclamum excurrit. Ejusdem id dixi KANTZOVII fide, in ipso eo Chron. avtogr. prodentis; Die Fürsten

aded COMITATUM GUTZKOVIANSEM eodem, quo olim Rugianorum imperio

sien von Rügen [nam fratrum etiam opera Jaromarus in hoc gravi usus est bello] zogen nach Großwijn und Loyke/ und verheereten daselbst ic. Sed quod *Gros-wina* haud procul *Anclamo* abfuerit, nostra monumenta constanti traditione loquuntur. Eadem cum *castro Loijzenfi* sive *Latitiorum* tunc subiit fata urbs *Gutzkovia*. Quamvis enim CRANTZIUS Vand. L. VI. C. 22. de sola *Gros-wina* vel (quæ ejus est scriptio), *Grosuina* referat, quod lacerata ea & provincia despoliata sit, Lib. antecedenti C. 30. tamen, quod *Gutzkoviam* quoque miseriæ sociam habuerit pleno ore testatur, domestici Scriptores confirmant. MICRÆLIUS L. II. n. 89. p. 267. ita: Kurz aber hernach ist er [de Rege Danie factur] abermahlen mit 2000. Rugianern und vielen Dänen begleitet wiedergekommen/ hat das Schloß Gutzkow und die feine Stadt Großwijn / nicht weit von Anclam gelegen/ in Grund verführet/ und das Land jämertlich verwüestet. KANTZOVIVUS his verbis utitur: Darnach sah in der König abermahl wieder / und nahm 2000. Rügianer zu sich / und zog damit auf Gutzkow und Großwijn / und gewann die Städte und Landschaft darumb her / und brach Großwijn und Gutzkow in Grund / und brannte im Lande / daß es Herzog Bugslaffen im Herzen wehe thäte. Neque urbibus istis agrisque uftis abiisse hostes putaverim, etsi quos modo audivimus Chronicorum Scriptores de nuda tantum desolatione loqui videantur. Sunt in promptu, quæ credere potius jubent, quod hæc loca furore militari tam rigide tractata penes Rugianos permanent, adeoque omnia, quæ cis penam sita sunt (à solo Wolgasto, quod fortiter hostium insuitus reprimerebat recedendum videtur) ad Rempublicam Rugianorum tunc redierint. Etenim 1.) quod jam antea intelleximus, KANTZOVII autoritate constar, ea demum conditione Rugianos in societatem hujus belli venisse, ut urbes, arces & quæcunque tandem ab illis expugnarentur retinerent. Sed verosimilius nihil est, quam quod semel accepta hæc potestate, ea retinere maluerint, quæ cis Penam erant. Partim ob viciniam commodioremque situm, quo Tractu *Tribusano* & *Grimmensi* conjuncta erant; Partim quod jure antiquo ea jam tum sibi adjudicabant. 2.) JAROMARUS in literis foundationis monasterii Bergensis præcedenti nota commemoratis, in dote illius etiam esse jubet reditus ex Provinciis, quæ in istis oris quærendæ sunt: *Ostrusna* puta [quod communi opinione pro *Wusterhusano* agro habetur, nec vana certe, cum fide diplomatica constet, quod monasterium hoc in ista regione villam à religiosis virginibus *Nommendorp* dictam possederit]: *Gotzkova* & *Sithne*, (quod de villa *Litben*, quæ propè *Anclamum* est, vicinaque terra interpretor.) Inde enim probatur, quod an. 1193. quo scriptæ sunt illæ literæ, JAROMARUS adhuc tenuerit, quæ ante decennium jure armorum sibi subjecerat. Cæterum hic iterum mireris, quod cum universus *Comitatus Gutzkoviensis*: (uti quidem ex dictis patet) expugnatus, & hoc bello misere devastatus sit, nulla tamen

imperio excussus erat, armorum præsidio (o) reduxit. Nec vincere

hac occasione apud Scriptores commemoratio fiat de comite tunc temporis regnante, qui tanta mala perpeffus est; Etsi CRANTZIUS alioquin in tradendis illis, quæ circa expugnationem & combustionem GUTZKOVIE urbis tanquam ipsius comitum sedis gesta fuerunt, Vand. L. V. C. 39. sat ampla narratione utatur. Potuit autem, si ad Synchronismum respicere velimus comitatu hoc tempore præesse, comes ille NICOLAUS, qui Bogislai II. an. 1222. denati filiam DOBRISLAVAM in matrimonio habuisse apud Historicos nostros legitur. KANTZOVIVS multo illum elogio ornat, propterque insignes virtutes, quibus eminuit, Bogislaum unicam etiam filiam ipsi in matrimonium dare haud dubitasse refert. Merentur verba quæ hic legantur: Bugislaß II. hat mit seine Gemahl Miroeschlaven 2 Söhne nachgelassen / als Barnim I. und Bugischlaß III. und eine Tochter Dobrischlaven, die er Graf Nielas von Gunglow zur Ehe gegeben / dem er sonderlich gut war / und war auch mit der That war / und nie übermüthig oder Fehl gefunden / daß er ihn für einen Schwager (Schwieger Sohn) erkohren / und ihn auch ein groß Theil Landes bey der Peene mitgegeben hat. Hujus forsitan Nicolai filius è Dobrislava susceptus, eademque tempestate jam vivens fuit CONRADUS qui deinceps CRAMERO H. E. Lib. II. C. 12, MICRÆLIO L. III. p. 638. aliisque testibus an. 1233. Camminensis Episcopatus Præful electus est, integroque decennio sacram illam sedem ornavit, tandem vero ob senectutis molestias sponte sua Successori tradidit. Fuit & eodem hoc tempore MILLAVUS quidam Gutzkovienfis comes, cujus filiam SLAVAMIRAM Barnuta Jaromari I. filius minor natu in matrimonium habuit, vid. KANTZOV. ad an. 1212.

- [o] Totum inquam Comitatum, qui tractus terrarum Lojzensium, Grippiswaldensium, Eldenaviensium cis - Riccum sitarum, Wusterbusanarum & Gutzkoviensium complectebatur. Non igitur est dubium, quin JAROMARUS & quidem solus ille Cœnobii Hyldensis sive Eldenaviensis anno 1107. fundator extiterit. Magnum super hac re sententiarum divortium apud Historicos nostros est. Alii Jaromarum solum conditorem faciunt, alii communicatis consiliis junctaque manu à Pomeranis & Rugiano exstructum volunt. Habet hæc controversia non leve momentum, utpote ex cujus decisione dijudicandum erit, an venerit hoc bello cis - Penana isthæc provincia, quæ comitatus Gutzkoviensium titulum gerebat, vel saltem hæc pars ejusdem, quæ hinc RYCCO rivo, illinc mari, aut si mayis, salo anteriori (den Vor-Strand) clauditur, & paulatim in arctius cogitur, an venerit inquam illa in potestatem Rugianorum, an vero persisterit in Pomeranorum ditione. Opera igitur spero me pretium facturum, si quam diversa hic sentiantur, ipsis scribentium verbis evolvam, deinde & quæ pro JAROMARO Principe militant argumenta, quantum id, pro instituti mei ratione fieri licet paucissimis exponam. Est in eorum numero qui Jaromarum tantum

vincere tantum JAROMARUS, sed & parta tueri didicerat.
 Paucis

tum foundationis hujus socium admittunt, sed Pomeraniæ tamen Ducibus præcipuas partes deferunt, eorumque auspicio atque indulto omnia esse facta contendunt, FRIDEBORNIUS in der Fürstl. Rügianischen Stam-Tafel verbis: (*JAROMARUS*) hat mit Consens der Herzoge von Pommern das Kloster Eldena zu bauen angefangen. Ita & à KLEMPZEN in der R. Historie und Verzeichniß neben der Genealogie der regierenden Fürsten zu Rügen: (*JAROMAR*) hat Eldenow mit Bewilligung der Herzoge von Pommern erbauet; EICKSTEDIUS Epit. Ann. ad an. 1207. aliud, scribens, idem [*JAROMARUS*] monasterium ordinis Cisterciensis in *HYLDA* exstruxit, impetrato Pomeraniæ Ducum, penes quos juris possessio erat consensu, & in Annalibus ad h. an. non tantum consentientes, verum & exstruentes introducit Pomeranos, 1207. inquit, [ist] Eldenow durch die Herzoge zu Pommern und Fürst Jaromar zu bauen angefangen. Eadem tradit CRAMERUS P. R. Chr. L. II. C. 10. anno 1207 ist das Kloster Eldenow durch die Herzogen Bugslaff und Casimir, neben Fürst Jaromar aus Rügen / Casimir Schwieger-Vater sämtlich gestiftet / und zu bauen angefangen; Consentit MICRÆLIUS Lib. II. n. 114. p. 300. atque dicit, daß die sämtliche Herren / Casimir II. und Bogislaff II. und Jaromar Eldenow erbauet. Ante vero *CRAMERUM* & *MICRÆLIUM*, *LUCAS TACCIUS* in eandem sententiam jam scripserat in Oratione Manufer. de Gryphiswaldiæ urbis encomio, anno 1607. aut habita, aut omnino concepta, quod monasterium [*Hilden[s]e*] à *Pomeraniæ Ducibus* & *Jaromaro Rugiæ Principe* conditum sit. In antiquiorum istorum fidem plerique imo tantum non omnes recentiores quasi jurarunt. Voluit & Danicus ille nobilis Scriptor HUITFELDUS iisdem inherere vestigijs, cujus in Chron. Dan. ad hunc an. sic habet narratio: *Uar 1207. er Eldora* [debaßisset *Eldena* vel saltem *Eldona* dici] *formedelst Hertagen aff Pammern / de Förssten Jermer* beginnt at byggis. Plures brevitatis studio adducere nunc superfedeo. Pauciores contra soli Jaromaro foundationis hujus honorem vindicant. Favet tamen huic sententiæ præcipui nominis scriptor KANTZOVIVS in Chr. Manufer. ad hunc an. Audiamus & ejus verba. Hernach im Jahr 1207. hat Jaromar der Fürst von Rügen gestiftet das Kloster Eldena Cistanenser Ordens / welches wohl die Fürsten von Pommern Bugslaff und Casimir ungern gestatten wollen / nachdem sie meynten / daß es auf ihren Grund und Boden wäre; Aber dennoch weil sie der Religion wohl geneigt waren / ließen sie es die Länge geschehen / und gaben selbst noch etliche Güter dazu. Hujus testimonii magna apud me est autoritas. Nam credo fide illum monumentorum, quæ repetit eo adactum fuisse, ut à communi narrantium sententia hic recesserit, nec Principibus suis tribuere voluerit, quæ propitia veritate competere haud videbantur. Horum enim tali fuco haud indigebat gloria. Adstipulatur KANTZOVIO Autor veteris cujusdam Manuscripti de origine Pomeranorum, qui simpliciter scribit: *Jaromarus*

Paucis igitur antè obitum annis, ad firmandam hanc Principatus

M

*marus Rugiæ Princeps Monasterium Hilda exstruxit an. 1207, & vid. LUBBE-
CHIU* in Chr. Manusc. In hanc sententiam ascendunt Duum - Viri Historiam nostram callentissimi JOH. PHIL. PALTHENIUS, Historiarum & Moralium in Academia quondam nostra celeberrimus ac longè supra laudes meas positus, in Oratione Manuscripta, qua munus Rectorale anno 1708. sibi delatum aspiciatus est, & qui nunc summa cura eodem fungitur Magnif. Dn. *ANDR. WESTPHALIUS* in Dissert. de meritis Ducum Pomeraniae in rem literariam p. 11. suis sine dubio, iisque non levibus argumentis uterque innisus. Si literæ foundationis cœnobii hujus reperiri possent, facili negotio omne nobis excuteretur dubium. Sed illæ an omnino adhuc existant, aut, si existant, quaerendæ sint loco, non satis huc dum intelligere potui. Ego tamen, quæ me in partes Jaromari pertraxerint rationes, qua fieri potest brevitate, quo decet candore exponam. Si assensu suo excipient patriarum rerum gnari, quæ tradidero, gratum; gratius si fortioribus testimoniis suffulcient, si his omninò rejectis meliora docebuntur, gratissimum fore credant. Quocumque enim impendio Historiæ nostræ emendationem lucrari annitor. 1.] Igitur probo, quod Jaromarus sit conditor monasterii nostri, quia secundum literas foundationis Cœnobii Bergenensis, quæ exstructionem Hyldensis 14. ann. antecessit, terra *Ostrosnam* sive *Wusterbusana*, ad quam tractus etiam Hyldensis partim spectabat, eo jam tempore non amplius in Ducum Pomeraniæ, benè autem in Principis Rugiani potestate fuit. Jam vero ex nullis idoneis monumentis monstrari potest, quod intra 14. annorum illorum spatium, vel omni etiam tempore illo, quod ab expugnatione harum terrarum per Jaromarum facta ad an. usque 1207. præterit Pomeraniæ Duces easdem aut vi armorum, aut interventu factorum receperint, atqui sic etiam jura superioritatis territorialis illos ibidem exercere non potuisse per se consequitur. 2.] Non tantum exiguum istum tractum, sed omnem etiam *Comitatum Gartzkoviensem* Jaromari imperio subiectum fuisse, fat probis Historicorum documentis evinci potest, & præcedenti nota reverè etiam evictum esse putamus. 3.] *BARNUTA* Princeps Rugianus & Jaromarum nostri filius, in Diplomate de an. 1221 quod clarissimus Dominus *SCHÖTT-GENIUS* P. I. seines alten und neuen Pommerlandes p. 42. ex avographo cum literato orbe communicavit, Patrem suum *cunctas possessiones* (etiam cis Rycem litas) monasterio contulisse affirmat, nominatim adducens *LOCUM IPSUM* in quo præfatum monasterium situm est, cum omnibus pertinentiis suis pratis & sylvis, *IN UTRAQUE PARTE AMNIS - - SILVAM DARSIN* [ipso illo loco, ubi hodiè conspicitur Ludovici-Burgum Villa [Ludwigsborg, quæ & ipsa olim *Darsin* vel *Darsin* nomen habuit] *locum molendini in CAMINEN & agros & sylvas CAMINEN adjacentes: Sylvam, quæ est media inter HILDAM & COTSCOVE.* Quo ipso sanè luculentum atque illustre testimonio.

partus sui Cis - marinam partem, inclytæ nostræ ac florentissimæ

testimonium exhibetur, Jaromarum non saltem fundasse monasterium Hildense, sed dotasse etiam tam cis - quam ultra - Ryccanis possessionibus suis; Cumque in illis sint, quæ haud procul GUTZKOVIA distant, facile, quam late Jaromarus in cis - Penana hac Provincia tunc temporis dominatus sit, exinde cognosci potest, pluribusque dicitur in Appendice, ubi istud quoque Barnutæ diploma suum inveniet locum. Non est dubium, quin & locus, qui nostra nunc Gryphica urbe insignis est, in prima statim fundatione, à Jaromaro novo cœnobio suo dicatus sit. Manifestum hujus rei testimonium, & uti quidem percepi, à celebri olim Patriæ nostræ viro profectum, in dem Stettinischen Land- und Haus-Calender de anno 1709. offendi verbis: Greiffswald - - der Ohrt auf welchen die Stadt fischet/ war vor diesen [nempe tempore hujus fundationis] ein auf der Grånge des Fürstenthums Rügen und der Grasschaft Güzkwow belegener ober Wald/ welcher von dem Rügianischen Fürsten Jaromaro, dem an. 1207. von ihm gestifteten Cistercienser Kloster Hilda, oder Eldena unter andern Stücken Landes verehret worden. 4.] JAROMARUS II. in literis, quibus an. 1240. sub regiminis sui initio eidem clauistro bona sua confirmat, fratres illius vocat FRATRES NOSTROS in Hylde, sed alio, quam primæ fundationis jure, fratres Hyldenses asserere sibi haud potuit. 5.] WITZLAUS IV. ultimus Rugiæ Princeps indigena in confirmatione Pacificationis inter Civitatem Gryphiswaldensem & Abbatem Conventumque Hyldensem super rixas, quas ob portum prope vicum Danicum die Wyck hodiè dictum, invito Abbate à civibus effossum, per aliquot annos aluerant, PROGENITORES SUOS Rugiæ Principes fundatores hujus cœnobii diserte declarat, & quidem, quod non leve huc affert momentum, in ipsa Gryphiswaldia urbe ubi solennis hæc pactio facta est, tanquam in Ducum Pomeraniæ ditione declarat, nec tantum declarat, verum uti rem suam contra turbantium Gryphiswaldensium, si qua forsan in posterum auderent molimina, monasterium hoc propugnandum in se suscipit verbis: Hoc quoque addito, quod si dictum monasterium postea in aliquibus timore Dei postposito indebite amplius disturbare præsumserint, promittimus nomine nostro & heredum nostrorum idem monasterium à PROGENITORIBUS NOSTRIS fundatum & salubriter beneficiis & privilegiis honoratum CONTRA QUOSCUNQUE UBILIBET DEFENSUROS. Post alia vero interjecta; Confirmamus etiam - prædictis fratribus in Hylde omnes libertates in quibuscunque bonis possessionibus (ergo & cis-Ryccanis) - SICUT A PROGENITORIBUS NOSTRIS SUNT DONATI ET FUNDATI tempore sempiterno. ACTUM & datum GYPYSWALD - 6.] Ipsi etiam BUGISLAI II. tanquam adversæ partis aperta confessio accedit, publico instrumento an. 1218. declarantis, JAROMARUM monasterii nostri conditorem fuisse bonisque illud dotasse. Multo videndæ integræ

integræ hujus declarationis desiderio afficior, nescio tamen, an etiam omninò adhuc habeatur. Vidisse KANTZOVIVM non dubito, cum ad Chronicon ejus avtographum eo fere loco, ubi foundationem cœnobii Hyldenſis narrat, ipſiſſima, quibus *BUGISLAUS* in eadem uſus eſt verba eaque ſequentiâ ipſius auctoris manu in margine adjecta legantur 1218: Bugislaus zeigt an / daß der Grund / dat Jaromar Eldena aufgebauet / und die Güter / Die er dazu gegeben / ſhme von Erbes-wegen zugeſtanden / als Watker / Wampand / Leſeniſ / &c. aber er hat ſie um E. Dittes Willen dabey gelaffen und confirmiret. Quæ certè verba tam clara ſunt, ut vel ſolis illis omnem hanc Diſputationem definiri poſſe exiſtitem. Equidem Bugiſlaum & ipſum ſolum, quod monaſterio ſedem præbuit, & bona quæ patrimoniũ loco à Jaromaro attributa fuerant, ſibi hic vindicare audimus, undè concludendum videtur, ad Principatum Rugiæ tunc temporis ea non pertinuiſſe. Sed rectè attendentes ad Ducis verba longe ab his diverſa eloquentem intelligemus. Ille enim fundum Hyldenſem jure hæreditatis ad ſe pertinuiſſe ait: Es hätte ihm von Erbes-wegen zugeſtanden. Hoc dicere quodam modo poterat. Pater enim omnem illam Provinciam cis-penanam à Ratiboro Patruo Rugianis vi armorum extortam per 30. ferè annos obtinuerat. Hæreditatis igitur lege ad Bugiſlaum II. devolvenda fuiſſet. Verum enim vero annon hoc jus invalidum factum ſit, ex quo Princeps Jaromarus an, circiter 1178. & 83. adeoque integro quadrennio ante obitum Bugiſlai I. eodem armorum beneficio provinciam hanc recuperaverat, imo annon in ſpecie reſpectu bonorum hic nominatorum *Watker* [hodiè *Wackerow*] *Wampand* [hodiè *Wampen*] *Leſeniſ* [hodiè *Leiß*] allegari omnino non poterit, cum ultra Ryecum annem ea ſint ſita atque ſic ſecundum notam antec. interventu etiam pacificationis Principi Rugiæ à Patre *BUGISLAI II.* jam tradita eſſent, de eo alii videant. Ego ſatis habeo ex analogia hiſtorica indicaffe, Bugiſlaum II. in declaratione ſua ad aliud jus hæreditarium reſpicere haud potuiſſe, quam quod ex tricennali illa poſſeſſione Parentis ſibi competere perſuaſum habebat. At in præſenti Diſputatione nulla huicdum juris, ſed ſolius poſſeſſionis eſt conſideratio. Verſamur in Diſquiſitione Hiſtorica, quæ ad res facti pertinet. Quæritur penes quem poſſeſſio harum terrarum an. 1207. fuerit? Hac ſi gavifus eſt Jaromarus, uti gavifum fuiſſe, jam puto exiſtum, fundatio quoque & donatio Cœnobii Hyldenſis ad illud, non vero ad Pomeraniæ Duces referenda erit. *Penes hos enim, EICKSTEDIO* notanter ſcribente, non terræ, ſed *NB JURIS* [quod ex ratione jam explicata ſibi competere volebant] *juris* inquam *poſſeſſio* erat. Non igitur poſſum hic meam facere ſententiam viri, cujus in hiſtoria Patria magni alias apud me ſit auctoritas, cum in ſolo, non Rugiano, ſed utique Pomerano illud exſtructum fuiſſe contendit. Hæc enim, ſi foundationis reſpicienda ſunt tempora, ut quidem omnino reſpici debent, cum vetuſtarum rerum monumentis non ſatis convenire ex dictis patet. Sed temporis fundati hujus monaſterii

mæ (p) STRALSUNDIÆ fundamenta (q) posuit. Sic finibus Reipublicæ suæ

tempestivè memor factus, non possum, quin commemorem aliquam discrepantiam chronologicam, quæ mihi hic observata est. Unanimem omnium, quot perlegere mihi licuit, Historicorum consensum in annum 1207 DN. à KLEMPZEN vero loco persæpius citato, in peculiare rationes hic abeuntem ac an. 1199. foundationi illi destinantem inveni. Pro describentis hoc primum errore habui; Verum ex quo contigit Manuscr. meum cum aliis conferre, eandemque & in illis scriptionem videre, imo ex quo CHYTRÆUM in Chr. Saxonie Lib. V. pag. 154. iisdem vestigiis inhærentem conspexi, ab ipso KLEMPZEN hunc calculum positum esse dubitare desii. Non præter rationem tanti nominis Scriptores in diversa abiisse putarem. Dicerem itaque, si quid conjicere liceret, Jaromarum anno quidem 1199. primam monasterii substructionem molitum, sed renitentium Ducum Pomeraniæ contradictione impeditum opus protractum esse, ut anno demum 1207. consumari potuerit. In hanc conciliationem conspirare videtur KANTZOVIVS in loco supra jam citato, ubi disertis verbis dicit, interjectam fuisse moram antequam perfici negotium potuerit. Die Länge hätten die Herzoge von Pommern es geschehen lassen ic.

[p] Frustra igitur fluctuat Autor incertus Chron. Slav. apud LINDENBR. ad an. 1210. scribens: *Stralsund condita est per Waldemarum Regem Danorum, secundum quosdam, secundum alios vero à Gernaro Rugianorum Principe, secundum alios à quodam Duce Pomeranorum.* Procul enim omni est dubio Jaromarum auspicio atque consilio Regis Danorum Waldemari affinis sui initia urbi dedisse. Pomerani autem hostilis id animi indicium interpretabantur, tantum abest, ut ipsi conditores illius fuerint.

[q] Præcipua sine dubio causa condendæ STRALSUNDIÆ fuit, ut toti Provinciæ cis-Penariæ recens recuperatæ adversus Pomeranos potissimum pro munimento esset. Habeo in hanc opinionem KANTZOVIO in Chron. Pom. Manuscr. ad annum 1209. interprete, ipsos Pomeraniæ Duces consentientes: *Wie aber die Stadt (verbis loquor KANTZOVII) gewaltig zunahm/ mißdauchte den Herzogen in Vor-Pommern daran/ und hieltens dafür/ wenn solch eine Festung an dem Ohre würde/ so würde es ihnen wie eine böse Nachbarschaft seyn/ und würde der Fürst von Rügen/ daraus nicht allein das Land zu Wardt/ welches er ihren Vater abgenommen/ können erhalten/ sondern n. anns ihm geliebte auch ihr Land/ so oft er wolte/ überfallen/ und darnach eine sichere Zuflucht und Euthalt darinnen haben ic.* Magno autem consilio, eo quo nunc est loco constituerat, cum regulis politicis convenientius videretur, in ipso limite quo terræ Rugianæ Pomeranicis conjungebantur, vel *Grimme* saltem, aut si omnino mari-

fuæ restauratis, multisque domi prudenter, militiæque fortiter (r) gestis vitæ hæroicæ (s) finem fecit.

M 3

ÆTA

maritimum esse dedebat, ad ostium *Ricki* nostri, ejusmodi præsidium ponere. Ad avertenda nimirum Pomeranorum molimina, quos facile prævidebat repugnaturus esse, in meditullio sui Principatus erexerat, ut multis lapidibus ab ipsorum confinio remotum esset. Quamquam non omnino negaverim, ipsum etiam hunc locum naturæ situ munitum simulque alendis commerciis aptissimum & Jaromaro & Danis, quorum ille consilio hac quidem in re utebatur, præ cæteris omnibus maximopere se commendasse. Verum supervacanea erat Jaromari illa cautio, uti quidem ex KANTZOVIO jam intelleximus. Pomerani enim nescio quæ mala inde ominati, antequam muris cingi potuerat, novum opus invadebant, cæde & ruinis omnia implentes. Templum latere structum, quod unicum fortè fuit, invictum permanit. Huc Princeps Rugianus, [Jaromarusne fuerit, an unus ex ejus filiis ignoro,] qui novæ Stralsundia in istis angustiis ipse præfectus esse voluerat, ultimum præsidii robur conjecerat, tantaque virtute hostium impetus retundebat, ut infectis rebus illinc discedere cogrentur. Hoc facto, in apertum bellum ultra etiam mortem Jaromari protrahendum multamque in Pomeranorum pernicitem continuandum res erumpebat. Vid. KANTZOVIIUS l. c. De origine etymologica vocabuli *Stralsund* Id. ib. & CRANTZ. Vand. L. VII. C. 5. De *Stralsundia* ante *Stralsundiam* TRITHEIMIUS de orig. Francorum p. 7, & ex illo MICRÆL. L. I. n. 72 p. 109. seqv. iterumque ex hoc HARTKNOCH. orig. Pom. §. 21. conf. cogitata mea de hac re not. [1] hujus §.

[r] Hinc à KANTZOVIO ad an. 1212. sequenti elogio ornatur: (Jaromar) der Fürst von Rugen - - ein Edl. und seiner Mann, der sein Land ehrlich vertheidiget hat; es auch nicht wenig durch seine Geschicklichkeit hat verbessert und vermehret. HELMOLDO Chr. Slav. L. II. C. 12. *VIR NOBILIS*, & ARNOLDO L. III. C. IV. *VIR STRENUUS* salutatur. Fide in reges Dania, [quorum tres ille WALDEMARUM I CANUTUM VI, & WALDEMARUM II. unum post alterum regnantes viderat,] prorsus insignis fuit, ita ut & Regis titulus ad defectionem à Canuto faciendam sollicitanti Friderico Barbarossæ præbere aures noluerit. Testimonio nitor OTTONIS SPERLINGII in Comment. de Rege an. 1207. Havniae in 4. ed. §. 50. p. 64. scribentis: *Eadem ratione*, (qua nimirum Principes Pomeraniae in partes suas pertraxerat) *Rugios & Jaromarum pertrahere querebat, regis titulis ostensis & tributis mitigandis, ut ab obsequio Danorum discederent. Sed frustra fuit callidissimus imperator.* Tanta religione & pactorum cum Danis & connubii cum HILDEGARDI Canuti sorore initi jura servavit.

[s] Anno 1212 uti MICRÆLIUS, KANTZOVIIUS & alii habent; Solum CRAMERUM in Tab. Gen. Princ. Rug. L. I. C. 40. Chron. Eccles. in errore hic esse, annuamque 1209. ipsi emortualem fecisse observavi.

ÆTATIS PRIMÆ.

Periodus secunda ab ineunte regimine WITZLAI I. usque ad mortem filii & Successoris illius JAROMARI II. s. ab an. 1212. - 1283.

§. I.

Succedebat in paternum Jaromari regimen WITZLAUS I. magno Parente dignissimus filius & injuriarum, quas Pomerani everfione improvifa STRALSUNDIÆ recens substructæ, illo adhuc vivente intulerant, strenuus vindex. Vix enim sumtis Reipublicæ (t) habenis, Danorum auxiliis stipatus (u) *Castrum Luticiorum* atque *Demminum* duo

[t] Vivente Jaromaro WITZLAUS natu major filius, quantum conjicere licet, rebus gerendis jam cœpit præfse. Anno enim 1168. quo Dani Rugiam expugnabant, Frater Tetzlavus à morte Rarzei Patris per 17. annos magistratum jam gesserat, adeoque si ponam, quod vigesimo ætatis anno illum adiverit, eodem illo 1168. anno, quo imperio se abdicabat vitæ tricesimum septimum tranfegerat. Dicam igitur Jaromarum biennio inferiorem ætate fuiffe. Sic an. 1209. quo Sundia ab illo condi cœpit 78. annum vivendo jam attigerat, aut omnino compleverat. Tantæ fenestutis moleftias sine dubio translato in humeros filii regiminis onere temperavit.

[u] Hoc ad §. ultimum præced. Periodi not. [n] circa an. 1183 Jaromari armis jam conquistum fuiffe è KANTZOVII Chron. Manuscr. avtogr. dixi. Forfan igitur postea temporis Pomerani receperunt, cum triginta omnino anni ab an. 1183 ad ea tempora in quibus nunc enarrandis versamur, transfierint. Certè unanimi Scriptorum nostrorum asserto probatur, quod hac ipsa expeditione fortiter propugnantibus licet Pomeranis utrumque *Demminum* scil. & *Luticiorum castrum* (Loytz hodie vocant) unitis Danorum & Rugianorum armis ereptum ultimisque istis traditum fuerit. Neque facile reddenda occupaverunt, undè & *Demminum* tanquam in ultimo limine positum, urbem jam tum ab antiquo munitam, (ut HELMOLDO L. I. C. 65. simpliciter etiam *munitio* dicatur) munitiorem adhuc fecerunt, ne primo vel saltem leviori impetu recuperari posset. Der Kdnig [von Dänneemark] inquit KANTZOVIVS ad an. 1211. hat Demmin besser bevesten lassen und bauen / und hat es saint Lojtz dem Fürsten von Rügen in gethan / confirmat MICRÆLIUS L. III. p. 310. Cæterum Danici Scriptores castri cujusdam nomine *Nienborg* mentionem faciunt, quod loco restaurati à se Demini Rex Danorum solo æquari jusfisset. Sic legi

duo antiqua validissima munimenta, pro una nascente Stralsundia sua(w) expugnavit, sociorumque consensu Principatui Rugiano adiecit. (x) Sic promotis terrarum suarum finibus ac Pomeranorum opibus

in *ERICI* Reg. Dan. Hist. Narratione apud *LINDENBR.* ubi tamen erroneè sine dubio *Nyccenborg* appellatur, legi & ap. *HUITFELDUM* Chr. Dan. Quod tamen castrum quo loco fuerit nondum indicare didici, neque apud Historicos nostros quicquam de illo inveni.

[w] Quo factum hoc sit anno, non una apud Historicos nostros est relatio. *EICKSTEDIUS*, quod miror, de toto hoc notabili bello in Epit. Ann. Manuscr. omnino silet, vel hoc uno exemplo, quod compendia sæpius sint dispendia, confirmans. *MICRÆLIUS* tertio post posita Stralsundia prima fundamenta ipsoque aded Jaromari emortuali anno, sed tamen, quod maxime observandum, à *WITZLAO* gestum jam esse Lib. III. pag. 310. coll. cum 312. scribit. Contra *KANTZOVIVS* in an. 1211. rejicit *JAROMARO* adhuc tribuens quæcunque tunc gesta fuerunt, hisque narrationem suam concludens verbis: Weil der Fürst *JAROMAR* also Demmin und Loiz bekommen/ ward er auch was mächtiger ic. assentitur *KANTZOVIVS* hic *ERICO* R. D. in Hist. Narratione de orig. gentis Dan. apud *LINDENBR.* subscribit vero utrique Dn. de *HUITFELD* in Chr. Dan. ad h. a. ita tamen ut in margine observet, alibi annum 1213. poni. Forfan vivo adhuc Jaromaro bellicæ hujus expeditionis in Pomeranis initium factum, quod tamen, cum ille eidem immortalis esset, sub *Witzlao* filio expugnatis, quas jam commemoravimus, urbibus demum finiri potuit.

[x] *KANTZOVIVS* in Chr. Avtogr. ad an. 1211. ita: So ist auch der König Waldemar II. samt den Fürsten von Rügen vor Loiz und Demmin gezogen/ und haben das gewonnen und besetzt/ und besser besetzen lassen / und der König hat den Fürsten von Rügen die Beschirmung über Loiz und Demmin gelassen / und ist wieder davon gezogen; Also haben die Fürsten von Pommern zu Schaden gekriegt/ und der Fürst von Rügen ist je mächtiger und mächtiger geworden. Et expressius ferè *MICRÆLIUS* L. III. n. 8. p. 310: Der Fürst von Rügen [hat] mit Hülffe des Königs aus Dännemarc wiederumb einen Streiff auf Demmin und Loiz gethan/ solche Städte unter sich gebracht / Demmin fester gebauet ic. Cæterum quod ad castrum Lutitorium pertinet variam illud domini reciprocationem passum est, modo enim Pomeranis paruit, modo in Rugianorum ditio- ne fuit. Antiquissimis temporibus ad Rempublicam Rugianam spectabat, uti quidem Periodi I. §. 6. seqq. jam demonstratum fuit. Deinde anno 1128. *Wartislaus* I. Pomeranorum Dux ob infensissima in Christianismum odia *Razeo* extorquebat, juxta ea quæ ejusdem Per. §. XII. & not. illius [u] disputata sunt. Post 55. annos *Jaromarus* I. recepit, (vid. ejusd. Per. §. XVII. coll. n. [n]). Denuo extorse Pomerani, denuo & repetiere Rugiani (vid. §. in quo nunc occupamur,

opibus non mediocriter (y) fractis, *Sundiam* ex ruinis suis (z) resuscitavit, privilegiis (a) auxit, & multo quam antea fuerat, venustiore[m] red-

- cupamur, & conf. not. præc. [u]) 1227. iterum Pomeranorum imperium subivit; iterum tamen ad potestatem Rugianorum rediit, tandemque ad finem usque stirpis Principum Indigenarum perstitit. Tum vero successio[n]is perpetuo jure ad Pomeranos transiit.
- [y] Non solum enim cum Danis & Rugianis, sed & cum Marchicis eodem tempore dimicandum fuerat. Tempore igitur & parsimonia opus erat, ut recipere vires possent. Darumb / inquit, KANTZOVIVS ad an. 1219. haben Barnim I. und Wartislaw III. (ille Bogislai II. hic Casimiri II. filii) sich so vertragen / daß sie samt ihren beyden Mittern / Miroschladen und Zngardis eine Zeitlang wolten einträchtig seyn / und samentlich Regiment halten / und haben demnach ihren Hoff zum geringsten angestellet / und einen Vorrath gemacht / damit sie einmahl wieder zu ihren Verlohrnen Kommen möchten / denn es thät ihnen wehe / daß der König von Dännemarc und Fürst von Rügen ihre Städte Demmin und Loyß inne hätten / und gedachten sie einmahl mit Gewalt wieder zu gewinnen.
- [z] Restaurationem Stralsundæ statim post expugnationem *Demini & Lutitiorum castris* susceptam, sed anno demum 1230. perfectam fuisse, MICRÆLIUS L. III. n. 8. p. 310. testatur verbis: Der Fürst von Rügen [hat] - - solche Städte (ad *Deminum & castrum Lutitiorum* respicit) an sich gebracht / Demmin fester gebauet / und hernach unverbindert den Bau der Stadt Stralsund fortgesetzt: welcher endlich im 21. Jahr / nachdem er erst angefangen / von Witzlaw, Fürst Jaromiri Sohn ist vollendet worden. Ad stipulatur illi KANTZOVIVS ad an. 1211: Und weil der Fürst JAROMER, dicens, also Demmin und Loyß bekommen / ward er auch was mächtiger / Darumb bauete er fortan die Stadt Stralsund / und die Herzogen von Pommern durfften ihm nicht daran hindern / &, si Mag. ZACHARIÆ ORTHO Stralsundensi Poetæ laureato in carmine, quod anno 1570. de patria urbe condidit, habenda est fides, in alium etiam & commodiorem, quam antea fuerat, locum translata est, vid. MICR. L. VI. p. 553. seqv. sub voc: Stralsund.
- [a] Antiquissimum civitatis Stralsundensis Privilegium, quod mihi invenire licuit, à Witzlaw nostro I. ipso, quo Jaromarus Pater vita excessit anno 1212. indultum est, omniumque honorum & naufragiorum libertatem permittit; plura etiam alia ad restaurandam civitatem ante annum 1230. concessa, quorum avtographa tanquam rarissima antiquitatis monumenta asservantur. Puto tamen tempore illo, quod post debellata *Deminum ac Lutitiorum castrum*, ad tricesimum usque Seculi annum intercessit, parum promotum fuisse novæ fundationis opus. Cunctationis sine dubio causa fuit, quod pace & concordia inter bellige-

reddidit. Comitatum etiam *Gützkoviensem*, quem Pater occupaverat, sub imperio (b) continuit, omniaque consilio & virtute sua ita firmavit,

N

mavit,

belligerantes, nondum satis firmata, Saxones, quorum hæc esse debebat colonia, cum semel jam acceptæ cladis memoriam nondum deposuissent, figere denuo ibidem sedes dubitabant. Pomerani enim huc dum arma sua metu majoris potentia, qua hostes florere cernebant, prudenter cohiberant, omniaque secreto parantes opportunum bello continuando tempus expectabant, quod ubi circa an. 1227. Danorum per omnem ferè Vandaliæ perditis rebus nacti erant, nil cunctantes ad arma provolabant. Nec tum cessatum est antequam utrumque quod amissum fuerat oppidum, recuperassent.

- [b] Comitatum *Gützkoviensem* circiter anno 1183. à Jaromaro occupatum esse, S. ultimus Æt. præced. illiusque nota [o] ostendit. Jam vero post illud temporis nullibi invenimus, quod Pomerani illud receperint, sequitur inde in Rugianorum imperio persistisse. Facit & ad hoc probandum Diploma *BARNUTÆ*, fratris *Witzlai* supra jam memoratum, quo *Hyldensis* Cœnobio ea inter alia quoque bona confirmantur, quæ cis *Ryccum* in comitatu *Gützkoviensi*, imo & versus ipsam urbem *Gützkoviam* sita sunt. Et ut eo magis comites rebus Rugianorum studeant, partibusque eorum quasi alligarentur, connubii etiam foedere familiam eorum obstringere conabantur Principes *Rugie*. His enim causis Politicis motum præcipue *BARNUTAM* dixerim, ut *SLAVOMIRAM MITZLAVI* tunc fortè regnantis comitis filiam matrimonio sibi jungeret. Quin & inde interpretor possessionem hujus Comitatus, saltem qua dominium directum penes Rugianos fuisse, quia si Pomeranis paruisset, non *Deminum* tantum & *Lutitiorum* castrum invasissent, sed de comitibus *Gützkoviensibus* sibi submitendis ante omnia cogitassent, satis intelligentes, quod Provincia *Lutitiorum* non posset in tuto esse, quamdiu vicini *Gützkovienses* pro hostibus forent. Cæterum de *BARNUTA* notari adhuc velim, quod certam ille in cis-marino Principatu terrarum partem jure forsàn, ut vocant, appanagii à fratre *WITZLAO* obtinuerit. Testem asserti habeo *KLEMPZENIUM*, qui ad an. 1212. expresse refert: *Wiglass als der Ueltere habe nach Ordnung des Vaters das Regiment angenommen / und habe Bernuta ein Stück Landes eingethan / da er sich von erhalten hätte.* Sed cum nullibi, quod noverim, apud Historicos nostros, quanam illæ fuerint terræ in peculium *Barnutæ* traditæ, indicatum legatur, cupido incensit animum eas investigandi, tandemque inveni tractum regionis maritimum fuisse, qui *Parochias Reinberg, Gristov, forte & Horst*, &c. complectitur. Incipiebat igitur ditio *BARNUTÆ* à finibus *Borantes* - sive ut nunc vocant, *Brandsbagenfis* *Parocciæ*, quæ ad familiam *Putbusianam* spectabat; inde versus *Ryccum* nostrum ad limites territorii *Monasterii Hyldensis* descendeat. Edoctus hæc sum ex instrumento pacifi-

mauit, ut, quamdiu Duces Pomeraniæ **BUGISLAUS** & **CASIMIRUS** hujus nominis uterque secundus, (c) superstites erant, nihil

pacificationis, quam **DUBSLAVUS** Barnutæ hujus filius an. 1249. cum abbate Hyldensi de confinio utriusque Patrimonii tanquam de re quæ hætenus inter illos litigiosa fuerat, inivit. Hoc rarissimo monumento à Cl. Dn. **SCHÖTT-GENIO** transmissio, multa, fateor, mihi revelata sunt, quæ jamdudum ardenti desiderio, sed vano, quæsieram. 1.] In eodem observo, quod Dubslavus **FILIUM** se dicat **BARNUTÆ**. Hoc ipso enim convinci non versari me in errore, cum pro tali cum habeo, indeque concludo, quod Pater Barnuta jam tenuerit istam Cis-marini Principatus partem, & moriens an. 1247. (uti Historici nostri tradunt) ad hunc filium hæreditatis jure transmiserit. 2.] Maxime notandum videtur, quod **DOBEZLAUM** de **CRIZSTOV** sive uti deinceps, **CRISTOW** se scribat. Id enim nemo non de Parochiali illa villa *Gristowia* mecum interpretabitur indeque pro indubitato habebit, Dubslavum hic arcem ac sedem suam habuisse; Id quod vetus traditio illa, cujus **JAC. RUNGIUS** apud **CRAM. H. E. L. IV. C. 15. p. m. 41.** mentionem facit, pariter etiam confirmat. 3.] Limites ita in eodem ordinantur, ut villæ *Coff*, (de Koos) *Lejnit*, (*Leist*) *Wampand*, (*Wampen*) *Latbabo*, (*Ladbo*) *Sulta* quæ erat ad partem septentrionalem urbis nostræ Gryphicæ in valle rosarum in *Rosenthal*. *Damma* (nunc *Neuen-Kirchen* dicitur,) & *Wacharogb* (*Wasserow*) uti antea fuerant, ita & in potestate monasterii Hyldensis manerent. Nolo vero nunc prolixior esse, sed quæ præterea memoratu hic digna occurrunt, curatori hujus Diplomatis evolutioni, quam in appendice suscepturus sum, reservabo. Interim observationum, quas hic feci varius adhuc usus esse potest. Nunc enim, ut ab aliis discedam rationem mihi assequi videor, quare **BARNUTA** cum Comitibus Gutzkoviensis filia potius, quam cum alia matrimonio inire voluerit, ubi video, quod Provincia illius patrimonialis cum comitatu Gutzkoviensi tam proximè conjuncta fuerit, ut nisi *Rijccus* & fossæ, quæ ex illo in interiora terræ penetrat (der *Nyck-Graben*) tenuè discrimen objecisset, omnino cum eodem commissa fuisset. Ipsa igitur utriusque Provinciæ vicinitas præter causam supra jam allegatam ad hanc connubii conjunctionem eum invitaverat.

- [c] **CASIMIRUS II.** an. 1217. in terra sancta, quo pro more illius Seculi religio illum traxerat, diem supremum obivit, unicam filium **WARTISLAUM III.** nec tum satis ephebum post se relinquens. De tempore a, quo **BUGISLAUS II.** vita excesserit, nondum omne dubium sublatum esse videtur. Plerumque id an. 1222. factum esse scribitur, quod veritati etiam consentaneum habetur. Sed in Matricula Hyldensi, notante **KANTZOVIO** in margine Chron. Avtogr. mortem ejus an. 1219 jam contigisse perscriptum fuit. Ex biga filiorum **BUGISLAUS III.** præmatura morte abreptus, **BARNIMUS** autem primus terrarum patriarum hæres longæque nomine celebratissimus Princeps factus est.

nihil moveretur, sed undiquaque Rugianorum fines (d) in tuto essent.

§. II.

Verum, ut in humanis est, non diu in eodem vestigio Rugianorum fortuna stetit; quin sub eodem WITZLAWO I. jam iterum decrescere cœpit florentissimus ille finium status. Duo enim Pomeraniæ Duces (e) Sobrini BARNIMUS I. & WARTISLAUS III. ut primum adulti facti sunt, commoda ipsis occasione (f) oblata, non modo

N 2

Demi-

[d] Ita quidem prudentia atque virtute sua WITZLAVUS domi omnia composuit, ut an 1219. valida Rugianorum suorum manu stipatus cum Rege Danorum WALDEMARO II. in Esthoniâ abiret; Ibi in re militari præstantissimum se præbuit & langventem imo tantum non fugientem Danorum aciem sua suorumque fortitudine ita accendit, ut, quam pene in manibus habebant, victoria hostibus iterum eriperetur. Integro ferè anno inter heroica ibidem facta transacto Rigam contendit, unde terrestri an navali itinere redux factus sit, relatum non inveni; mihi credibilis sit, quod peragratâ Borussia, quæ tunc Regi Danorum, (teste CRANTZIO Vand. L. VII. C. 6.) parebat, in Pomeraniâ ulteriorem, cujus Ducem Socerum ejus tunc forte mors abstulerat, atque hinc demum in Principatum suum remigraverit. Mirum sane quod nondum firmata cum Pomeraniâ pace, sed gliscente adhuc sub cineribus igne in apertam belli flammam facile erupturo WITZLAVUS in tam longinquas oras proficisci tamque diu in iisdem commorari ausus fuerit. Sed mirari defines, si tecum reputabis strenuum domi remansisse BARNUTAM, qui in ipso quasi Principatus Rugiani limite constitutus omnibus Pomeranorum consiliis summa vigilantia imminebat.

[e] Nam Bugislaus II. & Casimirus II. fratres Germanos Patres habebant, BARNIMUS I. Bogislai II. filius, è MIROSLAVA Rusiæ Principis Jaroslavi, (non vero ut Cl. HUBNERUS Tab. Gen. 197. habet Vislava Micislai III. Polonorum Regis,) filia susceptus; WARTISLAUS vero III. Casimirus II. Patrem agnoscens ex INGARDI sive IRMINGARDI Jaromari I. Principis Rugiæ gnata & Witzlai I. sorore procreatus erat. Neuter eorum ex ephebis excesserat Patre decedente, uterque igitur sub matrum suarum tutela educabantur. Patet ex dictis, quod WARTISLAUS III. cum avunculo suo bellum gesserit, non dubitans eidem eripere, quod ipse Patri antea & Patruo, sed PROPTER STRALSUNDIAM AB ILLIS EVERSAM extorserat.

[f] Nempè eam tunc adesse haud immerito existimabant, ubi an. 1223. Danorum Rex WALDEMARUS II. una cum filio, à GUNZELINO Comite Sverinensi, callido satis, sed & temerario consilio, ex ipso regno suo captivus abductus, postea vero gravi quamvis multa redemptus Holfatia, Lubeca, omnique potestate,

Demmin atque *Lutitorum* castrum cum ditionibus circumjectis (g) receperunt; sed, quod probabilitate haud inani persvadeor, co-

mitatum

state, qua per *Vandaliam* occidentalem huc dum usus fuerat tantum non omnino privatus erat: de quo vid. CRANTZ. Vand. L. VII. C. 7. seqv. Hoc enim rerum statu facile prævidebant Danos tantum negotii domi habituros esse, ut *Rugianis* præsidio esse non possent, neque spes ea ipsos fessellit. Da [rebus Danorum sic perturbatis,] gedachten Herzog Barnim und Wartislaff in Vor-Pommern, daß sie ihr Leyd an ihn [ad Regem Daniæ digitum intendit] rächen wolten/ und zogen von Stund an vor *Demmin*, und belagerten es / und obs wohl die *Rugianer*/ von wegen ihres Fürsten und des Königs von *Dänne-marc* hart vertheidigten/ dennoch drungen sie die *Pommeru* so sehr/ daß sie es müßen aufgeben. Desgleichen thaten die Herzogen an *Lojtz*, und gewunnen es wieder/ KLEMPZEN. in Chron. Manusc. ad an. 1227. & MICRÆLIUS L. III. n. II. p. 312. Da er (loquitur vero de Barnimo I.) bedachte/ wie der Fürst zu *Rügen* Witzlaff mit Hülffe des Königs aus *Dänne-marc* / die beyden Städte *Lojtz* und *Demmin* seinem Vater entwandt hätte/ wolte er vor allen Dingen sich derselben bemächtigen / und ward ihm auch keine gute Gelegenheit an die Hand gegeben als König *Waldemar* aus *Dänne-marc*/ der bissher den Fürsten aus *Rügen* den Thron aufgehaltten hatte/ durch den Grafen von *Schwerin*/ nebenst seinem Sohne auch *Woldemar* genannt/ ver auch schon zum Könige gecrönet war / gefangen/ und auf einen Thurm über 2. Jahr verwahret behalten ward ic.

[g] MICRÆLIUS ad eundem an. 1223, quo Rex Daniæ Sverinum abductus est, gesta Pomeranorum refert. KANTZOVIVS autem l. c. inter acta anni 1227. narrat. EICKSTEDIUS in Ann. & MATTHIAS STEINGREBERUS in Chr. Pom. Manusc. cum an. 1226. conjungunt, à nonnullis etiam anno 1233. adscribitur. Verum enim vero his præter mentem forsitan scriptiois vitio pro penultimo binario numero trinarius subrepsit. Mihi potior hic esse videtur MICRÆLII autoritas. Et KLEMPZENIVS licet sub anno 1227. rem gestam referat, ipsa tamen narratione sua ad illius sententiam accedere videtur, quod scribit, Pomeraniæ Duces statim ac adversam illam Regis fortunam intellexerant ad arma convolasse. Sie zogen von Stund an / inquit, vor *Demmin*. Quod vero captivitas illa in an. 1223. incidat HUITFELDUS, HOJERUS & alii Danorum domestici scriptores dubitare non sinunt. Interim non omnino refragabor illis, qui aliquot post captivitatem Regis elapsos esse annos contendunt, antequam in apertum bellum cum *Rugianis* res erupit. Facile enim inducor ut credam, Pomeranos ingravescentem Danorum potentiam diu adhuc formidasse adeoque per triennium illud, quo Rex captivus detinebatur nihil adhuc movisse, sed anno demum 1226. aut 27. cum in *Holfatia*, ad *Lubecam*, in *Esthonia*, & ubi non? Danorum opes prostratas viderunt, ad capeßendum bellum animos convertisse.

comitatum etiam *Gutzkoviensem* ad imperium suum (h) reduxerunt, perpetuo tandem & à Rugianis nunquam iterum turbando nexu Ducatui suo (i) conjungendum. Sic (k) Cis-marinus

N 3

Princi-

[h] Hinc HOJERUS in den Dännemarschen Geschichten p. 44. sub Waldemaro II. scribit: Die Pommeru hätten dem Rügischen Fürstenthum (so allein der Erone Dännemarsk freu geblieben) viel abgezwaekt. Quod de solis illis duabus urbibus *Demino* atque *Lutizio* satis commodè intelligi nequit. Maximè autem spectare huc videtur, quod *JAROMARUS II.* Witzlai I. filius atque successor in confirmatione bonorum, quam monasterio Hyldensi an. 1240. adeoque vivente adhuc Parente dedit, non amplius, quemadmodum Barnuta an. 1221. in suis literis confirmatoriis fecerat, specialem locorum cis *Ryccum* & in comitatu Gutzkoviensi jacentium mentionem injicit, sed in genere tantum se confirmare dicit bona quæ A FLUMINE HYLDE, i. e. RYCCO IN DOMINIO SUO ESSENT. Hoc enim, quod ego conjicio, quam clarissimè indicat, quod cis Hyldam fluvium sive in comitatu Gutzkoviensi Jaromarus II. jam tum nihil juris aut saltem possessionis sibi amplius arrogaverit. Jam vero nullius neque pacti neque belli memoria in annalibus nostris occurrit, vi cujus ex dominatu Rugiano, [in quo ante tempora hujus belli revera extitisse ex supra probatis conitar,] ad Principatum Pomeranorum transferri potuerit, sequitur igitur, ipso hoc bello, aut pacificatione, qua desuit, factum id esse.

[i] Excepto tamen castro atque Tractu Lutitorum sive Loytzensi, quæ ut infra demonstrandum erit, ad dominium Rugianorum reducta & non minus cum eodem perpetuo jure coadunata sunt.

[k] *Cis-marinum Principatum* dici eam Principatus partem, quæ in continente est, apud CHYTRÆUM in Chr. Saxonie, & DRESSERUM de urbibus German. sub voc: *Sundium*, legi. Haud immerito sane, cum mare (non Svevus, nec Viadrus, nec Pena,) medium interluat. *Ultra-marinus* simul & *Insularis* est. Neque autoritate publica destituitur ista partitio, quin potius in Diplomate quo *WARTISLAUS IV.* an. 1325. feria tertia infra octavam b. Andreæ Apostoli Statibus Rugianis & vetera confirmavit & nova indulsit privilegia, quodve in avtographo sub rubro: *Rugianische Fürstendohm/ wo wydyt idt begrepen/ und wat drin gehört / in archivo Sundensi asservatur, itidem vocatur PRINCIPATUS RUYANORUM, UTRIUSQUE PARTIS AQVÆ SALSÆ* & in translatione Germanica, quæ in manibus meis est verbis: *Allen andern in unsren Fürstenthom Rügen wahnhaftig / an beiden Syden des NB. Soltten. Waters.* Unde liquet, jam tum hujus partitionis, quam ipsa natura offert, usum fuisse. Iterumque hic noto, quod ad utramque partem AQVÆ SALSÆ positus sit Principatus, quod perindè videtur, ac si ad utramque maris partem situs diceretur; *salsam enim aquam mare, flumina dulcem* effun-

Principatus noster, qua vergit ad mare *Rycco*, qua vero interioriorem regionem *Trebela* (1) claudi denuò cœpit castraque (m) *Tribuseam*,

effundunt. Ita ut jam publica etiam monumentorum fide probari possit, non esse fluvium, qualiscunque demum ille sit, sed esse *mare* quod Principatum nostrum in *Cis*- atque *ultra*-*marinum* dirimit. Nolo existimari, cum jam aliquoties hæc urserim, ex studio altercandi aut aliquid novi dicendi me hoc fecisse. Absum profecto quam longissime ab ejusmodi vanitate, & veritates, si quæ è manibus aliorum ad me perveniunt, gratus accipio. Verum in præsentis argumento, meum offendi Systema video, quo fretum istud diluvio marino, & quidem Cimbrico illo factum esse supra inculcavi. Atqui si fluvius utramque terram antiquitus jam secavit, irruptioni maris frustra id attribuitur. Ne igitur ex præjudicio atque amore receptæ hypotheseos aliquid contra dixisse veteri opinioni videar, qua data occasione obligor ad probanda ea quæ ipsi opponere semel ausus sum.

- [1] *RYCCUS* à mare oritur indeque ad dimidium lapidem Gryphiswaldiæ nostræ mœnia prætergressus aquarum stagnantium ingenti palude excipitur, tandemque in fossæ angustias coarctatus versus *Grimmam* excurrit. *Grimmæ TREBELA* exsurgit, multisque anfractibus *Tribuseam* pergit. Hanc præterlapsa subito sinu curvata Megapoliæ aditum claudit, pronoque inde lapsu propè *Deminum* in *Penam* aquas evomit. Nolo autem, quæ de utroque fluvio à me dicta sunt, ita intelligi ac si negarem, quod & in citeriori utriusque amnis parte Principes Rugiæ multa adhuc posse derint loca. Sic enim simul negandum esset, ipsas etiam *Grimmam* & *Tribuseam* ad illos spectasse, cum utraque à *Trebela* jaceat. Id quod fidæ atque constanti monumentorum narrationi omninò refragatur. Ego saltem de munimentis finium hic sum locutus, non vero de finium ipsorum ultima extremitate, quam, ut jam aliquando fassus sum, ad minutias usque demonstrandam mihi non sumo. Sufficit nosse *Grimmam* atque *Tribuseam* cum ditonibus suis in fide atque dominio Rugianorum perstitisse.

- [m] *Vetustus* locus, qui in antiquis literis modo *Tribuses*, modo *Triboses* vocatur, modo & magis deformatus legitur. Inveni tamen in privilegio quodam *Sundenſi WITZLAI III.* de anno 1290. eadem jam ratione, qua hodie, *Tribeses* scriptum. Antiquissima illius commemoratio apud *Historicos* occurrit in descriptione belli, quod Princeps *Pomeraniæ RATIBORUS* circa an. 1145. vel (ut alii volunt) 1148. cum *Rugianis* habebat; Tunc enim præter urbes *Baradum* & *Grimmam*, *TRIBUSEAM* quoque ab illo expugnatam esse produnt. Paulo autem antiquior memoria ejus reperitur in *Bulla Pontificis Innocentii III.* qua *Episcopatum Pomeranicum* an. 1140. confirmavit, cum in eadem *Triboses* jam referatur inter *castra* illa ex quibus annuus census *Episcopatu* reddi

reddi debebat. Vid. RANGONIS Pomeran. Diplom. p. 147. Sed hoc scrupulum movet. Nam si Ratiborus anno demum 1145. vel omnino 1148 has terras Rugianis eripuit Pomeranisque parere coegit, quomodo igitur an. 1140. *Tribusea*, cum uti ex Chronicis quidem nostris apparet, in manibus Rugianorum Gentilium & ipsa gentilis adhuc esset, Episcopatu Pomeranico jam prouisset adjudicari? Neesse videtur ad istud tollendum dubium, ut Chronicographos nostros erroris reos putemus, dicamusque *Tribuseam*, ante annum 1145. vel 48. reuera in possessione Pomeranorum jam fuisse, aut credamus, istos sibi aliquid saltem juris in eandem attribuisse. Mea hic opinio est, quod Pomeraniæ Principes Svantibori filii ab Oborritorum Principe Henrico affine suo in compensationem sumtuum quos bello Rugiano in commodum illius impenderant, præter Tractum Wolgastanum [MICR. L. II. n. 65. p. 223.] etiam *Lojtzensem* atque *Tribusanum* acceperint. Hos tamen à Rugianis ductu fortissimi Razei sui receptos esse. Hinc simul patescit, quare *WARTISLAUS I.* Luticiorum castrum præ cæteris expugnandum illudque ad Christianismum perducendum sibi sumserit. Jus se quod sibi ex pristina cessione Henrici competere credebat, tunc exequi statuerat. Quod idem etiam de *Tribusea* tum factum sit, nullibi quidem in Scriptoribus nostris reperio. Ut parum absit, quin credam, in Diplomate illo meram juris donationem vel confirmationem esse; Solebant enim Principes istorum Seculorum sacris usibus destinare terras, in quas præter juris, sæpius etiam jam antiquati, levem umbram vix quicquam arrogare sibi poterant, quemadmodum id exemplo Ducum Saxonie Johannis I. & Alberti II. an. 1261. eundem hunc Tractum Tribuseanum, in quem nihil validi juris ipsis reliquum erat, Ecclesie Episcopali Sverinensi solennibus literis donantium, infra patebit. Forsan & *RATIBORUS* [quod verosimilius esse dixerim] non uno eodemque tempore omnem Principatus Rugie continentem terram occupavit, sed *Tribuseam* solam ante ann. 1140. cæteraque deinceps aliquot interjectis annis sibi subjecit. Quod superest observari velim, non semper in Diœcesi Episcopatus Pomeranici persistisse *Tribuseam*. Cum enim *HENRICUS Leo* an. 1164. si non omnem, majorem tamen *terra Circipana* partem armis conquisivisset, novo Episcopatu Sverinensi an. 1170. à se instituto eandem, simulque *Tribuseam* nostram addixit, uti id ipsum ex Diplomate foundationis Henrici L. de dicto modo anno & bullis confirmatoriis Papalibus ejusdem Episcopatus, altera quidem Alexandri III. de an. 1177. altera Cœlestini de an. 1191. apertissime intelligitur. Videat itaque *Clemens III.* quo titulo an. 1188. in Bulla sua quæ translationem Episcopatus Pomeranici in urbem Caminum apud *RANGONEM* l. c. p. 159. approbat, huic Episcopatu *Tribuseam* denuo confirmare potuerit, quam Alexander III. jam antea Sverinensi adjudicaverat. Videat Cœlestinus III. quomodo antecessoris sui *Clementis III.* auctoritatem servet, quod illum *Tribuseam* Episcopatu Caminensi confirmantem non tam sequi voluerit, quam Alexandri III. vestigiis inherere ejusdemque Bullam Sverinensi Episcopatu ipsam attribuentem, corroborare.

buseam, (n) *Grimmam* & (o) *Guttynum* adversus Pomeranos pro munimen-

[n] Nomen hunc locum à *GRIMMO* Critonis Patre traxisse volunt. Fit & illius prima mentio in historia belli Principis Ratibori de quo in præcedenti jam expositum est observatione. In Diplomate Innocentii III. quod itidem modo commemoravimus, non apparet. Unde concludi posse videtur, *Grimmam* serius in potestatem Pomeranorum pervenisse & aliquot annis post *Tribuseam* jam occupatam, anno nimirum 1145. aut 48. à Ratiboro demum captam fuisse. Recipiebatur à *JAROMARO I.* circa an. 1178. Primaque erat ex Rugiæ urbibus, quæ Saxones jussu Principis sui an. fere 1190. excipiebat. *KLEMPZEN*, Chr. Manufer. *MICR. L. III. p. 309* seqq. *FRIDB. L. I. Chr. Stet. p. 6.* Vocabulum urbis adeoque & ipsius *GRIMI* Principis ego pro Teutonico. Gothico habeo. Fuit enim ex Norwegiæ antiquissimis Regibus, qui, ob rerum gestarum fortè magnitudinem, pro gigante in vetustis Gothorum monumentis venditatur, & idem hoc nomen gesit. Sunt ex hoc nomine composita *Skala - Grim* & *Grim* *Nautre*, i. e. *Grimi possessio*, quo titulo navem prætoriam Grimi ingentis magnitudinis, quæ ipse vehi conveverat, indigitari contendunt. Verum de his in *dictionario Pomeraniæ atque Rugiæ Etymologico* commodius dicitur. Huc interim conferri potest *PETR. LAGERLÖFF* in *Dissert. de Scandiano-*
rum rebus maritimis 1690. *Ups. p. 31.*

[o] Ignotum Chronicis nostris nomen, non æque vetustis membranis. Reperii enim illud in Diplomatis *BARNUTÆ* & *DUBSLAVI* altero 1221. altero 1249. monasterio Hyldensi impertitis ac supra jam nominatis. Aferunt huc utriusque verba quæ ad rem præsentem faciunt. In diplomate Barnutæ sic fluit: [*Cofirmamus*] *ipsum etiam amnem (Ryccum) ab hora (ora) maris usque in GUTTYN castrum: Redeswitz villam cum omnibus pertinentiis suis - - usque in Gardist.* In Diplomate Dubslavi ita leguntur: *Recognoscimus nos nihil juris habere in villa Lestnitz - - nec in aliis possessionibus, quas Pater noster Dominus Barnuta sive avus noster Dominus Jaromerus fratribus dicti monasterii [Hyldensis] perpetuo possidendas contulerunt, videlicet in Cost & utraque villa Lestnitz, Wampand & vico Lathabo & Sulta, Dammæ & Wacharoch, & indagine juxta Wacharoch - - Terminos quoque inter nos & prædictas possessiones assignavimus, sicut in privilegiis monasterii expressi continentur, videlicet à Castro GUTTYN directa linea usque ad montem qui Gardist dicitur, in quo quercus signata est. Hinc elucescit 1.] Castrum GUTTYN amni Rycco imminuisse, quia vi Diplomatis primi terminus erat ad quem proprietas monasterio in hunc amnem competens pertingebat. 2.] Inter villam *Wackerov* & *Gerdeswold* (quæ ad primum lapidem *Gryphiswaldia* abest & cum parochiali vico *Horst* proximè conjungitur,) *Rycco* impostum adeoque ultra dimidium milliarc ab urbe nostra disitum non fuisse. Locum enim ille montanus *Gardist* pro mea opinione in ea regione quærendus est, ubi*

nimentis limitaneis (p) habuit. Hi contra, ut *Comitatum Gutzkoviensem*

O

sem

ubi hodie *Gerdes* - sive ut antiquitus fortè efferebatur, *Gardiswold* reperitur. Equidem non audio pronuntiative dicere, villam hic jam tum fuisse, cum in neutro Diplomatum *villa* vocabulum ipsi appositum sit, sed potius tanquam *regio montana querceto superbiens* describatur. Post ea igitur tempora à Saxonicis *villam* hic instructam & ab antiquo loci nomine *Gardis* vel *Gerdiswold* dictam esse autumo. Cum his conjecturis convenit non tantum nomen villæ, in quo vocabulum antiquum *Gardis* sive *Cardyst* aperte adhuc obvium est, sed & ipsius loci indoles. Est enim propè villam mons eximie magnitudinis, adsunt vestigia vastarum Sylvarum nunc penitus excisarum, de quibus, quod in *Dictionary meo Etymol.* jam annotatum legitur, ipsis quibus conceptum est verbis describam: *Gerdeswold* ist ein Dorff/ welches mit dem Kirch-Dorff *Horst* so nahe aneinander liegt/ daß die/ so es nicht wissen/ nothwendig beydes vor eine Dorffschafft ansehen müssen. Denn es wird nur von einer ganz kleinen Bäckle / die aus dem so genannten *Wardieck* kömmt/ und den *Damm*/ der aus einem Dorff ins andere gehet/ durchschneidet/ die Scheide gemacht/ und lieget sonst der erste Hof im *Gerdeswald* von der *Rüsterrey* als dem äußerstem Hause so von der *Horst* nach dieser Seite heransgelegen nicht über 100. Schritt entfernt. Der *Nahme* selbst weist genugsam aus/ daß das Dorff nicht von den *Wenden*/ sondern von den *Sachsen* denselbigen habe. Und überdem zeigt derselbe an/ daß es vormahlen in einer Waldigten Gegend müsse gelegen haben. Wovon die so genannte *Hafe-Koppel* bey jetzt lebender Leute gedencen als ein mit sehr grossen und dicken Bäumen prangender *Eich-Wald* noch übrig gewesen. Hinter dem Dorff nach Norden zu / ist auch noch jekund eine kleine Hölzung / die man gleichfals als ein Ueberbleibsel eines vormahls weit grösseren Waldes anzusehen hat. Porro in *Barnutæ* Diplomate villa *Radeswitz*, quam eo ferè loco fuisse conjicio, ubi nunc villa *Hannekenbagen* cum curte *Kieshoff* spectantur, [aliam enim præter cæteras in allegato loco Diplomatis *Dubslavi* nominatas villas monasterium in hac quidem regione non possidebat] tractum illum *Sylvestrem* atque montanum *Gardijst* contigisse dicitur, ita ut quemadmodum proprietas monasterii in amne *Rijcco* ad *Guttijn* castrum terminabatur, sic in interiori regionis parte in confinio *Gardijst* delineret. Si igitur quod in citato monumento aperte dicitur, linea à Castro *Guttijn* ad locum *Gardijst* ducta territorii *Hyldensis* limites fecit, sequitur, castrum *Guttijn* cis *Gardijst* [*Gryphiswaldiæ* scribo] sive, quod perinde jam est, cis *Gerdeswold* villam, ad *fossam Rijccanam* fuisse.

[p] Nil igitur nisi errores spirant verba ANGELI in *Breviario Marchico* pag. 39: An. 1231. haben Marggraf Hans und Otto Gebrüdere / von Herzog Barnimo in Pommern/ das Ländlein zu Warth an der See beyh Sunde bekommen. Nunquam enim Barnimus I. nunquam Wartislaus III. coævus ipsi cognatus tractum *Bardensem* possederunt, adeoque nec in *Marchiones* transferre potuerunt.

sem aduersus Rugianorum insultus firmarent, (q) Gryphiswaldiam no-

vam

[q] De etymo hujus nominis hæc in *Dictionario etymologico* mea sunt observata : Greiffswald in alten Urkunden Grypheswold / Grypeswalde / doch aber auch in einem alten Document des Abts und der Brüder des Grauen-Klosters daselbst/ von an. 1264. schon Greiffswald. PETRUS LAGERLÖF, Prof. Eloqv. Upsal. in Dissert. de Scandianorum rebus maritimis p. 93. vermehnet / daß vormahls ein Aussehalt der See-Räuber / d. i. nach der Gothischen oder Schwedischen Sprache ein Wikingabole daselbst gewesen / eben wie auch auf der so genannten Greiffswaldischen Oie, und daß sie daher den Nahmen bekommen. Conf. vocc: Gripe und Diking. Merckwürdig ist es / daß CRANTZIOS Svec. L. V. C. 34. es urbem *Gripensem* nennet. Nondum omnino mea facio, quæ à Domino LAGERLÖF hic traduntur, neque tamen omnino damno, sed maturiori potius aliorum judicio commendata cupio. Vulgo perhibent, primis temporibus & quamdiu Abbatis Hyldenensis ditioni adhuc conjunctum fuit oppidum non Grypswald / sed nude tantum Wold dictum esse, postea ubi BARNIMO I. Pomeraniæ Duci Abbas eam tradiderat, cum augustiori imperio, auctiori quoque ab insigniis Pomeraniæ ipsi collatis petito nomine Grypswald / i. e. *GRYPHIS SYLVAM* vocari cœpisse. Sed hæc quo fundamento, qua fide monumentorum sint superstructa, nondum ego compertum habeo. Nervus omnis verosimilitudinis in convenientia hujus nominis, cum insignium, quibus utitur, effigie residere videtur ; Vereor tamen ut huic satis roboris insit probationi. Si superessent adhuc civitati privilegia ab Hyldenfi Abbate antequam Ducibus Pomeraniæ tradebatur indulta facile inde cognoscere-remus, quo nomine tunc appellata esset. Sed hæc diutinum jam abstulit ævum Antiquissimum [illudque forsan primum quod usum juris Lubecensis concedit.] 1250. 2. idus Maji, adeoque altero statim post acceptam urbem anno WARTISLAUS III. dedit. Ast in illo jam Grypeswald nomen occurrit. Proinde inducor ferè ut credam, non tantum urbem à primo foundationis suæ tempore, sed & ipsam horridum Sylvis locum qui sedem præbuit, ante foundationem illius eadem hac appellatione jam insignitum fuisse. Nec ab illa sententia alienus esse videtur MICR. L. VI. p. 570. sub voc: Greiffswald verbis : Greiffswald - hat wohl zweiffels ohne lange den Nahmen gehabt / und ist an ihrem Orte lange zuvor gestanden / ehe sie zu einer bemaurten Stadt im CCXXXIII. Jahr unter dem Kloster Eldenau geworden. Conf. infra § III. not. [p]. Verum hoc justæ aliquando Dissertationis argumentum esse poterit. Nunc tantum de primordiis deque rationibus politicis instaurandæ urbis pauca commentari animus est. Non satis cum antiquis rerum monumentis congruere dixerim, quod MICRÆLIUS loco adducto de Gryphiswaldia

vam & ad invidenda incrementa brevi evehendam urbem, con-
 O 2 dide-

waldia ante Gryphiswaldiam jam existente tradit. Omnis genuina historia id ignorat. Neque oppidum, neque pagum piscatorium, quod vulgaris traditio, habet, hic antea fuisse credo. Si *oppidum* fuisset, non adeo potuisset esse ignobile præsertim cum oram hanc maritimam occasione tot bellorum in Circipana terra gestorum Dani frequentius vísitarunt, ut non aliqua memoria nominis illius in veterum scriptis servata esset; Si *Pagus* sive *villa* non sub-
 ticiuisset illam Diploma Barnutæ de an. 1221. cum expresse dicat Princeps se cunctas possessiones quas Pater ejus monasterio contulerat in illo scripto confirmatorio propriis nominibus annotaturum esse. Ast non alia annotantur, nisi 1.) *Locus ipse in quo monasterium situm erat.* 2.) *Amnis (Hylda) ab ora maris usque in castrum Guttyn.* 3.) *Redeswitz villa usque in Gardist.* 4.) *Locus salis.* 5.) *Wampand.* 6.) *Sylva, quæ erat inter Wampand & Hildam.* 7.) *Lestnjitz.* 8.) *Darsin.* 9.) *Gubistowitz.* 10.) *Gvisdowe.* 11.) *Locus molendini in Caminen cum agris & Sylvis adjacentibus.* 12.) *Sylva quæ erat media inter Hildam & Coscowe.* Nulla igitur hic loci necdum villa fuit, sed quod ultima verba allegata produnt, omnis ille terræ Tractus qui ab *Hilda* sive fluvio, sive monasterio protendebatur sylva contactus erat. Atqui hanc ipsam Sylvam jam tum *De Grippentwold* à veteri Germanico-Gothico vocabulo *Grip*, i. e. captores sive etiam *pirata* dictam fuisse non refragabor. Sane situs loci plane egregius erat ad exercendam hanc artem; Aderat portus istorum temporum navibus sat commodus; Portui imminebat sylva vastissima, ut neque appellendi classem, neque condendi prædam occasio deesset. Cumque hæc regio à temporibus quorum vix memoria habetur comitum Gützkoviensium, qui tum ad Rempublicam Rugianam pertinebant, clientelari imperio subjecta fuit, non dubito quin ipsi illi ad Danos præcipue, quos communes cum Rugianis, imo Slavis omnibus hostes habebant, vexandos & ad piraticam contra illos exercendam hoc portu qui unicus ipsis in toto dominio erat, frequentissimè usi fuerint. Hinc tempore reformationis OTTO Bambergensis ergastula Gützkoviæ captivis Danis [inter quos & ex magnatibus quidam erat] repleta inveniebat. Facile igitur fieri potuit, ut vel à Danis, vel etiam ab ipsis Vandalis, antequam Slavicæ lingvæ apud illos usus invalesceret, Sylvestris ea regio, quæ portui ac anni proxime adiacebat, *Grypers-wald* sive *piratarum Sylva* nomen sortita sit. Venit & ipse portus in partem hujus appellationis, ita ut SAXONI GRAMMATICO mutilato vocabulo *Portus Waldus* dicatur, integrum vero nomen ad urbem recens conditam translatum videtur. Jam vero si præter solitudines & diffusas Sylvas regio isthæc nil habuit, consequitur sua sponte Abbatem Hildensem an. 1233. Gryphiswaldiam non restaurasse, sed prima tum demum fundamenta ejus posuisse. In has partes præter MICRÆLIUM omnes, quod sciam, Historici nostri conspirant.
 Nec

diderunt. Dum hæc agebantur, *Stralsundia* flore præsertim commercio-

Nec magis probari potest, quod in primis statim incunabulis suis urbem muris cinctam esse contendat. Repugnat huic opinioni Privilegium *WARTIS-LAI III.* quod anno demum 1264. 16. Cal. Junii, cum jam per 15. annos sub potestate Pomeranorum fuisset, facultatem hostibus murum opponendi civitati impertitur. Itaque 31. annorum spatio, quod à prima instauratione tunc jam elapsum erat non nisi vallo atque fossa munita fuit. Verum nunc quoque condendæ *Gryphiswaldiæ* causam dispiciamus; Affirmavi conditam, ut limitum Pomeranorum adversus Rugianos munimentum esset. Hoc ut satis intelligatur, observari velim, non unum Abbatem, sed Pomeraniæ etiam Duces ad ædificandam hanc urbem Symbolas contulisse. Hoc fida autoritate magni Historici nostri *EICKSTEDII* confirmatur Epit. an. ad an. 1233. totidem verbis scribentis: *Abbas Hyldensis CONSENSU & AUXILIO Pomeraniæ Ducum urbem Gryphiswaldensem condere cepit.* Sed non eadem apud utrosque instituti ratio fuisse videtur. Abbatem ambitione potissimum ductum esse, vix est, quod dubitem. Gloriosum enim habebatur, civitatem etiam subjectam & tributariam habere. Ducum vero Pomeraniæ consiliis politicas rationes subfuisse interpretor; interque illas præcipuam credo, ut *comitatum Gutzkoviensem* nuper in fidem receptum adversus Rugianorum molimina munirent, & *STRALSUNDIAM*, quam ob pacificationem nuper initam aperta vi non amplius turbare licebat, ædificatione novæ urbis mox æmulæ futuræ obliquè premerent, floremque commerciorum illius partitione imminuerent. Sic, ubi simul & maritimam & Rugianis limitaneam urbem extruere constitutum, necesse utique erat, ut in territorio Abbatiae Hyldensis extruderetur, quoniam amnis *Rijccus*, quoad navium patiens erat, eo pertinebat. Hinc summa verosimilitudine conjicio, consensu tantum, sed & svasione, imò, quod *EICKSTEDIUS* prodit, & *AUXILIO Ducum Pomeraniæ* Abbatem hoc opus suscepisse, spe scilicet illectum, suam fore, quam ædificaturus esset urbem, cum satis præviderent Duces, mox opulentiorum futuram, quam ut in fide ab illo contineretur, atque sic in ipsorum potestatem sponte sua venturam esse. Nec sefellit eos isthæc opinio, uti quidem mox pluribus ostendetur. Hic tantummodo notari adhuc velim, quod cuncta in peragendo hoc negotio consensu & auxilio Ducum Pomeraniæ susceperit Abbas, quodve nullibi legatur Princeps Rugianus in consilio adhibitus, aperto, quod opinor, argumento, omnem cis-Ryccanam Provinciam jam tum ad potestatem Pomeranorum reductam fuisse. Neque contradixisse Rugianos invenio, ne sc. eadem injuria *Gryphiswaldiæ* ædificationem impedire Pomeranis viderentur, qua ipsi *Stralsundia* structuram reprimere antea Rugianis visi erant. Erat tamen quodammodo dispar ratio propter nimiam vicinitatem, qua *Gryphiswaldia* limitibus Rugianorum imminebat, cum *Stralsundia* quarto
etiam

merciorum cum (r) Batavis magis subindè magisque (s) reviviscebant. Id, sicut fortuna invidiam comitem habet, limis oculis aspiciabant Lubecenses, penes quos maris Balthici tunc ferè (t) monopolium esse videbatur. Perdendam itaque felicitatis æmulam civitatem rati, tam sancto omnia, quæ parabantur, silentio premebant, ut Stralsundia Lubecenses hostes ignoraret, donec hostili eos classe in portum adnavigantes (u) videret. Facile igitur periculi

O 3

omnis

etiam lapide à Pomeranorum finibus remota esset; quare non tam illis rationibus, Rugianos à destruendo conatu isto prohibitos esse puto, quam quod auxiliis Danorum, qui suarum nunc rerum vix satagebant, destitutos se videbant; Tutius igitur videbatur nihil movere, quam residuam, quæ in potestate eorum adhuc erat terræ Circipanæ partem incerto belli discrimini subjicere; Laudabili certe prudentiæ exemplo.

- [r] Batavos inter alias causas huc traxisse arbitror favorem affinitatis, quæ inter WILHELMUM Hollandiæ comitem electum Imperator, Romanum & WITZLAUM I. intercedebat. Hic enim MARGARETHAM (ut nostra monumenta habent, HÜBNERUS Tab. Gen. 185. Agneren appellat) OTTONIS Brunsvico-Luneburgici Ducis filiam, cujus sororem natu minorem ELISABETHAM WILHELMUS, majorem verò Helenam ALBERTUS I. Saxonniæ Dux in matrimonio habebant, secundis nuptiis uxorem duxit ejusque connubii beneficio & Batavorum & Saxonum propensionem genti suæ conciliavit. Præter Batavos Dani quoque frequentiores aderant, quorum consilio atque auxilio urbs condita, quique firmam à temporibus Jaromari cum Rugiana gente amicitiam colebant.
- [s] Nec fieri aliter poterat. Jam enim per pacem cum Pomeranis ab externa vi in tuto erat, unde certatim adveniebant, qui fortunarum suarum huc ponere sedem constituerant. Invitabat loci commoditas exterarum nationes, & quod primo loco commemorandum fuisset, Principis planè singularis gratia privilegiis subinde novis, subinde excellentioribus, incrementa illius augebat.
- [t] Dici vix potest, quam stupendo successu Lubecensium opes creverint, ex quo circa an. 1226. Danorum jugum excusserant, toties oppugnata, expugnata, solo æquata, incendio combusta, ex pulvere suo atque cineribus ad instar Phœnicis renata augustiori semper facie prodiit, ut merito *miram loci fortunam* vocaverit CRANTZIUS Vand. L. VII. C. 14.
- [u] Imo ne videbat quidem, nam concubia nocte adveniebant, *non ostendentes bellum*, ut scribit EICKSTED Epit. an. *priusquam intulissent*. Sie wären mit ihren Schiffen in der Nacht vor die Stadt gekommen / teste KLEMPZENIO l. c. qui simul indicat WITZLAUM tunc temporis in Neo-Campensi cœnobia quinquennium ante ad secundum ab urbe lapidem ab ipso & fratre Barnuta fundato, moratum & omnium quæ gerebantur ignarum fuisse, donec de urbe miserere

omnis secura occupata, civibusque primoribus in captivitatem abductis direpta, atque sic altera vice tantum non ad ultimas ruinas(w) redacta

fere lacerata nuntium illi apportatum esset, hostibus una cum captivis ac præda præcipiti fuga jam tum Lubecam suam reperentibus.

- [w] Videntur non sine indignatione Historici de hac Lubecensium contra Sundenses expeditione scripsisse. Loquuntur id verba EICKSTEDII Epit. An: *Incensi igitur* (Lubecenses) *nescio quo furoris & invidiæ æstro oppidum* (Stralsundiam) *nefarie obruerunt, non ostendentes bellum priusquam intulissent: primores Patrum captivos abduxerunt, omnibus bonis & mercibus urbem spoliaverunt*: KLEMPZENII 1. c. [Es] haben auch die von Lübeck einen Reidt auf die vom Sund gehabt/ daß die Stadt so wohl zunahm/ und vielleicht besorget/ es möchte ihnen abtragen/ und seynd im Jahr 1238. mit Schiffen in der Nacht für die Stadt kommen/ che der Fürst Wiglass/ der da zum Camp war/ dasselbe erfuhr/ und haben sie überfallen/ die Reichsten gefangen genommen/ und die ganze Stadt geplündert/ und seyn mit der Beute davon gekommen/ daß es der Fürste nicht wehren kunte. CRANTZIIUS autem utrisque quod objiciat, invenit, *Sundensibus*, quod ubi senserant opes & vires mercatoris & negotiationibus per mare, per terras increvisses, adversus Lubecensem Civitatem superbire cœperint & protervire, intentantes nescio quid insolitum, quod Lubecenses cives dissimulare non potuerint: *Lubecensibus*, quod nemini quærelam detulerint, sed suæ vindicæ injuriæ perarmatis aliquot navibus in Sundenses duxerint, tam asperè eos tractaverint, hoc insolens, inquit factum esse & sine exemplo, quod putat profectum ex minus justa æstimatione novæ, qua aucti erant, dignitatis imperialis, cum tamen eo ipso Imperator superioris (credo superioritatis) jus nec abstulisset principibus, nec auxisset Lubecensibus in vicinos potestatem, ut suis viribus, pro suo arbitratu vindicent, quod jure vel injuria in se factum prætenderent. Tandem vero ut Lubecensium excuset culpam ad genium illius Seculi respicit, nondum, dicens, eam tunc civitatem fuisse, quæ per temporum decursus præsertim remotioris ævi determinare. Mihi difficilis videtur de rebus gestis, cum in illis, quæ facta respiciunt, sæpe levissima circumstantia magnum momentum aut adferat aut demat. Sufficit nosse quod Lubecenses Stralsundiam ex improvviso adorti, ditioribus civibus abductis, ædibusque direptis vastaverint, deque gradu efflorescentis fortunæ quem jam attigerat, ipsa hac expeditione dejecerint. Duo tamen curatius hic perpendi merentur 1.] Quod hæc vastatio Stralsundiæ urbis Rugianæ an. 1238. contigerit, cum ante centum annos RATZEUS Rugianorum Princeps veterem Lubecam primum oppugnaret, deinde diriperet, tertium funditus extirparet, notabili certe exemplo rerum humanarum fatales esse vicissitudines quæ subindè in orbem redeunt. 2.] Quod ex hac ruina Stralsundiæ, non exiguum incrementum comparatum

redacta est. Justæ tunc vindictæ cupiditate commotus WITZLAUS, quibuscunque poterat modis Lubecenses (x) urgebat, donec damnum, quod intulerant, mercede reparassent, interpositisq; spon-
sionum pignoribus nunquam se in posterum novæ urbis structu-
ram impedituros (y) polliciti essent. Hæc ratione Principis sui no-
vo favore adjuncta Stralsfundia iterum pulchriori facie (z) prodivit,
cimelium atque caput univèrsi (a) Principatus Rugiæ prospero re-
rum suarum successu futura. Vidit adhuc WITZLAUS felicitatis
hujus exordia, ipse qui virtute atque clementia sua autor ejusdem
atque

ratum sit Novæ Gryphiswaldiæ urbi tunc temporis vix quintum ætatis annum
egressæ. Non statim spiritum recipere poterat Stralsfundia, indeque fiebat, ut
commercia exterorum huc traherentur. Quare mirum non est urbem istam
tam brevi 16. annorum spatio ad tantum splendorem, tantasque opes evectam
fuisse, ut Abbati Hyldenfi parere infra magnitudinem suam esse putaret.

[x] Itaque, verba EICKSTEDII sunt, *justo dolore ad indignationem & legiti-
mæ vindictæ cupiditatem commotus WISLAUS, Lubecenses ubique locorum
remoratus, neque tuto negotiari passus est, KLEMPZENII vero: Dasselbe ver-
droß den Fürsten sehr / und entsagte darum den von Lübeck / und hemmete alle
Bürger und ihre Güter / wo sie in sein Land kämen / und hat sie so lange gedrun-
gen* &c. Intelligimus ex istis, quanti fuerint apud Lubecenses commercia cum Rugianis,
alioquin parum curassent, quod Rugiani Principis Provinciis excluderentur.
Credo hæc cum capturam quæ tunc in Rugianorum littoribus abundantissima
erat, summam ipsis jacturam fuisse. Propter hanc enim Sec. antecedenti 12. oras
Rugianas jam visitare consueverant, juxta HELM. Chr. Slav. L. II. C. 13.

[y] KLEMPZENIUS l. c. duabus stetisse pacem conditionibus: *Daß sie die Ge-
fangenen losgeben / und für den gethanen Schaden Abtrag thun müssen. Ast EICK-
STEDIUS l. c. etiam his tertiam adjungit, ut fidem darent nulla se in poste-
rum irruptione, aut molestatione civitatis Stralsfundensis structuram impeditu-
ros esse. Id quod eo probabilius fit, quia jam olim WITZLAUS post Demini
& castri Lutitiorum expugnationem eadem lege cum Pomeranis pacem concilia-
verat, ut suæ Stralsfundiæ non amplius molesti essent. Tot curis, tot bellis
suis olim Principibus pulcherrima urbs constitit. Tanta molis erat STRAL-
SUNDUM condere RUGIS.*

[z] Quod produnt privilegia ab illo tempore partim ex WITZLAI I. partim
& JAROMARI filii atque Successoris gratia largæ liberalitatis exemplo civi-
tati indulta.

[a] Quinimo ceterioris Pomeraniæ, ex quo cum Principatu Rugiæ ea conjungi, &
sub AUGUSTISSIMÆ CORONÆ SVECICÆ imperio acquiescere cœpit.
Eandem honoris eminentiam hodiernum tuetur, Illustr. Pomeraniæ atque Ru-
giæ PRO-PRINCIPIS & REGII REGIMINIS insuper sedes facta,

atque stator fuerat; Vidit, & paucis interjectis annis ad melioris vitæ felicitatem (b) emigravit.

§. III.

Eadem tempestate Rugiani, maris, quod Principatus sui (c) Provincias ambit, imperium tuebantur, nec aliis gentibus, ut pro lubitu illo uterentur, aut rem (d) mercatoriam ibi facerent promiscue

[b] Anno 1241. Adeoque triennium post cladem illam superstes fuit. Diploma *JAROMARI II.* filii & successoris de an. 1240. supra jam allegatum vivo adhuc parente datum esse demonstrat, quod primum ipse ille inter testes locum occupat verbis: *Testes hujus donationis hi fuerunt: Pater noster Dn. WISZLAWS &c.* quod uti in solitum est in monumentis nostris, ita & sine peculiari ratione factum esse non credo. Hoc saltem inde concluditur, quod *WITZLAUS* perinde ac cum ipso olim Pater Jaromarus I. fecerat, ad mitigandam senectutis molem ultimis vitæ suæ temporibus, filium reipublicæ admovit. Puto tamen aliam eamque politicam quoque subfuisse causam, sic enim in majorem reipublicæ salutem ipso Patre sua experientia docente filius rebus gerendis advescebat, ut Gallorum de Regibus suis assertum, *que les Rois de France ne meurent pas*, verè quoque Rugiani de suis prædicare possent Principibus. Hoc tamen 1240. demum anno illam regiminis in filium translationem factam esse inde conjicio, quod ejusdem anni Martio mense ipse adhuc *WITZLAUS ROMARUS* Monachis Hyldensibus, mense Octobri illius anni erogaverit.

[c] In varias provincias Principatus Rugiæ antiquo illo ævo dispersebatur, quod apparet ex literis, quibus *JAROMARUS I.* an. 1193. monasterium sanctimonialium Bergenſe instituit. Nomina earum not. [m] ad §. XVII. præcedentis periodi jam indicavimus.

[d] Halecum captura, uti jam dictum, præcipuam Rugianis commerciis materiam præbebat. Ea enim & ad *Regiæ* ostium, ubi antiquissimis temporibus hic populus habitavit, & in ora ipsius insulæ quam postea occupavit, copiosissima olim fuit, unde vero temporis lapsu in Scandinaviam atque Norvegiam commigrasse communiter dicitur. Ast nescio fere quid de istis migrationibus halecum è loco in locum habendum sit. Saltem non potest probari, quod, ut primum uno in loco, ubi antea ignorabantur, capi cœperunt, in altero, quo hætenus fuerat loco eo ipso captura illa deserit. Apud *Treptoenses* ad Regam ad tenues reliquias macrorum halecum redactam esse ex RANG. Pom. Dipl. p. 188. edoctus sum. In *sælo* Rugiano circa medium Sec. XII. jam floruit HELM. L. II. C. 12. CRANTZ. Vand. L. V. C. 32. In *sælo* inquam *Rugiano*, ad quod iis temporibus, certo jure ea quoque pars maris spectabat, quæ terram Circipanam sive Principatum citeriorem ad ostium usque Pœnæ alluebat. Ut ea, quæ HELM. I. c. de captura Halecum ap. Rugianos tradit, etiam intelligenda veniant de piscationibus, quæ uti hodiernum, ita & jam tum sine dubio è regione

Portus

miscue (e) indulgebant. Præsertim post recuperatam à JAROMARO I. Circi-

Portus Gelendæ & oræ *Hildensis* atque *Wusterbusana* fuscipiebantur. Per eadem tempora oræ Scandinaviæ quoque isthæc jam fuit fecunditas, quod constat ex ARNOLDI contin. HELM. L. III. C. 5. Sec. 14. circa littus Norwegicum Civitates *Lubeca*, *Stralsundia*, *Wismaria*, *Gryphiswaldia*, *Riga*, *Visbia*, &c. illam frequentarunt, quod ostendit concessio *Haqvini* Ducis Norwegiæ, qua anno 1388. nominatis civitatibus exemptionem à solutione thelonii, quod in captura alecium solvi solet, loco usurarum pro summa pecuniæ Norwegis muzo data largitur. Eodem Seculo in ora Insulæ Bornholmia dives captura æstivis mensibus ad Michaelis usque festum fuit, cui itidem *Gryphiswaldenses* quotannis interesse solebant, uti id patet ex privilegiis Archi-Episcoporum Lundinensium NICOLAI an. 1378. MAGNI 1380. PETRI 1412. Ejusdem 1434. VIRGERI 1499. super hac re illis concessis. Inde autem non sequitur capturam Halecum in Rugianis & Pomeranicis oris his Seculis nullam fuisse. Sicut enim in Rugia non cessavit, etsi eisdem temporibus in Scandinavia esset, ita nec propter Norwegicam capturam, Rugianam desuisse existimo, atque inde demum, quia tot in locis tam largam halecum sive (ut mediæ ætatis vocabulo vocabantur) Harengorum messem præbebat, *Mare Balticum* ap. Germanos superiores & eorum accolæ nomen *maris Harengici* [der Herings See] est adeptum, teste MICH. PPMI ap. RANG. Pom. Diplom. p. 189. Neque *Gryphiswaldenses* in Norwegiam & Bornholmiam ad capiendas haleces profecti sunt, quia domi nullæ amplius capiebantur, sed ut bis aut ter in eodem anno capere possent, constat enim piscium istorum indolem esse, ut non eodem anni tempore ubique Sagenis obviam fiant. Sic *Sundenses* circa ferias Natalium Christi, *Gryphiswaldenses* anno vernante, *Rugiani* etiam æstate hodiernum hospites habent: tanta, largiente Deo, copia, ut ante biennium octogenæ (ein Wall) vel uno teruncio (umb einen Sechßling oder 3. Pfenninge) ap. nos venderentur. Hæc ideo in longum protracta est disputatio, ut ostenderetur eo Seculo quo WITZLAUS I. rerum ap. Rugianos summæ præerat, minime in oras septentrionales halecum capturam ita translatam fuisse ut Rugiam deseruerit; Sed æque adhuc floridam hic exstitisse exterosque attraxisse ac Seculo præcedenti 12. vel unquam alias aut extiterat aut facere potuerat. Non igitur leviter WITZLAUS premere potuit Lubecenses hoc solo mercimonio per dominium suum exclusos; Maxima enim institorum multitudo piscationis gratia huc convenire solebat, uti quidem HELM. 1. c. testatur. Tantique hoc negotium momenti habebatur, ut Dani, cum tempus capiendarum halecum sub Rugia instaret, expeditionem bellicam contra Pomeranos secundis etiam rebus abrumperent, classemque suam ex ulteriori Pomeraniæ parte retractam ad illam tutandam converterent, prodente CRANTZIO 1. c.

[e] Demonstrat id exemplum WITZLAI I. qui Lubecensium injurias ulturus sua illos

Circipanorum (f) terram (g) fretum, quod insulam à conti-
nenti distingvit, una cum minoribus insulis (h) *Debn-Holm*, (i)
Rimis,

illos ditione arcebat, imo, ut ex EICKSTEDIO paulo ante percepimus, *ubique locorum remorabatur, nec tuto negociari patiebatur* unde patet quantis viribus ad tutandum vicinum mare Rugiani instructi fuerint.

[f] Quod secundum ea, quæ supra jam sunt confecta an. circiter 1178 factum est.

[g] Optimo jure, cum terrarum utrinque adjacentium domini essent, ipsumque fretum illud terrarum Rugianarum ruinis originem deberet.

[h] Antiquissimæ ætatis exigua insula è regione Stralsundia, cujus antiquum *Strela* fuisse nomen contendunt. Præsens aut à Danis ipsis, aut sumta à Danis occasione ipsi impositum esse, vel omnibus tacentibus res ipsa loquitur.

[i] De hujus insulæ vocabulo hæc mea in *Dictionario Etym.* observata sunt: *Rimis* ein klein Eyländchen/ so bey nahe gegen dem Kirchdorff Gristow über in der Mündung der dafigen Binnen-Byß gelegen. Ich muhthmase / daß das Wort vorzeiten Rimez oder Rimitz geheissen/ denn wo sich nach der heutigen Aussprache ein f oder ff findet/ da ward vormahls insonderheit am Ende der Wörter ein z oder tz gesetzt. Wo die Benennung dieses Eyländchen herrühre / davon weiß ich nichts wahrscheinliches zu sagen. Das hab ich aus den variantibus Iectionibus Helmolddi, die sich am Ende der Edition des Bangerti angemerket befinden / daß in des Schorckelii und Reineccii Editionen des Helmolddi L. I. C. 36. die Rugiani auch Rimi genantet wären. Barth. Krakevitzius in seiner Oration de insulæ Rugiæ præstantia, die er 1621 bey Ablegung seines Rectorats gehalten / bezeuget gleichfals / daß die Rugiani auch Rimi geheissen / und beziehet sich deßfals auf Helmolddum und Saxo-nem Grammaticum. Wahrscheinlich ist es / daß dieses Eyländ in den allerältesten Zeiten mit der Insel Rügen aneinander gehängt. Hæc insula ad ditionem villæ *Gristovia* spectat pascendisque armentis aut equis, quæ natando illuc deferuntur, inservit. Virgulta qverna majorem partem contegunt, pristina Sylvæ haud obscura vestigia. Hoc mirum, quod undique falsis aquis cincta, exiguum tamen dulcium aquarum stagnum magno animalium quæ hic aluntur solatio foveat. Mea opinione antiquis temporibus insula non fuit, sed aut terræ *Koos* (quæ & ipsa tunc continenti adhæsit) aut ex adversa parte territorii *Gristoviensis* promontorio, quod *Tegelorth* dicitur, conjuncta fuit. Seculo enim 13. quo *WITZLAUS I.* & *JAROMARUS II.* Principatum Rugiæ tenebant, nondum tam lata quam hodiè hic loci aquarum irruptio, sed rivulus rantum erat *Liazcha* vocatus. Hoc indubitatum, quod olim multo majoris ambitus fuerit atque Sylvam insuper abiognam continuerit. Recedentibus enim à littore aquis fundumque nudantibus, ab ea parte, qua *Vilm* insulam spectat, innumeri hujus generis arborum trunci cernuntur. Cæterum ad pessimos errores mapparum Geographicarum Rugiæ & Pomeraniæ referendum, quod

Rimis, (k) Vilm (l) & Ruden per illud dispersis (m) sinuque Wycensi dem
P 2 *Wycers*

quod istam insulam in ipso aditu aquarum, quæ propè Gristoviam interiora terræ invadunt, jacentem, ad littus Rugianum quam proximè transferunt.

[k] WACKENRODERUS natalis hujus insulæ ad inundationem terribilem refert, quæ an. 1309. novum illud fretum inter insulas *Rugiam* & *Ruden* aperuit, Chron. Rug. Part. spec. in Parochia *Vilmnitz* verbis: Man kan nicht wohl in Abrede seyn/ daß ein ansehnlicher Strich des Putbuschen Terrains, bey der erschrecklichen Wasser-Fluth/ als das Neue-Tieff sich ergossen / untergangen / und von den ungeheuren Wellen verschlungen worden / davon annoch ein kleiner particul, der Vilm genaht / übergeschoben. Cum Tractu *Vilmnitzen* hanc insulam co-hæsisse, vel ipsius nominis arguere videtur convenientia. Olim & arce insignis fuit, quæ *PRITBORO I.* à defensione urbis *Sundia* in decantato contra *WITZLAUM IV.* bello, inclyto Heroi pro fede fuit, vid. *MICR. L. VI.* in Tab. Gen. Illustrissimæ *PUTBUZIANÆ GENTIS* ad pag. 447. inserta. Hodie præter Sylvas nihil habet.

[l] Nomen hujus insulæ ad antiquam Germanorum linguam in Diction. Etym. refero verbis: *Ruden* der Nahme eines kleinen Eylandes zwischen Pommern und Rugen bey dem Ausfluß der Peen. Es ist ohn Zweifel aus der Deutschen und nicht aus der Slavischen Sprache / denn es findet sich auch in dem Herzogthum Westphalen ein Ohr dieses Nahmens / den die Wenden doch vermuthlich wohl nicht können benennen haben. Unde derivatum sit nomen ignoro. Forsan à *Ruthenis* veteri *Vandalia* populo, quem cum *Rugiano* eundem fuisse nonnulli volunt, petitum. Ut autem cum *MICR. L. VI. C. 396.* crederem nomen accepisse à deplumatione anserum agrestium quam germanicè *Ruden* vocamus, weil die wilden Gänse umb Pfingsten aus daselbst mausen oder die Federn abwürffen / hactenus à me impetrare non potui. Hujus insulæ Ortum vehementi illi inundationi, quæ an. 1309. contigit, chronicographi uno ore adscribunt, quid vero dubii inveterata hæc opinio secum vehat in proxime subjicienda observatione dicitur. Antiquissimam vocabuli mentionem *Ruden* inveni in privilegio *WARTISLAI III.* civitati *Gryphiswaldensi* an 1254. concessio. Insula hodie instructa valido propugnaculo, quod aditum maris vulgò dat *Nie-Deep* dictum claudit.

[m] Hoc abundè probat Diploma *WITZLAI III.* quod civibus *Gryphicis* facultatem indulget portum propè vicum *Danicum* die *Dänische Wyck* [hodie simpliciter *Wyck* dictum] in usum commerciorum suorum effodiendi. Ibi enim & ipsum locum, quo hodiernum hunc portum videmus, & aquam salisam *Wycket*, *Wodden* vulgo vocatam imperio suo adscribit *Gryphiswaldensibus* libertatem in illa piscandi liberaliter indulgens. Sed nusquam *WITZLAUS III.* hoc jus sibi acquisivisse legitur, ergo penes Patrem *FAROMARUM* atque ab hoc porro ad filium derivatum fuisse, haud est quod dubitemus.

Wyczer, Bodden / pleno dominio sibi vindicabant, pro arbitrio in illis agentes quicquid in rem suam esse (n) arbitrabantur.

Sed

[n] Liberrimè hujus domini exercitium inter alia elucet ex gratiosa liberalitate, qua WITZLAUS I. ultimo regiminis sui anno 1240. jus piscandi in freto hoc quaqua in longitudinem patet, Stralsundenfibus indulsit. Merentur ipsa verba hujus Diplomatis huc poni, merentur expendi. Sant, quæ ad rem præsentem faciunt sequentia: *Wiceslaus Rugianorum Princeps &c. A portu etiam, qui NOVA REKA dicitur, quem nobis liberum reservamus, usque ad finem GELENDÆ, & ulterius usque ad finem UMMANTZ & ulterius procedendo usque in BISSIN, ex utraque parte ripæ STRALSUND, deinde usque ad rivum BRESEWITZ, cum stagno THEVIN, civibus in civitate residentiam facientibus, communem cum hominibus nostræ terræ, absque faciendis clausuris, piscaturam libere condonamus; Si vero infra terminos istos hospites aliqui sagenam trahere proposuerint, sive [alio] aliquo genere piscandi, à civibus, à nobis, sive à Præsfecto nostro, licentiam querere tenentur.* Hic animi diu discruciatu quæsi portum, qui *NOVA REKA* dicebatur, tandemque in ipso illo aditu quo *Rudam* atque *Rugiam* inter Insulas mare aditur, illum invenisse mihi videor. Diu mecum luctatus sum, an tale quid dicere auderem, cum omnes Chronicographos nostros uno ore mihi obloquentes audirem constantique traditione asseverantes, quod ante an. 1309. exiguus tantum rivus, & qui saltu etiam superari posset utramque insulam intermeaverit. Sed non potuit hoc me dimovere à sententia mea, ex quo illud WITZLAI I. Diploma diligenti scrutinio intelligere didici. En tibi B. L., quibus utor, momenta: 1.) Nomen *Rek*, sive *Reg* significat canalem aut fossam tanta profunditate quantam opus est ut navium patiens fiat, iisdemque liberum præbere transitum possit. Hoc jam demonstratum est supra ad Per. I. §. XIII. not [h] exemplo *Rycci* nostri *Cryphiswaldensis*, quod idem utique cum illo nomen est, unde & vernacula dialecto hodiernum dicimus, imò *Reck* / upm *Reck* &c. exacteque convenit cum significatione antiqui illius nominis recentior illa & hodierna appellatio, quam à *Batavis* sedulo hunc portum frequentantibus inditam esse puto. Hi enim quod Gothice hætenus eum *Reck* vel *Reg* dictum fuerat, suo idiomate *Hecnie Diep* nominare inceperunt. Invaluitque ita *Batavæ* appellationis usus ut veterior Gothica tandem omnino in desuetudinem venerit. 2.) Nostrium *Ryck* aut nostra *Reka* sub *nova* illa *Reka*, de qua in præsentis Diplomate sermo est, intelligi nequit. Hoc enim temporibus, quorum nec memoria amplius haberi potest, semper extitit, & an. 1207. Cœnobio *Hyldensi* in prima fundatione sua jam est collatum, quod prodit Diploma *Barnutæ* de an. 1221, in quo & *ammis* jam salutatur. Necessè igitur est, illam *Rekam* WITZLAI I. *novam* dici, ut à nostra veteri scil. distingveretur, atque sic non eadem utraque esse potest. Nec quadrant ad *Rekam* nostram quæ in Diplomate WITZLAI de

Sed (o) *Rijecus* amnis, saltem quoad territorium civitatis Gryphicæ lambit, & Portus, quem Penæ ostium inter (p) Ruden & Usdomam

P 3

Insulas

nova Reka pronunciantur. Nostra litigiosi juris erat, ex quo Pomerani *comitatum Gutzkoviensem*, qui huc pertingebat, circa an. 1226. receperant. Sed WITZLAUS de NOVA REKA tanquam de suo portu loquitur, quem sibi liberum reservare volebat. Nec indulgere poterat Princeps Stralsundensibus usque ad nostram *Rekam* libertatem piscandi, cum juxta Diploma Barnutæ usque ad *bōram* [oram] maris ditio monasterii Hyldensis extenderetur; Itaque oportet esse diversam à nostra *Rekam* quæ libertatem hanc terminare debebat. 3.] Haud obscurum ex ipso contextu verborum apparet, WITZLAUM Principem in dimetiendis finibus piscaturæ Sundensis, dum à *nova Reka* inchoat & ad portum Gelendæ (den Gellen communiter dictum) pergit, ab oriente sole hic versus occidentem progredi. Jam vero in orientali parte Rugiani freti non alius ditionis Rugianæ portus esse poterat, quam qui insulas *Rugiam* inter & *Ruden* aperiebatur, quia alter ille, quem Penæ ostium inter *Ruden* atque *Usdomam* format, aut omnino tunc temporis in potestate Pomeranorum, aut saltem dubiæ inter utramque gentem possessionis erat. Ex istis Principiis demostro, tempore WITZLAI I. jam tantam rupturam terrarum *Rugie* atque *Ruden* fuisse, ut navigabilem portum præbere potuerit, *Novamque Rekam* illum ipsum fuisse portum. Sequitur inde non demum 1309. *Ruden* insulam, à *Rugia* avulsam fuisse, sed quod jam antea peculiaris insulæ rationem habuerit. Consi. ea quæ supra ad §. X. not. [a] disputata sunt.

[o] In Pace illa, quæ circa an. 1227. post recuperata à Pomeranis *Deminum & Lutrithorum* castrum concillabatur, juxta MICR. L. III. n. 12. p. 314. nihil de hoc amne specialiter determinatum est, neque forsan propter mutuam utriusque partis contradictionem determinari potuit. Dubii igitur juris illud aliquandiu mansisse dicendum erit. JAROMARI II. confirmatio bonorum Monasterii Hyldensis de an. 1240. cujus facta est antea mentio, non obscure ostendit, hoc ipso jam tempore non satis inter Rugianos & Pomeranos de possessione hujus amnis convenisse. Hinc enim factum esse credo, quod JAROMARUS, uti Barnuta an. 1221. in sua confirmatione fecerat, nullam illius iniectionem, satis habens in genere *omnia bona, quæ in Dominio ejus essent*, eidem confirmasse. Non multum igitur abest, quin credam, hanc etiam inter alias ob causam Pomeraniæ Duces ædificationem Gryphiswaldiæ urbis apud Abbatem Hyldensem promovisse, ut ea occasione Dominium hujus amnis atque portus sibi assererent. Mihi probabile fit antiquo jure hunc amnem ad *comitatum Gutzkoviensem* pertinuisse, adeoque & illum quoties dominium mutavit, modoque Pomeranis. modo Rugianis paruit, semper secutum fuisse.

[p] Undè & in Diplomate WARTISLAI III. antea citato Portus *Ruden* vocatur. In hunc jus sibi aliquod vindicabant Pomerani, quia versus Meridiem *Usdomia* Provincia eorum claudebatur.

Insulas format, ancipitis possessionis, aut saltem juris fuisse videtur, cum utrobique non idem dominium obtineret; In meridionali ora Pomerani, à septentrionibus Rugiani summas imperii partes administrabant. *Oia* vero insula, quam Gryphicam cognominant, certo jure jam tum ad Pomeranos (q) spectabat.

§. IV.

[q] De nomine & antiquitate hujus insulæ ad §. VII. not. [r] nonnulla jam observavi Certum est ætatem ejus ultra tempora ingressus Slavorum in nostras oras ascendere, adeoque originem illius ad inundationem anni 1309. referri non posse. Dixi l. c. *Gryphicam* die *Gryphswaldische* Oi cognominatam fuisse, ex quo ditioni hujus urbis adscripta fuit, id quod anno 1291. per donationem Bogislai IV. jam factum esse, ipsum donationis instrumentum, quod in Charophylacio Gryphico aservatur, demonstrat. Sunt vero quæ me docuerunt, quod & antea non simpliciter *Oi*, sed *Gripes*; *Oi* nomen habuerit, cujus denominationis procul dubio eadem, quæ vetusti nominis *Gripeswold* (vid. §. II. hujus Per. not [q]) ratio fuit. Hic enim Dn LAGERLÖF l. c. etiam olim receptaculum Prædonum ein *Vikingabole* fuisse scribit. Non magis igitur in enodanda voce *Gripes-wold* ad insignia Pomeraniæ Ducum recurrendum esse putarem, quam in enodatione vocabuli *Gripes-Oi*, quod ab insigniis istis nulla probabilitatis specie deduci potest. Sed ipsam quod spectat insulam, præcipui ea nominis est, cœterasque & magnitudine & soli fertilitate post se relinquit. A tribus hodie colonis habitatur, quibus largos proventus præbet, Plerumque creditur hanc insulam olim Rugiæ conjunctam fuisse, indeque & in potestate Principum Rugiæ perstitisse, donec forte post longinquum illud de successione in Principatu Rugiano bellum Gryphiswaldensibus & ipsa in compensationem damnorum cessisset. Sed hæc omnia à veritate Historica abluere comperi, postquam Diploma illud donationis Bogislai IV. videre contigit. Hinc enim aperte intelligitur, quod hæc ipsa ætate insula illa Pomeranis jam paruerit, alias enim Bogislaus solenni donatione in civitatem Gryphicam transmittere eam haud potuisset, Maxime vero memorabile est quod in dicto illo Diplomate non *Oia* sed *Swantwulferbusen* insolito nomine dicitur verbis: *Incolis civitatis nostræ dilectæ Grypswold donavimus & titulo donationis appropriavimus insulam, quæ dicitur Swantwulferbusen* &c. Certum est sub nomine isthoc non aliam quam hodiernam *Gryphicam Oiam* intelligi l.] quia constanti usu ipsa civitas Gryphica illud de non alia accepit. 2.] Quia neque alia in possessione civitatis insula est de qua intelligi illud posset. Non autem immerito quæritur, quod sibi velit præfixum nomini huic vocabulum *Swant*? Illis, qui, si non omnia, pleraque tamen locorum Patriæ nostræ propria nomina Slavicæ lingvæ natales debere autumant, procul dubio hoc quoque ejusdem originis esse putabunt. Habet enim teste LAZIO de M. G.

§. IV.

Imperante JAROMARO II. de finibus Principatus, qua Pomeranorum ille terris committebatur, nulla contentio fuit propter firmissimum amicitiae foedus, quod inter utramque nationem (r) cognatione

p. 599. vocem *Swantij* quae *Sanctus* significat. Sed nulla indigitari potest ratio, quare parva haec insula praeter ceteris omnibus Pomeraniae terris cognominanda *Sancta* fuisset. Neque ullum in Chronicis nostris singularis religionis aut sanctitatis indicium in illa monstratur, nisi quod sacrarium tempore Papatus ibidem in usum piscatorum aut incolarum exstructum fuisse tradunt. Unde si sanctam illam appellitam contendas, non video quid obstet, quo minus & omnes villae, quae ejusmodi capellas habent, sanctarum cognomen sortitae sint. Mea quidem opinione vocabulum *Swant* Gothico-Svevicum est. Veteribus enim Gothis, imo hodiernum Danis *Vand* aequam significat. Svevis autem, interprete Celeb. DANCKWERTHO in Deser. Duc. Slesvic. & Holsar. Part. III. C. 5. litera S. pro articulo fuit, quam, si *Vand* voci praeposimus *Svand* sive *SVand* inde vocabulum exurgit. Quoties itaque cum nomine proprio terrae alicujus illud conjungitur, toties eo ipso indicatur terram illam aut in mediis undis sitam aut maritimam saltem & fluctuum violentiae obnoxiam expositamque esse. Hanc derivationem vel hodierno usu septentrionalium populorum comprobari cognovi, utpote qui nominibus illorum locorum *Svand* vocem apponunt, quae ob depressum solum exaestuans maris inundationes atque irruptiones frequentius patiuntur. Atqui haec omnia ad *Svant* - sive, ut rectius scriberetur *Svand* - *Wusterbusam* nostram apprime quadrant. Vetus MICRAELII aliorumque Historicorum nostrorum eaque haud contemnenda traditio est, omnem illum aquarum hiatum qui *Oiam* insulam hodie a continenti determinat, contiguam terram fuisse. Hanc tum universam communi nomine *Wostrosnam* sive ut Saxones deinde pronunciarunt, *Wusterhausen* vocatam contendo. Ubi vero deinceps Cimbrico, ut opinor diluvio majorem amplissimae Provinciae partem mare hauserat, & *Oiam* Insulam, tanquam pristinae terrae documentum reliquerat, in memoriam hujus rei *Svand* - *Wostrosnae* sive *Svand* - *Wusterhausen*, i. e. *Wostrosnae undis partim submersae partim etiamnum undique cinctae* ipsi inditum nomen credo. Auger dictorum verosimilitudinem, nomen *Wustrov*, quod terra Mecklenburgica *Darzae* nostrae proxime adjacens gerit. Nam & illa *Svand* - *Wustroviae* cognomine in vetustis literis insignitur, & eum naturae situm praebet, ut omnia quae de *Svand* - *Wustrosna* nostra dicta sunt, non minus in ipsam conveniant.

[r] WARTISLAUS III. enim & JAROMARUS II. amitini erant. BARNI-MUM I. autem JAROMARUS noster vitricum venerabatur, quia Margaretha Mater post fata Parentis Witzlai, secundum consubium cum illo inive-

gnatione Principum suorum conflatum erat. Faciebat quisque in ditione sua, quæ salutem Reipublicæ inservire videbantur, omnino livore, qui inter vicinos furere solet procul abjecto. (s) Tradebatur

iniverat. Sanè vinculi hujus non obscura vestigia in multis negotiis quæ inter Jaromarum & Pomeraniæ Duces peracta sunt, invenire mihi videor, eoque potissimum refero, quod Gryphiswaldiam urbem sine ulla reluctatione ex Abbatis Hyldenensis potestate in possessionem Pomeraniæ Ducum traduci permiserit, neque permiserit tantum, sed peculiari etiam declaratione an. 1260. *Vileminitz* data *Wartislai III.* subditos qui intra terminos domini sui naufragium paterentur, ab omni exactione & molestia tam in rebus quam in personis liberos atque exemptos fore promiserit, quo ipso tamen non levia fortunæ Gryphiswaldensium augmenta adjectum iri facile prævidebat.

- [6] Factum id est an. 1249. qui decimus quintus à prima ejus fundatione erat, & quidem mensè Junio uti curiosius annotavit *EICKSTED.* Epit. Ann. ad h. a. Sed quæ fuerit indoles hujus traditionis, quibusve conditionibus ea steterit, non uno ab omnibus Historicis nostris modo narratur. *RANGO* in *Pom. Dipl.* p. 105. scribit quod *BARNIMO* Duci dono eam dederit Abbas; Ita etiam, quamvis non sine fide *CRAMERUS* Gr. P. R. Chr. L. II. C. 12. *Welche Stadt [Gripiswald]* als sie ihrem Vater und Erbz. Stifter dem Abt in kurzer Zeit an Macht und Reichthum zu stark ward/ und er derselben nichts mehr gebessert/ als S. George seines Pferdes/ hat er/ der gnädige Herr Abt/ dieselbe Stadt 16. Jahr hernach dem Pommerischen Herzog *BARNIMO I.* mildiglich verlehret/ und also dem Fürsten mit seiner eigenen Salbe gesalbet. Alii diu super hac traditione Duces inter atque Abbatem consilia agitata, tandemque conventum esse ut lege feudi urbem acciperent, daß er/ der Herzog/ sie vor dem hohen Altar vom Kloster zu Lehn empfangen solte/ ut *KANTZOVIVS* atque *MICRÆLIUS* II. cc. tradunt, insuperque argenteus nummus ex qualibet domo in documentum gratæ memoriæ quotannis Cœnobio penderetur, ut à *KLEMPZEN*, *KANTZOVIVS* & *MICRÆLIUS* II. cc. Præprimis hic observo, quod alii *Wartislao III.* alii vero *Barnimo I.* traditionem illam factam esse scribunt. Prius tamen majori verosimilitudine nititur, quia antiquissima Civitatis Gryphicæ privilegia, interque ea omnium primum de anno 1250. à *Wartislao* data sunt, qui in iisdem cives Gryphiswaldenses suos *burgenses* vocat, imo suos *fideles burgenses*, ipsam vero civitatem suam civitatem, que multimoda obsequia & diversas servitutes ipsi exhibuerit & exhibere non cesset, quamque proinde sincero & intimo corde diligit, & adversus quem speciali dilectione præ cæteris civitatibus regatur, quæ omnia fortiter loquuntur Gryphiswaldiam jure subjectionis ad *WARTISLAUM III.* pertinuisse. Primum vero quod *Barnimus I.* impertivit privilegium ipso demum *Wartislai* anno emortuali

tur *Gryphiswaldia* ab Abbate Hyldensi, cujus imperium paulatim contemne-

Q

1264. & quidem, quod expresse in eodem innuitur, post mortem illius confirmatum est. Wartislao igitur defuncto Gryphiswaldia cum omni citeriori Pomerania ad unum Barnimum pervenit, Videtur quidem istis contraria prodere MICRÆLIUS L. VI. p. 570. sub voc: Greiffeswald verbis: Darumb hat nachmahls (da die Mönche der Stadt nicht mehr mächtig seyn konten) Herzog Wartislao III. und nach dessen Tode Herr Barnimb mit den Abt zu Eldenow gehandelt; daß er ihm sie (die Stadt) übergab ic. Minime vero hic mentem MICRÆLII esse existimo, quod negotiatio de tradenda urbe in longum prolata & post obitum Wartislai demum ad finem perducta sit, sed respicit MICRÆLIUS mea opinione ad jus feudi, quod Abbas sibi reservaverat, & vi cujus Wartislao extincto Gryphiswaldia ad illum tanquam ad Dominum feudi recidebat, ut omnino novis negotiationibus novoque fidelitatis juramento opus esset antequam hæreditatem illam adire Barnimus poterat. Quippè in recenti tunc vigore adhuc fuit transactionis cum Abbate inite observatio, quare his temporibus cives etiam Gryphiswaldenses ab annua sua pensione nondum immunes fuisse arbitror, sed Barnimus an ultimus habendus, qui investituram illam suscepit, alii videant. Dolemus hic jacturam chartophylacii monasterii Hyldensis cujus æque ac insignis Bibliothecæ conservationi tempore reformationis ut plus impensum fuisset curæ magnopere vellemus. Tum enim ex ipsis harum rerum monumentis facile id expediri atque intelligi posset, quando & nexus ille feudalis dissolvi & Gryphiswaldensium contributio abrogari cœperit. Sed nunc inane istud est vorum, & satis jam facere debet curiosis rerum antiquarum ex Chronicis novisse, quod in desuetudinem tandem utrumque abierit. De filiis Barnimi *BUGISLAO IV.* cui citerior obtingebat Pomerania, & *OTTONE I.* ad quem Ducatus Sedinensis perveniebat non amplius reperio in Historiis nostris, quod *Gryphiswaldiam* Hyldensis Ecclesiæ feudum recognoverint, sed propterea factum id esse non negavimus. Saltem de *BUGISLAO* in cujus ditione vi instrumenti divisionis terrarum de an. 1295. Gryphiswaldia fuit, constat, quod ab ejusmodi contractu non abhorruit aut dedecori sibi duxit, ab altari Ecclesiæ alicujus feudum recipere. Testantur id literæ conventionis cum Abbate Belbucensi super possessione urbis Treptœ ad Regam an. 1285. (qui erat septimus à morte Parentis) solenniter inite, in quibus aperte declarat, se mediam partem civitatis illius cum medietate omnium proventuum - ab altari b. apostolorum Petri & Pauli Ecclesiæ prædictæ (Belbucensis) recepisse in *VERUM FEUDUM ET LEGALE*, seque præstitisse & hæredes suos præstituros esse Abbati, Conventui & Ecclesiæ *FIDELITATIS JURAMENTUM*. Crederem igitur non recusasse Bugislaum Ecclesiæ Hyldensi facere, quod Belbucensi etiam lubens præstare non dubitavit.

Mea

temnere cœperat, in potestatem Ducum Pomeraniæ & tradita quocunque fieri poterat modo, ad majores opes evehebatur, nec quicquam ea propter moventibus Rugianis. Neque magis Pomerani miranda *Seralfundia* incrementa limis oculis adspiciebant. Inter DOBSLAVUM Rugiæ Principem (t) collateralis lineæ, cujus patrimonialis Provincia (u) Tractus *Gristroviensis* erat, & Abbatem prædictum non satis conveniebat de terrarum suarum (w) limitibus, verum hæ lites, antequam publica vulnera darent, (x) componebantur. *Comitatus Gutzkoviensis* cum (y) *castro Lutitiorum* in possessione Pome-

Mea opinione vinculum illud feudale minimum ad interitum usque familia Principum Rugiæ indigenarum duravit. Sub obtentu enim superioritatis Ecclesiasticæ ab omnibus prætensionibus atque molestia Rugianorum Pomerani sibi videbantur in tuto esse.

[t] Filius is erat BARNUTÆ & nepos JAROMARI I. fratresque habebat Jarislaum & Johannem.

[u] Ut probatum hoc dedimus ad §. I. hujus Per. not. [b].

[w] Respice ad §. I. hujus Per. not. [b] coll. §. II. not. [o] atque commentationibus quæ in appendice ad Dipl. Dubslavi de an. 1249. adjectæ sunt.

[x] Vi Diplomatis modo dicti de quo vide sis append. 1. c.

[y] Castrum Lutitiorum una cum adjacente oppido JAROMARI II. temporibus nondum ad Rempublicam Rugianam rediisse, sed Pomeraniæ Ducibus adhuc paruisse probæ fidei monumenta evincunt, & à KLEMPZEN Chr. Manuscr. diserte testatur: quod in divisione terrarum inter Barnimum I & Wartislaum III. *Castrum Lutitiorum* Patrimonio ultimi hujus adjectum fuerit: *Wartislao wære das Land in Loitz/ Großschwein nnd Demmin zugefallen*. Quinimo habuit oppidum Lotizense una cum adjacente agro peculiare sibi Dominos, qui confveto etiam Magnatismo illo: *Nos Dei gratia*, in literis suis usi sunt. Produunt hoc duo rarissima monumenta antiquitatis, de an. 1267. quorum alterum in urbe *Gripestwolde* insignitum Transactio est inter *WERNERUM Dei gratia, nec non & Fratrem suum HENRICUM milites STRENUOS DOMINOS TERRÆ LOZIS & Burgenses* (de) *Gripestwold* super telonio quod illi hætenus in oppido suo ac territorio exegerant, hi vero solvere recusaverant, unde diuturna inter utrosque discordia & controversia orta erat. In istis literis Domini illi de *Lozis BARNIMUM*, quem titulo *venerabilis Ducis Dijninensis & totius Sclavie* mactant, diserte *DOMINUM NOSTRUM* vocant, aperto testimonio quod oppidum atque ditionem suam jure feudi à Duce Pomeraniæ tenuerint. Alterum est *BARNIMI* Ducis confirmatio in villa *Tutyndata*, qua transactioni illi robur addit, ipsosque Domi-

Pomeranorum persistebat, omniaque ab ea parte satis pacata erant, At non eadem qua Mecklenburgum spectat tranquillitas fuit. Hic enim de confinio utriusque ditionis (z) discrimina orta JAROMARUM movebant, ut mature securitati Provinciæ suæ prospiceret. Ita *Damgardum* quod antea villa fuerat, in oppidum (a) erigebatur, edi-

Q 2

nos eos terræ *Löfsitz* (uti quidem hic legitur) sibi *FIDELES*, i. e. *Vasallos suos* appellat, suaque *ORDINATIONE* conciliationem illam initam esse declarat, novo argumento quod nexu clientelari ipsi cum Dominio suo subiecti fuerint.

- [z] An. 1258. Svasu atque instinctu Christophori Regis Danorum has rixas concitatas esse non dubito. Jam enim ille Rugianos pro hostibus habebat, ex quo Episcopi regni sui, quibuscum diu multæ ipsi similitates fuerant, *JAROMARI II.* tutelæ ac patrocinio se commiserant, atque hic etiam partes eorum svasu & adhortatione Pontificis *ALEXANDRI IV.* in se tuendas susceperat. Quare callido usurus consilio ut conatus Rugianorum à suis averteret Provinciis à latere hostes excitare annitebatur, ratus sic domi inventuros, quod agerent, rerumque Danicarum deposituros curas. Mecklenburgici enim Principes & Werlani Domini, prodeunte *HOJERO* in den furz gefassen Dänem. *Geschichten* p. 44. not. [z] fidelitatis vinculo Danis obstricti erant. Sed hac spe tum quidem Rex frustratus. *JAROMARUS* enim his turbis brevi manu expeditis, quod semel conceperat de Dania oppugnanda consilium strenue exsequutus, ubique de hostibus triumphabat rebusque per Selandiam, Bornholmiam atque Scaniam fortiter gestis inter amplissimos triumphos domum redibat.

- [a] Anno 1258. vi literarum fundationis *Stralsundæ* exhibitarum. Nomen urbe multo antiquius. Nam ipso illo loco, quem postea oppidum occupavit, cortem, ein *Acker-Hoff*/ antea fuisse nomenque *Damgarten* jam gessisse dictæ literæ testantur, verbis uti ex Latino avtographo in Germanicum idioma transposita sunt: *Begaben derowegen alle und jede Einwohner vorgebacher Stadt mit demselben/ was in den Grängen zwischen der Schlichte-Wöhl und Sale/ gegen dem Meer gelegen/mit den Aekern beyder Ackerhöfse Damgarten und Pätenitz zu ewigen Zeiten zu besitzen ꝛc.* Multis in hoc Diplomate privilegiis atque donationibus novum oppidum insignitur, ut facile appareat non ignobilis tantum vici, sed inclytæ aliquando futuræ urbis fundamina se positurum sperasse *Jaromarum*, convenienter scribente *KLEMPZENIO* ad h. a. : *Der Fürst von Rügen Jaromer - hatte an die Recknitz einen festen Thurm gebauet zur Wehr des Landes/ und fort usgeleget den Flecken Damgart/ der Meynung / das mit der Zeit eine Stadt und Befestung daraus werden solte. Sed spei optime Patriæ Patris eventus haud respondit, sicut mox subicit idem ille Historicus, aber es ist seithero noch nicht viel weiter gedienn/ denn etliche Jahr hernach ist es vom Marggrafen Orten Pilemann wieder in Grund gebrochen / und darnach schwerlich wieder gebauet worden.*

editaque turri, quæ hodiernum spectatur, pro more istius Seculi (b) muniebatur. His peractis, quod hætenus paraverat in Daniam, bellum suscipiebat, tantaque felicitate proferebatur, ut Danorum rebus, quocumque venerat, prostratis, insulam *Bornholmiam* armorum vi occupatam, aut omnino aut ex parte dominio suo (c) adjiceret.

worden. Utique nostra ætate ultra magnitudinem oppiduli non excrevit. De origine vocabuli *Damgarten* sit ne illud Slavicum an vero germanicum, disputatum est ad §. XVII. Per. I. not. [g].

[b] Hac ratione fines terrarum suarum ab ea quidem parte adversus Danorum & Mecklenburgicorum molimina munivit, ut tuto à tergo omnia relinqueret in Daniam moturus. Tantum enim aberat, ut Jaromarus ab illa expeditione, uti fore putaverant hostes, abstrahi se pateretur, ut potius in mediis istis turbis omnia ad eandem pararet, domique rebus suis compositis an. 1259. ingenti classe in Daniam profectus longe lateque, ut modo commemoravimus, Daniam vincendo peragraret.

[c] Provoco hoc probaturus ad Diploma Daniæ Regis *ERICI VII.* apud HUITFELDUM in Chr. Dan. obvium, quo an. 1303. *Neoburgi* [ju Ryborg] ISARNO Archi-Episcopo Lundensi Tractus *Rothne - herrit*, i. e. urbs *Rothna* Bornholmia una cum circumjacente Provincia confertur. Hic disertè faretur Rex, quod Uffo (quidam ex Magnatibus Daniæ 1293. defunctus) bona ad hunc Tractum pertinentia, cujus & eo tempore hæredes illa adhuc possidebant, emtione sibi comparaverit: emisse autem à Witzlao III. an. 1277. ad meliorem dictorum Regis intelligentiam statim HUITFELDUS subjungit, verbis: *Her Johannes Uffosøn haffner dog siden affhendet aar 1237. Rodne oc Rodenherret til Erckelbisp Carl / oc Hans Fader Riddte det aff Herrtug Wigschlaff aff Rugen aar 1277.* Hoc igitur Danici Scriptoris testimonio patet, quod Provincia *Rothna* in dominio WITZLAI III. fuerit, sed unde eam habere potuit nisi JAROMARI parentis armis acquisitam? Dices, Jaromarus forsân emtionis aut hæreditatis jure jam possedisse bona illa atque ad Witzlao filium transmisisse. Verum obstat Danorum relatio de infausto exitu belli, quod Jaromarus cum Danis gesserat, quominus id dicere liceat. Si enim, ut illi tradunt, in ipso armorum cursu manu femine interit, neque totam Bornholmiam neque partem Insulæ ejus in fide Rugianorum perstitisse probabile erat. Ipsa igitur rerum ratio svadet, ut domesticis testimoniis fidem adhibentes pro indubitato statuamus, victorem rediisse JAROMARUM atque *Bornholmiam* si non universam, Tractum tamen *Rothnensem* victoriarum fructum reportasse. Possedit WITZLAUS III. præter hæc perplura alia bona in Dania, testante transactione, qua an. 1310. ERICUS VII dimidiam terræ *Gnoijensis* partem pro 2000. marcis puri argenti Witzlao IV. tradidit, quamque exhibet HUITF. l. c.

ret. Nec dubium quin cuncta domi ut à parente hæreditatis lege ad illum (d) pervenerant, sub imperio quo felicissimo utebatur

Q₃

in

ad d. a. neque putes omnia oppignorationis jure tantum possedisse, nam præter oppignorata permulta alia habebat. Hinc WITZLAUS IV. in dicta transactione ad reddenda omnia illa, quæ alio quam oppignorationis titulo hæctenus ad ipsum pertinuerant, se obligat. Der imod/ sunt verba contractus, *effterlader Hertug Wislaff hannem alt Gøds i Danmark Kongen paa taler / undertagendis hves hannem pansat et.* Arbitror igitur JAROMARUM II. expugnata Selandia aliisque Danici regni provinciis vi pacis subsecutæ multa sibi bona in compensationem sumtuam bellicorum obtinuisse atque ad posteros proprietatis hæreditariæ lege transtulisse.

- [d] Pervenerant vero jure hæreditatis ad illum in terra continenti Tractus Bardensis, Grimmenensis atque Tribuseanus, hos enim Pater WITZLAUS I. juxta §. II. hujus Per. pleno dominio possederat. Incidit in ista JAROMARI II. tempora donatio quædam Ducum Saxonie JOHANNIS I. & ALBERTI II. quæ Tractum Tribuseanum à ditione Principis Rugiani eximit, & Ecclesie S. Mariæ Sverinensi cum omni proprietate adjudicat. Instrumentum ipsum hujus donationis, quod an. 1261. die 11000. virginum datum est, exhibet Magnif. Dn. WESTPHALIUS in *specimine Introd. in Historiam finium Pomeranicorum* p. 12. Sunt verba huc facientia: *Omnibus in perpetuum notum esse volumus, tam presentibus, quam futuris, quod nos ob reverentiam Dei & salutem animarum nostrarum Ecclesie S. Mariæ genetricis Dei & B. Jobannis Evangeliste in Sverin TERRAM TRIBUSES PROUT TENDITUR IN STRALESUND conferimus CUM OMNI JURE, JUDICIO, SERVITIO ET UTILITATE SI QVA NUNC EST ET IN POSTERUM ESSE POTERIT, ita tamen quod memoria felices recordationis patris nostri Ducis Alberti sicut Ducis Henrici fundatoris dicte Ecclesie & nostra post mortem nostram cum devotione annis singulis peragatur, UNDE DICTAM TERRAM AD MANUS IMPERII AD UTILITATEM SUPRA DICTE ECCLESIE LIBERALITER RESIGNAMUS.* Sed hoc Diploma analogia Historicæ omnino contrarium est, rerumque monumentis indubitatæ certitudinis pro invalido declarari potest. Supra Æt. hujus Periodo I. §. IV. seqv. evictum est, quod antiquissimis GRIMI atque CRITONIS temporibus Provincia Circipana, cujus & Tractus Tribuseanus pars erat, ad Rempublicam Rugianam spectaverit. Circa an. 1147. imperante TETZLAVO Principe RATIBORUS I WARTISLAI I. frater & filiorum illius BUGISLAI I. & CASIMIRI I. Tutor Pomeranorum imperio eandem subiciebat, vid. ejusd. Æt. atque Periodi §. XV. coll. not. An. circiter 1164. HENRICUS Leo omnem hanc Provinciam occupabat, non tamen qua dominium utile sibi retinebat, sed uti in spiritualibus jurisdictioni Episcopatus quem an. 1170. Sverini instituerat, adjudicaverat, ita certis

ex

in tuto mansissent, nisi Stralsfundenses miris fortunarum suarum incre-

ex illa villis, decimis atque proventibus annuis eidem destinatis in temporalibus *BOGISLAO I.* Pomeraniæ Duci, cui erepta erat, redditam jure feudi subesse jubebat, vid. *Æt. atque Periodi cit. §. XVI. not. [p.] coll. HENRICI L. Dipl. fundat. Ecclesiæ Sverinensis de an. 1170. & confirmatione ALEXANDRI III. Pontif. de an. 1177. cujus utriusque in Append. illustratio dabitur.* Hic rerum status ad an. usque 1178. duravit. Tunc enim fortissimus *JAROMARUS I.* armata manu postliminio eam recipiebat, vid. *æt. atque Periodi cit. §. XVII. not. [m.]* Recuperatum postea à Pomeranis *Lutitiorum castrum cum Comitatu Gutzkoviensi*, sed reliqua pars *Bardenfis*, puta *Grimmensis & Tribusanus* Tractus perpetuo vinculo Principatui Rugiano inserta, vid. *Æt. I. Per. II. §. II. not. [m.]* Eodem igitur jure armorum, quo *RATIBORUS* olim & *HENRICUS L.* abstulerant istas terras, adeoque optimo *JAROMARUS I.* easdem sibi ac genti suæ repetiit. Nec unquam *HENRICUS Leo*, etsi his rebus ad an. usque 1195. superesset, aut aliquid residui juris in illam urfisse, aut hostili animo quicquam movisse legitur; quinimo suis etiam possessionibus Episcopatum Sverinensem (exceptis illis quas pietas Jaromari ipsi confirmaverat) tunc excidisse, vel inde liquet, quod in *COELESTINI III.* Pontificis confirmatione, quæ an. 1191. cum omnis jam Provincia ad Rugianos reducta esset, emanavit, ne unicus quidem ex illa locus apparet, claro, ut mihi videtur, indicio, multo diversum tunc temporis Provinciæ hujus statum atque dominium fuisse, ab illo, qui circa an. 1177. quo *ALEXANDER III.* suam publicabat bullam, obtinuerat. In hac enim & terra *Püttensis* & plura alia loca Provinciæ Circipanæ eidem Ecclesiæ confirmantur, de quibus omnibus autem in *COELESTINI* bulla altissimum est silentium. Hinc vero cuilibet facile patefcit, quam omninò nullum Ducibus Saxonie Ascaniis *JOHANNI I. & ALBERTO II.* circa an. 1261. in istam terram jus competierit, postquam Principes Rugiani per 80. & quod excurrit annos in tranquilla possessione fuerant; *HENRICUS* enim *Leo* Circipanam Provinciæ jure armorum non vero feudi imperialis tenuerat, ipseque eandem in *Dipl. foundationis citato* accenset hereditati quam *gladio & arcu suo* quæsierat. Undè *FRIDERICUS Barbarossa* Saxoniam quidem in Ascanios non vero simul & illam aut saltem jus aliquod in eandem transferre potuerat. Puto igitur *Diploma* illud donationis Saxonie Ducum etsi sit genuinum, irritum tamen fuisse ac inefficax, eoque magis puto, quod Princeps Rugianus *WITZLAUS III.* an. 1285. jura civitatis Tribusæ imperavit, eoque ipso post donationem illam Saxonum dominii sui in ista regione specimen dedit, quod exemplum & filius *WITZLAUS IV.*, & hujus Successores Pomeraniæ Duces constanti usu fecuti sunt. Vana igitur, nisi omninò nulla erat donatio illa *dominii directi* in Cis-Marinum Rugiæ Principatum, quam Episcopus Sverinensis *JOHANNES GANSIUS* à Ducibus Saxonie

incrementis paulisper (e) elati multis rebus novatis Lubecensium
nova

HENRICI L. Successoribus Episcopatu suo factam, an. 1325. contra WARTISLAUM IV. Pomeraniæ Ducem, WITZLAI IV. ultimi Rugiani Principis legitimum Successorem allegabat, cujusque ille titulo quicquid in terra continenti Rugianorum Principum fuerat sibi arrogare, denique cum WARTISLAO IV. imparem se cerneret in Duces Megapolitanos & Dominos Werlæ jure quod affectaverat frustra translato vid. CHYTRÆI Saxon. L. V. p. 135. Nec levem errorem PIRCKHEIMERUS committit, quod in opp. suis Historicis à MELCH. GOLDASTO edit. p. 101 asserat: *Pomeraniam* (quo nomine Circipana potissimum intelligi videtur) *antiquorum Saxoniam Ducum præcipue Lauenburgicorum ditionem fuisse*, merito eo nomine à Cl. SCHURTZ-FLEISCHIO in Orig. Pom. notatus, conf. Per. III. hujus Ætat. §. I. not. [b].

- [e] Ne nostrates quidem Historici hanc culpam Sundensium diffidentur, utut primæ cladis omne delictum in solos Lubecenses rejecerant, eo ipso ostendentes, quam procul à partium studio aut patriæ insulto favore scriptio ipsorum remota sit. EICKSTEDIUS Ep. Ann. ad an. 1277. hac utitur relatione: *Id temporis Stralsundensēs & opibus & potentia mirifice crescebant, sed æquamente commoda ferre nesciī, luxuriabant animis, rebus sublatis prosperis & secundis adeo ut exactionibus novisque vectigalibus finitimos gravare & proterere tentarent.* Nec soli Lubecæ offensionem fuerant, quare non abs re est, quod existimat idem Scriptor Lubecenses & proprio & aliarum etiam maritimarum urbium instinctu, nomine & auxilio hanc expeditionem suscepisse. *Quare* (post modo allata pergīt) *inducti fortassis etiam ab aliis civitatibus impulsū adjutique Lubecenses an. 1277. urbem Sundiūm derepente obruerunt.* KLEMPZNIUS non magis dissimulat Stralsundensium culpam addens, quod moniti nequidem ad saniora consilia redire voluerint, neque (pessimum securitatis exemplum) ad repellendam vim hostium animos convertere. *Die Stadt Stralsund im Lande zu Barth / inquit, hat in kurzen Jahren sehr zugenommen / also / daß sie von grossen Reichthum begunten zu stolziren / und legten den Lübschen und andern Fremden in ihre Stadt viel ungewöhlichen Zoll und Bürden auf / und wolten auf Ermahnung und Bitte der von Lübeck das nicht abstellen / sondern gaben ihnen stolze und pochende Antwort / des haben ihn die von Lübeck entsaget / so schickten sie sich dennoch nicht mehr zur Feste.* Cæterum in determinando anno, quo contigit Stralsundæ isthæc calamitas, non eadem Historicorum mens est. EICKSTEDIUS l. c. ad an. 1277. refert, hanc sequitur & MICRÆLIUS L. VI. p. m. 555. Sed KLEMPZNIUS annumerat gestis anni 1273. eique EICKSTEDIUS quasi sibi ipsi non satis constans in analibus accedit. Alii secundam hanc incursionem Lubecensem, quam fortè sum prima confuderunt, aut pro una eademque habuerunt, plane omittunt, quod

nova primum odia, deindè improvifa, ut antea, arma provocaffent, atque fic tertiam illamque antecedentibus multò funeftiorum cladem fibi contraxiffent. Nunc enim & ædibus, quibus olim pepererat hoftilis impetus, igne (f) exuftis omnibus, cumque vix reparatæ effent, novo incendio misere deletis, res propè desperationi effe videbatur. Jamque in eo erant incolæ ex priftino fortunæ faftigio nunc omnino dejecti ut alibi fedibus (g) conftitutis, fatorum

quod facit MICRÆLIUS Lib. III. ubi in Hiftoria horum temporum verfatür:

MATTH. STEINGREBER in Chronographia five Jahr: Rechnung der Pommerfchen Chronic. an. 1574. Manufer. CRANTZIUS in Vandalia.

[f] Totum militaris furoris exemplum ita EICKSTEDIUS l. c. narrat: *Lubecenfes an. 1277. urbem Sundium dærepente obruerunt, eaque omnibus bonis ac mercibus crudeliter fpoliata, ignem ædificiis intulerunt & KLEPMZENIUS ad an. 1273: Demnach fandten die von Lübeck im Jahr 1273. heimlich / wie fie ehemahls auch gethan hätten/ Schiffe und Leute aus / und lieffen die Stadt abermahls unversehens überfallen/ plündern und ausbrennen. Simulque adjicit, quod Princeps Rugianus & Sundenfes non passi fint impune id ferre Lubecenfes: Darumb denn der Fürst von Rügen und die Bürger lange Feindschaft hatten mit den von Lübeck/ quibus vero pax conditionibus tandem coaluerit, non invenio.*

[g] KLEMPZENIUS: So bauten auch die Bürger wieder/ da erstund nicht lange hernach ein Brandt von ihren eigenen Feuer/ dadurch die Stadt abermahl ausbrandt / also/ daß die Bürger jag wurden/ die Stadt wieder zu bauen. Causam hujus incendii EICKSTEDIUS l. c. inde derivare videtur, quod post cladem Lubecensem ligneis atque stramineis testis reædificata urbs fuerat. Qvemadmodum autem fortuna plerumque unius calamitatem in alterius commoda vertit, ita hic quoque ruinam qua Sundia oppressa erat, Gryphiswaldiæ non exigua incrementa addidisse volunt. Non dicam nunc de commerciis, quæ sine dubio, cum Stralfundiæ subruta essent, eo frequentius Gryphiswaldiam commigrarunt. Incolas etiam miseræ urbis tot iteratis casibus percitos magno numero tunc temporis huc concessisse, atque occidentalem urbis partem, quæ novæ civitatis inde fortita est nomen, veteri quæ jam tum fuerat adjecisse tradunt. Neque mihi damnanda videtur ista traditio, cum analogiæ Historicæ optime conveniat. Namque non tantum domestica Gryphicæ civitatis monumenta confirmant in antiquam & novam distinctam fuisse urbem, ultimamque hanc à platea canum der Hunde:Strasse (quæ veteri adhuc annumerabatur) orsum cepisse, sed insuper etiam labente Sec. XIII. in quo geminata illa calamitas Sundiam destruxit, initia illius jam facta fuisse ostendunt. An unquam vero ad umbilicum sit deducta, dubitant. Volunt enim, novos istos hospites, ubi viginti annis post Sundiam suam reædificari perceperant ob majorem negoti-

rum quæ perpeffi erant, solatia quærent, cum repente mutato confilio à Batavis nummos (h) fœnerati, quartum restaurare adorti urbem, & quæ hætenus (i) luteæ fuerant, cocto lapide (k) domus exstruere. Ex cineribus itaque suis ad instar Phœnicis honestiori illa forma quæ hodie spectatur resuscitata variisque fortunæ casibus (l) jactata in Patriæ ornamentum ad nostram ætatem perduravit. (m)

R

Domi-

gotiandi opportunitatem, ne hic quidem omninò perfectis quas moliti erant novis ædibus illuc se recepisse. Accessere circa medium Secul. XV. varia in hac parte civitatis incendia multaque ædificia consumserunt, ut nunquam ad justum splendorem efferti poterit. Hodie certè quæ nova audit civitas antiquæ faciem offert casis, mapaliis, pomariis atque ruinis ædium quam domibus multo frequentior.

[h] Vid. omnino KLEMPZ. ad an. 1273.

[i] Lignum atque lutum antiquissima urbium nostrarum imo & Principum palatiorum materies fuit. Quoties igitur de primis, præsertim Vandalorum atque Slavorum urbibus *Wolgasto*, *Dimino*, *Gutzkovia* aliis, aut sermo incidit aut cogitatio, non aliam quam quæ huic materiæ convenit, ideam formare fas erit. Ne ipsum quidem *Julinum* excipiendum putaverim, hinc tam penitus deleta esse rudera ejus existimans, ut ne vestigia quidem urbis appareant, quod longe secus foret, si lapide fisso aut latere cocto atque coemeto structum fuisset. Solam *Winetam* augustioris formæ fuisse venerandæ antiquitatis fama, ipsaque sub aquis sepulta, sed recessu maris sæpè curiosis spectata rudera persvadent. Nec quicquam celebritati urbium inde decedit. Vel Romam orbis caput simili exordio cœpisse constat.

[k] Et communi tunc decreto editum scribit EICKSTEDIUS l. c. ne cui amplius ullam domum intra urbis mœnia stramine contegere jus fasve esset.

[l] Quatuor, ex quo floruit, obsidionibus, quas omnes fortiter tulit, maxime insignis est facta 1.] 1316. à Witzlao ultimo suo Principe indigena multisque confœderatis illius. 2.] 1628. à Friedlandiæ Duce Wallensteinio. 3.] 1679. à FRIDERICO WILHELMO Brandenb. Electore immortalis memoriæ Heroe. 4.] 1714 adeoque nostra memoria à serenissimis Regibus Daniæ, Poloniæ atque Borussiae cum istis hostibus victorias ex æquo partita est; bis hostium fortiter represit insultus, bis fato jubente vi fortiori succubuit.

[m] Illustre hujus Domini documentum præbet pactio hæreditaria inter *JAROMARUM II.* & *BORANTONEM* nobilem Baronem de Borantenhagen, quem fulgidissima *PUTBUZIANA DOMUS* inter præcipui nominis majores numerat, an. 1249. 16. Cal. Junii inita, qua non tantum terras *Borantenhagenses*, *Vijlmenitzenses* cum tertia parte *Yasmandiæ* sed & *MARE SALSUM* prædictas terras & bona ubique attingens in patrimonium *BORANTONI* conceditur.

Dominii maris non tantum eadem, quæ sub Patre, sed eminentior etiam facies fuit, classibus enim tantum valebat, ut per Daniam quoque victorica arma (n) circum ferret.

ÆTATIS PRIMÆ.

Periodus tertia ab ineunte regimine WITZLAI III. usque ad mortem filii & Successoris WITZLAI IV. & ultimi s. ab an. 1283. - 1325.

§. I.

Post (o) JAROMARUM II. cum filius WITZLAUS hoc nomine III. ad Rempublicam accessisset, *castrum & Dominium Lutitiorum* sub potesta-

[n] Vid. HUITFELD Chr. Dan. ad an. 1259. HOJERUS I. c. sub ERICO Glipping c. VI. aliique rerum Dan. Scriptores, conf. not. (t) hujus §.

[o] Et de tempore & de genere mortis, qua JAROMARUS II. occubuit, diversissima Danorum & Pomeranorum relatio est. Dani an. 1259, cum Selandia & Bornholmia insulis debellatis, Scaniam bello prosequeretur, à verula quadam nimis exactioibus illius in furorem abrepta, cultro transfossum contendunt, vid. HUITFELD I. c. ad h. a. HOYER I. c. sub ERICO Glipping. Autor incertus Chr. Silandiæ an. 1260. interiisse scribit. Pomerani autem triumphis ornatum, prædaque onustum ad patrios lares reducem factum & ad annum 1282. vitam protraxisse scribunt. Dani, quod voto diu expetiverant, pro vero facto venditasse, posterisque divinæ vindictæ exemplum adversus Daniæ hostes in JAROMARO voluisse offerre videntur. Pomerani quod res est scripserunt. Est in manibus meis Diploma ad § IV. Periodi II. hujus æt. not. [r] jam memoratum, quod JAROMARUS an. 1260. *Vileminitz* in Rugia, & aliud de stagno Pättensi deque nonnullis molendinorum aliquot juribus quod an. 1281. dedit. Superavit igitur vivendo annum 1259. neque superavit tantum, sed & in Rugiam suam reversus est. Quinimo anno 1283 adhuc superstitem fuisse, ex Diplomate alio hujus ipsius anni, quod nomen illius præfert, & in codice diplomatico scriniis Provincialibus Rugiæ bonis avibus nuper reddito N. VIII. obvium est fidenter expono. Multis Danici Scriptores ob præmaturam, quam sibi imaginantur JAROMARI mortem erroribus aliis implicantur, de quibus amplior dicendi occasio dabitur, *in commentatione Historica de familia Principum Rugiæ, in einer kurzen Historie des uralten Hochfürstl. Rügianischen Hauses / quam Deo vitam & subsidia concedente edendam paro.*

testatem Rugianorum (p) rediit, adeoque Principatus cis - marinus,

R 2

qua

paro. Nunc observandum restat, quod JAROMARUS majorum imitatus exemplum filio aliquot ante obitum annis Rempubicam administrandam tradiderit. Apparet hoc ex Diplomate donationis, quæ WITZLAUS III. jam an. 1278. adeoque vivente adhuc parente claustro Bergensi villam *Vijreje* æterno jure concedit, vid. idem Codex Dipl.

- [p] Quo anno, quave occasione castrum *Loitz* cum adjacente terra Rugiano Principatui redditum sit, monumenta omnia, quotquot ego inveni, silent. Concludo inde bello repetitum non esse, sed pactionibus restitutum. Certa fide constat an. 1292. jam iterum in potestate Rugianorum fuisse. Testantur enim Pomeraniæ Duces fratres BUGISLAUS IV., BARNIM II. & OTTO I. in Diplomate hujus anni, quo civitatem Demminensem opulenta ditione ditarent, verbis: *Termini vero dictæ civitatis valiter distinguuntur videlicet de Vado villa Brunsov supra Babitz, exinde supra Penam, inde descendo per Penam USQVE AD DISTINCTIONES ET TERMINOS DOMINI WITZLAI, PRINCIPIS RUGIANORUM, inde directe per mediam paludis Crotznitz supra Treble USQVE AD METAS PRINCIPIS JAM PRÆDICTI.* Et post nonnulla interposita: *Proprietates etiam harum villarum Rustow, Rantekow, Metle, Woteneke, Seedorp, Thoze, Wolguardsdorp, Nossendorp, Dronnevit, Dummerdorp, cum omni jure - donare decrevimus.* Jam vero Demino proficiscenti & per Penam secundo flumine descendenti, primum à Demminensi, *Loijzensè* obvium est territorium, sequitur igitur, cum ab ea parte Principis WITZLAI distinctiones atque terminos Deminensium ditio contigit *Dominium Lutitiorum* eo jam tempore quo hæc scripta sunt ad Principem WITZLAUM pertinuisse. Præterea cum ex villis nominatis RUSTOV (cujus *Pena* agrum alluit,) & SEEDORP *Loijzensi* ditioni proxime adjacent, nullus dubito affirmare in istarum confinio limites Principatus Rugiæ hac in regione ducendos esse, ita quidem ut quæcunque versus orientem ab agro dictarum villarum sita sunt, ad illum referenda veniant. Qua vergit in occidentem, itidem *metas* sive terminos Principis WITZLAI territorium Deminense contigisse, imo *supra*, h. e. ultra *Trebelam* contigisse docemur. Hinc r.] liquet, Provinciam *Tribuseanam* quæ huc pertingit ad Principatum Rugianum, non vero ad Episcopatum Sverinensem spectasse, novoque proinde testimonio demonstratur, quam nullius valoris donatio illa Ducum Saxonæ fuerit, de qua ad Per. II. hujus æt. §. IV. not. [d] prolixius exposui. 2.] Probari inde potest Principatum Rugianum *Trebelam* haud ita inclusum fuisse, ut non & ultra hunc anem nonnulla sibi vindicaverit. Porro quod istis temporibus *Dominium Lutitiorum* Rugianis submissum fuerit, Instrumento divisionis innititur, quo Duces Pomeraniæ BUGISLAUS IV. & OTTO I. post fata tertii fratris BARNIMI II. terras patrias inter se partiti sunt. Nulla ibi fit mentio hujus Domi-

qua Pomeraniam spectat majori finium suorum ambitu *Penam* iterum amnem (q) contingere cœpit. Ad confinium Mecklenburgicum ultra etiam *Trebelam* in palude *Sülzensi* dem *Sülter-Mohr* (r) castro aditum terræ nostræ firmatum insuperque *Tribuseam*, ut & ea opibus audior facta pro munimento esse posset, jure Teutonico amplissimoque agro donatam invenio. Sed *Damgardum* prima à Brandenburgicis illata ruina (s) afflixit, teneraque fortunæ ineuntis primordia

Domini, cum *Tanglimensis* (Anclamentis) *Tractus* atque *Grijswaldia* disertis verbis portioni Bugislai adjudicentur, non obscuro, ut videtur, indicio, illud in Patrimonio Ducum Pomeraniæ non amplius tunc extitisse. Quare præter tenorem hujus instrumenti factum est, quod EICKSTEDIUS in Epit. Ann. Pom. ad h. a. scribit, Bugislao inter alios *Leutitiensium* agrum contigisse.

[q] Imo quod & ultra *Penam* & propè *Tollenseam* fluvium nonnulla ad ditionem Rugiani Principis spectaverint, infra patebit.

[r] Hoc probat Diploma *WITZLAI III.* de anno 1285. quo jus Lubecense *Tribuseæ* confertur, & fines territorii illius delineantur; Et KANTZOVIVS in Chr. Avtoogr. verbis in margine ad h. a. scriptis: 1285. bewidmet Witzlaff die Stadt Tribsees/ gedencet eines Walles im Mohr/ darauf ein Schloß ehe gestanden. Vel uti fluunt in alio Chr. Manufer. quod itidem KANTZOVIO tribuitur & mihi etiam in præsentem opere sub nomine ejus sæpe citatur, etsi verum autorem illius Dn. à KLEMPZEN habeam: Im Jahr 1285. bewidmet F. Witzlaff von Rügen die Stadt Tribsees mit Teutschen Rechte/ und beschreibet ihre Gränge bis an das Schloß/ so er mitten im Sülter-Mohr hatte. Unde liquet jam tum etiam in hac regione limites domini Rugiani ultra *Trebelam* positos fuisse. Trajectum *Trebele* (die Fähr über die Trebell) qui forsitan eodem loco fuit, quo hodie ponte superatur, wv nun die Paß-Brücke ist/ Domini de Werle hucdum habuerant. Verum ipso illo 1285. anno civitati *Tribuseæ* (si quid conjicio in favorem affinitatis id factum dixerim, quæ inter *Witzlaum* & *Henricum Werlanum* erat) jure venditionis traditus est. Prodit hoc instrumentum hujus venditionis quod possideo & cum B. L. in appendice communicabo.

[s] An. sc. 1298. Non saltem *Damgardum* sed omnis *Bardensis* Tractus ferro & igne tunc vastata. Causa belli fuit quod NICLOTUS Rostochiensis puer, das Kind von Rostock communiter cognominatus, repudiata Marchionis ALBERTI filia AGNETE, BUGISLAI IV. Pomeraniæ Ducis gnatam MARGARETHAM svasu potissimum WITZLAI III. atque JOH. à MOLTKEN ex nobilissima & antiquissima familia, quæ olim in Tractu Bardensi fortunarum sedem habuit, & hodiernum in Megapolia inter florentissimas est, profati egyptis, matrimonio

sibi

dia oppressit. Solitudine tamen facta (t) abivit hostis, finibusque Rugianis tum nihil detractum. Videbatur adesse occasio hæc damna uberius reparandi, cum post extinctam Ducum ulterioris Pomeraniæ familiam, (u) iustæ hæreditatis lege ad WITZLAUM IV. in spem imperii natum WITZLAI III. filium per uxorem (w) MAR-

R 3

GARE-

sibi junxerat. Rem omnem narrat KLEMPZEN. Chr. Manusc. ad h. a. collatis eis, quæ ad an. 1285. de fundatione *Damgardi* tradit. Non tamen impune id tulit Marchio teste eodem KLEMPZ. l. c. verbis: So verdroß das (quod tam hostiliter in terras suas sævitum erat) Fürst Witzlaff von Rügen / desgleichen seinen Bruder Jaromar, den Bischoff zu Cammin / und zogen wieder in die Marck / und thaten darin grossen Schaden / sungen viel Märcker / also / daß sie die Marggrafen wieder lösen / und sich umb den Schaden mit dem Bischoff Jaromar vertragen mußten. Anno sequenti 1299. Jaromarus ille Marte & arte clarus Princeps vita excessit, testante EICKSTEDIO Ep. Ann. ad h. a.

[t] KLEMPZENIUS l. c. : Derhalben zogen die Marggrafen hin und wieder durch das Land / und drungen den Leuten grosse Brandschätzung und Geld ab / und zogen wieder davon.

[u] Scribit in hanc sententiam atque ulterioris Pomeraniæ Provinciam debitam uxori WITZL. IV. hæreditatem vocat MICR. ad an. 1300. Proximæ cognationis hæredes masculi sine dubio erant citerioris Pomeraniæ Duces BUGISLAUS IV. atque OTTO I. Unde & WITZLAUS IV. initio nihil movebat contra Polonos, Pomeranicorum armorum successum expectaturus, vid. KLEMPZEN. Chr. Manusc. ad hæc tempora. Cum vero vidisset minus ex voto res illis gestas, ipse cum fratre SAMBORO fortunam quoque experturus an. 1300. in Provinciam à Polonis in fidem jam acceptam faciens incursionem, felicissimo armorum cursu sibi subiciebat quicquid *Wipperam* & *Vistulam* arnes (vid. id. ad h. a.) interjacet, quæ enim eis *Wipperam* reperiuntur à Pomeranis jam expugnata erant. Id; inter ea quæ ante an. 1298. ipsi narrantur.

[w] Bigam filiorum reliquerat MESTSOVINUS H. MARGARETHA major natu erat, post illam genita non uno apud Historicos atque Genealogos nomine indicatur. Micrælio ELISABETHA, ita & KLEMPZENIO ad an. 1285. vocatur, sed postea ubi in enarrandis ultimis temporibus MESTOVINI II. versatur, quasi sui immemor factus ANNAM appellat. De eo inter utrumque, imo quod sciam inter nostrates omnes convenit, quod ADOLPHO V. Holsatiæ comiti nupsit. Dn. autem HÜBNERUS in Tab. Gen. 197. totus hic in diversa abit, METSOVINAM nominat, & PRIBISLAO juniori Mecklenburgico Principi Parchimensis linæ matrimonio sociat, quod, quibus superstructum sit documentis ego ignoro. ADOLPHUM conjugem habuisse omni exceptione majori fide constat, & Danicorum etiam Scriptorum testi-

GARETHAM ultimi (x) Ducis MESTOVINI II, primæ genituræ filiam provincia devoluta esset; nisi ordines Provinciales, suis consulere rebus, quam aliorum juribus fatius putantes, nescio quo (y) favoris impetu (z) Polonorum imperio se subjecissent. Non poterat æquo animo ferre WITZLAUS IV. propinquæ conjunctionis qua MESTOVINUM contingebat contemptum. Itaque Parente adhuc (a) superflite vindicare injuriam (b) constituit, comparataque classe inoram mari-

testimonio nititur, vid. HUITFELD l.c. ad an. 1284. Ipse HÜBNERUS Tab. 213. quæ familiam Comitum Holfatiæ Schaumburgicorum sistit, ADOLPHO conjugem Pomeranam, quamvis anonymam jungit, nec aliter potuit, Tab. 193. & 197. PRIBISLAO jam desponsata filia MESTOVINI nostri, quæ debebatur ADOLPHO. Certum est utrumque vivo etiam socero MESTOVINO titulum Ducis Pomeraniæ jure hujus matrimonii sibi jam usurpasse auctoritate KLEMPZENII ad an. 1295. *Pomeranique* cognomen ADOLPHUM inde gessisse.

- [x] An. 1295. d. 8. Jan. vita defuncti, tradente Dn. à KLEMPZEN in *Gen. & Historia Ducum Pomeraniæ*.
- [y] Non tam favore Polonorum quam odio Pomeranorum id factum. Concoquere nondum potuerant, quod Duces ceterioris Pomeraniæ invitatis Saxonibus Slavos congenitiles suos aspernati essent, & tantum non omnino Patria exulare jusserant. Saxones quos Teutonicos appellabant, propter diversitatem linguarum, morum, legum averfabantur vehementius, quam ut in unum cum ipsis politicum corpus coalescere animus esset. Eadem in Rugianos odii causa erat. JAROMARUS I. exemplo Pomeranorum excitatus Saxones favere cœperat, institerant vestigiis illius Successores Principes tanto studio ut temporibus MESTOVINI II. *Sundia, Bardum, Damgardum, Grimma, Tribusea, Montes* Saxonum coloniæ essent, insuperque pars agrorum haud exigua lege feudi ab illis coleretur.
- [z] Illis tunc præerat PREMISLAUS II. qui Principatibus variis, in quos hæctenus divisa fuerat Polonia, feliciter in unum Systema redactis, multum opibus valebat. Sed non diu Pomerania frui contigit an. 1296 violenta morte abrepto.
- [a] An. 1300. nempe, quod diu animo agitaverat consilium, nunc demum exequendi opportunum adesse tempus videbatur, cum rejecto ULADISLAO Præmeslai successore, inque locum illius WENCESLAO Bohemorum Rege electo, Poloni intestinis malis distracti secum habitare cogentur.
- [b] Oblulerat jam PRIMESLAUS II. Principi Rugiano quicquid in thesauris MESTOVINI repertum erat, plura haud competere uxori illius ratus Sed plura petebat Rugianus Polonorum diu jam antiqvata in Pomeraniam ulteriorem jura negligens.

maritimam ulterioris Pomeraniæ invehitur. Propè (c) *Rügenwalde* dum exscensio facta omniaque mira armorum celeritate ad Daniscum usque (d) superata sunt. Verum ex ista victoria bellum ipsi cum Polonis natum, quo eadem illi velocitate omnia recuperarunt Rugianique in ulteriori Pomerania domini (e) finem fecerunt.

§. II.

In Stralsundenses non minore, quam majores, favore utebatur WITZLAUS III: novisque (f) privilegiis, immunitatibus, donationibus

[c] Cujus nomen antiquissimæ Rugiorum sedis memoriam vehementer spirat. TACITO enim magni nominis Scriptore tradente in ista olim Regione vetustissimæ gentis patria fuit.

[d] EICKSTEDIUS Ep. Ann. ad an. 1300. & KLEMPZENIUS ad h. a. verbis: So gedachte nun Wislaff/ des alten Wislaffs Sohne/ und Sambor/ das es ihn verweislich wäre/ das sie also gar von Hinter-Pommern geschieden seyn / welches sie meineten/ das es ihr Mutter Erbe wäre / und haben darumb Leute und Schiffe zuwege gebracht/ und haben einen grossen Theil des Hinter-Pommern gewonnen und unter sich gebracht / sonderlich Rügenwalde / Schlage/ und den Strich bis an Danksig/ denn es seyn noch Briefe verhanden / das sie Matthes Schwentzen dem Burggrafen zu Schlage und andern ihre Lehne verlehnet / welches zu Schlage und Rügenwalde geschehen/ so gedencet auch die Olivische *Chronica* ihrer/ das sie Hinter-Pommern gehabt/ conf. HARTKNOCH. in Orig. Pom. §. XI.

[e] KANTZOVIVS l. c. verbis: Aber so bald König Wentzlaff aus Böhmen in Pommern kommen/ hat er sie (die Rugianer) wieder herausgetrieben / und also Pommern wieder eingenommen. Aliquamdiu tamen commoratos ibidem esse Polonos ex nota præcedenti jam satis liquet.

[f] Documento esse possunt Privilegia, quæ idem hic Princeps an. 1290. Fer. III. Festi Pentecostes, & an. 1291 4. feria post *Letare Jerusalem* civitati indulisit. In quorum priori præcipuo loco habenda videntur, quod civitati concedatur *integra & mera proprietas cum omni libertate & jure supra omnia bona, villas, curias & agros, quæ ad usum suum proprie & civitatis utilitatem emta essent, vel emi in futurum possent, è dicta civitate ad unum milliare circulariter ex utraque parte aquæ falsæ computandum* - Porro, quod quicquid etiam consules & Burgenses in Principatu Rugianorum emerint vel emerunt, aut vendiderint hoc ipsis Principes ejusque heredes & Successores conferre velint, & si non fieret nihilominus in suo feudo & jure mansuri sint inneglecti. Item quod nec ad aliquod jus canonicum, civile vel Vasallagium, dictum *Man* & *Necht* extra nostram civitatem *Stralsund* evocari debent vel citari - & si quod absit, citati vel evocati fuerint ipsos & eorum quemlibet, suis

bus efficiebat, us res eorum feliciori subindè cursu fluerent. Neque maritimi dominiū deterior conditio erat, classe enim (g) valebat, quā ad exemplum Parentis vicinum mare(h) tutari posset, eademque,

suis heredum ac successorum suorum sumptibus & expensis eripiendi & indemnes reservandi sint - quod ab omni exactione, angaria & impedimento liberi perpetuo & exempti esse debeant. Quæ certe talia sunt, ut non potuerint non & dignitatem civitatis augere & opulentiam.

[g] Ita sane ut ad exemplum avi WITZLAI I. bellum etiam in gentiles Livonos susciperet, mille suorum stipatus militum atque equitum, qui pro conditione status militaris qualis quidem tunc obtinebat, non certe exiguus numerus erat. Classe quoque WITZLAUS IV. & ZAMBORUS filii WITZLAI nostri tertii ad oppugnandam ulteriorem Pomeraniam advehébantur per ostium WIPPERÆ ad *Rugenwaldum*.

[h] Hinc omnem ex captura halecum proventum sibi vindicabat WITZLAUS subditisque suis facultatem illa capiendi pro lubitu concedebat. Stralsundenses præcipuè amplissima libertate hujus piscaturæ per omnem Principatum suum donabat in Diplomate de an. 1290. verbis: *Si autem tempore assurturo aliqua fieret allecium vel piscium captura, in nostro Principatu Rugianorum dicti consules & Burgenfes (Stralsundenses) habeant plenam facultatem, & largam licentiam Vittas, ubi sibi placet, faciendi, proprios advocatos statuendi omnes causas & excessus judicandi jure Lubecensi, præter judicium quod rangit collum, quod nobis reservamus; Hæc verba nonnulla offerunt observatu digna i.) enim innuere videntur, eo, quo hoc datum est privilegium tempore aut nullam aut certe non adeo copiosam halecum capturam ad litora Rugiana fuisse, quia sub spe futuri hanc libertatem Witzlaus Sundensibus impertitur. Id quod pertinet ad historiam capturæ halecum, cujus aliqua explicavimus momenta ad hujus Æt. Per. II. §. III. not. [d]. 2.) Attentionem meretur vocabulum VITTA. Vittæ permittuntur Sundensibus ædificandæ ad halecum capturam, quod ego interpretor *de casis piscatoriis* in littore ponendis, quo & condere retia & semetipfos tempestate suborta recipere piscatores possent; Nam inclinante demum anno mense Novembri flante vehementius vento multum hic halec teste HELM. L. II. C. 12. capi solebat, quo tempore sub gelidiori nostro axe omnia jam nive contexta contraque vehementiam frigoris ejusmodi remedia quærenda sunt. Hinc in littoribus Rugiæ quam Lubini Mappa Geographica conspiciendam offert 5. hujus nominis loca numerantur. Unus in orientali parte terræ *Mönckgut*/ alius versus eandem plagam in Pen Insula *Yasmund* & quidem in Parochia *Sagardensi*, duo in Pen Insula *Wittovia*, alter *Grote-Bitte* cognominatus qua orientem, alter qua septentriones spectat, quintus vero in insula *Hiddense*, quæ occidentali*

demque, qua ille fecerat, libertate, per fretum, quod insulam &

S

con-

tali Rugiæ lateri adjacet reperiuntur. Ex his duo mare jam hausit, septentrionalem nempe Witroviæ & unicum illum terræ Mönckgut / de quo literis reverendi amici compertum habeo, quod hominum nunc viventium memoria adhuc steterit, anusque anno demum 1725. in parochia Mönckgut supremum diem obiverit, quæ in ipsa illa *vitta* primam hujus mundi lucem aspexerat. Nunc profundo mari quanta quanta fuit, sepulta jacet. Quæ vero superfunt hujus nominis loca ex meris casis (*Rahtens* dicuntur) composita sunt, quarum incolæ piscatu vitam sustentant. *Vitta magna* Witroviæ die grosse *Vitte* 12. Hiddenseensis 31. tuguria (*Rahtens*) habet, de qua WACKENRODERUS Chr. Rug. Manuscr. part. spec. in Parochia Hiddenseensi: *Vitte ein lauges und wohlbewohntes/ wiewohl mit schlechten Häusern (en tuguria sive Hütten!) angefülletes Dorff. Die Leute wissen von keinem Acker-Bau / und nähren sich vom Fisch-fang/ an statt des Holzes/ brauchen sie Torff und Röh-Mist. Soli Sagardens agellus adjectus est. Jam expendenti, quod omnia quæ *vittarum* nomen gerunt, loca in extremo littore, & ne quidem unicus in parte terrarum interiori jacent, quodve meris mappaliis constant, facile persuadebitur, has ipsas villas tuguriis ejusmodi piscandi gratia multa ante Secula primum exstructis, originem suam debere. 3.) Juvat inquirere in natales vocis *Vitte*, quos ego non possum quin à veteri Germanorum idiomate repetam. Illis juxta *Archæologum Teutonem* apud LEIBNITIVM in *Coll. Erym. HUDA* erat tugurium, quod Britannis *Hüt* ab *hude* tego, abscondo, servo; Svecis *Hytta* sive *Hyddä* à verbo ejusdem vocabuli, quod & ipsum *tegere* notat, & hodiernum vernacula nostra ab *Hütten*/eine *Hütte* dicitur; Hoc Slavis, quibus *H*, pronunciati difficillimum est, in *Vitte* commutatum summa verosimilitudine credo. Tuguria igitur maritimæ piscationi halecum aliorumque piscium in servitura Sundenfisibus in quacunque littoris Rugiani parte exstruere à Principe Witzlao III. indultum est. Atqui nunc mihi videor assequi etymon vocis *Hiddense*, quæ CRANTZIO in Vänd. & Dan. *Hithim* vocatur. Universam hanc insulam, montanam, sabulosam, verbo dicam, sterilem esse constat. Agriculturæ exiguus inde proventus, cum omnis illa terra, etsi ad duo milliaria in longitudinem excurrat, non nisi 5. mansos & 15 jugera subacti agri habeat. Vix 4. numerat villas sive curtes *Griben*, *Glambeck* sive *Neuboff*, *Plogsbagen* & *Vitte* illasque præter humiles casus vix quicquam ostendentes. Conjectio igitur, antiquis temporibus, ubi & agriculturæ nulla cura erat, præter *hittas* sive *hüttas*, i. e. casas piscatorum in omni hac insula nihil ædificiorum fuisse, indeque illam nomen *Hjdden* vel *Hithens* - ö, der *Hütten* Insul sortitam fuisse. Conf. huc ea quæ ad §. VII. Per. I. hujus Æt. jam commentati sumus. 4) Memorati dignum est, quod WITZLAUS III. verbis Privilegii supra allatis *ius propriis advocatos per vittas illas constituendi Sundenfisibus indulget*. Hic enim primam originem mihi videor inve-*

continentem intermeat, ad (i) vicum usque Danicum Wyck vulgo nominatum (k) dominabatur.

§. III.

convenisse *advocatorum maritimorum* der Strand-Boigde/ quos in Insula Rugia Sundensibus habere licet, & de quibus lego in der kurzen und gründlichen Relation von der Insel und Fürstenthum Rügen an. 1679. zu Stralesund in 4to gedruckt: Daß die Stralsunder das Strand-Recht auf der ganzen Insel/ und die Macht hätten/ einen Strand-Boigde mit den Lands-Herrn zu verordnen/ item: Daß dieser Stralsundische Strand-Boigde den Strand bereite/ und über denselben kein anderer gesetzt werden dürffe.

[i] Forte, quia frequentes Danorum excensiones in terram Circipanorum factæ primordia villæ dederunt, ut supra jam est ostensum. Seculo XIII. jam extitisse illam ex privilegiis Civitatis Gryphicæ intelligo. Præprimis ex eo, quo WITZLAUS III. an. 1297. 4. idus Sept. illi libertatem portum ad ipsum hunc Danicum vicum fodicandi indulxit. Ibi jam villa Dänische Wyck salatur eaque non exigua villa, sed quæ ab effosso portu & aqua Riek à parte australi versus partem æquilonarem secundum mare extendâ fuerit. An vero circa annum 49. ejusdem Seculi jam extiterit, dubium inde videri cuquam posset, quod in Transactione inter Principem *Dubslavum* & Abbatem *Hyldensem* hoc anno innita, ubi cætera omnia Cœnobii bona ultra-Ryckana, utpote *Leist*, *Wampen*, *Wackero*, *Damme*, quod est *Nea*. *Ecclesiu*, & *Lathebo* enarrantur, vici tamen *Danici* nulla mentio occurrit. Neque magis in confirmatione bonorum, quam BARNUTA Princeps an. 1221. eidem Cœnobio dedit, commemoratur.

[k] Idem illud Diploma WITZLAI III. annotatione præcedenti citatum civibus Gryphicis facultatem permittit parandi portum propè villam Wyck/ eodem quo hodiernum esse deprehenditur loco, qui ad dominium WITZLAI spectasse diserte declaratur. Ipsa sic sonant verba: *Dedimus & contulimus & Burgensibus civitatis Grypswold ob multimoda beneficia & servitia nobis exhibita & impensa plenam auctoritatem, potestatem & facultatem liberam fodendi, construendi, ædificandi portum IN DOMINIO NOSTRO in loco sito in falsa aqua juxta villam Dänische Wyck/ ubi influit aqua, quæ dicitur Riek, & post non nulla interjecta Princeps aquas, quæ oram maritimam circa villam Wyck & Hyldam alluunt, suas vocat aquas verbis: Etiam cum piscatura in dictis aquis nostris, & cum omnibus suis utilitatibus & libertatibus, nec non in eadem aqua & ipsius aquæ litoribus in dicto portu super portum juxta *Wolwerge* & infra omne jus - - sicut AD NOS ET NOSTROS PROGENITORES PERTINEBAT contulimus. Indubitata fidei est, ipsum illum locum, in quo portum effodere Gryphiswaldensibus hic permittitur, qua pro-*

§. III.

Post (l) excessum WITZLAI III. summa rerum potestas ad filium ejusdem nominis IVtum (m) devoluta est, Principem Magnanimum

S 2

mum

proprietas fructum ad Cœnobium Hyldense à prima ejus fundatione spectasse. Manifestè id edicit BARNUTA in confirmatione præced. not. commemorata verbis: *Confirmamus - - ipsum etiam annem (Ryckum) AB HORA (ora) MARIS usque in Gutijn castrum.* Patebit & ex illis, quæ mox dicentur, ubi status finium Rugianorum sub WITZLAO IV. delineandus erit. Quæcunque igitur WITZLAUS III. in gratiam Gryphiswaldensium egit, jure domini eminentis egisse putandus est. Mihi fat est demonstrasse, dominium Rugiani Principis ea tempestate ad has oras pertigisse.

[1] Vita ille excessit pro unanimi scriptorum nostrorum consensu an. 1303. in Norwegia apud EUPHEMIAM Reginam filiam Certa fide cognoscitur ex Testamento ejus an. 1302 in die b. Johannis Apostoli & Evangelistæ, i. e. d. 27. Dec. adeoque anno hoc elabente, non autem quod Cl. HOJERUS in *Disquis. de Sophie Langelandicæ origine* tradit anno sequenti 1303. condito, quod jam tum corporis langvore monitus, de ultima voluntate sua testanda cogitaverit. *Ego WITZLAUS (en ipsâ testatoris Principis verba) Ego WITZLAUS senior Rujianorum Princeps, apud civitatem Aslojn (Aslojam) constitutus, & quidem LANGVENS CORPORE, mente tamen sanus, per gratiam J. C. testamentum meum condidi in hunc modum præsentibus testibus infra scriptis.* Hinc igitur cum Dn. HOJERO conjicerem, haud multo post initium anni 1303. extremum diem obiisse fortitudine æque ac consilio inclytum Principem, nisi obstaret autoritas HUITFELDI in Chr. Dan. & NIC. à KLEMPZEN in Gen. Princ. Rug. ex fidis sine dubio monumentis tradentium, quod die Thomæ ejusdem anni, qui in vicesimum unum Decembris incidit, fato demum defunctus sit. Patet igitur, per integrum annum minus 5. dies, cum morbo conflictatum fuisse optimum Principem, antequam corporis posuerit exuvias.

[m] Ita tamen, ut, more apud Rugianos ferè consveto, superstitè adhuc parente & apud Norwegos commorante, imperio jam præfuerit. An. 1302. in autumno demum in Norwegiam profectum esse inde interpretor, quia pactioni fœderis cum Rege Daniæ, pluribusque aliis Principibus, d. 15. Aug. ejusdem anni, prope Rostochium contra Rostochium initi adhuc interfuisse, ap. HUITFELDUM ad h. a. legitur. Nullas tamen ego hæcenus antiquas chartas legi, quæ WITZLAI IV. f. junioris (uti in monumentis publicè vivente Patre emisissis audit) nomen præferrent, & ante Parentis obitum publicatæ essent. Primæ, quas vidi, eæque ob antiquum vernaculum idioma rarissimæ, anno 1304. die Primi & Feliciani martyrum, i. e. d. 9. Junii emanarunt. Harum exordium est :

num suæque autoritatis acriorem vindicem. Primum, quod sub ejus imperio circa fines Principatus nostri memoratu dignum cognovi, in (n) controversia, quæ Civitatem Gryphicam inter ac Abbatem

est: Wy Wiglaw van Godes Gnaden Förste van Ruygen/ allen sählichen/ de disen yeghinwoedyghen Bress set offte hõret/ unse Grote ewych an Gode ic. finis autem: Dese Bress ys ghegheven nū sereven tho deme Stralesunde/ nah der Tyt dat Gott gheborun ward/ dusent Jar/ drehundert Jar/ un ver Jar / in dem Daghe Primi & Feliciani de twe Märtelere weren uppe deme Ertrycke / un nu syn vor deme Antlate unsers hErrn Ghodes.

- (n) Ansam controversiæ dederat Diploma illud WITZLAI III. de an. 1297. ad S. præced. not. ult. jam tactum, quo Gryphicæ civitati præter libertatem in navali ad vicum Danicum piscandi, portum etiam aperiendi & Jurisdictionem in eodem exercendi facultatem largâ liberalitate concesserat. Quantum enim hic Gryphiswaldensibus indultum erat, tantum Monasteriales Hyldenses juribus suis detractum querebantur, eo quod à prima fundatione omnis hæc regio æque ac ipse Rijekus sive Hilda amnis ab ora maris usque ad Guttijn castrum in ditione Cœnobii fuerat. Mutua igitur conantium & renitentium contradictione, executio hujus negotii ad 1304. proximum à morte WITZLAI III. annum dilata est. Credo reditum hujus Principis è Norwegia expectare, atque tum sub illius auspicio & autoritate opus suscipere, quam ipso absente cum Abbate suisque monachis depugnare maluisse Gryphiswaldenses. Postquam autem de ejus obitu nuntium acceperunt, nihilque amplius spei in præsidio illius superesse viderunt, invitis Patribus, invito etiam WITZLAO juniore, qui nunquam concessioni Parentis serio præbuisse assensum videtur, suis jam nisi viribus effossionem illam susceperunt ac omnibus, quæ objiciebantur, impedimentis feliciter superatis, tandem & perfecerunt. Non tamen opere finito finitæ quoque sunt rixæ, sed ad annum usque 1306. multis utrinque datis atque acceptis damnis protractæ. Tunc demum post frustrata sæpius pacis desideria Henrici Camminensis Ecclesiæ Episcopi & Ditmari Abbatis Colbatzensis opera interveniente, hæc lege lis omnis composita est, ut Abbas à querelis & hostili conatu contra civitatem abstineret, vicissim autem consules eorundemque Successores nunquam tempore sempiterno (liceat nunc ipsis transigentium verbis uti) aliqua ex arte vel ingenio vel subtilitate, nec etiam auxilio Juris canonici & civilis quicquam facere vel attentare debeant in sic prædicto portu & suis monticulis amboibus hinc inde congestis, & in aliis bonis eorum (Abbatibus atque Conventibus) unde proprietates, libertas ac jurisdictio sæpediti monasterii possit alienari, minui, vel infringi, utque hoc maxime servant in piscatura vel libertate piscandi, quam nunc habent (monasteriales) & habuerunt & pacifice possederunt à tempore cujus non est memoria in brachio maris, quod vulgari-
ter dicitur Wyß / sicut circumcingitur & circumdatur ex utraque parte
aque

tem Hyldensem de effossione portus Wycensis inde ab an. 1304.

S 3

agita-

aque bonis eorum à *Dersmehovet* (i. e. Promontorio Ludoviciburgensi, quod hodiernum audit *Dersmerorth*) à nomine antiquæ ville *Darsim* sive *Derssem*) usque in *Kuz* (hodie *Koos* insulam) & utrinque proprietates vel fundus prædicti monasterii mare contingit, nec in annis *Hijlda* sive *Wyc* ultra terminos civitatis suæ, tam ad orientalem, quam ad occidentalem plagam nihil (quicquam) sibi juris usurpent, sed omnia prædicta sæpe dictis Dominis de *Hijlda* libera maneat & illibata, sicut Dominorum terre literis scirent eos privilegiatos & munitos. Hanc transactionem, quo majus illi robur inesset, rogatu Consulum Principis sibi gratiam reconciliare cupientium, (sunt ipsa Diplomatibus verba) *WITZLAUS IV.* confirmatione & sponcione sua eodem anno & pacificationis tempore *Gryphiswaldiæ* stabilivit, illustri documento suo testificatus, dictos consules nulla violentia compulsos aut incommodo, sed voluntate bona spondidisse, quod omnia & singula capitula, si qua in ipsorum privilegiis in præjudicium Ecclesiæ *Hijldensis*, & gravamen specialiter piscaturæ continentur, nullius debeant esse virtutis, roboris, sive valoris. Insuperque omne jus & judicium in portu ejusque monticulis ambobus mansurum memoratæ Ecclesiæ perpetuis temporibus inviolatum, integrum & saluum omnibus contradictionibus quoruncunque penitus ac allegationibus procul motis vel exclusis. Plura offenduntur in utroque tam transactionis, quam confirmationis instrumento Historia memorabilis hujus controversiæ inservientia, à quorum autem evolutione eo lubentius mihi tempero, quod compertum habeo Magnificum *Dn. WESTPHALIUM* nostrum in *Historia Monasterii Hijldensis*, quam fide Diplomatica concinnandam sibi sumsit peculiari & instructiori opera hæc atque alia, quamprimum id fieri licebit, expositurum esse. Meum tantummodo erit ad ea attendere, quæ in *Diplomate WITZLAI* transactionem hanc confirmante ad historiam finium *Rugianorum* facientia offeruntur. Huc spectare puto 1. quod Princeps, dum deciarat ad suam sibi conciliandam gratiam consules pactionem hanc inisse, non obscure significet, & ipsummet turbis illis immistum partesque *Cænobii* contra *Gryphiswaldenses* tutatum fuisse, sufficienti ut videtur indicio, illo consentiente concessionem *Patris* de an. 1297. saltem qua singula capita factam non esse, etsi reverentia ejus cohibitus impedire haud potuerit, quominus ea & suo & fratris *Sambori* nomine publicata esset. 2.] Quod diserte edicit *WITZLAUS* portum in suo dominio factum esse, quo probatur donationem bonorum *Cænobio* olim factam esse cum reservatione domini eminentis, omniaque adeo quæ ultra *Rijecum* posita in ditione illius erant, ipsum etiam hujus nominis amnem, qua extra urbis territorium se evolvit, hujus intuitu superioritatis territorialis ad *Republicam Rugianam* constanter pertinuisse. 3.] Quod fratribus in *Hylda* sub finem Diplomatis confirmat omnes libertates in quibuscunque bonis possessionibus

bus

agitabatur, occurrit. Hujus enim occasione aperto ipsius Principis testimonio declaratum, fuisse adhuc eo tempore, uti olim fuerant, in potestate Rugianorum undas quæ portui huic locum præbent. Neque minus qua meridiem spectat Principatus, eadem finium amplitudo mansit; Hinc *Rycko* comitatu *Gutzkoviensi*, illinc *Pena* interfluente Ducatu Pomeraniæ (o) conjunctus fuit, inque ipso hoc fluvio domini partes (p) administrare WITZLAUS non dubitavit.

bus, tam in mari, quam in terra, villis, grangiis (prædiis rusticis condendo frumento destinatis atque à Gallis *Grange* quod est horreum dictis) *molendinis, agris, pratis, pascuis, sylvis, tabernis, littoribus, piscationibus cum portu in dictæ Ecclesiæ limitibus noviter factis, sicut à Progenitoribus suis donati & fundati* (essent) *tempore sempiterno.* Hinc enim liquet WITZLAUM non saltem Ryccum, portumque in illo factum, & sinum Wycensem qui indubitato jure tunc temporis Rugianorum erant, sed & cætera in eis - Ryccana provincia sita Monasterii bona, qua superioritatem territorialem, necquicquam contradicentibus Pomeranis, sibi vindicasse.

(o) Qua nimirum Dominium Loyzense complectebatur, cujus castrum *Pena* imminet.

(p) Hujus rei memoriam nobis servavit KANTZOVIVS in Chr. Avtogr. ad an 1307. in calce paginae scribens: *W. ein Fürst von Rügen/ ist mit den von Demmin vertragen/ daß er den Baum vor Eßsig auf der Pene wil abbrechen / und nimmer wieder machen lassen. Den Schaden / so er mit seinen Bettern den von Demmin gethan / auf vij und xvj. Mark / den soll er ihnen gelten. Die sechzig Mark vor das geprante Rint (Kint) soll er den von Demmin geben/ wie sie wißens seint/ Lippold von Kalen / soll er mit seinen Handfesten widder in sein Land geleiden / weret also/ daß wer den von Demmin diese Rede brecke / so sollen hundert seiner Ritter und Knechte/ bey Herrn Bugslaff/ und den von Wenden/ und den Mecklenb. bleiben / und die sollen sie darauf geloben und schwehren. Fortmehre sollen den von Wenden und Herkog Bugslaff schwehren und hulden/ Osten/ Cloco/ Pamelstoss/ Mederow / Eickberg/ Borantshagen/ Cowal/ Brellenberg/ Tribeser/ Bari/ Grimen und Stralsund/ est W. das Wemege (credo Wegerde) mit seinen Freunden/ uff daß dis alles den von Demmin so gehalten werde / wirds aber nicht gehalten / soll geveste Land bey H. Bugslaff und den von Wenden bleiben. Hinc liquido patet 1.] WITZLAUM domini etiam partes in ipso fluvio *Pena* libere exercere potuisse, modo ita temperaretur ne juribus aliorum id noxium fieret. 2.] Ditionem Loytzensen non ita terminatum fuisse *Pena*, ut nec ultra eandem fuerint quæ illuc pertinere, cum diserte hic possessioni WITZLAI adscribantur castrum *Osten*, quod *Tolenzæ* impositum est, & *Cloco*, quod scriptionis errore corruptum vocabulum de villa *Cruco* & ipsa *Penam* atque *Tolenzam* intermedia intelligo.*

Ejusdem

vit. Haud multis ab ineunte imperio ejus annis terribilem aqvarum molem in nostras oras mare invexit, & (q) fauces quæ hætenus inter *Rugiam atque Ruden* insulas fuerant, terris vel per (r) integrum milliare submersis, patentissimo hiatu (s) disruptit. Re-

para-

Ejusdem quoque situs *Wamelsioff* locum fuisse conjicio, quamvis hodie nulla, quod sciam, hujus nominis villa supersit. Cæterum disfidio quod *WITZLAO* cum *Deminensibus* erat de claustris *Penæ*, von den Baum auf der Peen / occasionem præbuisse videtur indulgentissimum illud Diploma, quo *Duces Pomeraniæ Bogislaus IV.*, *Barnimus II.* & *Otto I.* tempore *WITZLAI III.* an. 1292. civitati *Deminensi* liberam navigationem per *Penam* ab urbe *Megapolitæ Malchivo* usque in salsum mare concesserant, quoque simul cautum erat, ne quis obstacula ejusmodi navigatoris objiceret, verbis: *Habebunt etiam liberam velificationem cum suis mercibus, simul & piscationem per dictum stagnum & Penam, infra & supra à rota molendini ante Malchin usque ad salsum mare, exeundo pacifice pariter & intrando.* Adjicientes, ne quæ ab aliquo fiant clausuræ sive structuræ in *Penæ*, sive alibi civitati in præjudicium vel gravamen. Eandem libertatem piscandi, velificandi in aquis *Treble & Tolensa*, possidebant terminos infra nostros. Huic sanctioni inconsultis fortè *Rugienis* factæ *WITZLAUS*, ut erat autoritatis suæ tenacissimus, in suo alligari volebat territorio, adeoque objectis claustris *Deminenses* mari excluderat. Nolebant cedere jure à Principibus suis impetrato *Deminenses*. Ita res primum ad similitates deinde & ad multas injurias pervenerat. Tandem consilia pacis jure obstagii firmandæ admissa sunt.

[q] Conf. ea quæ dicta sunt Per. I. hujus Æt. §. VIII. n. [w] & Per. II §. III. n. [n].

[r] Hodie per duo milliaria, ne quid majus dicam, fretum illud patet.

[s] Non audeo omnino in dubium vocare horrendum terrarum *Rugiæ atque Ruden* rupturam, quæ huic inundationi communiter attribuitur. Hoc enim temerarium videretur, cum unanimi scriptorum consensu in Chronicis nostris illam relatum legamus. Id tamen animum meum aliquo modo suspensum tenet, quod 1.) nullam ne minimam quidem hujus jacturæ in monumentis publicis mentionem invenire potuerim. 2.) Quod ipsi etiam *Chronicographi* in determinando anno quo funestum hoc diluvium contigit multum inter se dissentiant, aliis 1303. aliis 1300 cæteris 1312 indicantibus. Accedit 3.) quod locis ad quæ B. L. not. præced. [q] remisi, ex probæ soliditatis principiis manifestum esse videtur, jam multo ante isthæc tempora, non adeo tenue utriusque insulæ discrimen fuisse. Neque magis certum dixerim, quod de terris tum submersis traditur, fuisse eas in proprietate *Monasterii Hyldensis* indeque & residuæ earum parti hodiernum nomen *Wonefgodt* sive *Munchgut* / i. e. Bonum monachorum hæere. Nam quo quæso argumento probabimus ad monachos *Hyldenses* has terras pertinuisse. Omnes quas mihi videre contigit *Principum Rugiano*.

gianorum confirmationes *BARNUTÆ* de an. 1221, *JAROMARI II.* de an. 1240. & *WITZLAI IV.* de an. 1306. omnino id silent. Nec est quod præsidii aliquid hic speremus è Diplomate fundationis ipsius *JAROMARI I.* atque eo nomine illius desiderio angamur, facile enim hac quidem in causa *BARNUTÆ* filii confirmatio ejus vices supplere poterit, cum aperte is dicat, *se omnem fratribus monasterii de Hijlda libertatem cunctasque possessiones. OVAS PATER EJUS PRIVILEG. I SUI TESTIMONIO IPSIS NO- SCATUR CONTULISSE; præsentis scripti & sigilli sui attestazione perpetuo confirmare EASOVE PROPRIIS NOMINIBUS DUXISSE ANNO- TARE.* Nectit deinde catalogum possessionum illarum, quas Pater ante 14. annos in ipsa fundatione Cœnobio destinaverat, sed ne unicus quidem in eodem prædii, quod in Rugia situm esset, commemoratio fit, tantum abest, ut intergrum quendam terrarum tractum, cui nomen *Mündsgod* ab ea donatione inditum esset, iisdem annumeraverit. Mea igitur eo redit opinio, quod antiquissimis temporibus & forsan in ipso diluvio Cimbrico, quod Rugiam ante C. N. insulam fecit, satis amplo aqvacum, etsi non adeo profundarum discrimine *Ruden* insula avulsa, indeque residua illa lacera Rugiæ pars Gothico vocab. *Manck Mincf* sive *Münck-God*, i. e. terram mancans, defectivam & imminutam à verbo *mancsa* & *mincfa* quod est deficere sive imminuere, cognominata fuit. Auget verosimilitudinem conjecturæ, quod plura tam in Rugia quam in Pomerania locorum nomina occurrunt, quæ vocem *Münd* & *Munch* præfixam habent, de quibus tamen saltem non de omnibus haud magis quam de terra *Münd-God* compertum habemus, quod unquam in patrimonio monachorum fuerint. Rugia offert *Mündkützig* in Parochia Gingstensi, & *Mönckendorp* in Parochia Sagardensi Pomerania habet *Munch*; *Hude* ad Ecclesiam Ukermund, spectantem, *Müncheberg* in Lukoviensi, *Münchedorff* in Barfusdorpiensi parœcia, & *Mönchow* parochialem villam in Synodo Ukermundana. Quod vero portus ille *Ruden* inter atque *Rugiam* in Dipl. *WITZLAI I.* de an. 1240. *nova Recka* dicitur, illud non impedit, quominus jam multis Seculis ante disruptio utriusque terræ sat laxo undarum spatio fieri potuerit. Aliud enim est fretum, aliud profundum & navigabile fretum sive portus. Illud diu jam esse, hic autem Seculo demum XIII. quo *WITZLAUS I.* vivebat, nova aqvatum irruptione potuit cavatus eoque hoc nomine insignitus esse. Conjiunt terras, quas mare hic perdidit, fabulosas fuisse, sylvisque majorem partem connectas. Ita Chron. *WACKENROD.* part. spec. in Parochia *Munch-Guth*: *Das ferne es (das überschwemmte Land) eine Verwandtschaft / wiewohl zu vermuthen mit denen Ruden gehabt ist es mehrentheils ans Sand und Bäumen bestanden.* Jam vero nulla fortius aqvatum violentiæ resistit terra, quam quæ est arenosa. Et tenacius etiam hæret, si frequentibus arborum radicibus implicata firmatur. Probabile igitur est, primo diluvii illius Cimbrici impetu inundatas quidem non vero admodum alto mari obrutas fuisse istas terras; Deinceps vero Seculo forsan XIII. novam aliquam tempestatem profundiore & majoribus etiam

paraturus quasi hanc jacturam Princeps dimidiam partem terræ (t) Gnoyensis, qua Tribusana Provincia vicina est, à Rege Danorum, cui omnis tunc Regio illa, æque ac Dominium Rostochiensē (u) parebat, oppignorationis titulo (w) acquisivit. Hæc tamen

T

redem-

navibus pervium alveum, cui *novæ Reckæ*, i. e. de nie Strohm / dat nie Deep impositum est nomen aperuisse. Nil præter rem dixisse videbor illis, qui cogitant, in occidentali freti Rugiani ostio Sellen / omnia eadem ratione sese habere. Fuisse & illic olim sabulosas terras, adeoque propter tenacissimum sabulum exiguam maris profunditatem tantum inferri potuisse, supra p. 28. jam est ostensum. Nihil igitur decantatæ illi inundationi, quæ an. 1309. plerumque contigisse scribitur relinquendum arbitror, quam quod latius æquarum molem fudit, multisque terris quæ olim periculum maris evaserant, eandem ruinam invexit, ita, ut quæ antea forte unius tantum miliaris intercepæ distabant, nunc ultra duorum jam intervallum ab invicem remotæ sint insulæ. Contra annalium scriptores, cum ad ea, quæ antiquissimo tempore facta jam erant, non attendissent, omne quod hic obvium est dampnum in hanc ipsam eluvionem transtulerunt.

[t] Provincia Mecklenburgica à *Gnoya* præcipuo quod habet oppido sic nominata. Olim ad Kizinorum ea Gentem spectavit; Agro Tribusæano ab occidente interluentibus *Pena* & *Rekenitza* committitur. Alterum hujus terræ dimidium *NICOLAUS* Werlæ Dominus eodem oppignorationis jure tenebat. In Parte *WITZLAI* præter *Gnojiam* quoque oppida *Marlovia* & *Sulsa* erant, in ipso Principatus nostri limite posita *HUITF.* Chr. Dan. ad an. 1314.

[u] Loqvuntur id monumenta Historicorum, tam Danorum, quam Mecklenburgicorum. Est & in manibus meis *ERICI VII.* Regis confirmatio donationis Ecclesiæ *Custradensis* in Dominio Rostochiensis, cujus copiam vir perquam reverendus Joh. Andr. Elichius, Ecclesiæ *Blanckenbagenensis* in eadem ditione Rostochiensis Pastor, Socer meus infucata animi pietate mihi dilectissimus è codice Ecclesiæ suæ benevole mihi fecit. Brevis est illa adeoque tanquam specimen juris superioritatis à Rege Danorum in ista regione exerciti, suum hic locum inveniat: *ERICUS DEI gratia Danorum Slavorumque Rex omnibus præsens scriptum cernentibus salutem in Domino sempiternam. Noverint universi quod nos proprietatem duorum mansuum in Culeroch sitorum, quos Dominus Conradus Moleke Ecclesiæ in Culeroch dedit possidendos conferimus - - Ecclesiæ in hujusmodi scriptis. In cujus rei testimonium sigillum nostrum præsentibus est appensum. Datum Roslock anno Domini 1310. in Cæna Domini, teste Domino Jacobo von Fleep, Capitaneo nostro nomine in Dominio Rostochiensis.*

[w] Anno 1310. Summa contractus Dominica Palmarum d. a. Ribnitæ hac super re facti, tradente *HUITFELDO* in Chr. Dan. ad sequentia potissimum capita

reci-

redemptionis lege haud ita multo post Danis reddita, Henrici Leonis Megapolitani ditioni (x) jure fidelitatis accessit. Per Daniam optimas

redibat. 1.] Oppignorat Rex Principi sub reservato redemptionis jure dimidiam partem terræ *Gnoijensis* pro 2000. marcis puri argenti. 2.] Princeps invicem credere debet jure, quod ob dotem uxoris in *Monam* insulari aliasque *Daniae* terras ipsi comperebat, exceptis tamen illis quas oppignorationis titulo sibi comparaverat. 3.] Rex Principi concedit facultatem redimendi alteram dimidiam *Gnoyensis* Provinciae partem, quæ eadem pignoris lege in potestate *Nicolai Domini de Werla* erat, quod] vero an unquam factum sit nulli sibi invenio. 4.] Jus fortalitiorem in tradita illa provincia libere exercendum permittit. 5.] *Castri Kommelesstorp* demolitionem arbitrio Principis relinquit, & contra renitentium hostiles conatus auxilia pollicetur. 6.] Omnium bonorum, quæ in *Dania* pignoris loco habebat, fructus atque proventus libere percipiendos indulget, donec solutis 800. marcis puri argenti redimantur. Omnium autem redemptionem vivo *WITZLAO* factam non esse inde intelligitur, quod post fata illius, *Danica* etiam loca *Listeren/ Hidding & Sleding* cum ipso *Rugiæ* Principatu jure successione ad *Wartislaum IV.* *Pomeraniæ* Ducem translata fuerunt; Quid seqv. tempore de locis *Hidding & Sleding* actum sit vid. *MICRÆLIUM* l. c. L. III. n. 34. & *KLEMPZ.* l. c. ad an. 1354. 1364. & 1371. 7.] Auxilia invicem sibi Rex atque Princeps promittunt. 8.] Rex à Principe stipulatur jus succedendi in quascunque hujus terras, si absque hæredibus vita defungeretur, idque viginti equitum & omnium civitatum *Rugianarum* sponcione sibi firmatum cupit. Miror fere quod ultima hæc conditio sine ulla exceptione terrarum *Wittov & Yasmond* concepta sit, quas ipse *ERICUS* anno proxime præcedenti 1309. Sabbatho post *Martini Nicopingæ* solenni Diplomate jure hæreditario possidendas & ad hæredes & Successores à progenie in progeniem devolvendas Illustrissimæ *PUTBUZIE* Profapæ concesserat, si improlis *WITZLAUS* decederet. Saltem inde patet, quod ratione harum provinciarum nil nisi jus servitii cum decem dextrariis (equitibus rite armatis) regno *Daniæ* præstandi, quod *ERICUS* unicum sibi reservaverat, moriente sine filiis *WITZLAO* ad *Danos* devolvi potuisset. Quo fato autem factum sit, quod florentissima *PUTBUZIORUM* familia in parte quadam Principatus *Rugiæ* satis habuit, cum deficiente linea regnante, universum illum præ *Dania* sibi jure sanguinis vindicare potuisset, id demum infra interpretabor. Ad oppignoratam illam terram *Gnoijensem* quod pertinet, an. 1314. illam pro 7000. marcis *Slavicalibus* Regi redditam esse testatur *HUITFELD* l. c. ad h. a.

[x] Primum an. 1311. gubernator *Dominii Rostoch.* sub axiomate *Procuratoris Regii f. Capitanei*, quod munus hæctenus *Jacobus von Fleep* obiverat, *Henricus* constitutus est, testantibus id literis, quibus ipse hoc recognoscit,

primas ille ditiones (y) possedit. In *Stralsundiam* non admodum pro-
 portio (z) animo fuit, cum liberalitate Majorum suorum paulatim su-
 perbire civitas ipsi videretur, atque obtentu privilegiorum moliri
 quæ sui etiam imperii majestati adversa essent. Hinc (a) semel

T 2

ite-

ap. HUITFELDUM in Chr. Dan. ad h. a. Sed an. 1323. adjectis etiam
 terris *Gnoijensi* & *Svanensi* sub *homagio fidelitatis* à Rege Christophoro II.
 qui ERICO VII. successerat, accepit. Diploma recognitionis itidem habetur
 ap. HUITFELDUM ad d. a. Apparet igitur quod tunc temporis terra *Gnoij-*
ensis non amplius in ditione Principis nostri extiterit.

[y] Præter nimirum *Möniam* Insulam jure dotis obtentam Tractus *Steffensbevet*,
Biefferskousbevet urbem *Kiöge*, loca *Listeren / Hidding & Sleding* pignori
 data, vid. HUITFELD I. c. ad an. 1315. à KLEMPZEN in Gen. & Hist. Duc.
 Pom. sub WARTISLAVO IV. Quatuor illa priora eodem anno 1315. Regi red-
 didit WITZLAUS, quo promptiora & efficaciora ejus auxilia in bello Sundensi
 sibi compararet, HUITF. I. c.

[z] Tres illæ civitates maritimæ *Stralsundum*, *Rostochium* & *Wismaria* secundis re-
 bus ad invidiam usque evalescebant, ipsisque Principibus formidini pariter &
 odio esse cæperant. *Rostochium*, Regem, penes quem supremum domini hu-
 jus imperium ex cessione NICOLAI pueri Rostochiensis tunc erat, *Wismaria*
HENRICUM Leonem Principem suum, illum curiam multorum Principum
 huc invitatorum, hunc nuptias intra moenia eorum celebraturos præclusis por-
 tis offenderant. Nec magis inter WITZLAUM atque *Stralsundum* convenie-
 bat. Princeps factum civitatis Privilegiorumque abusum, civitas duritiam
 Principis privilegiorumque suorum imminutionem querebantur. Primas,
 quod invenio querelas in sinum Regis ERICI an. 1411. in castris propè Rosto-
 chium effudit teste HUITFELDO cujus l. c. ad d. a. verba sunt: Hertug Wis-
 lass aff Ryen flaget samie Tid ossuer de Straalsunders Modville inod sig:

conquestus is [Witzlaus] ante

Principibus fuerat graviter petulantiam urbis,
 Sunnoniæ augmentum pedetentim sumeret, & se
 Legitimum Dominum contemneret

JAC. LIEFERUS in belli Sund. descriptione carminibus vulgata, p. 5. Ali-
 quot igitur annos antequam in nervum res erumperet, simulrates jam inter se
 gesserunt. A KLEMPZEN in Gen. Princ. Rugianorum scribit: *ſ. Wisgloff wã-*
re jãnckisch genorden mit seinen Unterthanen zum Sund.

[a] Primum quidem 1314. sed cum civitas amore pacis ducta non nihil de privile-
 giis suis remisit certa que pecuniæ summa gratiam sibi Principis reconciliavit.
 Hæc tamen ultra biennium haud valuit pactio, anno enim 1316. cum ultra et-
 iam quam quod statutum erat progredi Princeps videretur, atque jam acrius,
 etiam urbi instare, ad apertum denique bellum perventum est, cujus historiam
 prolixè

iterumque ad arma perventum Sociisque belli utrinque adscitis magno

prolixè narrant Scriptores nostri MICRÆLIUS, à KLEMPZEN, KANTZOVIVUS alii. Non respondit eventus spei, quam pro multitudine sociorum WITZLAUS concipere potuerat. Nam quæ mense Junio incepta erat obsidio Novembri ipsa Martini die irrita solvebatur. Nondum tamen omnino arma ponebat WITZLAUS sed firmatis valido præsidio castris, quæ frequentia in ista regione tum erant, præclusisque aditibus omnibus urbem jam fatigare annitebatur. Intolerabile visum civibus his diu urgeri angustiis. Itaque facta eruptione necessitate quasi in furorem versa munimenta Principis invadunt, capiunt, tantumque non omnem Principatum Cis - marinum, quinimo & ultramarini haud exiguum partem uno armorum impetu clade atque ruina implent. Ita jam videns WITZLAUS unicum in pace præsidium superesse, omni offensionis culpa atque vindicta posthabita, in pristinam fidem & amicitiam civitatem recepit. Cæterum fatendum nondum omnia satis quæ hoc bellum vel antecesserunt, vel comitata, vel denique consecuta sunt in aprico posita, aut ordine, quo gesta fuerunt, digesta esse. Ego nostris cum extraneorum collatis monumentis maxima rerum momenta hac serie colligo : 1.] Regis ERICI ac WALDEMARI Brandenburgici Marchionis similitates omnibus iustis turbis præcipuas causas dederunt. 2.] Utrumque bellum non tam Sundico - Rugianum, quam Marchico - Danicum fuit. WALDEMARUS ob firmam amicitiam quam WITZLAUS cum Rege colebat, odio illius flagrabat, rixasque Sundensium patrocinio suo fovebat, cumque ob Pomeranorum terras in medio positas non satis commodè succurrere posset, WARTISLAUM IV. propinqua etiam cognatione WITZLAO conjunctum in partes suas trahebat. Hinc ultimum illud bellum, quod utique Sundense dicas, CRANTZIUS Vand. L. VIII. C. 3. bellum inter Danorum Regem & Waldemarum Brandeburgensem nuncupare haud dubitavit. 3.] Primum bellum 1314. gestum duplici pacificatione componebatur altera inter Ericum & Woldemarum d. 13. Junii *Broderstorpia*, quæ est villa parochialis Mecklenburgica *Deminum atque Gnojiam* interjacens : altera inter Witzlaum & Waldemarum *Templini* in Ukerana Marchia d. 13. Dec. ejusdem anni, teste HUITFELDO l. c. ad h. a. ubi utriusque etiam pactionis conditiones exponit. 4.] Sequenti mox anno recruduit malum. Pœnituit WITZLAUM indulgentiæ, qua in nupera pacificatione erga Sundenses usus erat, quæ nil nisi precarium ipsi in illos imperium relictum esse videbatur, cum Wismaria atque Rostochium ad imperata faciendâ à suis Principibus jam essent coacta. Contra Sundenses superbè sibi imperitari crediderunt, igitur primi circumspicientes arma Waldemarum denuò protectorem invenerunt, Waldemarum & Wartislaum Pomeraniæ Ducem ad societatem belli adduxit. 5.] Omnis tunc Cis - marinus Principatus in potestatem hostium pervenit. 6.] Agitata sunt pacis consilia, sed inanis opera fuit, uti fieri solet,

magno animorum impetu pugnatum est. Abfuit fortuna WITZLAO, *Castrumque Lutitiorum cum circumjacente terra à Pomeranis & Marchicis*

T 3

folet, ubi bellum in animo est. 7.] Itaque & WITZLAO de auxiliis contrahendis cogitandum fuit. Primum adiit Ericum paratissimumque invenit, auctum subindè fœdus est novorum accessione. Associabantur præter Reges Sveciæ BYRGERUM II & Norvegiæ HAQVINUM V. qui Witzlao affinitate juncti erant: OTTO Princeps Anhalt. an. 1315. d. 26. Maji. Poloniæ Dux WLADESLAUS interveniente solenni contractu se inter atque Daciæ (Daniæ) Sveciæ & Norvegiæ Reges, Principesque Rugensem, Sclaviæ, Mecklenburgensem omnesque eorum coadjutores, eod. an. d. 3. Julii, *contra quoscunque inimicari volentes, PRÆCIPUE CONTRA MARCHIONES BRANDENBURGENSES* into: *DUCES LUNEBURGENSES* eod. an. d. 8. Dec. pariter adverfus Marchiones nominatim auxilia promittentes & per plures alii, quos omnes nunc producere nimis prolixum foret. Meditor tamen Disquisitionem Academicam, qua de augusto contra Sundenfes eorundemque Protectores in hoc bello fœdere peculiari opera agetur. 8.] Contra CHRISTOPHORUS Erici Regis frater, cum quo jam dudum ipsi non satis convenerat, rebus Waldemari studebat, comparatisque apud Sundiam navibus Fioniam occupabat. 9.] Non tamen abstracti potuit Ericus his turbis à bello contra Sundenfes atque socios, quin potius ordinatis utcunque domi rebus, cum WITZLAO cæterisque fœderatis totis viribus belli discrimen adivit, sed totis viribus, quod audivimus, nihil effecit, cum non tantum Principatum cis mare, sed & insulam ob multorum Vasallorum conspirationem hostiles præcipue & Marchicæ copiæ expugnassent. 10.] Sub finem igitur anni 1316. soluta obsidione Stralsundia de pace restauranda cogitari cœpit. Inter Regem & Marchionem fratremque Regis Christophorum an. seqv. 1317. in vigilia Pentecostes denuò *Broderstorpia* amicitia reconciliata solennibus literis *Sultæ & Varnemundæ* datis cum factorum omnium venia ac oblivione confirmata & *Wordingburgæ* in Selandia eod. an. d. 13. Dec. confirmata est. Ex præcipuis conditionibus fuit, quod Marchio pollicebatur Stralsundiam omnemque Rugiam cum equitibus atque Vasallis, qui suo se subdiderant imperio, Witzlao legitimo Domino reddere. Inter Regem, Marchionem atque Henricum Megapolia Principem eodem an. tertia Pentecostes feria *Sultæ*: inter Regem, & Wartislaum IV. Pomeraniæ Ducem eodem an. Festo Catharinæ, i. e. d. 25. Novembr. *Templini* pax restituta. 11.] Denique & speciale fœdus inter Regem Ericum & civitatem Sundensem an. 1318. die 23. May hac lege factum est, ut dissidiis omnibus sublatis, Rex urbem per tres continuo se excipientes annos, à Festo Michaelis ejusdem anni numerandos, suo patrocinio tueretur, contraque civitas, si quod interea temporis bellum Regi moveretur, partibus ejus fideliter adhereret.

chicis quorum auxilio *Sundenfes* utebantur, tunc (b) expugnatum, atque sic fato factum est, ut Civitas, quam tutandis finibus *Rugia- norum* conditores sacraverant, imminuendis ansam præberet. Pro- vidi tamen Numinis cura intestinis his malis averruncatis, rebus- que antiquo concordiae nitore redditis, ad pristinum Dominum om- nia redierunt. Nec tamen diuturna quies fuit. Pacatam enim domi Rempublicam nunc externus hostis turbabat HENRICUS ille Megapoliae Princeps, de finibus circa *Damgardum* litem movens non sine gravi bello (c) acrique ad *Ribbenizam* prælio dirimendam. Deni- que

- [b] HUITFELDUS l. c. ad an. 1314. scribit, quod eodem hoc anno WITZLAUS castrum atque terram Lutitorum consensu Vasallorum suorum Regi Daniae re- signaverit publicis literis super hac re datis atque subscriptis à Duce Saxoniae E- rico, Henrico Megapoliae, Dnn. de Werla, Ottone Hoyensi, Rudolpho Die- poltensi, Comite Sverinensi, Henningio Holsatensi, Sigvardo Pløne, Hen- rico Degene, Ernesto Bogi, N. de Dovitz (Devitz) Regenfrido (Reynfrido) Pentz, Sikove & Gothen Mörder, Johanne Mörder, Conrado Molticke, Henri- co Vulf. Hoc tum sine dubio à Witzlao factum est, ut, imminente jam primo bello Sundensi, eo fortius Regem ad belli societatem, istamque præfer- tum in limine Principatus sui positam provinciam strenuè contra Pomeranorum & Marchicorum insultu tuendum obligaret. Cum vero eodem hoc anno to- tum Dominium Lutitorum Marchio nihilominus expugrasset, eo ferè labente Templini pacto convenit, ut Witzlao pro 3000. marcis puri argenti, aut quod secundum valorem nummorum, qui antea obtinuerat, pro 15000. marcis Sla- vicalibus redderetur, cujus contractus literas obfignarunt Dux Witzlaus, Ru- giæ Princeps quem Ducis titulo plerumque Huitfeldus insignit, Comes Bern- hardus Anhaltinus, Comes Nicolaus Sverinensis, Henricus Mecklenburgicus, Dux Witzlaus, (Wartislaus Pomeraniæ sine dubio intelligendus, quem minus recte hoc nomine sæpius vocat) Johannes de Werla, Johannes Comes Gutzko- via, Sigvordus Pløne eqves. In altero, quod an. 1316. flagrabat Sundensi bello, dubium non est, quin denuò Loytzensè dominium à Pomeranis & Marchicis expugnatum sit, quia, ut nota præcedens ostendit, totus tunc cis- marinus Prin- cipatus hostili impetu superatus est. Verum pactione Broderstorpiensi inter Regem & Marchionem 1317. inita, omnia quæ in potestatem hostium vene- rant, adeoque & ditio hæc Loytzensis ad Witzlaum rediit.

- [c] De hoc bello nil relatum invenio in Chronicis nostris. Sed CRANTZIO haud ignotum est, qui Vand. L. VIII. C. 4. his verbis de illo tradit: *Inde dissi- dium quoque erat, quod crevit in grave bellum inter eundem Henricum & Wi- slaum de Rugia Principem. Invicem erexere fortalitia ad confinia Rebenissæ, & in mutuam prædam excurrunt. Conspiravere in Henricum omnes in cir- cuitu*

que omnium insultibus aut superatis aut cohibitis eodem limitum (d) ambitu, quo à majoribus acceperat, Principatum tranquilla posses-

cuitu Principes & condita die vastarunt terram - - quibus in sua digressis ad proximos converteitur & Wandalia reddit vices. Multo autem antiquiorem hujus belli memoriam nobis servavit vetustus & literis monasticis consignatus codex Cœnobii virginum Nobilium Ribnizensis, & quod non minimam partem ex illo an. 1670. superiorum nutu congestum est Summarium l. Haupt-Buch des Adlichen Jungfrauen-Klosters Ribnis/ verbis: Auch hat er (Heinrich der Löwe) Kriege geführt/ mit Witzlao letzten Fürsten zu Rügen / welchem auch das Land/ Vahr/ Stralsund/ Grimmen/ Tribsees zugestanden / und ist an. 1322. eine Schlacht zwischen Damgard und Ribbeniz gehalten / davon noch auf diesen Tag die Wahlstat auf dem Ribbenitzer Felde den Namen hat / daß sie de Striede/ Brinck geheissen wird. Principem hujus discordiæ inter Henricum & Witzlaum causam ex bello Marchico natam esse autumo. Defunctis enim eodem illo anno 1322. Waldemaro atque Johanne Marchionibus, cum undique vicini Marchicas oras invaderent partemque situ commodiorem sibi vindicarent, soli quoque Pomerani antiqui juris in Marchiam Ukeranam volebant esse incurii. Præverterat autem consilia eorum Henricus Megapolitanus Paswalco atque Premitzlavia subita ereptione occupatis. Hinc inique ferentes injuriam Pomerani conjunctis viribus usurpatorem Henricum aggrediebantur, recuperatoque utroque loco depellebant. Stetisse tunc temporis Witzlaum à partibus Pomeranorum inde colligo, quod 1.] Wartislaus IV. Pomeraniæ citerioris Ducatum tenens arctiori necessitudine ipsi conjunctus, & 2.] hujus cognationis intuitu anno demum præcedenti 1321. hæreditaria pactio inter illos confata erat. Hoc adeo Henrico offensionis fuit, ut resuscitatis antiquis illis de limitibus circa Rekenitzam disfidii, bellum, quod cum Pomeranis minus prosperè cesserat, in Rugianos meliori ut sperabat fortuna gerendum transferret. Dispar tamen spei eventus fuit cum Witzlaum etiam in sua ditione haud procul Ribbenitz obivium habuisset, strenuum finium suorum defensorem.

[d] Patet id ex Dipl. ap. HUITFELD. ad an. 1322. quo WITZLAUS terras suas tanquam feudum Regis Daniæ CHRISTOPHORI II. atque filii ERICI recognoscit verbis: *Notum facimus universis presentibus & futuris, quod nos omnia bona nostra & singula, que habemus videlicet terram Rugiæ, terram Grimmis, terram Sundis, terram Bart, terram Trebezis, & terram Loifitz cum omnibus civitatibus, munitioibus, hominibus cæterisque pertinentiis infra terminos earum terrarum contentis jure feudali, quod Sanelân nuncupatur recepimus & tenemus.* Fortioribus etiam rationibus demonstrabitur Æt. seqv. Per l. S. I. Nunc tantum observo, quod Provincia Grimmensis & Tribuseana MARGARETHÆ Witzlai uxori pro dotalibus prædiis destinata fuerit, norante KAN-TZOVIO in Chr. Avtoqr. 1310. confirmaret Rdnig Erich Wislaffs Gemahls Margarethen Levegedings Brieff auf Grimmen und Tribsees / so Wislaff stirbe.

possessione ad annum usque (e) 1325. tenuit. Tunc ultimus Principum suæ (f) gentis ad bonas mentes concedens, successori (g) reliquit.

ÆTATIS

[e] In vigilia Martini Episcopi, id quod à KLEMPZEN in Gen. Princ. Rug. STEINGREBER in Tab. Gen. eorundem Principum, alii nostratum de 8. Novembris interpretantur, cum tamen Profestum illud Martini in decimum hujus mensis incidat. In Relatione Historica Manusc. de rebus gestis Gryphiswaldensium in bello Rugiano nulla indicata die, *circa festum Svi Martini Episcopi* obiisse nude relatum est. De genere mortis non tantum apud LAZIUM de M.G. cujus non tanta apud me autoritas foret, sed & in Mappa Geographica LUBINI publica Ducum Pomeraniæ autoritate vulgata, atque in *der fursen und gründlichen Relation von der Insel und Fürstenthum Rügen* quæ Sundiæ 1678. 4. impressa est relatum legi, quod à Stralsundensibus interfectus sit. Qua fide id monumentorum dici potuerit, ego ignoro. Apud reliquos Scriptores nostros nulla violentæ mortis fit mentio. Locum quo fata occupaverunt, non magis indicant, præter quod apud STEINGREBERUM l. c. *Campi* obiisse dicitur. Sepultum esse in Campensi monasterio ubi commune Principum Rugianorum Mausoleum fuit, LUBINUS l. c. tradit.

[f] Ultimam Principum suæ gentis dico, h. e. ut loquuntur Autores Relationis Historiæ de rebus gestis Gryphiswaldensium in bello Rugiano, *post se reliquit nullum heredem masculum sibi in directa linea succedentem*, alioquin filii, quem tertium RATZEUS habuerat, STOISLAI linea PUTBUZIA deinceps à Regia sua dicta, hodiernum originis splendore in Principatu nostro eminet. Hujus enim familiæ illustrissimæ progenitorem BORANTONEM ipse FAROMARUS II. in pactione hæreditaria an. 1249. arbitrato BARNIMI I. inita: NOBILEM BARONEM DE GENTE SUA, COGNATUM ET DE PARENTELA SUA A GENTILITATIS TEMPORE LEGITIME DESCENDENTEM vocat. WITZLAUS III. in Testamento suo THEZIUM de PUTBUZ TITULO DILECTI CONSANGVINEI SUI insignit, eoque nomine duas crateras argenteas & unum eqvum ex equili suo legat. WARTISLAUS VI. in literis clientelaribus quas omnium primas Domus PUTBUZIA post ultroneam terrarum suarum oblationem sub reservatione multijugæ honorum eminentiæ an. 1365. accepit, idem illud luculento testimonio confirmat: *Wy hebben angesehen* dicens sine Bede/ (loquitur de PRIBBERTO de PUTBUZ) *und sin olde Hertamen dat he van dem Blode der Fürsten van Rügen oldins medekamen is*. Planeque eisdem verbis de illustri hac gente & nominatim de NICOLAO de PUTBUZ utitur BARNIMUS VI. in Diplomate quo an. 1390. illimitatam ipsi facultatem impertitur cum terris suis pro arbitrato agendi.

[g] Postquam ab ineunte imperio CRITONIS, cujus initium ad an. 1050. referimus, per 275. annorum intervallum sub octo Principibus continua serie steterat.

ÆTATIS SECUNDÆ.

Periodus I. ab ineunte regimine WARTISLAI IV. Pomeraniæ Ducis, & WITZLAI IV. in Principatu Rugiano Successoris usque ad mortem WARTISLAI X. ultimi, qui Principatum Rugianum separatim tenuit Principis, s. ab an. 1325. usque ad annum 1478.

§. I.

Non diu Rugianis post mortem ultimi Principis sui, quærendus successor fuit. Ipse WITZLAUS quatuor ante quam excesserat (h) annos,

[h] Anno nimirum 1321. Tunc superstes WITZLAO adhuc erat filius in spem successioneis genitus JAROMARUS IV., qui vero postea eodem 1325. anno haud multo ante Patris obitum morti succubuit. Sic omnium opinione citius spes WARTISLAI nostri maturabatur. Inclyta PUTBUZIORUM gens nec contra pactionem illam hæreditariam, nec contra ipsam, quæ sequebatur, successioneem WARTISLAI quicquam movisse legitur. Tacent hic omnino Chronica, tacent literæ atque monumenta publica, quod sane, si omnino aliquid moliti essent, in re tanti momenti non esset factum. Imo consensisse etiam eos WARTISLAI successionei liquere videtur 1) quia in fido illo antiquitatis monumento *de factis & expensis Grippiswaldensium in bello Rugiano* diserte refertur, quod post obitum Witzlai IV. OMNES incolæ concorderiter Wartislaum IV. elegerint. 2) Quia in eodem monumento JOHANNES de Gristov ex familia Putbuzia à sede, quam forte post extinctam in DUBZLAVO Barnutæ lineam *Gristovia* habebat, ita cognominatus, foedus etiam contra hostes successioneis Wartislai cum unitis civitatibus Pomeraniæ atque Rugiæ de reprimendis eorum armis inibat, quod in damnum suæ familiæ nunquam fecisset, si ipsa ea ad successioneem adspirasset. 3) Tantæ fidei PUTBUZIA Domus habebatur, ut civitates *Stralsund, Grippeswood, Tangklim & Demmin* una cum Duce Stetinensi BARNIMO III Insulam Rugiam æque ac castrum quod ad *passagium*, i. e. ad Trajectum è regione Sundiæ erat custodia illius oppignorationis titulo pro 6600. marcis committerent, uti id instrumentum super hac re an. 1327. confectum testatur. 4) PRIPPERTUS Dominus de PUTBUZ an. 1365. WARTISLAO VI. Wartislai IV, ex filio Barnimo IV. nepoti omnes terras suas in feudum obrulit confirmantibus id literis solennibus Wartislai de dicto anno verbis: *Wy Wartislaff van Gades Gnaden/ Hertoge to Stettin/ Fürste to Rügen/ wy bekennen und besigen in disem unsem*

unsem apenen Bressve vor als weme - - dat by uns is gewesen Herr Pripper, Herr to Putbus, und hefft uns angefallen und gebeden/ wy mochten em sine Herschop mit aller Frghed verleben/ wy angesehen hebben/ sine Bede und sin olde Herkants/ dat he van dem Blode der Fürsten van Rugen oldings mede famen is/ und wy na Na- de unser trumen Redere vor uns und nuse Erben und Nakamlinge dem vorschreven Herren und sijn Erben hebben leendt/ und in gegenwerdigen Leenen/ in Krafft dieses unses Bressves dese nashrevene Kerckleen mit den Raspeeln x. Hæc momenta sane neminem dubitare sinunt, quod PUTBUZII successioni in Pomeranos translatae nilquicquam adversati sint. Verum hic cupido incessit animum sciendi, quid causæ subfuerit, quare Illustrissima familia, cui jure sanguinis omnia, quæ Witzlai olim fuerant, deberi videbantur, translationem eorum in Wartislaum nonnisi affinitate Witzlao conjunctum, tam æquo animo tulit. Plures sæpius hunc scrupulum moventes, eximentem nullum unquam audi. Dices ea forte sub conditione tam amplum & ab omni subjectione immune dominium à regnantis lineæ principibus PUTBUZIAM stirpem obtinuisse, ut suas in perpetuum res sibi haberet, nulliusque juris titulum in cæteras Principatus partes, etiam labente familia regnantium Principum sibi arrogaret. Atqui verum est ex pacto hæreditariæ divisionis terrarum JAROMARUM II. inter & BORANTONEM Domus PUTBUZIÆ Nobilissimum progenitorem an. 1249. erecto, quod sua possederint PUTBUZII eo jure quo Princeps sua possidebat - - cum Vasallatu & jure Patronatus, cum mari salso terras & bona ubique attingenti, cum littoribus etiam quod Borstrand dicitur, & plane cum OMNI jure, dominio, libertate, nullis penitus exceptis. Verum enim vero exinde nondum elici posse videtur, quod abdicatione juris succedendi in univèrsum Principatum hæc tanta tamque insignia emolumenta sibi mercata tunc fuit; de eo enim in dicto instrumento nihil utriusque existat. Quin potius contrarium inde elucescit, quod Jaromarus aperte declarans nihil juris in traditis Borantoni terris, ipsò Borantone suisque hæredibus viventibus ad se devolvi debere, tacite innuit, quod in casum succumbentis familiæ PUTBUZIÆ jus reductionis sibi suisque hæredibus servatum factumque velit. Si igitur eodem, quo Principes regnantes jure sua tenuerunt PUTBUZII, sine dubio & mutuo succedendi jure gavisi essent. Neque magis metu majoris potentie jure suo cessisse credas. Potuissent enim vel interposito dissensu suo, vel nuda, ut vocant, protestatione illud munire, quod vero tantum abest, ut fecerint, ut potius, quod jam est indicatum, Wartislai IV. successione consensu suo juerint. Meam ego de hac controversia opinionem ita expono.

1] Rugiæ Principatum feudali nexu Danicæ coronæ conjunctum fuisse ante omnia est agnoscendum. 2] Feuda Danica non erant hæreditaria, sed personalia, prodeunte HUITFELDO in Chr. Dan. sub Christophoro II. ad an. 1326.

3] Cum an. 1168. Danorum Rex WALDEMARUS I. omnem Rugiam vi armorum expugnasset, jure victoris ille utens imperium TETZLAVO Principi ob nimium odium quod continuis suis in Daniam invasionibus sibi contraxe-

annos, mutue successione pacto cum (i) WARTISLAO IV. Pomeranorum Duce suoque ex sorore MARGARETHA nepote inito, hanc curam communi Ordinum Principatus consensu præoccupaverat. (k)

U 2

Inte-

rat, abrogatum in *JAROMARUM* fratrem tradita ipsi in matrimonium sorore *IRMENGARDI* transfuit. Superstes tum quidem & tertius frater *STOISLAUS* fuit familie *PUTBUZIÆ* primus fator, sed quod in partem investituræ venerit, dasi sie gesamte Hand gehabt / nullibi invenitur. Exincta itaque stirpe *JAROMARI* ex arbitrio Regis Danorum successio videbatur pendere. Ne tamen ob arctam sanguinis conjunctionem nimia *PUTBUZIORUM* indignatio esset, *ERICUS II.* an. 1309. prudenter jam caverat, terrisque eorum jam tum amplissimis integras *Pen-insulas Wittove & Jazmunde dictas cum omnibus distinctionibus & pertinentibus & cum omni jure & judicio cum Vassallatu & homagio Vassallorum atque Subditorum cum precaria & decimis & quæ dantur de moneta & cum jure Patronatus Ecclesiarum & generaliter cum omni fructu & utilitate sic ut ipsas Princeps Magnificus Dominus *WITZLAFF Rugianorum Princeps & sui Progenitores hætenus in longitudine & latitudine tenuerant - - jure hæreditario à progenie in progeniem cadente sine legitimo hæc de Witzlao adjiciendas promiserat. Non ego mihi in rebus tanti ponderis quicquam decidendum aut pro indubitato vel affirmandum, vel negandum sumo. Mea cogitata aliorum judicii offero perpolienda, probanda, dampnanda prout cuique rectiora callenti videbitur. Cuncta enim à veritate aliena, aut præter mentem inique etiam posita, uti non cogitata, ita nec scripta volo.**

[i] Erat hic *WARTISLAUS* inelyti Pomeraniæ Ducis *Bugislai IV.* filius ex secunda conjuge, *WITZLAI III.* filia ultimique *WITZLAI* sorore *MARGARETHA* susceptus. Habebat itaque *Wartislaus Wirzlaum*, cui in imperio succedebat, avunculum. In Ducatu *Sedinensi* ea tempestate *OTTO I Bogislai IV.* frater illiusque filius *BARNIMUS III.* s. *Magnus Remp.* administrabant.

[k] Hoc est, non tantum insulare, sed & cis - marinum Principatum adeoque civitates *Stralesund, Bardt, Damgardt, Grimmen, Loitz, Tribuses* cum adjacentibus terris. Ita probant non modo literæ antea jam memoratæ, quibus *Witzlaus* ultimus an. 1322. Principatum suum *Danicum* feudum *HUITFELDO* l. c. recognosse dicitur; verum & indulgentissimum illud privilegium, quod *Wartislaus* mox sub initium suscepti imperii ordinibus Principatus *Rugiani Stralsundæ* ipso 1325. anno feria tertia infra octavam b. *Andree* Apostoli impertivit verbis: *Wartislaus Slavorum - - Princeps Rugianorum Claustis, Prælati, personis Ecclesiasticis, Vassallis, mikitibus & famulis, civitatibus Stralsunt, Barth, Tribuses, Grymmen, Loytze ac omnibus oppidis eorumque Burgenfisibus in nostro Principatu Rugianorum UTRISQUE PARTIS AQVÆ SALSÆ - - confirmamus &c.* Conf. *CHYTR. Sax. L. V. p. 155.*

Pro-

Integrum igitur ille, juribus Provinciæ æque ac singulorum larga sponſione aſſertis, hac præcipue lege adivit, ut quem nunc accipiebat indiviſum nulla unquam in parte limitibus ſuis imminuendum, aut omninò dividendum ſanctiſſima fide (l) polliceretur. Proptio Numine! inſignem hanc Status Rugiani revolutionem contigſſe dixerim, tanto omnia animorum (m) aſſenſu, tanta tranquillitate

Proinde Pomeraniæ Duces Rugiam acceperunt Principatum, non ipſi demum fecerunt. Ut erronea ſint, quæ inveniuntur in der Furgen und ausführlichen Relation von der Inſul Rügen an. 1678, Stralſunde in 4. impreſſa: Daß die Herzoge von Pommern/ nachdem ihnen dieſe Inſul zu theil geworden/ mit Zulegung der Städte Stralſund/ Barth/ Grimmen und Tribesſes/ Loiz/ ſamt anbelegenen Landen/ ein eigen Fürſtenthum daraus errichtet/ und ſolches in die Wolgaſtiſche Regierung gezogen. Errat & CRANTZIUS, qui Dan. L. VII. C. 28. tempore belli 1316. geſti Sundiam, ſcribit, jam paruiſſe Principi Wolgaſtano tanquam Duci ſuo. Socium & ſœderatum, non Dominum Sundia tunc temporis Wartſlaum habebat. Neque Rugiæ tantum Principatum, ſed &, quod Witzlaus in Dania poſſederat, terras, obtinebat. Speciatim de Tractu terrarum Hiddingenſi atque Flodingenſi hoc teſtatur KLEMPZ. in Gen. & Hiſt. Ducum Pom. ſub Wartſlao IV. Conf. MICR. L. III. n. 34.

[l] Verbis, uti in verſione vernacula modo dicti privilegii ſtunt: Wy gelaven und willen ock/ dat dat ganze Fbrſtendohm Rügen mit allen ſinen Enden und Scheden/ als datſålvige unſe Wdròldern und Vorfahren ſuſlang gehatt/ thoſhope und unverdeet let blive tho ewigen tyden.

[m] Hoc confirmat pretioſiſſimum illud monumentum, ad quod jam aliquoties provocatum eſt ſæpiusque in poſterum provocabitur, *Relationem* puto *Hiſtoricam de rebus geſtis atque expenſis Gryphiswaldenſium in bello Rugiano*, magnæ fidei ſcripturam non tantum, quod rebus geſtis, de quibus tradit cœva, ſed potiſſimum quod autoritate totius Senatus, qui tunc civitati præfuit, ſingulorum etiam nominibus præpoſitis publicata eſt. Verba huc ſpectantia ſunt: *Post cujus (Witzlai) obitum Conſiliarii Vaſalli civitates & incolæ dicti Principatus concorditer illuſtrem Principem Dominum noſtrum Wartſlaum Ducem elegerunt in Dominum ſuum & Principem dicti Principatus, & ſibi ſuiſque veris & legitimis hæredibus in civitate Stralſunt primo anno prædicto die 6. Barbaræ Virginis Vaſalli conſules & communitas dictæ civitatis homagium fecerunt, & fidelitatis juramentum præſtiterunt.* Civitas autem Bardenſis jam an. 1317. Principi Witzlao ſe obſtrinxerat daß daſern er ohne Erben verſiel/ daß ſie alsdann bey dem bleiben wolten/ der ſein Erbe würde. Vid. Ann. Bard. Manuſcr.

tate perficiebantur. Putasses Daniam conatibus istis (n) obstitisse, quæ Domini eminentis titulo jam toties quoties vivo adhuc WITZLAO opimam hanc sibi (o) asseruerat hæreditatem. Sed ea

U₃

in

[n] Vulgus Chroniographorum de variis prociis qui eandem cum Wartislao virginem Rugiam ambiverint, Rege Danorum, Megapolitano, Werlanis, Marchico, narrat. Ast non invenio ab ullo quicquam motum fuisse antequam Danus ob denegata à Wartislao auxilia Megapolitanorum atque Werlanorum arma excitabat. Nemo post obitum Witzlai Wartislao præferri volebat, ita ut domi æque ac foris omnibus pacatis ad Remp. ille Rugianam accederet. Huc intelligendus est CRANTZIUS Dan. L. VII. C. 30. & Vand. L. VIII. C. 12. Inter omnes affectatius se gesfit Præful Sverinensis Johannes I. Gans dictus, utpote qui Jurisdictionem suam Ecclesiasticam, & qui huic annexi erant decimarum redditus nunc pro jure eminentis domini atque feudi venditare non erubescibat, cumque proprio Marte hoc non defendere posset in Principes Mecklenburgicos Dominosque Werlanos illud transferebat. Vid. CHYTR. l. c. Vivente tamen Wartislao, ut dixi, omnia pacata manserunt; disertis enina verbis in *Relatione* citata narratur, quod *Wartislaus quamdiu vixit in pacifica possessione Principatus fuerit illumque in suo regimine tenuerit.*

[o] Fecerat id quoties Rugianum Principatum titulo feudi sibi asseruerat. Sic lego apud HUITFELD. l. c. quod Witzlaus ultimus 1315, contra imminentem hostium vim ea lege auxilia Regis Daniæ stipulatus sit, ut exantlato bello æternum illius Vassallus esset. Hand lossende/inquit, at naar frigen bleff end/ vilde hand off hans laude evindeligen tiine Kong Erich. imod huer mand/ som hans rette Herrn. Eadem declarat Witzlaus in literis quibus an. 1322. regnante jam Christophoro II. terras suas feudum Danicum agnoscit verbis: *Notum facimus - quod nos omnia bona nostra & singula - - à Magnificis Principibus videlicet Domino nostro Christophoro - - & filio suo Domicello Erico, quibus de dictis terris homagium fecimus jure feudali quod Zanelân nuncupatur recepimus & tenemus, nec alium Dominum temporalem præter ipsos recognoscimus de dictis bonis nos habere. Ad quod similiter faciendum hæredes nostros, si ipsas terras & bona tenere voluerint, recognoscimus obligari.* Apertissime vero id eloquitur Rex Daniæ Ericus VII. in Diplomate antea jam citato quod PUTBUZII in eventum extinctæ familiæ regnantis insulas Wittov & Jasmuud an. 1309. confert. Ita, dicens, *ut predictæ insule - - ad hæredes & successores - - prædictorum militum devolvi perpetuo poterunt & debent, si idem Dominus Witzlaus Rugianorum Princeps absque prole hærede legitimo moritur, QVANDO IPSIUS TERRA AD NOS SUCCESSORES NOSTROS REGES DANIÆ FUIT DEVOLUTA.* Sic & in contractu oppignorationis super dimidiam terræ Gnoyensis partem an. 1310. inito verba uti apud HUITFELDUM ad h. 2. concepta in vernaculam mihi translata, flu-

unt;

in sua tunc viscera (p) sæviebat, adeo quidem ut Rex CHRISOPHORIUS II. relicto regno salutis refugium in terris Rostochiensibus apud (q) HENRICUM Leonem sibi quæreret. Hæc aliena calamitas in commodum WARTISLAI versa. Nolebat exterorum etiam odia (r) incendere CHRISTOPHORUS, malebat sibi conciliare animos. Honorificum igitur WARTISLAO consilium suscepit *Bardumque* ipse profectus in propria etiam Provincia universum Rugiæ Principatum solenni atque magnifico apparatu (s) tradidit. Interea quod apud Da-

nos

unt: *Er Witzlaff soll auch vor Jederman kund und zu wissen thun/ daß / wofern er ohne Erben stirbt/ so dann alle seine Länder uns erblich zufallen sollen. Dieses soll er uns vergewissern durch 20. seiner vornehmsten Ritter Inseigel / und aller seiner Städte Verschreibung.*

[p] Vid. HUITFELD. l. c. sub CHRISTOPHORO II.

[q] Hunc amicissimum habebat corona Danica ex quo sub imperio Erici VII. dominium Rostochiense primum custodiæ ejus traditum, deinde vero sub Christophoro II. lege clientelari fidei ejus commissum erat.

[r] Quod utique fore intelligebat, si juri, quod Wartislaus pactione hæreditaria cum Witzlao inita sibi comparaverat adversari voluisset.

[s] Res tota, quo sit ordine gesta *Relatio Historica de rebus gestis Gryphiswald. in Bello Rug.* sequentibus verbis exponit. *Anno incarnationis Domini 1226. ante festum corporis Christi dicto Rege Christophoro in Ribbenitz moram faciente se transfudit in Bardt ipso die corporis Christi & Sabbatho proximo dictum nostrum Dominum Wartislaum, & suos hæredes in cæmeterio ibidem presentibus omnibus suis Vasallis & Consulibus civitatum de dicto Principatu cum omnibus suis juribus legaliter cum septem vexillis infeudavit.* Danici Scriptores harum quasi inscîi rerum non de infeudatione (sic veniã voci barbariem olenti?) Sed de omnimoda abalienatione Principatus cismarini dolentes loquuntur, solamque tunc insularem Provinciam coronæ Danicæ reservatam esse contendunt. Cl. HOJERUS in den kurtzgef. Dännem Geschichten sub Christoph. II. p. 55: *Indeß alienirte auch der verjagte Christophorus das Dänische Pommern, (ita Principatum cismarinum appellat) Rügen (insulam) ausgenommen.* Eandem in sententiam & scribit HUITF. l. c. ad an. 1326. Contra Historici nostri omni juri suo Danorum Regem tunc renunciassè tradunt. MICRÆLIUS L. III. n. 48. *Der König von Dännemarcß ließ seine bisher an Pügen vorgewandte Gerechtigkeit gutwillig fallen.* EICKSTEDIUS in Epit. Ann. an. 1326. *Wartislaus misit oratoribus ad Daniam regem Christophorum impetravit ab illo ut juri suo, quod in Rugiam prætexebat, renunciaret.* Insistunt & alii istorum vestigiis. Quibus tamen omnibus mihi anteponenda videtur auctoritas *Relationis Manuscriptæ* antea citatæ, qua universus Principatus Wartislao

nos exarferat incendium latius (t) subindè fundebatur, WALDEMARO Jutiæ Australis Duce, juvene (u) decenni sub tutela GERHARDI armis inclyti Holfatiæ Comitis in regem electo. Parabat in istos bellum CHRISTOPHORUS comparato in Obotritis atque Kissinis exercitu Daniam repetiturus. Secuti Regem HENRICUS (w) Mecklenbur-

tislao in feudum collatus, & à Waldemaro III. in Anti-Regem electo eodem mox anno ipsi confirmatus esse traditur. Hanc tamen quod infra ostendendi occasio erit omnium ultimam investituram fuisse, nec unquam posthac Pomeranos Rugiam Danicum feudum agnovisse, existimo. Hinc Bardensem illam investituram pro omnimoda cessione non immerito venditarunt nostrates. Et cum ipsi Dani largiantur, quod cis-marinae provinciæ pleno jure à Christophoro in Wartislaum translatae sint, non video quare idem & de insula Rugia factum esse negent. Hoc enim non nude negari, sed idoneis etiam monumentis probari debebat. Nos *Relatione* illa *Historica* tanquam firmissimo Documento domestico edocemur, quod unimoda investitura totus Principatus Wartislao collatus sit. Si igitur cis-marinae partis omnimodam traditionem nobis concedunt, necesse videtur, ut idem quoque de transmarina sive insulari parte largiantur.

[t] Vid. HUITFELDUS & HOJERUS II. cc.

[u] Hac fuisse ætate Waldemarum oppositum Christophoro regem ex eadem *Historica Relatione* didici. HUITFELDUS vero in amplissimo etiam Chronico reticuit.

[w] A rebus fortiter gestis ad exemplum Henrici illius Brunovicensis LEO cognominatus Conditor Cœnobii Ribnizensis an. 1323. fuit, eodem quo cum ultimo Rugiæ Principe ad Ribbenitzam infesta arma conferuit. Duxit tamen post fata Witzlai filiam ejus Agnetem tertiam uxorem, quam affinitatem sine dubio bello quo provincias Rugianas petebat causam atque titulum prætexuit. KLEMPZENIUS quidem in Chr. Pom. Manuscr. ad an. 1355 scribit: Herzog Albrecht (filius hujus Henrici, qui post Patris mortem bellum de Rugia prosequatur) wendete auch noch Berechtigfeit für am Lande zu Rügen / von wegen seiner Groß-Mutter / S. Wiglaffs Tochter. Verum hæc ego cum Genealogorum neque nostratum, neque extraneorum enunciatis conciliare valeo. Ipse enim MICRÆLIUS noster in Tab. Gen. Ducum Mecklenb. Chronico Pom. inserta æque ac Cl. HÜBNERUS in Tab. Gen. 193. & alii Henrici Hierosolymitani, quem Albertus avum venerabatur Anastasiam Barnimi I. Ducis Pomeraniæ filiam conjugem adscribunt. Hæc igitur, non vero Rugiana Princeps quædam avia Alberti fuit. Nondum tamen omnino damna-re audeo narrationem KLEMPZENII cum ipse Witzlaus III. in Testamento Henricum L. *dilectum consanguineum suum* vocet, eoque nomine cingulum argen-

cklenburgicus (x) Dominique Werlani. WARTISLAUS, cui non tam ad Regem, quam regnum Daniæ in istis turbis respiciendum videbatur, militiam (y) recusaverat. Id funestissimo bello cum Mecklenburgicis atque Werlanis de Principatu Rugiano originem dedit. Nam CHRISTOPHORUS præ vindictæ cupidine quod semel Pomerano jus attribuerat in istos sequaces, ut arctius sibi amicitiam eorum devinceret (z) transferre non dubitavit. Contra WARTISLAUS

TISLAUS

argenteum deauratum ipsi leget. Aut igitur Witzlaus ad eandem cum Klemptenio aut ad remotissimam illam cognationem respexit, quæ Rugianis propter communem stirpem cum Principibus Mecklenburgicis æque ac Pomeranis intercedebat. Quamvis hoc ultimum non admodum verosimile videatur, quia tum quoque Bugislaum IV. Pomeraniæ Ducem eodem nomine insignire debuisset, quem tamen nude DOMINUM BUGISLAUM compellasse satis habet. Si vero omnino Henricus Hierosolymitanus Principem Rugianam Witzlai filiam habuisset, quaeretur quemnam hic intelligere deberemus Witzlaum, primumne Jaromari I. filium, an vero secundum Witzlai I. filium & Jaromari II. fratrem? Hoc quidem cum ætate HENRICI magis congrueret. Witzlaus enim II. an. 1280. & Henricus Hierosolymitanus 1302, in vivis esse deserunt. Sic igitur Henricus Leo Hierosolymitani filius non ex Anastasia Barnimi I. sed ex Witzlai II. qui Witzlai III. Patruus erat, filia procreatus foret, vereque hic in Testamento suo Henricum L. consanguineum suum vocare potuisset. Tunc enim amitini fuissent. Ast hic dolemus defectum Genealogiæ Principum Rugianorum in qua nulla Witzlao II. soboles est adscripta.

[x] HENNINGUS atque JOHANNES Nicloti filii, quorum ille *Stavenbaggæ* hic *Goldbergæ* sedem habebant. Hisce nominibus appellantur in *Relat. Hist. de rebus gestis Gryphisw. in B. R.* Errant autem MICRÆLIUS & alii nostrates atque cum illis etiam HUITFELDUS I. c. qui pro Johanne, Hermannum dixere. Ultimis tamen Scriptor ad an. 1329. semetipsum corrigit justisque nominibus *Heimecke* vel *Hans* aff *Beele* appellat.

[y] *Relatio Hist.* modo citata: *Dictus Dominus Wartislaus timens sibi imminere pericula eo quod Rex expulsus adversabatur sibi impingens ei quod subsidium sibi non prestavit, sicut alii Domini videlicet Magnopolensis & de Werle, & jam effecerat sibi dictos Dominos occultos adversarios &c.*

[z] Testante eodem monumento verbis: *Dictus Dominus Christophorus, qui tunc per Comitatus Holsatiæ & regni potentiores sibi inimicantes amotus de regno cum pauca comitina secessit in partes Sblaviæ & receptus in civitatem Rostock, postea per dictos Dominos (Mecklenburgentes & Werlanos) fuit inductus, ut contra infestationem prius factam dicto Domino Wartislao & suis heredibus de ipso Principatu solito more dictos Dominos infeudavit in solidum ipsique infeu-*

WARTISLAUS à **WALDEMARO** recens electo & regni Danici Senatu traditionis semel factæ confirmationem (a) quæsiuit. Jamque omnia ad bellum spectabant, cum **WARTISLAUS** secundo postquam Rugiam occupauerat, anno in medio imminētis belli apparatu, relictis duobus (b)

X

filiis

infusionem procurarunt, ut ex ipsa haberent occasionem & colorem ipsam Principatum occupandi manuque hostili eis subjugandi.

- [a] *Qua de re idem monumentum sic habet: Dicitur Dominus Wartislaus timens sibi - - suos secretos nuntios & solennes Clericos, & milites misit cum sigillo suo ad Regem electum & tutorem, & regni potentiores contra hujusmodi pericula pro confederationibus & amicitis contrahendis, qui nuntii prælibati ultra confederationem placitarunt & contraxerunt sponsalia inter Bugislaum filium Seniore Domini Wartislai ex una & sororem Regis electi parte ex altera quibus contractis solenniter conscriptis & sigillatis posthæc obitus dicti Domini nostri Wartislai intervenit, quo ejusdem nuntius intimato ipsi procurarunt facientes, ut dictus Rex electus suis literis patentibus dicti Domini nostri defuncti heredes de toto Principatu Rugianorum prout Pater eorum habuerat, legitime infeudavit. In quibus verbis ut hæc quasi in transitu notem, duo ad Genealogiam Principum Pomeraniæ pertinentia occurrunt. Primum est, quod soror Waldemari Australis Jutiæ sive Slesvici Ducis atque electi contra Christophorum Regis (**HEDWIGIS** nomen fuit) Bugislao nostro verè & solenniter desponsata sit. Ipsum autem matrimonium non est consecutum. Christophoro enim in solium restituto filii ejus atque Successoris Waldemari III, illa conjux est facta. Neque tamen minus Bogislaus noster ex Regia stirpe oriundam thori sociam obtinuit. Duxit enim **ELISABETHAM** Casimiri III. Poloniarum Regis filiam regis virtutibus ornatisimam fœminam. Alterum quod notatu dignum in productis verbis offertur est primogenituræ dignitas quam Bugislao hic assertam videmus. Confirmatur illa & in alio ejusdem monumenti loco ubi narratur, quod Wartislaus lethali lecto decumbens Gryphiswaldenses misis literis oraverit ut *filium suum BUGISLAUM PRIMOGENITUM* cum decenti comitatu ipsi Sundiam adducerent. Imo confirmant ipsi Duces fratres in tot literis publicis communi eorum nomine vulgatis, in quibus primum semper Bugislaus occupat locum e. g. in literis feudalibus Hennekeno & Alberto de Nehten 1344. impertitis, quarum exordium sequenti eos ordine producit: **W Bugheslaus un Barnim un Warzlaff.** Cum Genealogi nostrates **MICRÆLIUS**, à **KLEMPZEN**, alii, & qui illos secuti sunt extranei fratri ejus **Barnimo IV.** in Tab. suis Geneal. communiter primum nativitatis lorum concedant.*

- [b] Bugislao sc. V. & Barnimo IV. quorum uterque sobolem masculam procreavit. Bogislaus V Casimirum IV, Bugislaum VIII, Barnimum V, Wartislaum VII. Barnimus IV Bugislaum VI & Wartislaum VI. Ubi, quod Wartislao Barnimi

filiis infantibus (c) conjugeque tertio gravida intempestiva morte (d) abriperetur.

§. II.

Misera mox mortem WARTISLAI atque calamitosa tempora exceperunt (e) finibus Principatus nostri admodum funesta. Consilium de invadendis Rugianorum terris sibi que arrogandis, quod illo vivente jam animo volutaverant Megapolitani, nunc executioni maturum esse credebatur. Itaque bello decreto Vasallorum per Cis-marinum Principatum animos præmiis sollicitarunt & plurimis, qui aut salutis desperatione aut in hostes inclinatione jam tum fluctuabant in partes (f) pertractis, Sedinenses etiam Duces

nimi filio Sexti, & Wartislao Bugislai filio Septimi cognomen inditum est, ex errore illo profectum videtur, quod Barnimum IV. non vero, uti debebant, Bugislaum V. pro natu majori habuerunt Genealogistæ. Nam etsi fieri potuit, ut natu minor Barnimus prior procreaverit suum Wartislaum quam natu major Bugislaus; monumentis tamen unde id adstrui possit, caremus. Interim ad evitandam confusionem consultius est in cognominandis istis Wartislais mori jam dudum recepto inhaerere. Non possum tamen quin hanc nactus occasionem observem, cognomina illa à numeris imposita Principibus nostris haud mera inventionis Genealogistarum esse, sed monumentis etiam publicis inniti. Probo id Diplomate Barnimi M. sive tertii quod an. 1352 post pugnam ad aggerem Schuppensem prope Leutizium pugnatam Gutzkøvienibus dedit sequentibus verbis exorsus. Nos gratia Dei favente clementia Barnimus TERTIUS. Invenio & in Diplomate Bugislai ultimi, quod XIVti ipsemet sibi cognomen adscripserit. Fateor tamen rariora hæc esse exempla.

- [c] Hunc eodem anno 1326, quo Pater occubuit *immediate circa festum OO. SS.* ut *Historica* illa *Relatio* loquitur, mater Gryphiswaldiæ enixa est Patrisque memoriam colens Wartislaum nominavit, cognomine quintum.
- [d] Stralsundæ an. 1326. die Petri ad vincula sive primo Augusti testantibus *Historica Relat.* & Dn. à KLEMPZEN in Gen. Duc. Pom. Errat igitur HUITFELDUS Chr. Dan. ad h. a. cum quarta illius mensis die anni 1327. mortuum scribit.
- [e] Finibus inquam, Principatus nostri funesta tempora Wartislai mortem insecuta esse; Quamquam non tam universum Principatum, quam Cis-marinam illius partem inhiarent, insularem Christophoro Regi atque coronæ Daniæ relinquentes. Nec unquam hoc bello insulæ Rugiæ infesta signa intulisse accipi.
- [f] Pecunia aut muneribus aliis corrumpi se passos fuisse testatur EICKSTEDIUS: *Hac rerum conditione, scribens, Megapolenses & Domini de Werla Rugiæ subjectione consilium ceperunt, nec SUMTIBUS pepercerant dum præcipuos equestri Ordinis in Bardensi, Grimmeni & Leutitensi territoris obnoxios sibi fidos-*

que

ces OTTONEM I. & BARNIMUM III. filium à cura atque tutami-
ne Agnatorum Principum variis pollicitationibus (g) avocarunt.

X 2

Sic

que facerent, quibus in suam sententiam illectis &c. Ep. Ann. ad an. 1326. quo cuncta quæ in præsentî §. narratur gesta sunt: imo apertius KLEMPZENIUS in Chr. ad h. a. Henrich der 3. von Mecklenburg/und - - (die) Herr von der Werle - - haben den fürnehmsten Adel mit Geschencken zu sich gekauft/ also/ daß der ganze Adel in den Meystern Bard/ Grymmen/ Loyß an sie gefallen ist. Nominatim non indicantur familie eorum, qui res ad Mecklenburgicos trahere studuerunt, præter SCHWERINOS in castro *Oldeshagen*, juxta *Relat. Hist.* sæpe citatam & WINTERFELDIOS in *Mitsentin*, quæ haud procul oppido *Jarmen* est villa teste MICR. p. 375. Cæteroquin ea fere ætate in Principatu cis-marino fortunarum suarum sedem habuerunt ALKUNI in villa ALKUHN prope Bardum cujus nunc ager in ditione civitatis est. BUGGENHAGII quorum eo tempore *Mesekenbaga* in parochia Griftoviensi, postea vero & *Neringa* pluresque aliæ villæ in terra Rugiæ continenti fuerunt: DATENBERGI, *Glövitze* prope Bardum, *Cowallæ* in parochia Griftoviensi, *Altenbaga*, *Bartelsbaga*, *Manzenbaga*, *Seebaga*, *Starckovia* atque *Zühlendorpia* in Bardenfi & *Dan-gardenfi* ditionibus: DECHOVII quorum *Beijersbaga*, *Pütenitza*, *Pantelitzæ*, *Wendorpia*, *Steinfortæ*, *Ravenhorstæ*, *Steinortæ*, *Stormsdorpia*, *Tempelæ*, *Neorostochii* & *Arensbaga* in iisdem Provinciis possessio fuit: DEVITZII, qui *Divitza* (agro Bardenfi finitima villa) tunc sedem habuerunt: FLEMMINGI, ad quos utraque insula *Kirr* in silo Bardenfi spectavit: GRISTOVII, *Schlichten-mole* haud procul *Damgardo*: KRAKEVITZII *Kenzæ* salubribus aquis inclytæ villæ, *Flemensdorpia*, *Hansbaga* atque *Martensbaga* in Tractu Bardenfi Domini: MOLTKENI in Provincia Bardenfi, qui hodiernum in *Megapolia* celebritate nominis multum eminent: PENZII sive PENYTZII, *Neovillæ* [*Riendorp*] in Parochia *Bisdorpiensi*: THUNII *Schlemmini*, *Forckenbeckæ*, *Tribomi*, *Zarnovia*, *Arendsbaga*, *Plennibni* & *Cummerovia*: VOGELSANGI in Tractu Bardenfi haud dubie à villa ejusdem nominis quæ ad Parochiam *Püttensem* spectat, aut ab alia, quæ in Rugia eandem appellationem habet, ita vocati: ZEPELINI sive TZEPELINI à villa hujus nominis haud procul *Gustrovia* nomen trahentes in provincia *Grimmenfi* *Granmendorpiam*, *Medroviam*, *Fanckendorpiam* & *Zarnkoviam* possederunt. Solus JOHANNES DATENBERG, qui *Cowallæ* curiam habebat civitatibus confœderatis se associavit munitionesque suas ad defendendas Principum terras obtulit, prout testatur *Rel. Hist. de gest. Gryph. in B. R.* Fecisse idem JOHANNES de Griftov, sed ultimum rerum discrimen adesse videns is defecisse iterum eodem loco refertur.

[g] Dabo ipsa *Relat. Hist.* verba: *Cum jam ordinassent (Megapolenses & Werlani) & fecissent in dictorum heredium grave damnum & jacturam & confœderationes fecerunt cum Dominis Ottone & Barnimo Ducibus Stetiniensibus, ut ipsi infra sui Ducatus terminos & in ipsis contenti pacifice residentes nihil cum suis Vasallis*

Sic (h) milite pariter ac Protectore nudatos Principes infantes 1326 ipso, ut credo, mense Augusto, quo Wartislaus obiverat, aggrediebantur. Primam occupato Damgardo *Bardum* sustinuit impressionem, sed ob ingentem telorum fulminantium vim, quam testis oppidi hostes ingerebant, haud diu (i) sustinuit. *Grimma* deinde ad motus

Vasallis deberent facere contra præfatos Dominos, neque eos, quo minus obtinerent, si possent, Principatum Rujanorum vellent aliquo modo impedire. In præcipiti enim & lubrico tunc temporis Principes isti stabant ob Marchicas turbas novique Marchionis Ludovici Bavari insultus quibus Prentzlavian & Pasewalcum Pomeranis iterum extorquere parabat. Consilium igitur à præsentibus necessitate repetebant, ne & Henrici Mecklenburgici qui paria in urbes illas jura sibi arrogabat, hostilia arma in se provocarent. Vid. MICR. L. III. n. 21. seqq. Nunquam tamen animum Agnatos contra hostes defendendi serio deposuisse vel inde patet quod clanculum Mecklenburgicos auxilia submittebant & 30, equites intra mœnia Deminensia militaturos alebant. Qua de re seqq. in dicta Relat. Hist. offendo: Cum itaque per plura temporum intervalla Danorum subsidium ita expectavimus effectum minime sentientes aliis civitatibus & nobis utile videbatur ut Dn. Barnim Ducem ad nostrum auxilium sectendo eligeremus Dominis nostris in Tutorem. Quo electo & homagio sibi per nos factò in placitis existit reservatum, ut ipse occulte cum triginta dextrariis in civitate Demin sub suis expensis residentibus per totum tempus guerra nobis & aliis civitatibus subsidium præstare deberet super quo sibi fuit quedam summa pecunie constituta &c.

[h] Milite privaverant Vasallis in parte: suas pertractis, qui istis quidem temporibus robor militiæ erant.

[i] Horum omnium in Relat. illa Hist. ita habet narratio: *Quibus sic dictis Dominis (hostibus) succedentibus prospere prima ut apparuit facie fortem ac magnam exercitum in expeditionem suam prætenderunt & miserunt ante civitatem Barth qua circumvallata telis fulminantibus & ignitis per sagittarios expertos in tali arte in ædificia dictæ civitatis immixtis plures domus incense corruentes consules & commune ibidem terruerunt, ut dicti consules Dominis (hostibus) ante civitatem in exercitu existentibus occurrentes civitatem eis aperuerunt ipsisque introductis ipsi & commune eis homagium fecerunt & fidelitatis jurementum præstiterunt. Non miraberis, quod tam levi impendio Bardum in potestatem hostium venerit, si scias muro nondum tunc temporis oppidum circumdatum fuisse. Equidem in amplissimo aliquo privilegio quod Wartislaus IV. an. 1325. civitati concesserat inter alia etiam pollicitus erat adjutrices manus, ut mœnibus munirentur. Item, ut dicta civitas nostra, sunt verba ipsius Principis, fortius se munire & muro circumdare valeat, ad hoc consulibus debemus impendere auxilium speciale. Præmatura autem morte ejus, quominus promissum*

motus est exercitus, qua eadem armorum felicitate in deditio-
nem (k) accepta ad *Lutitiorum oppidum* est perventum. Hujus primores

X 3

cum

missum impleretur, impeditum erat. Castrum antehac urbi junctum fue-
rat, verum & hoc destruendi aliumque in locum transferendi in eodem privile-
gio Wartislaus copiam civibus fecerat, *insuper*, dicens, *donamus dicta nostra*
civitati nostrum propugnaculum sicut in curia nostra ad utilitatem dictæ ci-
vitatis in alium locum reponendum. Omnis igitur urbis munitio ex aggere
atque fossa constitit. Non enim omnino munimento destitutam fuisse inde
argumentor, quod neque circumvallari neque telis fulminantibus ac ignitis an-
gi debuisset, si intraturo cuilibet patens vicus fuisset. Contra tamen tanti exer-
citus primum, qui effundendus erat furorem non satis roboris in operibus
istis erat, præsertim cum valido præsidio non esset firmata. Qvippe Vasalli,
(nunc Nobiles dicuntur rurales) qui belli periculo ingruente in proxima
oppida atque castra ad fortiorem eorum defensionem concedere sole-
bant, nunc hostium studentes partibus in diversa abiverant. Neque tantis opi-
bus instructa civitas erat, ut ad exemplum opulentiorum illarum Sundiæ,
Gryphiswaldiæ atque Demini mercede conductum militem alere potuisset. Om-
nis igitur tutaminis nervus in incolarum atque civium lacertis residebat. Per-
petuum & stipendio militantem ipsius principis exercitum illud Seculum igno-
rabat. Cæterum rara hic occurrit atque notatu digna *telorum fulminantium*
& *ignitorum* commemoratio, cum inde appareat, quod illis jam temporibus py-
rotechniæ in oppugnandis urbibus usus fuerit, quodve tela illa hodiernorum
pyrobolorum atque globorum ignivomorum tunc vices, impari licet effectu
gesserint.

- [k] *Dictæ Relationis* ita hac de re verba fluunt: *Qui (hostes) dispositis inibi (Bardi)*
disponendis postea cum dicto exercitu ante civitatem Grymme declinarunt &
residentia ibidem facta statim consules ibidem obviam cum Vasallis vicinis fa-
cientes huldam ipsis & homagium facere permiserunt, & dictis dominis (ho-
stibus) civitatem intrantibus idem consules & commune homagio & juramento
fidelitatis præstito claves civitatis dictis Dominis tradiderunt, & ipsi eam de
una valva statim incastellari fecerunt, de qua postea factum est firmum ca-
strum. Produunt hæc verba, neque Grimmam ea ætate admodum munitam fuis-
se, sed justa demum Mecklenburgicos hostes munimenta addidisse, ut tutam hic
sedem firmarent. Valvam autem sive portam, quam munivisse dicuntur, non
aliam intelligi, quam quæ nostram spectat urbem indeque & Gryphicæ, das
Grensswaldische Thor nomen habet, pro certo mihi creditur. Castellum enim
media ætate docente Dn. du FRESNE in *Glossario* atque ex Gviberto Abbate
Novigenti de laude b. Mariæ C. 7. probante, ex vallo & muro turrique conficie-
batur. Atqui horum omnium ante portam illam reliquiæ adsunt. Conspici-
tur hodiernum vallum stupenda altitudine ipsique vertici superimpositus murus
non

cum mœnibus se tueri potuissent, non sine suspitione prodicionis mercede venalis in hostium se potestatem (1) dederunt. Eadem &

tempe-

non minoris olim fastigii. Turris etiam quadrata situ & opere multum edita nostra adhuc memoria muro conjuncta fuit tam solidæ moles structuræ, ut cum opera alia manu facta vetustas plerumque exedat, nulla etiam reparantium cura tantum non penitus inviolata tot seculorum aeris injurias & tempestates non solum nil morata esset, sed plurium quoque ætatem tulisset, nisi operis nunc prorsus supervacanei in alios usus convertendi potestate impetrata Illustrissimus Comes KÜSSOVIUS an. circiter 1721. & seqq. dirui illud lateresque renacissimo cæmento, quo committebantur ægre excussos splendidis in prædio suo *Quitzin* extruendis ædibus majori utilitate inservire voluisset. Reliquæ autem duæ, quibus *Grimma* aditur portæ quarumve altera à *Stralsundia*, à molendino altera cognominantur, præter muros haud quicquam munimentorum hujus generis ostendunt, quibus ad castella veterum opus erat. Neque ratione carebat consilium Mecklenburgicorum, quo ea ante omnes alias valido munimento obstruenda videbatur porta qua *Gryphisw.* venientibus aditus patebat. In *Gryphiswaldensēs* enim nostros omnes intenderant cûras satis gnari cuncta in expedito fore, si ab eorum fide in principes suos nil metuendum esset. Nudatis destructione fundamentis repertum est antiquam urbis portam humo circumcirca aggesta supra valvus obstructam fuisse. Ut sensus verborum: *Unam valvam incastellari fecerunt*, nunc demum recte intelligatur. Idem sc: est ac. *Sie liessen das Thor bis über die Doffnung/ dadurch man passiret zu schangen/ und bedieneten sich des übrigen hervorragenden Theils/welches noch sehr hoch war/an statt eines Castels.* Prope autem Castellum illud nova, quæ hodiernum conspicitur porta adjecta est.

- [1] Quo totum hoc negotium ordine sit peractum *Relatio illa de rebus gestis Grijpb.* in B. R. his verbis exponit: *Postea cum eodem exercitu ante castrum & civitatem Lofitz pervexerunt, & prima die cum dicti domini cum exercitu eorum circumvallare & obsidere dictum castrum & civitatem proponentes se disposuerunt cum tentoriis & castris suis ibidem erectis statim potioribus de consilio exeuntibus civitatem cum dictis Dominis pro hulda & homagio faciendo tractatum habuerunt, & ipsi statim per dictos Dominos circumventi eis civitatem aperire proditiose permisērunt, ipsique ad ordinationem dictorum Dominorum armatos cum ipsis simul occulte intrare donec numerus intrantium prævaluit numero Vasallorum terræ incolarum ad dictam civitatem prius confugientium adipsam cum civibus defendendum, quod cum dicti consules ad ordinationem eorum ordinassent convocatis civibus & Dominorum Vasallis armatis prædictis in foro civitatis in civiloquio intimarunt, quod vellent dictis Dominis huldam & homagium facere cum hoc placidassent de consilio militum potentiorum de terra, nec hoc alicui alteri de Vasallis inibi existentibus deberet displicere & statim Dominos prædictos intromiserunt & eis hulda facta Vasalli & ipsi fidelitatem*

tempestate Comites Gutzkoviani ancipitem hætenus fide m(m) ruperunt.

litatem more solito juraverunt. Hinc intelligitur non omnes Vasallos Mecklenburgicorum illecebris faciles præbuisse aures, cum hic nonnullos eorum eo consilio in oppidum Lutitiorum concessisse legamus, ut contra hostes illud uua cum civibus custodirent & defenderent. Nisi putaueris ex ultra-Penana provincia forte fuisse illos, quemadmodum deinceps audituri sumus, quod ad ejiendos ex oppido hostes vir strenuus quidam de MOLTZAHN, cujus ultra Penam prædia erant, prorsus egregiam operam contulerit. Sed obitare huic opinioni videtur, quod *Vasalli terræ incolæ* diserte vocentur, indeque arbitrator ex ipso illo Tractu Leutitzenfi fuisse. Non satis igitur firma videtur relatio KLEMPZENII in Chr. Manuscr. ad h. a. scribentis: *Dasß der ganze Adel in den Nemptra Bardt/ Grimmen/ Loiz/ an sie (die Mecklenburger) gefallen.* Porro allegata indicant verba, quod oppidum hoc jam ea ætate satis munitum fuerit ad hostium impetus retundendos. Est enim ex antiquissimis Provinciæ Circipanæ, h. e. Rugianæ munitionibus, quam Wartislaus I. Pomeraniæ Dux an. 1128 nonnihil vi adhibita in potestatem suam redigere poterat. Pessimæ igitur fidei exemplum præbebant, quod vix adventum hostis sustinentes urbem tradebant.

[m] *Relat. nostra Historica* ita tradit: *Post hæc (in civitate Leutitiorum peracta) statim idem Dominus cum suis Vasallis civitatem exeuntes ad sua tentoria & castra redeunt ipsisque ante civitatem moram facientibus Comites de Gutzkove cum suo vexillo & Vasallis Henningo de Winterfelt & Castellan de Plozeuberg ad dictos Dominos (hostes) confluentes & castris suis similiter ante dictam civitatem erectis in præjudicium dictorum infantium subsidium ipsis Dominis dederunt & juvamen.* Testimoniis Scriptorum Domesticorum docemur utrumque JOHANNEM Patrem & filium ultimos Comites Gutzkoviarum rerum summæ tunc temporis præfuisse. Ita à KLEMPZEN I. c. ad an. 1326: *Als bald schlugen sich Graff Hans der älter / und Graff Hans der jünger / von Gutzkow zu den von Mecklenburg; ita & MICRÆL. atque alii.* Dicerem ultimo periculo, quod jam finibus suis hostis imminebat, ad consilium hoc ineundum commotos fuisse, si satis habuissent, non repugnasse hostium moliminibus. Jam vero cum & in castra hostium descendere & copias ipsis militaturas adducere video, non possum quin credam, jam antea illos animo molitos fuisse, quod nunc demum exequi opportunum videbatur. Hætenus enim famæ de hostilium armorum successu captaverant auram, ut, quocumque pendentes animos tulisset fortuna, sequerentur. Si fas est conjicere in re obscura veram causam fuisse dixerim antiquum jus, quod in Dominium Leutitienfe Comitibus Gutzkovianis competeat. Hoc exsequendi nunc forte occasionem fore sibi persuaserant. WINTERFELDORUM antiquissima familia cujus hic datur mentio *Marfentini* sedem habebat, nunc

perunt. Noluit sequi perfidiæ istud exemplum (n) Reynfridus PENZIUS Vir nobili genere sed nobiliori virtute insignis cui ab ipso adhuc

nunc Pomerania omnino relicta in Marchia Ukerana Smarfoviam aliaque ditissima prædia possidet. *Mütsentinum* vero PARSENOVIUM ex æque vetusta ac nobili gente profatum virum hodie Dominum agnoscit. Quis autem Castellanus ille de Plötzenberg fuerit, non satis interpretari audeo. FLÖTZIÖRUM, quæ in Sedinensi olim Ducatu floruit, (conf. MICR.) nota est familia. De Plötzenbergis autem nihil accepi. Castellanus erat, cui castelli alicujus custodia atque cura à Domino demandata erat. Forte igitur Plötzenbergius ille castri Gützkoviani olim fortissimi præfectus fuit. Quod vero cum suo vexillo adventasse dicuntur, id ex usu illius seculi dictum est, ubi equitatus in vexilla atque turmas, peditatus in legiones dividebatur. Nobilium militia omnis ea ætate equestris erat. Perinde igitur est ac si nostro loquendi modo diceret, sie wären mit einer Esquadron oder Trupp Reuter angekommen.

- [n] Est in Parochia Schwichtenbergensi Demminensis Synodi villa quædam *Pentz* appellata. Hæc, uti olim pleræque à possessionibus suis cognominatæ sunt familiæ, isti quoque PENTZLÆ sine dubio nomen dedit. Antiquissimos huius nominis ELZOVIVS in Gen. Manuscr. Nob. Pom. se invenisse scribit in privilegio Gryphico omnium, ut videtur, primo de an. 1250 ubi Johannes & Renfridus, fratres de PENITZ inter alios testes producuntur. Vicio tamen scriptionis lapsus est ELZOV. quod Privilegium hoc Witzlao Principi Rugiano attribuit, cum tunc temporis ne quidem Witzlao Rugiæ, sed Jaromarus II. præesset. Wartislaus III. Pomeraniæ Dux impertitus est, qui plerumque Demini moratus indeque in omnibus fere literis suis uno Diminensis Ducis titulo se vocavit. His enim verbis orditur: *Wratisslaus D. G. Dux Diminensis omnibus in perpetuum &c.* Præterea ab Elzovio observatum quod custodia castri Lentiniensis jure hæreditario ad hanc familiam pertinuerit. *Sie wären vormahls in Pommern*, inquit, und zwar auf Loetz Burggeßene gewesen. Nam erant & Castellani, qui titulo feudi & quidem hæreditarii castri alicujus custodiendi curam habebant. Dolco tamen non indicasse Elzovium, quibus hoc edoctus est, documenta. *Relatio illa Historica* quæ in narratione rerum hoc bello gestarum utramque paginam absolvit tantum commemorat quod *Reinfridus de PENTZE miles autoritate Ducis Wartislai castrum Loitz in sua custodia detinuerit.* De immoto autem ad omnes hostium sollicitationes animo ibidem traditur: *quod per potentes illos milites, qui cum Dominis (hostibus) conspiraverant, selecti non potuerit aut à debito fidelitatis averti, quodve ad exemplum Consulium civitatis neque decipi neque muneribus circumveniri se passus fuerit.* Multum hic Reinfridus apud Witzlao ultimum autoritate jam valuit, unde in literis ejus ætatis, quæ maximarum rerum momenta trahunt, sæpius hoc nomen offenditur.

adhuc Wartislao castrum, quod oppido imminerebat, custodia deman-
data erat. Hic etsi undique hostibus se (o) cinctum, omniaque
indies arctiora sibi fieri, quinimo fame tandem pereundum vide-
ret, fortiter tamen ferre obsidionem decrevit, ad ultimum pro (p)
fide in Duces suos moriturus. Ita hærentes circa muros unius ca-
stri trium jam urbium todidemque provinciarum victores, ne plu-
rium, quæ gerendæ restabant, rerum opportunitatem dimitterent,
ad devinciendos sibi Gryphiswaldensium atque Deminensium ani-
mos ingenii vires (q) intendebant. Sed horum invicta (r) fides fuit.
Unde pavorem Civitatum & Nobilium ultra Swinam qui auxilia
Y plane

[o] Ita in *Rel. Hist. dicti Domini* (cum viderunt Reinfridum flecti non posse) ut ob-
struerent eis iter unum propugnaculum bene munitum ante dictum castrum
erexerunt & meatus aquarum per aliud erectum in quadam navi eis penitus
obstruxerunt, adeo quod eis nec per aquas nec per terras poterat aliquid ap-
portari. Neque tamen hac vigilantia sua & cura impedire hostes potuerunt,
quo minus à Gryphiswaldensibus nostris per fluvium comneatus oblesis sub-
veheretur. Ipse Senatus Gryphicus l. c. Nos, inquit, *perpendentes Domini*
*Reinfrid de Penitz & sibi in castro Loitz adherentium constantiam & meri-
tum fidelitatis quam nostris Dominis civitatibus & nobis exhibuerunt, & ut*
*eos in servitio nostrorum obtineremus Dominorum misimus ipsis ad dictum ca-
strum Loitz per fluvium Pene temporibus nocturnis eo tempore quo Domini*
*inimici illud castrum circumvallaverunt, & posthæc per pluries per terram ci-
baria, & alia eis necessaria, quæ nobis pro nostra parte constabant quingentas*
marcas & quinquaginta denariorum.

[p] Efficitque fide sua strenuus heros, ut toto hoc bello, quod per triginta fere an-
nos exactum est, castrum illud invictum persisteret.

[q] Pactis se. in aliquot dies induciis, nonnullisque ex Senatu utriusque civitatis
in castra prope oppidum Leutitorum ad se vocatis id unice impetrare annisi
sunt, ut civitates in dicto Principatu (Rugianò) & ejus terminis illos non im-
pedirent, nec ipsorum adversariis (infantes Pomeraniæ Duces intelligunt) præ-
starent auxilium & juvamen: invicem spondentes, quod ipsi tunc heredes
D. Wartislai in ipsorum Ducatu & ejus terminis tanquam in eo, quod ipsis
debeatur ratione Principatus & legitimi patrimonii nequaquam vellent per-
turbare Vid. l. c.

[r] Adeo quidem ut nequaquam sine adiutorio Dominos suos veros & legitimos
deserere, sed in jure suo una cum civitate Stralsunt salvari & perire vel-
lent, nec aliter mutari potuerunt. Multo igitur odio multisque minis non
tantum Mecklenburgicorum, sed & Gützkoviæ Comitum onusti domum abie-
runt, bellum, quod sequebatur, nuntiaturi.

plane (s) recusabant, nequaquam morati Sundenſibus arctiori ſe fœdere conjungebant. Jamque omnia ad bellum impigre repellendum (t) componebantur, cum GERHARDUS Hoſſatiæ Comes ſexcentorum equitum agmen confœderatis è Dania (u) adduxit. Opportunum profecto auxilium, niſi oſenſum verius quam præſtitum fuiſſet. Unico enim propugnaculo, quod hoſtes ut fortius Reynfridum Pen-

- [s] Audiamus ipſius Senatus Gryphici in *Relatione* ſua querelam: *Prob dolor, inquit, omnes civitates ultra-Swinam in dictorum Dominorum noſtrorum Ducatus diſtrictu exſtantes, nec non omnes Vaſalli extra & intra Penam ſuivos quaſi deſperati putantes nobis & aliis civitatibus fore omnino impoſſibile quod dictus Principatus de dictorum Dominorum manibus evinceretur nos juvare, vel in aliquo nobis præſtare ſubſidium plene denegarunt, quanquam ſuper eo fuerant inſtanter & ſæpius requeſiti.* Utique ut miraculo quaſi factum videatur, quod, qui longius à periculo remoti erant animum deſponderent, contra, quorum capitibus jamjam imminebat, ad inſtar ahenei muri nequicquam moverentur. Neque fiſtulæ inimicorum quæ de non turbandis reliquis Pomeraniæ provinciis tam dulce canebat, auſcultandum arbitrabantur, quin potius, ut loquitur ipſe Senatus Gryphicus l. c. *Præcipue hoc ſolum timebant, ſi dicti Domini propoſitum ſuum obtinuſſent in dicto Principatu & prævaluiſſent, quod Dominos ſuos fugaiſſent extra partem Ducatus infra Swinam & Penam ſuivos, & in eadem parte fortiſſima caſtra ædificaiſſent, & ipſa in perpetuum ſibi ſubjugaiſſent.*
- [t] Gryphiswaldenſes præſertim miro ardore incenſi omnia urgebant, præterque paucos quosdam Vaſallos Ultra-Swinanos qui urbem hanc intraverant, & proprios cives, 80 equites (dextrarios tunc vocabant) ducentosque & quingvainta pedites meliores & fortiores quos invenire potuerant pro conditione illorum temporum non certe contemnendam manum ſumtibus civitatis alebant, vid. l. c.
- [u] Vi pactorum inter novum Daniæ Regem vel potius ejus nomine ipſum Gerhardum Tutorem & Wartislaum IV. initorum. Merentur *Relat. Hiſt.* hac de re verba, quæ hæc ponantur: *His (ad apparatus bellicum Gryphiswaldenſium reſpicitur) ſic diſpoſitis poſt modicum temporis intervallum Comes Gerhardus de Hoſſatia miſſus de regno Daniæ venit cum 600. dextrariis (equitibus) bene expoſitis in civitatem Stralsund ſicut nomine electi Regis promiſerat & in tutorem electus à Conſulibus & communitate civitatis Stralsund & homagio ſibi facto ab iſdem & à Vaſallis incolis terræ Rugiæ aqua falſa circumſlexæ bona fide idem comes dictis Conſulibus promiſerat ac nobis & Conſulibus aliarum civitatum, quod vellet dictis Dominis noſtris (Principibus infantibus) de manibus Dominorum noſtrorum (hoſtium) totum Principatum Rugianorum evincere, & ad manus Dominorum noſtrorum liberum ordinare, & cum ſuis ſanguinem effundere pro recuperatione dicti Principatus &c.*

Penzium urgerent, è regione castrî Leutitorum erexerant, primo impetu expugnato, cum ulterius victoriæ cursum profequi & omnia, quæ amissa erant levi etiam discrimine recuperare potuisset, subito pactis induciis ad patrios lares (w) rediit.

Y 2

§. III.

[w] Denuo hic audiri meretur Senatus Gryphicus, qui post verba præcedentis annotationis ita narrare pergit: *Et sub tali pacto dictus comes cum exercitu suo disposito exiit pro liberatione castrî Lōsitz, & veniens ante ipsum statim propugnaculum inimicorum expugnavit, qui exercitum adeo validum habuit, quod etiam civitatem Lōsitz sine magna difficultate potuisset expugnasse, sicut sibi fuerunt via ad hoc exhibitæ & ostensæ, & nihilominus alias civitates, & manitiones dicti Principatus sibi potuisset subdidisse, & totas terras ipsorum Dominorum inimicorum potenter subintrasse, & quasi innumerabilem multitudinem pecunie ex depactione (i. e. direptione) collegisse cum inimicis & resistendi nulla fuit facultas sicut Consules civitatum & instantes persvaserunt & desiderarunt toto corde, sed ipse instantiis & desideriis ipsorum acquiescere nolens recessit à Lōsitz exercitu in partes diviso & iit Dominis inimicis in occursum treugas (inducias) cum eis civitatibus irrequisitis statuendo usque ad festum Johannis Baptiste proxime tunc instantis & hoc totum facit sub quadam dissimulatione & colore quia factum suum notavit sub dolo, licet hoc ignoravimus sicut postea per facti evidentiam invenimus & experti sumus valde bene. Quibus treugis statutis & promissionibus hinc inde uallatis statim dictus Dominus Gerhardus, quod treugas cum Dominis inimicis statuerat vobis in literis suis intimari fecit, & nos ut eas servaremus requisivit, quas ex tunc ratas habuimus & acceptavimus licet inuiti. Hisque peractis quintodecimo fere die post Michaelis festum, testante eadem Rel. in Daniam remigravit. Quæ causa præcipue moverit Gerhardum, quare tam felici initio belli usus ulterioris victoriæ spem omnem omisit præcipitque consilio quod vix conspicendum præbuerat auxilium iterum subduxit, non præter rem est querere. Turbarum Daniæ statum in causa fuisse non possum à me imperare ut credam; hic enim secunda etiam vice represso atque ejecto Christophoro rege utcumque habebat & Gerhardus recens electi regis Waldemari III. tutor largis muneribus Procerum animos devinctissimos sibi reddiderat. Neque à fugato Rege periculum instare videbatur. Talia enim si metuenda fuissent vir consilii plenus Gerhardus regno haud exiisset. Igitur, si quid conjicio, Pomeranorum periculo atque damno Mecklenburgicorum ille amicitiam clanculum mercatus est, deserere causam Pomeraniæ Principum pollicitus, ut ipsi vicissim desererent Christophori partes. Hinc cum levi impendio repellere hostes bellumque finire potuisset, maluit illud diuturnum esse, quo in suo negotio plura venirent agendum quam ut alieno immiscere se possent. Ne vero sic Mecklenburgicorum amicitia conciliata Pomeranorum effunderetur dissimulatio*

ne

§. III.

Post abitum Gerhardi Mecklenburgici inducias non servarunt. sed in quoscunque Ducibus fideles subditos diripiendo & captivando hostiliter se (x) gesserunt. Hæc tandem Penitizio civitatibusque Gryphiswaldiæ & Demmino intolerabilis, vexatio visa. Consiliis igitur atque viribus conjunctis an. 1327. (y) oppidum Leutitiorum adorti, postquam acriter utrinque (z) pugnatum erat, vi expugnarunt, expugnatum vero (a) Henrico Molzahnio Nobili Equiti

ne opus erat brevesque tantum induciæ indulgendi videbantur, quas post abitum suum hostes susque deque habituros sat prævidebat Gerhardus. Itaque, ut, quæ gerebantur, à sensu confœderatarum civitatum averteret minusque suspicionis præberet, è Ducibus etiam suis Fridericum & Wolterum Post fratres (quorum illum Gryphiswaldenses copiarum suarum præfectum constituebant) una cum 45. equitibus post se relinquebat.

[x] Imo, ne moniti quidem & rogati ad pacta servanda persvaderi potuerunt. *Rel. Hist.* his verbis: *Verum cum civitates Stralsunt, Tangelin, Demin, & nos ac Domini nostri ipsisque & nobis adherentes treugas supradictas inviolabiliter observaremus capitanei civitatis Loistz, cum eorum complicitibus & civibus ipsas treugas & pacem servare minus curantes Dominorum nostrorum subditos & ciues predictarum civitatum ac nostros spoliarunt captivarunt, & actionauerunt & plura alia pericula & grauamina indebite intulerunt. De quibus præmissis illi multoties moniti, requisiti amicablem & rogati desistere, & ea revocare volebant quoquo modo.*

[y] Et quidem uti dicta illa *Relatio* habet, feria 6. ante Dominicam Oculi, h. e. die lunæ quæ Dominicam Reminiscere proxime excipiebat & in 27. mensis Februarii incidebat. Bigæ vero civitatum Gryphiswaldiæ atque Demini gloria recuperationis muniti hujus loci debetur vi cujus hostes utriusque & per Penam fluvium & per terram commercium interceperant. Conf. à KLEMPZEN Chr. Manuscr. ad an. 1327.

[z] Vid. not sequ. [h].

[a] Gens MOLZAHNORUM ex antiquissimis atque præcipuis Pomeraniæ Nobilium familiis est nomenque ex villa *Molzahn* quæ ad parochiam Schwichtenbergensem Synodi Deminensis pertinet, dubio procul assumptis, dignitate Marschallatus hæreditarii per Ducatum Stetinensem insignis. Omnibus aliis hujus domus suæ ætate prudentiæ atque virtutis palmam præripuit Henricus cujus hic mentio datur. Illum & ERICI Ducis Sveciæ circa an. 1314. militem fuisse ex HUITFELDO in Chr. Dan. ad h. a. interpretor. Eundem & inter testes invenio literarum, quibus HENRICUS Megapol. Princeps an. 1223. Dominium Rostochiense terrasque Gnoyenfes & Swanenses Daniae feudum agno-

quiti custodiendum tradiderunt. Durantibus etiam induciis Comites Gutzkoviani pristini consilii pœnitundine ducti ad antiquam fidem (b) redierunt, idemque exemplum Johannes de Gristow &

Y 3

Johan-

agnovit. Sed hac ætate illum contra Mecklenburgicos Ducum Pomeraniæ causam egregie tutatum esse Historia nostra tradit. Equidem filios Wartislai non habebat Henricus Molzahnus Dominos; ad ditionem enim Ducum Stetinsium prædia Molzahnorum spectabant. Sed aliorum (forte & ipsorum Sedinensium Ducum) svasione hanc spartam certo ipsi à civitatibus militiæ præmio constituto in se susceperat. Igitur oppidi custodia non statim ab expugnatione illius fidei commissa est. Sed ad primum usque Nov. diem civitates occupatrices præfidiario illud milite firmatum tenuerunt, cujus, quem Gryphiswaldenses aiebant, numerus quinquaginta armatorum & 12 sagittariorum fuit. Tum demum ad sumtus belli levandos pactione cum Henrico Molzahno facta, quæ itidem Gryphiswaldensibus centum puri argenti & totidem denariorum marcis constitit, illius tutelæ concredidit fuit: quemadmodum ex Chronicis nostris multo autem uberius ex *Rel. illa Historica* hæc omnia cognoscuntur. Tam vero fortiter in defendendo hoc loco se gesit, ut nunquam omni eo bello in suam potestatem Mecklenburgici illum redigere potuerint, quapropter haud immerito inelytus ille Pomeraniæ Poeta HERLICIVS laudes ejus carminibus suis cecinit.

- [b] Hortatu id factum esse Ducum Stetinsium Chronicographi nostri scribunt. Quinimo oppidum etiam Leutitiorum Comite Gutzkoviano Duce recuperatum contendunt. A KLEMPZEN l. c. his utitur verbis: Da [H. Barnim und Otto] hörten/das die von Mecklenburg so waldeten - - haben sie Johann den Grafen von Gutzkow mit etlichen Volk geschicket / und den Städten zum Sunde / Gryphiswald / Demmin / Anklam / Treptow an der Tollense / und andern / so auf der nahe daselbst waren / geboten / das sie dem Grafen Hülffe thun solten / damit er Loitz gewinnen möchte / so haben die Städte dasselbe gethan / sonderlich die von Gryphiswalde - - - und haben darumb Krieger-Volk angenommen / und seyn auch selbst ausgezogen / und also neben Graf Johann und den anderen Städten vor Loitz gezogen / Stadt und Schloß belagert / und lange Zeit dafür gelegen / denn die Mecklenburger waren stark darin. Die Länge aber haben sie durch viel Stürmen die Mecklenburgischen fast alle erwürget / und also zuletzt im Jahr 1327. die Stadt und Schloß wiedergenommen / und alle Mecklenburger / so noch darin gewesen / entweder geschlagen oder gefangen. Conf. MICR. l. c. L. III. pag. 378. *Relatio* autem *Hist.* non habet quod svafu Stetinsium Ducum Comites ad meliorem frugem redierint. Hæc ejus invenio verba: *Treugis pendentibus ut præmittitur Comites de Gutzkow cum nostris Dominis aliis civitatibus & nobiscum pacem & concordiam placitarunt, ita quod Dominis nostris servire deberent cum tot dextrariis secundum quod ex debito fidelitatis ipsi essent obligati.*

Nec

Johannes Datenbergius, ille Baro Putbuzius, hic Nobilis Vassallus, qui & ipsi à partibus hostium hætenus steterant, vel saltem dubii animi fuerant, (c) sunt imitati. Utique ut, quæ in detri-

Nec magis ibidem refertur, quod ductu comitum & auxilio civitatum Sundiæ, Tanglini atque Treptoræ receptum sit oppidum Leutitionum, sed quod Reinfridi Pentzii bigæque civitatum Gryphiswaldiæ & Demini, non aliorum id opus fuerit. *Dicitur Dn. Reinfridus*, inquit Senatus Gryphicus l. c. *Consules de Demin, & nos in unum convenientes decrevimus dictam civitatem Loitz viis & modis quibus poteramus expugnare & eam reducere in manus nostrorum Dominorum quam an. Domini 1327. feria 6. ante Dominic. Oculi expugnavimus & obtinimus divino auxilio cooperante.* Denique & hoc observandum, quod non tantum oppidum sed & castrum Leutitionum recuperatum Chronica dicant. Cum in *Relat. illa Hist. cœvo monumento* nihil de expugnatione ejus perscriptum sit. MICR. l. c. p. 377. refert: *Die Mecklenburger hätten das Schloß mit List bekommen.* Coeterum non satis habuisse confederatas civitates vicisse hostes, sed victoria etiam usas fuisse in hostiles terras irruptione facta à KLEMPZEN in Chr. Mannuscr. est Autor. Nachdem dieselben (Mecklenburger) scribens, im Lande viel Schaden gethan/ seyn sie wiederumb in das Land zu Wenden und Mecklenburg gezogen/ daselbst wieder geraubt und gebrannt - - und den gethanen Schaden an den Mecklenburgern gerochen.

- [c] Senatus Gryphici in *Relat. Hist.* hac de re verba sunt: *Similiter placitatum erat cum Johanne de Grifstowe & Joh. Dotenberg militibus [ut] cum suis munitiombus Dominis nostris & nobis adherere deberent, & fideliter servire prout juramentis suis præstitis id nobis & civitatibus promiserunt, & cum guerra [sc. post finitas inducias] inceperat solus Dominus Johannes Dotenberg remansit apud civitates & nos (nobis) fideliter juravit, alio [in alio Manuscr. legi filio] in perfidiam pristinam relapsus & promissum suum nobis præstitum non servante.* Circa hæc verba primum quæri posset quænam præferenda sit lectio cum in quodam Manuscr. pro alio invenitur filio? Facile autem vel leviter verborum contextum consulenti apparebit, quod prior illa sit præferenda, ut sensus sit, Johannem de Grifstov non eadem ac Joh. Dotenberg fide promissa implevisse, sed à pactione irrita recessisse. Deinde quæritur, quis hic intelligendus veniat Johannes de Grifstov? An quidam ex familia Grifstoviorum, quæ inter antiquissimos Principatus Rugiæ Nobiles numeratur & *Schlichtemölam* haud procul Damgardo villam possedit? An vero Johannes quidam Baro Putbuzius qui eodem hoc tempore vixit & à villa Pærochiali Grifstovia, in qua sedem habebat, istud cognomen gesit? Haud videtur prius verosimile 1) quia credi vix potest cum omnis ea provincia quæ Damgardum & Bardum ambit, in potestate hostium jam esset, unicum in ea Nobilem Grifstovium à partibus hostium recedere ausum esse. 2) Neque apud ALB. ELZOVIVM in Enarratione familiæ Grifstoviorum ullus circa hæc tempora invenitur,

detrimentum Pomeranorum factæ erant induciæ, nunc majori eorum commodo factæ viderentur. Hostes vero ut ulciscerentur cladem quam ad Leutitium acceperant, terram quæ ad Tollensam est, intrant, Deminum exstructo castello claudunt, urbem telis fulminantibus angunt, agros, præsertim insulam, quæ Werderæ

nitur, qui Johannis habuerit prænomen 3] parum utilitatis rebus Gryphiswaldensium attulisset Schlichtenmölæ confœderatum Nobilem habere quod plurimum intervallo milliarium hæc à civitate eorum distabat & interjacentia omnia hostis interceperat. Contra Johannem istum PUTBUZIUM fuisse argumentor 1] quia fide Diplomatum constat quod in gente Putbuzia Johannes quidam de Gristov cognominatus exstiterit. 2] Quodve eodem hoc tempore ille vixerit. 3] Non aliunde quam à sede Gristovia cognomen habere potuerit, consveto familiæ more, ut alii, quia Vilmnitzæ domicilium habebant, inde & nomen adoptarunt. 4] Hic Angulus terræ Gristoviensis hucdum ab hostibus intactus erat, unde probabile sit, Joh. de Gristov, & qui vicinissimus ipsi erat, Joh. Dotenberg de *Kowall* hac inita societate cum Gryphiswaldensibus contra vim hostium præmunire se voluisse. Quod vero Joh. de Gristov propterea quod à societate hac recesserat, ad *pristinam perfidiam* recurrisse dicitur, id quidem præter rem factum atque ex affectu ardentis pro salute Patriæ & Principum suorum zeli apud Gryphiswaldenses nostros profectum videtur. Putbuzia enim domus neque Principibus Rugiæ indigenis, neque Successoribus eorum Wartislao IV & filiis clientelari nexu hucdum obstricta fuerat, sed vi pactionis hæreditariæ inter Jaromarum II. & Borantonem an. 1249. factæ *omnia bona & terras eo jure, quo Princeps sua possidebat perpetuo possidenda obtinuerat cum Vasallatu & jure Patronatus - - & plane cum omni jure, dominio, libertate, nullis penitus exceptis*: atque in eadem conditione res persistenter usque ad an. 1365. quo Pribbertus de PUTBUZ omnium primus terras Putbuzianas Wartislao VI. Pomeraniæ Duci in feudum obtulit. Sicuti literæ investituræ insuper datæ testantur. Hinc apparet Joh. PUTBUZIUM de Gristov nullam perfidiam commisisse, quod neutrius belligerantium partibus adstringi voluerit. Nulla enim ipsi servitia clientelaria incumbebant. Societatis autem cum Gryphiswaldensibus vinculo diutius teneri non poterat, quam ipsi id esse ex re sua videbatur. Cæterum non dubito quin Principes Pomeraniæ ac Gryphiswaldenses hoc factum Johannis de Gristov memoria repositum habuerint, cumque in literis feudalibus modo commemoratis Tractus Gristoviensis nulla amplius mentio fiat, non multum abest quin credam, jussu Principum Gryphiswaldensibus finito bello in compensationem sumtuorum expensorum illum cesisse. Attamen hucdum nullis monumentis evincere id didici, sed è nexu rerum, quæ tunc temporis gerebantur colligo. Quare aliorum limæ hanc conjecturam libenter submitto.

deræ Demminensis nomen gerit, primum ingenti pecunia multant, deinde & (d) urunt. Interea Gryphiswaldenses proximum nunc ardere parietem cernentes nihil earum rerum omiserunt, quæ ad muniendam urbem suam & adjacentem ei provinciam spectare videbantur. Potior cura fuit, Principum juniorum matrisque securitati consulere, cui, cum nec Wolgasti, nec alibi fatis prospectum putarent, ipsimet eos intra mœnia sua hospitio (e) exceperunt.

[d] Hujus in agrum Deminensem invasionis tribus tantum verbis meminit MICRÆLIUS quare non ingratum erit specialia rei gesta momenta ex Relatione Senatus Gryphici audire. Sic autem l. c. ille: *Igitur guerris incobatis durantibus Domini inimici exercitu eorum congregato expeditionem facientes terram nostrorum Dominorum subintrarunt, & primo civitatem Demmin in una parte apud fluvium Tollenſe exercitu utraque parte dicti fluvii Dunſe ex opposito caſtri Dymine Nam civitatenſibus præcludere volentes ibidem caſtrum, quod dicta civitas Galgenberg appellavit conſtruxerunt & civitati magnum damnum fecerunt, & ſagittarij tele ſulphuriantia in ædiſcia civitatis ſagittarunt. Civēs vero cauti in hoc exinde nullum periculum receperunt. Conſules vero Dyminenſes eis pericula imminere timentes ratione obſeſſionis exercitus antedicti Conſules Sundenſes, & nos pro armatis & ſtipendiariis quos habuimus fideliter habuerunt requiſitos. Dicti Sundenſes & nos volentes eorum oppreſſionibus occurrere ſtipendiariis, quos ipſi habuerunt noſtri in dicta civitate venerunt in juvamen. Conſtructo vero caſtro ſupradicto Domini inimici expeditionem ordinantes intraverunt terram ulterius & in itinere euntes ad inſulam quæ dicitur in vulgo Werder ſitam in proprietate dictæ civitatis & ibidem villas ipſius prius depaſctatas & depaſctatione perſoluta ſub ſecuritate iis assignata totaliter concremarunt.*

[e] Merentur omnino verbis ipſius Senatus Gryphici in gratiam fidelitatis memoriam huc referri quæ pii affectus instinctu optima tunc civitas Principibus ſuis officia præſtitit. *Verum (ſic habet ejus in dicta Relat. narratio) cum dictus Dn. noſter Wartislaus in extremis jacens de morte ſua ventura timeret, literas ſuas nobis miſit fideliter exorans, quatenus filium ſuum Bugislaum primogenitum cum decenti comitiua ſibi faceremus apportari, cujus ſupplicationibus, ut tenebamur obtemperari filium ſuum prædictum adduci fecimus de Stummersweder & cum in civitatem noſtram apportatus uenerat mors patris ſuperueniens nobis ſtatim fuerat intimata, & ſic ipſum amplius in custodia & expenſis tenuimus cuſtoditum - - Conſiderantes etiam ſtatum dictæ Domine [Duciſſæ] noſtræ cum jam eſſet gravida de partu futuro ſic eſſe periculolum ut ſine diligenti cuſtodia relinqueretur decrevimus expedire ſibi & terræ prout apparuit, & ipſam cum ſua tota comitiva & familia vocavimus ad civi-*

runt. Neque fidelis Gryphiswaldiæ inanis hæc cura, sed tempe-
stiva, sed prudens ac necessaria fuit. Hostes enim rebus ad Demi-
num egregie, scilicet, peractis actutum & ipsam invisum (f) veneri.
Cumque irrito conatu hinc discedendum fuisset, provinciæ Wu-
sterhusanæ infesta signa intulerunt (g). Cisa non spatio aquarum
Z sed

civitatem nostram & provisit sibi necessariis eam in expensis & aliis prout
decurit procuravimus, & remansit in civitate nostra per nos procurata donec
peperit filium suum, quem vocavit nomine Patris Wartislaus &c. Dicitur et-
iam primogenitum ex tunc cum una matrona & duobus camerariis ad expen-
sas Mag. Conradi Præpositi nostræ civitatis locavimus quos per annum in suis
tenuit expensis, pro quibus sibi 100. marc. Denar. solvimus imparato. In quibus
ultimis verbis memoratu dignum videretur, quam vile tunc annonæ aliorumque
edulium pretium fuit, adeo quidem ut annuus victus etiam principis, triumque
aliarum, quæ ipsi à famulatio erant personarum non nisi centum marcis Denar-
iorum constiterit. Præpositus vero ille Conradus (Probst Conrad) ex literis
publicis eorum temporum notissimi nominis præsul est. Jam tum igitur Ec-
clesia nostra Nicolaitana Præposituræ ruralis dignitatem conjunctam habuit.

[f] Atque molendina quæ extra mœnia urbis erant comburere sunt conati, sed
frustra laborum insuferunt fortiter sua tuentibus Gryphiswaldensibus, atque
sic omnis in terram Wusterhusanam impetus est conversus.

[g] De nomine hoc antiquissimo sqq. in *Diction. meo Etym.* observavi: Cise ist der
Nahme eines mittelmäßigen Flusses der bey Wolgast mit der Peen und unweit
Ludwigsborg und Riendrey mit dem Wycker-Bodden eine communication hat/ daß
also durch selbigen der ganze Wusterhusensche Ort Landes von dem übrigen Lande zu
Pommern abgefondert wird. Die bey Wolgast daran belegene Mühle wird daher
die Eisen-Mühle genant. Es ist auch unweit Wolgast ein sehr großer Berg / so der
Eisen-Berg genant wird. Ich weiß bey diesen Nahmen nichts anzumercken / als
daß ehemahlen die Svevi, so auch in dieser Gegend an der Ost- See gewohnet / eine
Göttin gehabt / die Cise geheissen. Solches bezüngen Conradus Urspergensis f.
308. und unterschiedene andere der alten Geschicht-Schreiber. Und aus selbigen hat
es auch noch neulich der gelehrte Herr WESTPHAL in seinem Buch de consuetu-
dine ex Sæcco & libro behauptet. Doch sagt er p. 509. daß diese Göttin Ciza oder
Cisa [welches einerley ist] von denen Soraben verehret worden. Und die Stadt
Ceitz oder Zeitz den Nahmen daher bekommen. Er bezieht sich auf Albinum
Laurentium in Originibus Doringiacis, und sagt unter andern/ sie wäre mit gros-
sen Brüsten gemahlet / und vor eine Helfferin der Gebährenden gehalten worden.
Weil nun in der Slavonischen Sprache Cic noch jekund eine Weiber Brust bedente/
so vermeynet er/ daß Ciza so viel/ als eine gebrüstete Göttin geheissen. Urspergensis
versichert l. c. daß die in der Gegend von Augsburg vor Alters wohnende Schwaben
die Cisa verehret. Und daß die jekund in den Ring-Mauern der Stadt befindliche H.
he/

sed vetustate nominis inclytus amnis, qua spectat ad meridiem à cætera illam Pomerania disjungit, hinc in finum Wicensem haud pro-

he/ wo derselben aus Holz nur schlechtgebauter Tempel ehedessen gestanden / daher noch der Eise-Berg heisse. So hat auch LAZIUS de M. G. p. 371. aus einem von ihm aufgefundenen fragmento Historiæ Galliæ angemercket/ daß die Teutschen Völcker in eben dieser Gegend wieder die Römer eine Stadt erbauet / die sie von der Göttin Cisa, Cifara benennet. In Schlesien findet man noch ein Gut/ so Eisendörff heisset/ und dem berühmten Georg. Schœnbornero ehemahlen zugehöret. In Mecklenburg ist jenseit Rostock gleichfalls ein Eisendörp gelegen / welches / wo ich nicht irre/ der Familie der Petersdörffen zugehöret / und wovon vor Alters ein gewis Geschlecht/ so es damahlen besessen/ den Rahmen der Eisen-oder wie ich in einer alten Urkunde des Ribnigischen Klosters von an. 1359. geschrieben gefunden/ der Eisendörpe geführt. Gleichwie man nun mit aller Glaubwürdigkeit davor hält/ daß von der in dem Augspurgischen vorzeiten verehrten Cisa, so wohl die ehemahlige Stadt Cifara, als auch der dortige Eisen-Berg den Rahmen bekommen. Also sehe ich nicht / warum man nicht mit eben so viel Wahrscheinlichkeit das Schlesiſche und Mecklenburg. Eisen-Dörp/ingl. die Pomerische Eise u. den Eisen-Berg/ in Ansehung ihrer Benennung von besagter Göttin ihren Namen herleiten solte. In illis quæ hic è Cl. D. WESTPHALII Tractatu multimodæ eruditionis observavi aliquo modo sibi repugnare videtur, quod Cisa ipsi nunc Svevorum Balthici maris accolarum, nunc Soraborum, quorum in Saxonia & Thuringia sedes fuit, idolum vocatur. Cum illi, TACITO de M. G. ad Germaniam; hi vero HELM. Chr. Slav. L. I. C. 1. restantibus ad Slavicam gentem referendi veniant. A sententia enim ERASMI STELLÆ & GARZONIS, qui à Svardonibus Sveviæ populo, ob levem forsân vocabulorum similitudinem Sorabos deducunt, Clarissimum Virum alienum puto. Dicerem à Svevis Cisam deam Sorabos Slavos accipere potuisse, sicuti mea sententia Rugianorum deaster Svantovit à Gothorum atque Vandalorum cultu in Slavorum religionem transit, nisi ipsum deæ illius nomen ex idiomate Slavico derivare placuisset. Inde enim consequitur saltem sub hoc Cisa vocabulo apud Svevos nunquam viguisse ejus cultum, cum gentis utriusque, quominus id pervasum habeam, linguæ diversitas obloquatur. Idem Svevorum fuisse idolum, cui non mammosæ fœminæ, sed navigio similem effigiem dedere TACITUS l. c. narrat. Cise deæ nulla apud eum commemoratio est. Si quis vero putaret per diversam dialectum τὸ C. S. vel Z. præfixum, atque sic ex *Ise* pronunciationis differentia *Cise*, *Sise* vel *Zise* factum fuisse, ille me quidem haud admodum contradicentem habebit, cum meminerim Celeb. DANCKWERTHUM in Descr. Duc. Slesv. & Holf. P. III. C. 5. jam observasse, quod Svevi terrarum nostrarum veteres incolæ litera S pro articulo ex indole eloquii sui usi sint. Non enim omni verosimilitudinis specie destitutum videtur, quod, si omnino Svevis sub imagine navigii dea quædam sacra fuit, in

procul Ludoviciburgo, illinc prope Wolgastum in Penam undas evolvens: reliqua mare ambit. Naturæ situ sic munitam valido ad *Neo-villam* propugnaculo objecto munitiorem Gryphiswaldenses (h) fecerant. Sed ubi deficiunt, qui propugnent, propugnacu-

Z 2

lorum

hac regione Wusterhusana & forte in ipso illo edito monte, cui hodiernum s[an]cti *Cisæ* nomen est, cultus ea sedem habere potuerit. Ut in eo fastigio constitutæ navigantes quasi in conspectu essent eoque magis de tutela illius se certos putarent. Singularis est appellatio *Svant - Wusterhausen* quam in privilegio quodam Gryphico Bugislai IV. inveni, nullusque dubito, quin illi, qui præfixi illius vocabuli originem etiam ex lingua Slavica repetunt, idemque quod *Sanctum* esse contendunt, ut e. g. *Svante Vit* nil aliud sit, quam sanctus Vitus, quin, inquam illi novum pro astruenda in Provincia Wusterhusana sive *Isidis* sive *Cisæ* sede argumentum in ipsâ hac præposita voce sibi offendisse viderentur, inde omnino sic cognominatam illam antiquitus fuisse mox opinantes. Verum, utut ego non negaverim, quod sanum hic *Isidis* aut *Cisæ* olim esse potuerit, in illa tamen appellatione nil quicquam præsidii pro ista sententia invenio:] enim non satis apud me evictum est præsuppositum illud, quod vox *Svant*, saltem in nominibus nostræ oræ e. g. in *Svantevit*, *Svant - Wustrou*, *Svant - Wusterhausen*, &c. ex idiomate Slavico desumpta sit, & notationem *sancti* obtineat; quia eandem in lingua Gothica reperio ibidemque modo *potentiam* & *virtutem*, modo, si Svevica dialecto efferatur, & *aquam* significare scio. Ur, quoties nomini regionis in ultimo hoc significato adjicitur aquis illam undique cinctam esse indigitet, uti quidem supra p. 118. not. [g] id jam est evictum 2] sub appellatione *Svant - Wusterhausen* in Gryphico illo privilegio non provinciam hanc Wusterhusanam, sed insulam ipsi oppositam vulgo die *Gryphiswaldische Oi* dictam intelligi & ipsum argumentum ejus loquitur, & in codice privilegiorum civitatis in margine adscriptum aliquando legisse me memini. Summa dictorum eo redit: *Cisam*, si Svevorum unquam Dea fuit, probabiliter eandem cum *Taciti* *Iside* fuisse, sedem in terrâ nostrâ Wusterhusana habuisse, nomenque *Cisæ* non à Slavis, sed ab ipsis Svevis harum terrarum incolis accepisse.

[h] Verba *Relationis* illius *Hist.* sunt: *Nos vero* [Consules atque civitas Gryphica] *guerra primo inchoata timentes terræ Westerhusen pericula ab inimicis evenire edificavimus pro ipsius terræ defensione super fluvium Cisen juxta villam Niendorp unum propugnaculum satis forte pro cuius propugnaculi constructione & expensis in ipso tempore guerræ habitis & consumtis exposuimus & solvimus 500. marc. & 16. marc. Denar.* Præter vero hoc propugnaculum fossa quoque secundum fluvium *Cisam* ducta munitam fuisse provinciam Wusterhusanam hodie de *Wusterhusensche Ort* communiter dictam, ex infra notandis patebit. Hic tantum in transitu quasi observo quod villa quæ *Ludovici - burgum* & *Kemitzam* media interposita est *Hylden*sique præfecturæ adscribitur jam tum

lorum non est usus. Neque Vasalli, neque cæteri terræ incolæ hostium adventum sustinebant. Tantus animos eorum pavor intraverat. Igitur impune provinciam ingressi direptionibus & incendiis cuncta (i) deleverunt ipsum Wolgastum quasi transeuntes occupaturi, nisi Gryphiswaldensium milite firmatum invenissent. Tum vero ne tentato quidem certamine recedentes, quicquid in itinere obvium fuit igne ferroque (k) vastarunt. Denique veluti his per otium expeditis è regione oppidi Lutitorum denuo sedem firmaturi ad aggerem Schopensem propugnaculum extruxerunt distributisque per loca munita, quæ tenebant, copiis cum reliquo exercitu, quia jam autumnale tempus instabat, in sua (l) reverterunt. Ingens Gryphiswaldensium cupido fuit in apertis campis cum hostibus congregiendi iustoque prælio, ex quo cætera penderent, discernendi, sed cautius mercandum Sundenses arbitrati auxilia (m) denegarunt. Per leviora igitur discrimina cuncta hoc anno (n) agebantur. Neque pacis inter arma oblivio fuit. Sæpius

ea ætate æque ac hodie *Niendorp* vocata fuit. Inde enim quam antiquæ sæpius sint novum illud nomen præferentes villæ cognosco.

- [i] Respice ad Annot. præced. (f). [k] Vid. *Relat. Hist. Manuscr. de reb. gest. Gryph. in B. R. p. m. 19. 20.*, quæ ea occasione villæ etiam *Schönenwold* mentionem facit, illamque ab hostibus igne combustam esse narrat. Unde intelligitur & illam jam eo tempore sub eodem hoc nomine extitisse. [l] *Rel. Hist. Manuscr. de reb. gest. Gryph. in B. R.* [m] Testante ipsa illa *Hist. Rel. verbis: Cum, ut præmissum est in terra dominorum nostrorum moram fecerunt potenter, graviter dolentes cum ipsis libentissime conflictum fecissemus habuissemus bellum ineundo cum eisdem. Sed beu de propriis nostris stipendiariis facultatem id faciendi non habuimus, nec ad hoc nobis cooperari curarunt Sundenses cum bene potuissent, quos super eo cum solennioribus nostris nunciis & capitaneo habuimus fideliter & ardentè requisitos.*

- [n] Vid. dicta *Rel. Hist.* Iterum ibi duorum nobis locorum, quæ iisdem hodiernum nominibus supersunt, vetustas innotescit. Primus est *altum molendinum Die Hohes Mühle*; versus occasum hybernum ad quadrantem milliariis ab urbe dissitum, Vel nomen loci prodit, quod mola eaque ut rudera ac situs pristinus etiamnum ostendunt, hydraulica jam ea ibidem ætate extiterit. Nec quicquam ædificiorum præter illam olim repertum illic fuisse antiquo rumore fertur. Dudum destructa aut collapsa molari machina in locum illius successerunt rurales ædes quarum cauponi oppidanorum ad captandam auram campestrem frequens prodeuntium turba lucrum præbuit. Nunc vero sæpius mutato dominio Gene-
- rosis-

pius enim Lubecæ, (o) Dartsova & Dassoæ confilia de componendo bello (p) sunt agitata. Sed nondum, ut æquis conditionibus aures præberent, hostium fatis attenuatæ vires erant. Dum vero hæc de cis-marino Principatu agebantur, ultra-marini non abjecta omnino cura fuit: cumque omnibus protegendis & præsidio firmandis neque Ducum neque Civitatum vires sufficerent, his consentientibus à Barnimo Sedinensi, qui tutoris jam (q) partibus fungebatur, Ba-

Z 3

roni-

rosissimo atque strenuo Domino KIRBACHIO, Svedicæ Majestatis Excubiarum per Pomeraniam item atque Rugiam rei Venatoriæ Summo Præfecto multis virtutis suæ facinoribus inclyto heroi ante paucos admodum annos comparatus est locus, qui splendido domicilio exornatum ob urbis vicinitatem sibi sedem eundem elegit. Alter, qui nominatur locus *Gribenovia* occidentalem urbis nostræ portam (*Setten : Thor*) exeuntibus ad primum lapidem obvia villa est. Unde & hujus sub eodem nomine vetustas probatur. Pertinuit olim ad familiam Nobilem *Rauschenorum*, qua exstincta superiori Seculo tempore belli tricennalis GERH. ANT. RENSCHIOLODO, Svedicæ Majestatis Cameræ Præsidi, & in Regimine Pomeraniæ Consiliario ob insignia in regnum Sveciæ patriamque nostram merita collata est. Post cujus fata ad Illustr. Comitem filium CAROLUM GUSTAVUM, S. R. Majestatis regni que Svedici Senatorem & Campi-Marescallum mavortius virtutibus eminentissimum Seculi nostri Heroem delata. Hoc ante paucos annos ad superos evecto singulari Regiæ clementiæ symbolo penes viduam ejus Dn. ELISABETHAM ex Nobilissima FUNCKIORUM stirpe profatam fœminam ea insuper addita gratia permansit ut, quem Illa Regia Majestate annuente hæredem scriberet (modo feudorum patrio more capax persona esset) post obitum ejus haberet.

[o] Uterque locus in Ducatu Mecklenburgico situs atque Lubeca haud multum disfitus est. [p] Vid. *Relat. Hist. de reb. gesti. Gryphisw. in B. R.*

[q] Has ipsis primum denegaverant civitates, quas male habebat, quod à patrocinio Agnatorum Principum per Mecklenburgicos avocari se passæ essent. Vid. *Rel. Hist.* Deinde autem omnibus rectius expensis hanc spartam, quæ sanguinis jure ad illos spectabat lubentes ipsis detulerunt. Vid. supra p. 162. sq. Traditum tunc Sedinensium Ducum tutelari fidei castrum *Wolgast*, quod documento est quam sit castrum illud antiquum. Utrum vero hoc urbem, an vero urbs illud vetustate antecedit? id quidem ob monumentorum defectum difficile explicatu videtur. *Castrum* in Innocentii Papæ confirmatione Episcopatus Pomeraniæ de an. 1140. apud RANG. in Pom. Dipl. p. 147. *Urbis* autem antiquissimam memoriam apud HELM. Chr. Slav. L. I. C. 38. ad an. 1109. inveni. Mea opinione, quam tamen rectiora docenti subiectam volo, urbis est remotior ætas. Cum jam eo tempore quo Helmoldus hæc scripsit, tam canam ejus fuisse senectutem dicat, ut neque primordia, neque conditor ejus indicari potuerint. Conf. supra p. 47.

ronibus Putbuziis atque Reinfrido Penitzio insulæ æque ac castri, quod aditum ejus claudebat, lege oppignorationis pro 6600. marcis Sundensibus tutela (r) permiffa fuit.

§. IV.

Dum ita domi omnia flagrabant, foris apud Danos nova auxilia quærere fœderatæ civitates non intermiserunt. Sed spe inani (s) lætata sunt. Licet enim WALDEMARUM inter & GRYPHISWAL-

DEN-

[r] Perdurarunt ad nostram ætatem literæ ipso hoc 1327. anno in festo OO. SS. adeoque autumno jam appetente data, quibus civitates Stralfund, Gripeswold, Tangklim & Demin oppignorationem illam suffragiis suis confirmant. Non ingratum fore B. L. speramus, si, cum integras huc apponere scriptionis nostræ modum prohibeat, exordium saltem ipsis, quibus conceptum est verbis afferamus: Hujus est illud tenoris: *Nos Consules & Universitas civitatum Stralesfund, Gripeswold, Tangklim & Demin recognoscimus tenore præsentium publice protestantes & constare volumus universis, quod voluntas, consilium & consensus omnium nostrum ac Vasallorum commorantium inter Sconiam & Penam; & in toto Principatu Ruyanorum Dominis nostris Ducibus videlicet Buggislaio, Barnim & Wartizlao adherentium est, ad hoc & accessit, quod Dominus Barnim Dux Stetinensis terram Ruyam mari salso circumsuam cum castro edificato juxta passagium in terra jam dicta obligare debeat, & possit & titulo pignoris jam obligavit Reinfrido de Penitz, Johanni & Boranthen dictis de Putbusk militibus fratribusque dicti Johannis ipsorumque veris & legitimis hæredibus pro 6600. marcis Sundensis moneta nomine Ducum prædictorum in quibus hujdem dictis legitime tenebantur obligati cum omnibus fructibus, proveniuntibus & utilitatibus quibuscunque sicut Domini Wartislaus & Witzlaus eandem terram possederant Principes Ruyanorum &c. Meretur hic præprimis expendi, quod Vasallos non tantum in Principatu Ruyanorum proprie sic dicto, sed omnes inter Sconiam & Penam commorantes huic subscripsisse oppignorationi civitates pronunciant. Inde haut obscure intelligi posse videtur, quod præter Rugiæ incolæ alii etiam maris Balthici insulani jure vasallagii Reip. Rugiæ obstricti fuerint. Ubinam vero quærendi sint illi, ab aliis edoceri cupio. Cæterum & observandum quod jus relutionis in hoc contractu Principibus sit reservatum. Quamdiu autem Putbuzii atque Perzius oppignoratam insulam retinuerint, enunciare non satis sustineo.*

[s] Testem hic denuo habemus Senatam Gryphicum in *Rel. Hist.* sæpius citata. Fractas à Gryphiswaldensibus inducias causabatur Gerhardus, quare auxilia nunc denegarentur. Sed nodum in scirpo quævisse videtur. Verum impedimentum sine dubio intestina Daniæ mala objiciebant. Quilibet optimum in Dania suis tunc commodis velificabat ditissimosque agros à Rege Wolde-

DENSES an. 1328. iusto fœdere (t) statueretur, ut hi Danis navibus suis Dani his equestribus copiis subvenirent; tamen, cum sequenti mox anno Waldemaro deposito CHRISTOPHORUS pristinam fortunam recuperasset, non tantum hujus consilii effectus (u) impeditus, sed ita Dania quoque in contrarium conversa est, ut, quæ modo auxilia stipulata erat, nunc arma etiam (w) ostenderet. Hæc tamen intra minas ira substitit. Contra Mecklenburgici serio rem suam agendam putantes, ad bellum, quod aliquamdiu remissius gerere videbantur, nunc impigre renovandum animum intendebant. Dudum inique illi tulerant, quod Principum Agnatorum custodiam atque tutelam Sedinenses Duces suscepissent. Igitur cum diutius iram continere non possent, comparato, quantum poterant exercitu terram, quam hinc Pena, illinc Tollensa alluit, terribili impetu (x) inva-

Waldemaro in remunerationem collati imperii sibi obtinere studebat. Utilitatis publicæ rerumque exterarum, etiam quæ regnum respiciebant, postrema cura erat. Vid. HUITF. Chr. Dan. ad an. 1326, 27, 28.

[t] Ipsas fœderis hujus literas possideo. Puto ex rarissimis illas esse, quia haud admodum multæ hujus generis, saltem quæ ad externos respiciant, ostendi poterunt. Nam ultra triennium Waldemarus ille Jutiæ Dux Danici regni Majestatem fere non tenuit. Ne dicam, dubio jure tenuisse, ita ut plerumque apud Danicos Scriptores ne quidem in numero Regum habeatur. Cujus tamen rei Cl. Dn. HOJER. in den Dän. Gesch. sub Christoph. II. non hanc rationem esse scribit, quod iusto titulo regno potitus non sit; legitimam enim electionem ejus fuisse; Sed quod renunciaverit coronæ, antequam ephebus factus esset ipseque imperio præfuisset.

[u] Equidem in dicta *Relatione* invenio, quod Legati Danici Gryphiswaldiam venerint militesque nomine & stipendio regni militaturos ibi conduxerint. Sed num hæc ad an. 1328. quo fœdus illud Daniam inter atque Gryphiswaldiam factum erat, referenda sint, dubito. Parum quoque commodi civitati nuncii illi afferrebant cum militibus à se conductis. Qvippe nomine quidem regni stipendia illis promiserant, sed quæ Gryphiswaldensibus ipsis deinde pendenda erant.

[w] Qvare & Barnimus Dux Sedinensis castrum Wolgastanum, quod fere collapsum erat, restaurandum curabat. Vid. à KLEMPZEN in Chr. Manuscr. ad an. 1329. Conf. MICR. & EICKST. Ep. An. ad eund. an.

[x] An. hoc factum 1329. vid. à KLEMPZ. MICR. EICKST. II. cc. ad h. a. HUITFELDUS ad eund. an. ubi in enarrando hoc bello versatur in territorio *Deminensi & Levestoviensi* (ubi det *Deminse* & *Levestoviske Land*) gestum illud scribit. Sed pro ultima voce, quæ omnino corrupta est, *Treptoviense* (*Treptoviske*)

invadabant; ast terribiliori à Demminensibus & Treptoviensibus ductu (y) JOHANNIS Comitis Gützkoviani ad (z) *Volskoviam* vicum profligati reprimebantur. Nec dubium, quin, si occasione victoriæ uti potuissent Sedinenses, eodem armorum cursu omnis cis-marinus Rugiæ Principatus tunc recuperatus fuisset. Sed illi intentiori cura (a) Marchicis rebus imminentes eo omnes converterant vires, quo major id necessitas certiorque utilitas exigebat. Neque sociarum civitatum tanta militum manus erat, quanta & ad sua tuenda, & ad hostes debellandos atque tot oppidijs castrisque ejiciendos requirebatur. Ita ALBERTUS Mecklenburgicus, qui Patri (b) Henrico jam

fovisse) dicere debuisset. THUNIORUM, qui in hac ipsa regione *Cummerovia* sedem habebant, mala tunc fides fuit. Neque enim rebus Mecklenburgicorum tantum studuerunt, sed hostilia etiam ipsimet arma in Pomeraniæ Ducis Dominos suos expediverunt. A KLEMPZ. 1. c. In dieser Zehde fielen Heinrich und Se, geband die Thune/ so Cummerow inne hatten/ von H. Barnim zu den Herrn von der Werle/ und bauten ein Schloß an die Peene/ kief in die Peene genant/ und thaten daraus dem Lande Schaden/ darumb zog H. Barnim dafür/ und zwang sie/ daß sie musien das Schloß aufgeben. Conf. MICR. 1. c.

[y] Idem hic sine dubio JOHANNES Senior fuit, qui filio unico ejusdem nominis in prælio, quod an. 1351. prope oppidum Leutitiorum ad aggerem Schopensem committitur, amisso, ultimus familiæ Comitum Gutzkovianorum an. 1357. vita excessit comitatumque Pomeranis feudi Dominis reliquit. Strenui Ducis munere in ipsa hac pugna defunctus est & *castra hostium* teste EICKSTEDIO in Ep. Ann ad h. a. *invicto animo perripuit & expugnavit*, ut non multum abesset, quin ipsi Principes Mecklenburgici in victoris manus incidissent.

[z] Ædibus atque incolis frequentissimus olim locus & hodiernum, etsi de pristino statu multum delapsus sit, eam habitatorum copiam habet, ut vel solus Parochiam faciat suumque sibi Pastorem alat. Solum fertile & tritici feracissimum circumjacet. HUITFELDUS & hunc vicum corrupte effert, quemque *Volskoviam* scribere debuisset *Walzkow* appellavit.

[a] De Marchicis illis turbis Chronica antea dicta ll. cc. evolvi merentur.

[b] Heroici is animi Princeps magnæque sua ætate autoritatis & domi apud suos & apud exteros fuit. Occubuit *Sternberga* febris quartana & quidem ipso illo 1329. anno quo prælio ad *Volskoviam* inferior fuerat. Pro documento hujus rei esse potest Charta quædam monasterii Ribnitzensis, cujus sequenti tenore verba fluunt: An. Dn. 1329. Here Hinrich de lðme tho Mecklenborg/ ein Patron und Stifter dieses Klosters/ so he bekende dorch dat Oiber und mannigfoldige Krankheit/ de en beschwerde/ dat nun syne leste Tydt sich naede van hir tho scheden/ eskede er tho

jam successerat una cum foederatis sibi Werlanis per Provincias *Grimmam*, *Tribuseam* & *Bardum* circumjacentes ubique sedes firmarunt & præsertim Tractum *Damgardensem* atque *Bardensem* per 22 continuos annos constanti fere imperio tenuerunt, quævis domini jura ibidem (c) exercentes. Sed parum securitatis sub umbra regiminis eorum incolæ (d) invenerunt, cum in perpetuo periculo versarentur, quod excursionibus suis frequentioribus civitates foedere junctæ intentabant.

§. V.

Equidem an. 1348. Pomerani à CAROLO IV *Znoimi* in Moravia
A a cum

tho spef syne Rächsten und synen Rath tho dem Sternberge/ un hefft dar gesettet syon Testament und synen lesten Willen. Syne Rädern hefft he gesettet in Vormündern syner Kinder/ als Hertig Albrecht/ und Hertig Johans und Freyhen Beata. de he hadde geven den Orden-Sünne Claren in syu Closter tho Ribbenitz - - Here Hinrich hefft oek ernstlicken befohlen Broder Dibrich mit synen Rädern und Vormündern syner Kinder dat se vlytigen vordorden dat Gebente des Closters na synen Wyllen/ und de Jungfrauen wolden helpen beschermen / bet tho den mindigen Jahren der jungen Herren/ also se Gade vam Himmel wolden Reckenschop geven an deme jüngsten ic. Quæ verba & simul indicant nondum Albertum tempore successione suæ in Patris locum ex ephebis excessisse. Nutu igitur Dominorum de Werle atque Consiliariorum, quibus tutelam prolis suæ Henricus demandaverat, proximis à morte ejus annis omnia gesta sunt.

[c] Quo refero 1) quod durante tutela, de qua modo dictum, terra Bardensis Nobili cuidam Lubecensi Heine Scharpenbarch pro 5500. marcis puri argenti oppignorata est, quam tamen Albertus an. 1335. ubi sine dubio ad Remp. suam administrandam ipse jam accesserat, certo interveniente contractu redemptam, Nobili viro Johanni Molcken & Senatui Bardensi cum omni utilitate atque fructu ea lege tradidit, ut, si forte ipse contractui cum Scharpenbergio inito non satisfecisset, terra cum castro bona fide hypothecario illi redderetur. 2) Quod idem Albertus speciali privilegio Senatui Bardensi jus Patronatus Scholæ oppidanæ & facultatem constituendi æditimum à Wartislao IV. an. 1325 concessa an. 1345. d. Purif. Mariæ confirmavit. Imo 3) adhuc 1351. Transactionem quandam inter Senatum Bardensem & Nicolai Devitzii hæredes de limitibus villam *Divitz* inter & territorium civitatis literis suis Rostochii Dom. vocem Jucunditatis confirmavit.

[d] Adeo quidem, ut ipsi incolæ confederationibus inter se junctis securitati suæ consulere cogerentur. Sic inveni, Hermannum de Wigen/ Gotofridum Dotenberg & civitatem Bardensem contra quamcunque vim inferendam an. 1330. mutua sibi invicem auxilia solenni pactione stipulatos esse.

cum aliis Provinciis PRINCIPATUM etiam RUGIÆ solenni ritu & multo Magnificentiæ apparatu in feudum (e) acceperant, jamque novo etiam jure in hostes usurpatores uti videbantur. Verum ubi (f) insequenti mox anno idem quasi sui immemor factus CAROLUS cum novo civitatis Romano - Germanicæ honore (g) his quoque in Tra-

[e] Factum ipsum & domestici nostri & exteri confirmant Scriptores. An autem valida fuerit investitura, alii videant. Sunt enim qui existimant Carolum IV cujus electio instinctu Papæ à nonnullis Electoribus facta erat, ante mortem Guntheri Schwartzburgici rite electi pro Imperatore non esse habendum: quam litem nunc meam non facio. Qui vero momenta utrinque militantiâ nosse cupiunt, illis satisfaciet Cl. Dn. GLAFEYUS in Hist. Germ. Polem, elegantissimo opere L. II. C. 7. Id tantummodo ego qui in rebus Historicis occupor, non omittendum existimo, quod Barnimus III. D. Sedin. an. 1355. postquam communi Electorum consensu jam Imperator erat, provinciarum suarum investituram in comitiis Ratisbonensibus iterato ab illo accepit, fide EICKSTEDII Ep. An. MICRÆLII, aliorum ad h. a.

[f] An, nempe 1349. Ita Chr. Slav. incerti Aut. ap. LINDENBR. & ex illo Celeb. STRUVIUS in Synt. Hist. Germ. Disf. XXVII. §. 32. nostratesque Historici uno ore referunt. CHYTRÆUM igitur qui in Sax. L. V. p. m. 156. an. 1348. d. 8. Jul. factum id scribit, lapsum esse arbitror. Quamquam non dixerim sua hunc virum destitutum ratione fuisse, cum & ipse in aliqua charta annotatum inveni an. 1348.

[g] Non Werlanis, sed Mecklenburgicis Alberto & Johanni fratribus, quos Dn. STRUVIUS l. c. cum DUBRAVIO Hist. Boh. L. XXII. p. 576. inusitato, quod sciam, veteribus Scriptoribus atque literis stylo Comites appellavit. In Ann. rer. gest. Caroli M. & Ludov. Pii, apud Adamum Brem. Helmoldum aliosque Slavorum Dynastas titulo *Principum*, quinimo & *Ducum* jam olim salutato inveni. Chronicon Slav. inc. Aut. Albertum atque Johannem *Dominos Megapolenses* vocat. Ita quoque Henricus eorum Pater in literis, quibus Dominium Rostochiense titulo Capitanei Regis Danorum se tenere an. 1311. fatetur & in aliis, quibus tanquam feudum Daniæ an. 1323 illud agnoscit *HINRICUM D. G. Magnopolensem & Stargardiæ Dominum*; postquam vero Rostochiense dominium semel adeptus erat, in Diplomate, quo an. 1324. Hennekeno Moltken concedit proprietatem perpetuæ libertatis super tres mansos doti villæ Blanckenhagen viciniore, quas ille vicariæ uni in Ecclesia distæ villæ fundandæ destinaverat *HINRICUM D. G. Magnopolensem Stargardiæ & in Rostock Dominum* semetipsum scripsisse invenitur. Ab aliis etiam Principibus Megapoliæ Dominis, antequam Imperii R. G. Ordinibus annumerarentur, *Principum* jam tributum est nomen. Testimonium offert instrumentum fœderis inter Vladislaum Poloniæ Ducem, Reges Sveciæ, Daniæ, Norwegiæ, Duces

Tractum (h) Bardensem & Damgardensem ejusdem juris (i) speciem attribuerat, non sopitus hic ignis, sed acriori etiam incendio auctus est. Mitiora fata sub an. 1350. adspirare videbantur. Pacis tunc consilia agitari cæperunt, Danorum Regis arbitrio utrinq; (k) permiffa causa. Sed ultra querelas Pomeranorum accusantium & Mecklenburgicorum culpam declinantium (l) excusationes non est promotum negotium. Ita, ut omnis nunc controversiæ decisio ex armorum fortuna penderet. Circa annum igitur 1351. recru-

A a 2

duid

ces Pomeraniæ, Principem Rugiæ ipsūque Henricum Megapolitæ Dominum an. 1315. initi ap. HUIF. in Chr. Dan. obvium, in quo Vladislaus non minus hunc, quam Rugianum & Pomeranum *Magnificorum Principum* axiomate ornat, qui, quam illustris tunc habitus sit titulus, vel inde patet, quod Otto Comes Ascaniæ & Princeps Anhaltinus in solennibus literis, quibus Erico VII. Daniæ Regi ad servitia militaria (ap. eundem HUIF. l. c.) se obstringit, non alio ipsū quam *Magnifici Principis* præfamine insignivit.

[h] Fide hæc scribo CHYTRÆI Sax. L. V. p. 156. qui inter cætera oppida *Bardum* quoque & *Damgard* in fiduciarium clientelam nominatim eos accepisse diserte tradit.

(i) Valido enim jure Imperator Pomeranis, quod legitime hæreditatis lege ad illos spectabat, adimere non potuit.

[k] Autoritate hæc constant HUITFELDI in Chr. Dan. ad h. a.

[l] Capita offensarum quarum Pomerani Megapolitanos reos dicebant, hæc erant :
 1) Quod una cum Werlanis infesta signa Principatui Rugiano intulissent.
 2) Quod jura sibi Ecclesiastica arrogassent in terra Bardenfi.
 3) Quod facta in Provinciam Sundensem irruptione multa gravissimaque damna dederint.
 4) Quod castrum *Hirtzburgum* occupassent suæque id ditioni adjecissent.
 5) Quod terram *Lojstiz* hostiliter invasisent, urbemque expugnassent.
 6) Quod *Wolgastum* quoque impetivissent terrasque *Forstenbagen* (vitium scriptionis hic esse terramque *Wusterhusanam* intelligi credo) & *Anclam* non minus rigide tractassent.
 7) Neque magis aliis Pomeranicis provinciis & castris pepercissent. Ast horum omnium culpam hostes à se amoliebantur, præter ea quæ de terra Bardenfi objecta erant, hanc enim tanquam hæreditatem à Patre Henrico in se translata & per 20. jam annos possessam optimo jure sibi vendicasse volebant. Protraxit Rex Daniæ inquisitionem hujus controversiæ & impetrato Ducum Pomeraniæ consensu (quem solennibus etiam illi literis apud HUIF. obviis declarant) ad festum Jacobi proximi tunc anni 1351 distulit. Verum enim vero hunc terminum Pacificationis arma anteverterunt. Antequam enim ille adesset in apertam belli flammam res erumpebat. Hostes scilicet cum rebus suis diffiderent, armorum ancipiti fortunæ, quam judicis arbitrio illas committere malebant.

duit bellum; Megapolitanis tres simul exercitus in Pomeranos (m) ducentibus. Unius qui Bardensem Provinciam invadebat, ipse Albertus Dux fuit; altero Nicolaus Werlanus *Grimmam* (n) expugnavit; tertius Hahnium imperatorem habens oppido Lutitionum admotus JOHANNEM juniorem comitem Gutzkavianum ibidem belli (o) socium invenit. Nec segnus, quæ ad reprimentam tantam hostium (p) multitudinem excogitari poterant, Pomerani ex-

seque-

[m] De expeditione illa evolvi possunt MICR. KLEMPZ. EICKST. Ep. An. & alii ad h. a. Hoc suspensum me habuit, quod ubique invenio civitates Bardum atque Grimam ab hostibus hoc anno 1351. occupatas esse, cum nullibi relatum apud Historicos nostros legatur, quod Pomerani à prima illa expugnatione, qua an. 1326. in hostium potestatem pervenerant, eas recepissent. CRANTZIUS tamen Vand. L. VIII. C. 25. de *Grimma* aperte prodit, quod Duces Pomeraniæ clam misis satellitibus illam recuperarint. Non dubito igitur quin idem & *Bardo* contigerit. Forte Pomerani accepto de apparatu belli ap. hostes nuntio, raptim eductis copiis quæ ad manus erant celeritate prævertere conatus eorum voluerunt. Non multo enim ante hæc tempora receptas à Pomeranis esse vel inde colligo, quod in Annalibus Bardenf. Manusc. ipso illo 1351. anno Dom. voc. Jucund. Bardenfium de limitibus cum Devitziis transactionem adhuc confirmavit Albertus. Hoc enim argumento est, illum tunc temporis rerum apud Bardenfes adhuc potitum esse.

[n] Expugnata urbe cum in devictos clementia uti debuisset, crudelitate est usus & primarium aliquem civitatis virum feralibus flammis comburi jusfit. Causam supplicii CRANTZ. l. c. fuisse dicit, quod illius potissimum consilii urbs Pomeranis reddita erat. Nostrates autem ob singularem virtutem, qua contra insultus Werlani eam defenderat, periisse scribunt. Horribili enim feritate hostes tum sævierunt, quod vel ex Barnimi III. Diplomate, quo post victoriam Schopensem comitatum Gutzkavianum an. 1352. ob feloniam Johannis junioris Comitis sibi asserit satis intelligi potest, ubi ipse Dux quod *ferociter Pomeranos in Ducatu suo oppugnaverint & in illo tyranniserint* manifeste eos accusat.

[o] Ipso, quo nuptias celebraverat, die. Sed in pugna Schopenfi oppressus est, Quare, cum Johannes senior senectute jam gravis solus nunc superesset, jure victoriæ Barnimus III. an. 1352. solenni declaratione, quæ est in manibus meis, universum comitatum sibi adscripsit. Johanni tamen postquam novo juramento fidem suam victori firmaverat ad finem usque vitæ, quam ultra an. 1357. non extraxit, tranquilla possessio est relicta. Id quod inter alia probat privilegium, quo idem hic Johannes an. 1353. civibus suis quam largissime adhuc prospexit.

[p] Ipsum Albertum ingenti copia militum instructum fuisse testatur EICKST. Ep. Ann.

sequebantur. Barnimus Hahnio obviam (q) ivit; Alberto atque Nicolao Bugislaus agmen suum objecit. Prima inter Barnimum & Hahnium ad (r) aggerem Schopensem haud procul oppido Luitiorum (s) pugna fuit hostibusque partim cæsis partim & captis Hahnium in fugam (t) coniectus. Nec mora: ulteriorem vincendi occasionem quærens Barnimus raptim ducto exercitu, cum hostes ne adventum quidem ejus (u) sustinuisent (w) *Grimmam* eodem armorum impetu recepit. Tum & *Bardum*, sed frustra tentatum. Pro-

A a 3

ximo

Ann. ad h. a. Exercitum autem Hahnii aliquot millibus etiam constitisse. KLEMPZEN, ad h. a. ut plane insignis ea victoria fuerit, quam Barnimus ad aggerem Schopensem ab illo reportavit.

[q] Fuerunt in exercitu Barnimi Otto atque Burchardus duo Nobiles Domini Marchici de Putlitz quos Marchio Ludovicus ipsi adjunxerat belli socios teste MICK. L. III. p. 339.

[r] Forte huc confederant, quia hic loci suo adhuc præsidio tenebant propugnaculum Schopenburg, quod 1327. ibidem erexerant.

[s] Die 25. Octobris quæ Crispini atque Crispiniani nomina præfert. Id quod testantur memoriales versiculi in Chronicis KLEMPZ. & EICKSTEDII obvii.

[t] Postquam utrinque acerrime pugnatum erat. Oppidum igitur Luitiorum haud secus ac fati quadam lege in universo hoc bello Mecklenburgicis infauftum fuit. Sub belli enim initio etsi ipsum dederetur, castrum tamen, quod urbi imminabat hostilium armorum cursum remorabatur. Sequenti mox anno & urbe iterum non sine ingenti suorum clade ejiciebantur. Nunc tertium etiam prope eam ad internecionem usque fundebantur. Sunt, qui perhibent Hahnium graviter saucium & bove vectum omnibus miserabili facie in castra Ducis Alberti pervenisse. Quorum quod tunc de pugna Schopenfi colloquium habuere, sequentes versus vernaculi pro genio ejus seculi conditi memoriam nobis servarunt.

Herz. Hane / Hane wol heße to reten dynen Kam /

Hane. Here dat heße gedan Hertog Bernam.

Ïdt is ein klein Mann van Lwe /

Aber ein Held by dem Ryve.

Herz. Wor hestu gelaten unse Lude ?

Hane. Here se sündt in goden Beholde /

De nich dodtschlagen / de sündt thom Sund oder Grysßwolde.

Quos vel propterea raros puto, quod memoriam habitus corporis Barnimi III Heroico animo Ducis nobis tradunt.

[u] Albertum enim accepto cladis Schopenfis nuntio in sua mox refugisse KLEMPZENIUS Chr. Manuscr. ad h. a. scribit, [w] MICK. L. III. p. 340.

ximo abhinc anno *Grimmam* Werlani denuo (x) recuperarunt, non tam ut haberent & imperio suo subjicerent, quam ut legitimis Dominis perpetuo tandem habendam redderent. Quippe nondum omnino (y) biennio interjecto Pomerani totis viribus rem acturi cum hostibus congregiebantur omnibusque tam oppidis quam castris devictis non sua tantum recipiebant, sed pristinae amicitiae foedere Regi Danorum (z) conciliati junctis cum illo copiis per Megapolitanas terras victricia arma circumferebant. Jamque victoria strenue usuri Werlanis etiam ditissimam *Stavenbagam* Provinciam tanquam Pomeraniae antiquum feudum adimere (a) parabant, cum rebus suis diffidentes victorum arbitrium atque fidem quam vim experiri maluerunt. Itaque post tricennale bellum tandem an. 1355. his

- [x] Etsi valido praesidio firmatam. Denn sie wolten/ (inquit KLEMPZEN. 1. c.) es mit Gewalt behalten. Eodem 1352. anno & Daniae Rex WALDEMARUS III. Christophori filius atque Successor cum insigni militum manu Megapolitanis contra Pomeranos auxilio venit interque illos pacem conciliavit teste HUITF. ad h. a. quam tamen pacificationem Nostrates ignorant. Subito autem, ut mox audiemus, ex socio hostis factus est Danus.
- [y] Hanc moram Marchicae turbae interjecerunt. [z] Placebat Regi in Pomeranis quod rebus Ludovici Marchionis Brandenburgici affinis sui studebant. Displicebat in Mecklenburgicis, quod contra illum à partibus Pseudo-Waldentari, & postquam hic occubuerat, Rudolphi Electoris Saxonici stabant. Iniit igitur cum Pomeranis amicitiae foedus his legibus, ut non tantum per terras suas liberum transitum ipsi darent, sed auxilia etiam ipsius stipendiis contra communem hostem praerent. Omnibus praeparatis Dominium Stargardense, quod tunc jam ad Mecklenburgicos spectabat primus Rex Daniae ingressus est. Quem ubi Albertus Stargardiae arcta obsidione claudebat, Pomerani secuti, non tantum obsidionem solvere hostem coegerunt, sed per omnem provinciam solitudine facta conjunctum Danis exercitum ad praecipuam Marchiae urbem Berolinum admoverunt eoque diutina obsidione expugnato omnem tandem Marchiam sub Ludovici imperium reducerunt. Tum pro impensis in bellum sumptibus praeter multa Daniae praedia corona etiam regia Pomeranis pignori data. Vid. KLEMPZ. Chr. Manuscr. ad h. a. MICR. p. 341. Quanto autem tunc rigore victores in debellatos usi sint, vix verba invenire potest HUITFELD ad an. 1352. quibus exprimere posset. Igne, ferro, lascivia, rapinis saevitum. Neque religiosi personis neque locis; neque ruralibus neque oppidanis parcitum. Multis etiam nares atque aures praecifae sunt. Quanquam haec omnia non tam Pomeranis quam suis Danis HUITFELDUS facinora adscribat. [a] KLEMPZEN. l. c. MICR. p. 316, 342.

his conditionibus pax firmata est, ut Alberto certa pecuniæ (a) summa data Werlanisque *Stavenbaga* relicta Rugiæ universus Principatus in potestate Pomeranorum permaneret. Tum demum de compensandis insignium meritorum officiis, quibus fœderatæ Rugiæ atque Pomeraniæ civitates hoc bello fidem suam probaverant, gratiosissimi Principes cogitarunt singulisque, præprimis & Gryphiswaldiæ nostræ virtutis (b) digna præmia liberaliter attribuere.

§. VI.

[a] Vid. MICR. l. c. & KLEMPZ. ad d. a. In monumentis monasterii Ribnitzenfis relatum legitur quod Henricus Leo Alberti Pater 31000. marcas puri argenti à Pomeranis acceperit, ut juri suo renunciaret. Id quod redditus omnibus à se expugnatis locis & fecerit. Verum hæc contra Historiæ Analogiam relatio impingere videtur. Henricus enim in medio bello an. 1329. obibat. Et Albertus filius in negotiatione pacis, quæ sicut not. præced. [1] dictum est, an. 1350. Rege Daniæ arbitro habebatur, possessionem terræ Bardensis vel eo nomine justam purabat, quod à Patre suo (Henrico) hereditario jure illam acceperat. Sed, si renunciasset juri suo in terras Rugianas, si Pomeranis reddidisset, in filium transferri illud non potuisset. Errorem igitur scriptionis in relatione illa Ribnitzenfi esse nullus dubito, atque Henrici pro Alberti positum nomen. Quantum autem pecuniæ Alberto datum sit apud Nostrates non invenio. KLEMPZEN. l. c. non nisi hæc habet: *H. Wbrecht aber wendete auch noch Gerechtigkeit für am Lande zu Rügen / von wegen seiner Groß-Mutter G. Wiglaffs Tochter. Deshalb haben sich H. Bugslaff / Barnim und Bartislaff in Handlung gelassen / und ihm etlich 1000. Fl. zu geben zugesagt. Ita & MICRÆL. p. 842. Cæterum quæ de avia Alberti filia Witzlai hic dicuntur, jam aliquo modo excussa sunt p. 159. seqv.*

[b] In designandis præmiis istis admodum parcos esse Chronicogr. nostros video. Aliis enim civitatibus vestigalia in territoriis Groswinensi & Deminensi; Gryphiswaldensibus vero ob singularia merita maximasque expensas cætera quoque onera, hac sola interposita lege, ut quotannis orcam vini Rhenani & cadum hydromeli in recognitionem, quod dicunt, Wolgasti offerrent, remissa esse tradunt MICR. p. 378. Verum, quod pertinet ad reliquas civitates, jam ante hæc tempora (uti è privilegiis earum patet) immunitate illæ vestigialis æque ac Gryphica nostra fruebantur. Sic Deminum beneficio privilegii à Ducibus Bogislao IV. Barnimo II. & Ottone I. an. 1292. jam impetrati *per totum Dominium (uti ipsa verba habent) ab omni telonco & ungeldo liberum & exemptum erat.* Gryphiswaldensium autem expensæ summam 11914 $\frac{1}{2}$ marcarum puri argenti, h. e. ultra 123117. florenos Sundenfis monetæ efficiebant, quorum annua usura, si pro singulis centenis nonnisi 4. quotannis pendendi fuissent, plus quam 4924. florenorum summam implebat. Contra annuæ contributiones,

§. VI.

Ultra vero 16. annos pax tanto impendio tamque diutino bello parata non duravit. De finibus enim Megapoliam inter atque Rugiæ Principatum ad Reckenitzam (c) ponendis primum contentio deinde & prope *Damgardum* cruenta WARTISLAO cum ALBERTO Mecklenburgico (d) pugna fuit. Stetit penes ultimum victoria. Pomerani

nes, quæ tunc Principibus sub nomine preciarum der Bede f. Orbare / ut KLEMPZ. und der Fürsten-Steur / ut MICR. vocat exsoluebantur, valde leves & modicæ erant. Unde vel per se jam patere existimem, quod remissione illarum Gryphiswaldensium haud compensari potuerint expensæ & damna. Mea igitur opinione, quam tamen aliorum, si quod poterit esse, rectiori iudicio submitto, merita, damna atque sumtus hujus civitatis ipsis illis, quæ ultra Ryccum possidet prædiis *Gristovia*, *Reinberga*, *Hinrichsbaga*, *Cowallo*, *Karndorpa*, *Wackeroa*, *Fretoa*, *Kalckvitzza*, *Brocko*, *Kirchdorpa*, *Wilmsbaga*, *Eldenoa* (Parochiæ Horstensis) *Farmersbaga*, *Steffensbaga*, *Petersbaga*, *Jesero*, *Jagero*, *Trempto*, tunc temporis refarcita fuere. Hæc enim omnia in solo sita sunt Rugiano, quare verosimillimum est, quod post extinctam familiam Principum Rugiæ indigenarum civitati demum sint comparata. Neque enim Rugiæ Principes Pomeranicam civitatem illis dotasse, neque civitatem tantam copiam ditissimorum prædiorum parata pecunia sibi acquisivisse, probabilis conjectura est. Tanti igitur fuit, Patriæ Patriæque Patribus intemeratam exhibuisse fidem.

- [c] Semper de limitibus circa Reckenitzam Mecklenburgici cum Principibus Rugiæ Ducibusque Pomeraniæ rixas foverunt, quæ vel hodie sopitæ magis sunt, quam sublata. Primam forte contentionibus originem dedit, quod non Circipanorum tantum, sed & Kisfinorum Provincia, i. e. non tantum, quæ cis Reckenitzam, verum etiam quæ ultra eandem ad Warnayiam usque fluvium protendebantur, ad Remp. Rugianam pertinebant. Vid. p. 13. In Ribnizensium chartis annotatum esse accepi, quod an. 1286. dominium Reckenitzæ fluvii pro 70. marcis monetæ Rostochiensis Principis etiam Rugiæ interveniente consensu ab Henrico & Hermanno fratribus Dechoviis venditum sit. Dubitare vero an & idoneis id monumentis evinci possit. Maxime cum in articulis, qui Mecklenburgicorum de limitibus querelas una cum probationibus continent & 1569. utrinque electis arbitris traditi sunt s. in den Beweis- und Beschwerungs-Articuln der Herzogen zu Mecklenb. wegen der streitigen Land-Grängen bey Ribnis und derselben Herrern contra die Herzogen zu Pomeran ne minima quidem hujus venditionis mentio inveniatur, quamvis mea opinione non leve huic negotio eâ momentum afferre potuisset.

- [d] Variant Historici circa annum, quo prælium hoc contigit. Quidam 1363, alii 1368. vel 1369. alii denique 1371. indicant. Vid. BUGENHAGENII Chr. Pom. Manuscr. Ann. Bard. Manuscr. ad an. 1369. HUITF. l. c. ad an. 1368. KLEMPZ.

merani, quorum consilia (e) exploratorum negligentia hostibus præ-
mature aperta fuerant, non tantum fugati, sed ipse (f) Wartislaus
atque ex nobilissimis equitibus ejus non pauci capti sunt ingenti
demum pecuniæ (g) summa in libertatem vindicandi. Potuisset e-
vitari hoc bellum nisi BUGISLAI VI. [frater is erat Wartislai VI] fe-
rocia animi, quæ adolescentia tunc ejus adhuc (h) lasciviebat, for-
tunæ maluisset, quam rationis arbitrio rem esse gerendam. Indigne
igitur rulerunt juvenilem hunc impetum Patru Bugislaus & War-
tislaus uterque hoc nomine V, neve ulterius commuem cum illis
fortem subirent, æquali terrarum divisione an. 1373. caverunt. Tunc
BARNIMI IV filii libera optione præter Ducatum Wolgastanum, i-
psum, quem bello infeliciter gesto fortunæ casibus subjecerant, Ru-
giæ Principatum sibi sumserunt. Novaque partitione an. 1376. facta il-
le quidem Bogislao VI, hic, adjectis etiam, quæ in Dania pignoris
loco Pomeranorum erant, ditionibus Wartislao (i) obvenit. Hac

B b

ratione

1. c. ad an. 1371. Qua moti incertitudine EICKSTEDIUS & MICRÆLIUS fa-
tishabuerunt generatim tradidisse, quod post mortem Barnimi IV funesto huic
bello implicati sint filii ejus. Diem b. *Levisi* fuisse Bugenhagenium notat.
Forfan conciliationi locus est, si dicatur circa an. 1363. vivente adhuc Barni-
mo IV. simultatum factum fuisse initium, quæ deinceps post obitum ejus qui
an. 1365. sequebatur in apertum bellum eruperant, & denique ad fatalem il-
lam pugnam deductæ sunt. De Principibus qui prælio interfuerunt non mi-
nor scribentium est diversitas. BUGENHAGENIUS 1. c. ait, Wartislaum V. fi-
lium Wartislai IV. patrumque Wartislai & Bugislai VI. copiarum fuisse Du-
cem fratremque Bugislaum V. secum habuisse. Micrælius vero & Klemptzen,
Wartislaum potius & Bugislaum junioribus sive sextis has partes deferunt.

[e] VITZIO cuidam Nobili viro has vices demandatas, sed Ribnitæ illum detineri
se passum atq; sic interjecta mora Pomeranorum consilia prodita fuisse tradunt.

Ita Ann. Bard. Manuscr: Man sagt geregter Vise sey umb Rundschaft Wissen ab-
gefertiget/ wie er aber durch Gesellschaft zu Ribnit sich aufhalten lassen/ sey diese Nie-
derlage erfolget. Rigida neglectioem illam pœna est secuta atque ad rogam
Vitzium damnatus, ad quem, qua animi indifferentia iverit, in Chronicis dicitur.

[f] CRANTZ Vänd. L. VIII. C. 42. & Chr. Slav. incerti ap. LINDENBROG. non
unum Wartislaum sed & Bogislaum captivos faciunt.

[g] Vel in hac numeranda discrepant Scriptorum. MICRÆLIUS 1480 auri: Ann.
Bardenses 1430: EICKSTEDIUS Ep. Annal. 1230 argenti puri marcas scribunt
pensas fuisse. [h] Vid. KLEMPZ, ad an. 1393. [i] De utraque hac
divisione vid Scriptorum modo citati & de adjectis in Dania ditionibus specia-
tim KLEMPZEN. 1. c. ad an. 1354, 64 & 71.

ratione Rugia, postquam ab excessu Witzlai IV ultra dimidium Se-
culum communi cum Pomerania imperio paruerat peculiaris prin-
cipatus pristinum habitum induit. Tunc & de firmanda pace cog-
itatum mutuoque connubio Wartislai VI cum ANNA filia Johan-
nis Mecklenburgici, qui frater Alberti erat, huiusque filii Magni I.
cum Wartislai sorore Agnete collapsa hæctenus utriusque gentis a-
micitia (k) refarcita est. Duo præterea memoratu dignissima in
Principatu nostro gesta sunt, ex quo per pacificationem anni 1355.
tranquillam illius possessionem obtinuerant Pomerani. Primum
quidem an. 1365. PUTBUZIORUM amplissimæ Provincie tertiam utique
Rugie partem æquantes, quas libero illi hæctenus plenoque supe-
rioritatis jure possederant sua sponte à PRIBBERTO in feudum obla-
tæ arctiori vinculo cum reliquo Rugie Principatu (l) conjunctæ
sunt. Tum & in *Darza* Peninsula, qua Megapolie ea committitur,
maritimum aliquod emporium an. (m) 1392. moliti sunt Wartislaus
& Bugislaus fratres magna procul dubio mox incrementa habitu-
rum, nisi suo id damno exstructum Rostochienses arbitrati septimo,
ex quo condi cæperat anno omnia funditus iterum (n) diruis-
sent. Cæterum Bugislao an. 1393. sine mascula prole vita (o) defuncto
ad

[k] De mutuo isto connubio vid. HUITF. l. c. coll. HÜBNERI Tab. Gen. 194.
Qvin & de pluribus conjugis Pomeranos inter atque Megapolitanos hac fere
ætate initis vid. KLEMPZEN. ad an. 1393.

[l] Testantibus literis feudalibus idiomate vernaculo consignatis. Singularis au-
tem eminentiæ conditiones illæ inferunt: Qyarum in numero habeo, quod
nulla etiam culpa sua collatis beneficiis excidere possit domus PUTBUZIA:
Dch schall dese verschrefene Herr [Pribbert] edder sine Erven/ weder uns/ oder un-
se Erven/ dit verschrefene nergent mede norbrecken. [m] Ita KLEMPZEN.
ad h. a. Sed in Ann. Bard. Manuscr. invenio an. 1394, qui Bogislao emortua-
lis fuit, factum id esse. EICKSTEDIUS quasi in medio positus an. 1393. definit.

[n] Probe ab invicem discernenda sunt portus, castrum atque urbs illa Darzensis.
Portus cum castro ibi jam ab antiquo fuerat testante MICRÆLIO pag. 411.
cum quo conferantur quæ supra p. 29. seqv. jam diximus. Sed urbis funda-
menta nunc demum ponebantur. Bis ea jam invaserant Rostochienses, sed
viventibus adhuc Wartislao & Bugislao parum effecerant. Post mortem vero
Principum an. 1399. teste REIM. KOCHIO in Chr. Lub. tertium reversi o-
mnia solo æquarunt. Conf. CRANTZ. Vand. L. IX. C. 32.

[o] Alii 1394. obiisse scribunt. Sepultus est Eldenavie in templo monasterii, quod,
quam superbum olim fuerit vel è ruderibus hodie intelligi potest

ad fratrem Wartislaum Wolgastanus etiam Ducatus devolutus iterumque non modo, quamdiu ille superstes (p) fuit, sed & filiis Barnimo VI. & (q) Wartislao VIII, imo, qui ab utroque procreati erant, nepotibus Wartislao IX, Barnimo VII, Svantiboro IV & (r) Barnimo VIII regnantibus ad annum usque (s) 1425 principatui nostro uniti imperii legibus per 32 fere (t) annos conjunctus permanfit; cuius sane memoria vel eo celebranda videtur, quod an. 1417 Imperator Sigismundus Constantiæ pragmatica sanctione omnes quæ præcedentibus temporibus in Principatu Rugiæ forte factæ essent, terrarum aut oppignorationes aut ab alienationes inanes atque cassas fore (u) edixit.

§. VII.

Ast anno, quem jam commemoravimus 1425. cum Principes patruelles Patrias inter se (w) partirentur provincias, ad peculiaris principatus conditionem Rugia nostra reducebatur. Svantiborus enim IV. & Barnimus VIII, quibus illa tunc cesserat in patrimonium, matris Agnetis consiliis (x) usi fraternæ concordia singulari exemplo Republicam communi regimine administrabant. Ea tempestate fatale inter ERICUM Pomeranum Daniæ Regem & Holsatiæ Comites de Ducatu Slesvicensi exarserat (y) bellum, quod tanta utrinque ferocia gerebatur, ut jam in rabiem odia pervenisse viderentur. Sundia nostra cum aliis Balthicæ oræ maritimis civitatibus

B b 2

rebus

[p] Fuit autem ad annum usque 1394 perhibente MICR. p. 384. Alii tamen ad an. 1395. vitam protraxisse cum KLEMPZEN. ad h. a. asseverant

[q] Hinc utriusque nomine 1395 ipso, quo Pater occubuit anno d. 25. Nov. Bardenfium privilegia confirmata invenio. Obiit vero Barnimus VI. 1405. & Wartislaus VIII. 1415.

[r] Priores duo Barnimi VI. posterior vero biga Wartislai VIII. filii erant.

[s] Consilio nempe matris Svantibori IV & Barnimi VIII. Agnetis prudentissimæ è domo Saxo-Lauenburgica oriundæ fœminæ. MICR. p. 386.

[t] A morte Bugislai VI, quæ in an. 1393 vel 94 incidit, numerandos.

[u] Deprecante id fiebat Wartislao IX. qui suo Principumque Agnatorum nomine Constantiam profectus Imperatorem materno ipsis sanguine conjunctum adiverat. Sanctionis vero istius instrumentum in archivis nostris, quin imo privatorum manibus hodiernum reperitur.

[w] MICR. l. c. p. 386. sq. Ann. Bard. Manuscr. ad an. 1431.

[x] MICR. l. c.

[y] HUITF. & HOJERUS ll. cc. sub Erico Pomer. f. X.

rebus tunc Holfatorum studebat eoque majorem quod in (z) propinquorum etiam Principum ditioe esset Erici in se provocaverat iram. Hanc navium multarum classe (a) comparata an. 1429. cum forte in (b) longinqua Rex esset profectus Regina PHILIPPA imperii interim vices administrans (c) terribili impetu in urbem effundere adoriebatur. gratum sperans absenti conjugi (d) officium se præstituram, si injurias sæpe jam illatas vindicare potuisset. Jamque captis partim, partim & combustis Sundensium in ipso civitatis aditu navigiis, spei quam conceperat eventus utique respondisse videbatur, cum repente mutata aura reditu hostes (e) prohiberet, donec cives recepto animo paucis admodum, quæ flammæ effugerant navibus dolore atque desperatione incensi eos aggredierentur ingentique clade profligatos demtis spoliis fuga præcipiti Daniam (f) repetere cogerent. Anno sequenti Sundenses atque Rostochiensis relicto foedere Holfatico cum Rege in gratiam (g) redierunt. Denique post sexennium (h) communi pace reducta Principes inter Rugianos, cum & Agnes mater jam (i) obiisset, de dividendis terris ita convenit, ut ultra-marina cum florentissima Sundia in Svantibori IV potestate essent: cismarina reliqua Barnimus

- [z] Svantiborus enim IV. & Barnimus VIII. quarto consanguinitatis gradu in linea inæquali Erico conjuncti erant. [a] HUITF. l. c. MICR. p. 395. EICKST. Ep. Ann. ad h. a. CRANTZ. Dan. L. VIII. C. 15. [b] Vifum n. cognatum Imperatorem Sigismundum in Ungariam indeque expiatum peccata, quæ Seculi illius & per Daniam superstitio erat, in Palestinam profectus.
- [c] Alii multa luce Danos adventasse primumque, ut vires suas in conspectum darent civibusque majorem incuterent metum, urbem præter navigasse; alii vero intempesta nocte appulso nil metuentibus incolis navibus, quæ in navali & portu stabant, ignem injecisse. CRANTZ. ll. cc.
- [d] MICR. l. c. inquit, Sie hätte es gethan ihren guten Willen ihrem Herrn zu beweisen; CRANTZIUS vero Dan. l. c. cupidine gloriæ stimulatam 1400. viros perarmasse, ut aliquam forte operam ederent: ut & illa gloriaretur in difficilibus vel aliquid attulisse.
- [e] CRANTZIUS Vand. l. c. in Penam fluvium rejectos; alii ad insulam *Strelam* haud procul urbe detentos, illamque ex eo tempore in memoriam hujus stragis *Danorum Holmianæ* dæ. *Dänen-Holm* vel hodie usitato vocabulo nominatam fuisse contendunt. EICKST. Ep. Ann. ad h. a.
- [f] Vid. Autores antea citati. [g] HUITF. l. c. MICR. p. 395. [h] HUITF. HOJER. CRANTZIUS ll. cc. [i] An. sc. 1435. KLEMPZ. in Gen. Duc. Pom.

mus VIII (k) obtineret. Tunc igitur in duo separata dominia, quod nunquam antea factum, Rugiæ divisus est Principatus. Barnimi potissimum memoriam Historiæ finium Rugianorum commendat, quod *Cingsta* insulæ (l) partem, quæ hætenus in bonis Cœnobii Hiddenseensis fuerat (m) redemptionis jure principatui cis-marino an. 1441. ille iterum conjunxit; quinimo celebriorem reddit notabile cum CATHARINA Wilhelmi Principis Henetorum ex sorore illius Sophia suscepta filia eodem anno innitum pactum, quod pro 20000 florenis Rhenanis, si liberis orbus ipse discessisset, provinciam *Bardensem*, castra *Damgardum* & *Hatzeburgum* terramque *Cingstam* lege pignoris in potestatem ejus transferebat, addita etiam in conjugem, si quem habitura esset, eandem extendendi, (n) licentia. Cœ-

B b 3

terum

[k] MICR. l. c. p. 387; magno autem consilio Svantiboro etiam Sundia tradebatur, cum hæc civitas neque poterat commode neque volebat ab ultra-marina sejungi Rugia.

[l] Limitibus qui in instrumento venditionis sive permutationis istius describuntur verbis: Dat Werder de Eynst ghenomet mit aller syner tobehöringe / also dat lycht yn alle synen Enden unde Scheden / van der Schede der Zundeschen Wysch an achter deme Ofteren Wolde wente to der Prerowe mit Brunens-Werder. Non igitur tota illa insula in Cœnobii ditione fuit, sed ea tantum pars quæ hic describitur. Sundense autem pratum de Zundesche Wysch eo tempore jam ultra sesqui-Seculum ad civitatem Sundiam spectabat. Quinimo tertia quædam pars vi donationis Witzlai III. de an. 1290. ad civitatem Bardensem (quæ hodiernum possessione illius gaudet) jam tum pertinebat. Unde & in ipsis his literis Abbatibus Hiddenseensis hæc æque ac Sundensis portio eximuntur verbis: Dessen vorgecrevenen Eynst mit aller syner tobehoringhe / uthgenamen de Zundesche Wysch unde de Bardes Wysch mit eren tobehoringen ic.

[m] Nempe pro 5000 marcis Sundensibus non quidem in parata pecunia sed bonis in insula Rugia monasterio commodius sitis testante instrumento venditionis: Vor vof dñsent Marc Zundescher Münze / welche 5000 M. de vorsecrene Here und de Fürste Hertoghe Barnym uns wol vornoghet hefft mit anderen Ghudern in deme Lande to Rugien unde uppe Jasnuunde / de uns unde unsene Godeschuzge het belegen syn / wen de Eynst was ic.

[n] Ann. Bardenses Manuscr. ita: Ann. 1441. am Tage Marci Evangel. hat Hochgedachter Barnimus das Land zu Barth mit der Bogdien / der gemeinen Mannschafft / Stadt / Rath und Einwohner / das Schloß Damgarten / die Hekeburg / und das Land zu dem Zingste einem Fräulein Catharina genant / Herzog Wilhelms Fürsten zu Wenden Tochter / vor 20000. gute Rheinische Gulden verpfändet / bergestalt / wen das

Stäu-

terum disjuncta Principatus nostri conditio morte Svantibori IV. anno 1446. desit partemque ultra-marinam una cum cis-marina sua Barnimus VIII. ad annum usque 1451, quo & ipse vitæ attingit terminum, eodem iterum imperio (o) complexus est, (p) ultimus omnium Principum, qui separatim Rugiæ Principatum tenuere.

ÆTATIS SECUNDÆ.

Periodus II. ab ineunte regimine WARTISLAI IX. usque ad mortem BOGISLAI XIV. ultimi Pomeranorum Ducis indigenæ sive ab an. 1451. usque ad an. 1637.

§. I.

Solus nunc Wartislaus IX. ex 4. patruelibus Barnimi VI. & Wartislai VIII. filiis (q) superstes erat. Igitur justæ hæreditatis modo integra respublica Rugiana ad illum delata unum denuo cum Wolgastano Ducatu dominium subiit. Sed funesta ipsi novæ conjunctionis initia fuerunt. Habebat Sundia Ottonem Fugium Consullem turbulenti ingenii Virum adeo quidem, ut non tantum domi summa imis (r) misceret, sed & Mecklenburgicos ob (s) dotem Catharinæ Henetæ, quam à Barnimo destinatam non omnem (t) Ulicum conjugem (u) accepisse causabantur, jam tum arma circumspicientes in legitimum Dominum (w) sollicitaret. Bardensis tunc pro-

Fräulein fünfftig ihre Jahre erreicht und berathen werden solte/ und er ohn Leibes Erben versürbe/ das sie als von seiner Schwester geböhren / denn drauff freyen / und die Landschaft/ bis es wieder geldset/ ihr gehorsam und unterthänig seyn sollen.

- [o] MICR. p. 337. EICKST. Ep. Ann. ad an. 1446. & de morte Barnimi ad an. 1447.
 [p] Non igitur ad mortem usque Wartislai X sive annum 1478. excurrit Periodus isthæc uti quidem præter mentem meam in Epigraphe ejus p. 153. positum est. Quare, ut pro Wartislao X. Barnimum VIII. pro anno autem 1478, annum 1451. ut accipiat B. L. rogo.
 [q] Fratrem enim germanum Barnimum VII. qui Guezkoviam domicilii locum habebat an. 1449, non, uti Tab. Gen. 198 HÜBNERI forte errore typographico refert 1446. amiserat. [r] MICR. l. c. p. 423. seqv. [s] Conf. §. 7. præc. Per. [t] Erat is ultimus Stargardiæ Dominus 1471. fato defunctus.
 [u] KLEMPZEN. ad an. 1451, MICR. p. 422. (w) Id. p. 424.

provincia iteratis irruptionibus (x) vexata est. Cumque (y) defuncto etiam Wartislao IX diutius extraheretur bellum, hinc (z) Mecklenburgicis, illinc, ob Sedinensis Ducatus opimam hæreditatem (a) Marchicis incumbentibus, egregia profus filiorum illius ERICI II ac WARTISLAI X virtus enituit, donec mutuo connubio, frequentissimo controversiarum illustrium remedio, cum Megapoliâ anno demum 1471. lis omnis (b) componeretur. Inter hæc Rugiæ quæ sub Patre fuerat, cum Pomeraniæ Ducatu & sub fratribus istis (c) arctissima conjunctio mansit præbuitque (d) Wolgastum Erico, sed (e) Bardum Wartislao fedem. Postea Bogislaus Magnus Rugiæ non minus ac totius Pomeraniæ ad annum usque 1523 (f) Monarcha fuit. Nec quicquam circa fines nostros, quod

memo-

- (x) Id. ib. Pontibus stratis Reckenitzam superabant. Si fides esset illis quæ pag. 192. not. (c) relata sunt, an. 1286. stabili ponte Reckenitza jam fuit juncta. Traditur enim in chartis Ribnitzensium, quod & pontem una cum Reckenitza Dechovii tum venderint. An. 1392. ponte super illam jam patuisse iter Ann. Bard. testantur.
- (y) An. 1457. (z) Dum interamnanam provinciam, quæ hinc Pena, illinc Tollenfa clauditur invadebant Treptoamque hostilibus flammis expugnabant mox tamen legitimis Dominis reddendam. MICR. p. 446.
- (a) Ottone III. ultimo Sedinensis lineæ Duce an. 1464. pestifera lue sine prole extincto. Id. p. 438. seqv. EICKST. Ep. An. ad eund. an. & seqv.
- (b) Id. ib. an. 1471. MICR. p. 450. conf. KLEMPZEN. ad an. 1453.
- (c) A KLEMPZEN. Gen. Duc. Pom. (d) MICR. p. 432. Wolgasti quoque an. 1474. vivendi finem fecit. Id. p. 451.
- (e) MICR. p. 453. Unde & Imperator Fridericus III. in literis quibus Sedinensem Ducatum Alberto Marchioni Brandenburgico nostris postpositis Ducibus conferebat, nonnisi Ducum Wolgasti atque Bardi titulo illos insigniebat. Vid. MICR. p. 449. Ad Wartislauum X. vero Principatum Rugiæ speciatim & tractum Bardensem spectasse vel inde argumentum sumo, quod non uterque fratrum sed ille solus Bardensium privilegia confirmavit. Hinc & in bello contra Marchicos & Megapolitanos Rugiani, Sundenses atque Bardenses Wartislauum secuti ipsique militasse leguntur apud MICR. p. 447. *Bardi* 1475. secundas cum Magdalena Mecklenburgica nuptias celebravit. Ann. Bard. ad h. a. *Bardi* denique an. 1478. in profesto Natalium Christi mortuus atque Neocampi in communi Principum Rugiæ Mausoleo sepultus est; (A KLEMPZ. Gen. Duc. Pom.) sicuti Ericus frater illius 1474. Wolgasti defunctus erat & Eldenaviæ sepulchrum invenerat. Interdum Wartislauus X. & Grimma, quod itidem Principatus Rugiæ oppidum est, commorabatur. Vid. MICR. p. 430.
- [f] EICKST. Ep. Ann. 1478. seqv. MICR. p. 452. seqv.

memoria dignum esset tunc contigisse accepi nisi quod (g) Dani an. 1511. navibus suis ad Jasmundam appulsi subita excensione facta Stralsfundensium prædia ob præstita Lubecenſibus auxilia fugatis antea, quas ipsis objecerant, copiis igne atque rapinis vastarunt Ducis & Nobilium bonis omnino parcentes. Cæteroquin Rugianum dominium conjunctione illa cum Pomeranicis terris peculiaris principatus rationem non (h) amisit, verum isto æque ac sequiori Seculo subinde retinuit.

§. II.

Post (i) excessum Bugislai M. cum filii GEORGIUS I. & BARNIMUS XI. rerum potirentur (k) commune omnium terrarum imperium ac eadem, quæ sub Patre obtinuerat, finium Rugianorum conditio stetit. Sed illo vita (l) exuto proximo mox anno 1532 pariter ac 1541 (m) divisione provinciarum BARNIMUM inter & (n) PHILIPPUM I. facta Rugiæ Principatus una cum Pomerania cis-Svinana ultimo huic sorte adjudicatus est. Utriusque ætatem famigerabilis illa (o) Chiloniensis pactio

- (g) JOH. MEURSI Hist. Dan. Lib. II. p. 157. seqv. CHYTR. Sax. Lib. V. p. 194. EICKST. Ep. An. ad h. a. qui Danicos piratas ad Jasmundam appulſos pagosque Sundenſes igne vastasse scribit.
- (h) Hujus rei inter alia argumentum præbet obligatio Bartoldi Baltzii an. 1478. super 50. marc. redditibus Fraternitati minori quæ Grimmæ fuit exhibita verbis: Botughe icf olde Vertold Walke wanafftig to Nilke - - dat teschultig bin den erwerbighen Heren un Preſteren tho Grimen in de lütke Broderschop - vesttig Sundeſche Marck guber witten Penninghe un Schillinghe Munche de de gheinge un gheve ys in dem Lande un in Steden des Dorstendomes to Nuyen. Eadem prorsus reperio in aliis literis obligatoriis Marquardi Tribesees de Wendisch Baggen dorp provisoribus templi St. Gertrudis ante Grimmam an. 1586. datis.
- (i) Qui incidit in an. 1523. (k) MICR. p. 524. EICKST. Ep. Ann. ad an. 1525.
- (l) An. 1531. Sedini, KLEMPZ. in Gen. Duc. Pom. (m) Die Simonis & Judæe five 28. Octobr. EICKST. l. c. & an. 1532, MICR. p. 528. conf. omnino ipsum divisionis instrumentum. (n) Barnimi is ex Georgio fratre unicus nepos erat.
- (o) Quæ ipsa huc conferenda est. Error habetur apud RANG. in Pom. Dipl. ubi ad an. 1570. ea refertur. Quod pertinet ad bona Roschildensia pleraque eâ tempore conversionis Rugianorum adeoque circa an. 1168. vel saltem haud ita multo post Ecclesiæ illi Episcopali ob insignem Absolonis Episcopi in hoc negotio navatam operam acquisita sunt. De *Streyensi* vero comitatu, qui itidem illis annumeratur, dubius sum, an & ipsum æque antiqua possessione Ecclesiæ Roschildensis tenuerit? quia in Transactione hæreditaria inter Jaromarum II. & Boran.

pactio nobilitavit, qua lites de bonis Ecclesiæ Roschildensis in Rugia sitis magna animorum contentione cum Daniæ Rege dudum jam agitatæ, ne tandem publicæ tranquillitati funestæ essent amica compositione an. 1543 ad liquidum perducebantur. Mare quoque, ubi à septentrionibus invehebatur, oræ Bardensi crebra aliquamdiu pericula admoverat & *Cinglam* insulam, quæ intumescantium undarum primum impetum sustinet, vehementiori æstu (p) carpserrat, adeo quidem, ut valido aggere Bardenses securitati urbis suæ (q)

C c

pro-

Borantonem an. 1249 *tota terra Streye* patrimonio ultimi hujus ejusdemque posterorum, qui deinceps Putbuziorum assumsere nomen, adjicitur 2) idem Boranto, testante eadem transactione, insignem terræ illius partem comiti Gutzkoviensi loco dotis oppignoravit 3) à Gutzkoviensibus in dominium Laurentii cujusdam Jonquii militis transiit, 4) ab hoc an. 1334 ad Putbuzios, in solutionem æris alieni, rediit 5) à Duce Pom. Wartislao an. 1365 inter alias terras Pripperto Putbuzio nominatim in feudum collatus est. Cum vero plura in Rugia loca essent, quæ *Streu* sive *Streij* vocantur, aliusque mihi in *Cir-coviensi*, alius & in *Schaprodenfi* hujus nominis notus sit, in medio nunc relinquam, an forte Putbuziana illa *terra Streye* à Roschildensi diversa sit. Cæterum de ultima hac HUITFELD. Chr. Dan. sub Erico Pom. scribit, quod, cum 1438 ille in gratiam Ducum Pomeranorum ob necessitudinem quæ inter ipsos erat, juri omni in insulam Rugiam renunciaffet, Pomerani deinceps liberalius illud interpretati ipsam etiam comitatum Streyensẽm sibi vendicassent, nullaque amplius Ecclesiæ Roschildensis jura in eundem admittere voluissent. Sed longe alio titulo, reformatione nimirum acquisitam Jurisdictionem Pomerani urgebant. Ante enim abolitam in nostris terris Romano-Catholicam religionem nihil unquam Principes nostros hac super re movisse lego. Conf. & Cl. HOJERUS in den Dån. Gesch. pag. 249. ubi bona Roschildensia titulo *Episcopatus Rugiani* insignit, & PHILIPPUM I. ad instaurandam (rectius restaurandam) Gryphicam Academicam illis uti voluisse scribit.

[p] Ita quidem, ut antiquo limitaneo lapide inter pratium Sundense finitimamque Principis & civitatis Bardensis ditionem fluctibus obruto novus an. 1559 ponendus esset. Vid. monumenta Sundens.

[q] Ann. Bard. an. 1540 ist der Wall am Ziegelhose vor die Fluthauffgeworffen/ und seyn dem Gräber 30 Fl. gegeben worden. Inter vehementissimas maris inundationes forte fuit, quam BUGENHAGEN. Chr. Manuser. sub calce seqq. commemorat, 1467 post Octav. Agnetis invaluit tanta aquarum inundantia circa civitates quæ vocant maritimas ex vehementi vento septentrionali, ut non solum naves fractis pontibus ante civitates periclitarentur, verum etiam pagi multum distantes ruerent hominibus multis cum pecoribus submersis. Seniores se nunquam talia vidisse dicebant, at non duravit diluvium in alterum diem.

prospicere cogentur. Atqui, cum ita obices furenti Oceano positi essent, haud ita multo post non sine etiam violentia Ribnitzenses terrestres ad *Reckenitzam* limites turbant & suffocati in fluminis alveo cadaver, quod iussu (r) *DECHOVIORUM Damgardi* humatum erat, ne in exemplum domini res verteretur, armata manu repetunt. Interea & Damgardenses ad arma vocantur. Eunt, profligatosque hospites haud invitatos cadaver certaminis argumentum in ipsa domum reditione(s) relinquere cogunt. Dum hæc inter subditos geruntur, Principum quoque Philippi I. & Ulrici Megapolitani Episcopi Sverinensis de decimis ex cismarino Principatu nostro Ecclesiæ suæ (t) antiquitus debitis mutuæ (u) similtates gliscebant. Hinc longinqua jura urgebantur, illinc per religionis reformationem Principibus in suis ditionibus acquisita Episcopalis potestas opponeretur. Donec Philippus (w) an. 1560 fato præventus posteris litem hanc dirimendam relinqueret.

§. III.

Pari quoque nexu sub Philippi I. filio ERNESTO LUDOVICO nepoteque PHILIPPO JULIO Cis - Svinanæ Pomeraniæ Rugia conglutinata fuit, nisi quod vi (x) pactionis hæreditariæ an. 1569 inter fratres 5 Philippi (y) filios (z) BUGISLAO XIII *Bardenfis* atque *Neo-Cam-*

[r] Nobiles Pütnitzæ Domini.
sum monumentis.

[s] Sic omnis res narratur in ipsis Ribnitzensium monumentis.

[t] Ab ipso foundationis tempore, i. e. ab an. 1170.

[u] Vid. Transactio inter Philippi I. filios & Ulricum an. 1588 hac super re facta.

[w] D. 14 Febr. hora matutina 6. EICKST. in vita Philippi D. P.

[x] Erb-Einigung aller Herzogen zu Pommern / zu Wolfin 1569 den 16 Maji aufgerichtet. Conf. Fürstl. Pommerscher Erb-Recess und Barnimi XI Ubergabe der Regierung des Stettinschen Theils an seine Vettern zu Jansen den 25 Jul. 1569.

[y] Qui ordine ætatis erant: Joh. Fridericus, Bugislaus XIII, Ernestus Ludovicus, Barnimus XII, Casimirus IX. Ex his Joh. Fridericus & Ern. Ludovicus, ille quidem in Sedinensi sive ulteriori; hic vero in Wolgastano sive citeriori Pomerania & Rugiæ Principatu regimen obtinuerunt. Uterque fratrem appanagiatum (ut ita loquar) aluit: Joh. Fridericus Barnimum XII, attributo ipsi Rugenwaldensi tractu; Ern. Ludovicus vero Bugislaum XIII, traditis illi Bard. & Neo-Campensi Præfecturis. Natu minimo Casimiro Episcopatus Cammiaensis cessit.

[z] Hic enim, cum major ætate esset, Ernesto Ludovico natu minori fratri regiminis honorem sponte sua deculerat in dem Erb-Recess zu Jansen von 1569.

Campenfis (a) præfecturæ appanagii, ut dicunt, titulo (b) cesserunt. His igitur imperantibus varia de principatus nostri finibus acta sunt. Confinii potissimum Mecklenburgici multiplex (c) cura fuit. *Tribuseæ* an. 1568 deliberationis initium factum, communicatisque cum Ordinibus Provincialibus consiliis arbitrio judicis compromisso eligendi decisionem litis permittere (d) decretum est. Proximo statim anno, quod decretum erat, *Ribnitza* (e) expeditum. Tandem an. 1591 Rege Daniæ Friderico II. Duceque Brunsvicensi Julio transigentibus controversia omnis excussa atque (f) sopita est. Eadem felicitate contentiones de Sverinensi Ecclesiæ decimis, in quibus sedandis inutilem operam Philippus (g) consumserat, post varia utriusque partis habita concilia *Ribnitza* an. 1588 solenni transactione finitæ & jura Episcopatus pro summa 10000 florenorum perpetuum (h) abolita sunt. Reservaverat sibi eadem conventionem

C c 2

Ulri-

- [a] Loca & Vassalli quæ in ditione Bogislai fuerunt, indicantur in dem Erb-Recess zu Jansenitz. [b] Quo facto an. 1570 Bardi sibi Bogislaus domicilium constituit.
- [c] Adeo quidem, ut & in pactione divisionis hæreditariæ Jansenitzenſi de an. 1569 mutuum hoc in negotio auxilium sibi promitterent Principes verbis: Was aber die Land-Gränzen anlanget/ wollen wir H. Buglass nebst unsern Hn. Brüdere ver-treten helfen. Subinde enim Mecklenburgici omni Reckenitzæ dominio atque usu præsertim & piscatione Pomeranos exclusos volebant; Unde an. 1561 Rib-nitzenſes (sicut ex ipsorum chartis percepi) Damgardensium in fluvio hoc sta-tuta retia abstulerant.
- [d] Vid. ipsum Recessum Provinciale Tribuseanum, ut & Beweis- und Beschwerungs- Articul der Herzogen zu Mecklenburg/ wegen der streitigen Land-Gränze bey Ribnitz ꝛ. contra die Herzogen zu Pommern de an. 1569.
- [e] Vid. Beweis- und Beschwerungs- Articul &c not. præc. citatos, & conf. Beschwörung der Damgardischen wieder die zu Ribnitz und ihren eingelegten Articuln. Nondum tamen compositam tunc litem fuisse produnt literæ an. seqv. 1570 ad Principem Ern. Ludovicum & Prætorem Ribnitzenſem à Senatu Damgardensi datæ, in quibus conqueritur ille, quod Ribnitzenſes, ubi per glaciem Reckenitzam superare iter facientibus licet, non minus teloneum exigant, quam si per pontem eundem esset, quodve civi cuidam suo, qui solvere illud recusaverat, equum etiam vi abduxissent.
- [f] Malchini d. 26 Febr. d. a. vid. ipsam Transactionem & conf. MICR. p. 599 & 634. [g] Vid. §. præc. [h] Vid. ipsum Transactionis Instrum. sive Vergleich zwischen Pommern und Mecklenburg/ wegen des Schwerinischen Stifts Besenden / ꝛ. in einigen Pommerschen Gütern. Dat. Bülow den 21 Sept. 1588. Scilicet,

Ulricus (i) *Eixensia* bona, quæ prope *Tribuseam* jacent, tanquam Ecclesiæ suæ peculium; Subsequenti tamen 1589 anno pro 20000 florenis hæc quoque Bugislao XIII affini (k) tradidit. Ita quidem sub fratribus istis Principibus lætam fines Rugjani faciem induerunt. Sed unum *Damgardum* limitaneum oppidum tristius fatum subivit fortuitoque incendio an. 1571 tantum non univcrsum (l) consumtum est. *Bardens* Oræ maris pericula frequentius imminabant, ita ut ad avertenda illa in hæreditaria transactione, quæ *Jasenitzæ* an. 1569 erigebatur mutuam sibi Principes Wolgastani operam (m) pollicerentur. Post fata Erneſti Ludovici (an. 1592) cum rerum summa ad filium PHILIPPUM JULIUM delata esset, eadem rerum conditio in finibus nostris duravit. Præprimis, qua spectant ad occidentem, Mecklenburgici nunc intentiori cura vigilabant, ne quid contra atque conventum nuper erat, à Pomeranis (n) committeretur. Sed majorem his, curamne verius dicam an terrorem? exæstuantis maris sævicia iniecit, quæ *Cingſtam* insulam ruptis in littore (o) sabulosis

Scilicet, *Ribnitzæ* inter utriusque partis Legatos de compositionis ratione & conditionibus conventum; *Butzovie* autem conventionis solennes literæ conſignatæ sunt.

[i] Villas nimirum *Eixen* (quæ parochialis est) *Wofen*, *Bisdorp* & *Spickersdorp*, quas à Nobilibus Urfis (von der Familie der Böhren) Episcopatu Sverinensi olim oppignoratas esse, accepi. De ipsa tamen villa *Eixen* dubito, annon illa antiquiori jure ad Episcopatum pertinuerit, ex quo apud HEDERICUM in vita Wilhelmi Episc. Sver. & ex illo ap. KOEPKENIUM in memoria Loſtii itidem Sver. Episcopi p. 36 inveni, quod Jaromarus II. Rugiæ Princeps donatione illius eum jam auxerit. Aveo tamen videre donationis istius literas.

[k] MICR. p. 634. [l] Id. L. IV. p. 618 sub voc: *Damgarten*.

[m] Verbis: Als auch durch die Flott in dem Amte Parth jezumeilen merklicher Schade verursacht wird/ so wollen wir H. Bugislaſſ mit unsern Unterthanen denselben/ so viel möglich/ zeitlich wehren und fürkommen. Da aber dieselbe überhand nehme/ daß wir derselben mit unsern Unterthanen allein nicht wehren könten/ sollen und wollen wir H. (Ernst) Ludwig unsern freundl. lieben Herrn Brudern mit den unsern hülfſſich seyn/ und diesem/ als einen gemeinen Land. Schaden/ fürkommen helfen.

[n] Unde Carolum Megapol. Ducem an. 1606 Dechoviis, qui *Putnitzæ* habitant, ne retibus suis aliisque capturæ piscium inservientibus machinis Reckenitzam obstruerent, interdixisse, è monumentis Ribnitzensium compertum habeo.

[o] Die *Dünen* Germanice dictis. Facta autem est hæc ruptura maxime an. 1596, de

fabulosis monticulis latiori ruina afflixerat, quare Sundenses cum Principibus ad nova Oceano repagula (p) objicienda auxiliatrices nunc manus junxerunt. Tunc quoque Ducibus Sedinensibus Joh. Friderico & Barnimo subito fato abreptis cum Bogislaus XIII ulterioris Pomeraniæ regimen suscepisset *Bardensis* atque *Neo-Campensis* tractus cum reliquo Rugiæ Principatu & Pomeraniæ Cis-Svinanæ Ducatu ad unum PHILIPPI JULII imperium (q) rediit.

§. IV.

Optimo Principe Philippo Julio an. 1625 absque prole demortuo Pomeraniæ Rugiæque monarchia ad unicum, qui ex universa Ducali familia supererat, BUGISLAUM XIV. (r) devoluta est. Provincia tamen Bardensis defuncti Principis viduæ AGNETI vi pactorum dotalium (s) cessit. Tunc misera prorsus atque horrenda fata Rem-

C c 3

publi-

de qua Ann. Bard. Manuser. ita tradunt: An. 1598 am Donnerstage den 23 Jan. ist in der Nacht eine grosse Wasser-Fluß aus dem Norden entstanden / und hie zu Warth/ wie auch hin und wieder an der See-Kante belegen Städtren an Schiffen und Brücken grossen Schaden gethan. Dieser Fluß hat auch den Wall am Ziegels-Hofe (vid §. præc. not. [q]) zerrissen / und hat das Wasser nicht allein die Scheuren vorm Dam-Thore/ sondern auch die/ so an der Sued und St. Jürgens-Wiese belegen/ erfüllet/ also/ daß das Wasser fast einen halben Mann hoch in den Scheuren gestanden/ und viel Korn und Futter verdorben. Diese Fluth hat die Dünen am grossen Strande dermaßen zerrissen/ daß sie sich bis in heutigen Tag nicht haben wieder setzen können. Hinc alios denuo limitaneos lapides, pristinis aquarum eluvione dirutis, ponere in Cingsta insula Sundenses atque Bardenses necesse habebant. Vid. monumenta Sund.

- (p) Hac de re sequens amici ex monumentis Sundensibus relatio ad me pervenit: An. 1607 haben die Fürstl. Beambtem zu Warth mit E. C. Rath von Stralsund sich dahin verglichen an dem Ort der Gränzen vor längst des Strandes / da das Wasser die Sand-Dünen weggeschwemmen/ doppelte Pämme zu machen/ den hintersten höher als vordersien/ und Stränche darzwischen zu legen / damit das Sand sich darin setzen könnte/ und solches von Jahren zu Jahren zu continuiren.
- (q) Postulabat Bogislaus 167000 florenos, quos emendandis aut contra vim aquarum muniendis terris istis consumserat, à Philippo Julio sibi reddi. Quæ tamen summa amica conventionione ad 120000 florenos redacta est fide Ann. Bardensium, quamvis MICRÆLIUS L. IV. p. 632 nonnisi de 110000 loquatur.
- (r) MICRÆLIUS L. IV. p. 163 199. Ann. Bard. Manuser. ad h. a.
- (s) Ann. Bard. ad h. a. An. 1625 den 19 Maji nachdem Jhr. F. Gn. (Philippus Julius) nach Gottes Willen Todes verfallen/ ist die Anweisung des Leibgedings geschehen / und

publicam nostram concusserunt. Præludebat funestæ scenæ inhorrescentis Oceani terribilis furor, qui (t) quadriduo post Philippi Julii obitum non sine (u) ingenti damno tantam in maritimas oras Principatus Rugiani undarum molem invehebat, quantam post hominum memoriam nemo in vectam viderat. Insequabatur ipsa triennialis belli tragœdia atque per Bohemiam, Palatinatum, Saxoniamque inferiorem tot jam editis tristibus spectaculis (w) nunc quoque Rugiam & Pomeraniam novum sibi theatrum cupiebat. Non fefellit Bugislaum, immanes Cæsaris copias relicta vicina Megapolia, quam novo Domino (x) Wallensteinio servare studebant, mox Principatus suos petitura. Itaque habito Wolgasti Statuum Provinciaium concilio ad militiam incolæ (y) exciti & aditus omnes, quibus

und ist J. J. G. (St. Agnes) den 18 Junii mit Ihren Comitæ auf dasselbige gezogen, und von E. E. Naht ein schön Pocal, zur Anzeige unterthäniger Affection, präsentiret worden. [t] Die nempe 10 Febr. cum Philippus Julius 6 ejusdem mensis in ipsa meridie horam inter 11 & 12 occubuisse.

- (u) Quam terribilis hæc eluvio in ora Bardensi fuerit, quantaque ibidem damna dederit, prolixius describitur in Ann. Bard. Manuscr. ad h. a. Mentio quoque illius fit in Matricula Ecclesiæ Bardensis, teste b. Præp. SCHRAMMIO in Annalibus Bard. Ecclesiasticis Manuscr. ad h. a. Prævit hanc ipsam an. 1619 alia inundatio quæ non minorem invexit calamitatem innumeramque equorum & armenti copiam perdidit, secundum Ann. Bard. ad h. a. Hujus igitur Bugislaus miseræ memor in comitiis Wolgastanis an. 1626 de coercendo maris impetu consilia communicavit, certisque tunc personis mandatum, ut loca, quæ fluctibus maxime patebant, ipsimet lustrarent, quibusve remediis periculo huic obviam iri posset, in commune consulere. MICR. L. IV. p. 169. Mirus in *Cingsta* diluvii hujus effectus fuit. Antiquum enim alveum, qui occidentalem terræ istius partem à reliqua insula separabat congestis ex maris fundo arenis oppilavit, aliumque ruptis *Dünis* sive sabulosis monticulis, qui in littore iterum confederant, à partibus septentrionalibus aperuit, tenui tantum, qua Salum Bardense spectat, terrarum discrimine relicto. Vid. supra p. 31.

(w) Theatr. Europ. Tom. I.

- (x) Huic enim ab Imperatore destinata erat, legitimis Dominis, quod rebus Danorum favebant, proscriptis. Vid. BRACHELII Hist. nostri temporis ad an. 1628 p. 133. & Th. Eur. T. I. ad h. a. Equidem Proscriptio illa an. 1628 d. 9 Junii demum fiebat. Sed dubium non est, quin jam diu ante hac de re in aula Cæsarea consilia agitata atque cum Wallensteinio communicata fuerint, ut spe tam opimi præmii ad omnia conandum eo vehementius ille stimularetur. (y) MICR. L. IV. p. 169. Ann. Bard. Manuscr. ad. an. 1626,

quibus è Megapolia venientibus Rugiæ atque Pomeraniæ ditiones patent, præsidio occupare jussi sunt. Sed tantæ multitudini reprimendæ tantillæ sufficientes non erant vires. Igitur à præfenti necessitate petito consilio (z) admitti debebant, qui arceri non poterant. Per aditus qui ad *Tribuseam* & *Damgardum* aperiuntur, intrarunt provincias nostras ingrati hospites. Sed non steterunt (a) promissis, quibus sibi ingressum paraverant, sex septimanis ad quas stipulati hyberna erant, per integros tres annos, & quod excurrit, protractis. Primum tamen Sundenfium (b) invictus animus, deinde (c) Danorum inopinata invasio; denique & Magni (d) GUSTAVI ADOLPHI Heroica virtus tranquilla hæc ipsis otia esse non sinebant. Varia tunc belli discrimina finium nostrorum memoriam nobilitarunt.

(z) Agebatur inter Bugislaum & Cæsareos belli Duces de intromittendis eorum copiis *Frantzburgi*, quo Wolgasto Dux noster svadentibus nonnullis, dissuadentibus aliis se contulerat MICR. L. V. p. 180. Necessitate urgente id factum ostendit HENCKELIUS de bello Gustavi Adolphi p. 100. Quin imo in scripto Germanico ac Latino von dreijährigen Pommerschen Drangsalh jussu ipsius Bogisli an. 1630 edito *absonum figmentum* dicitur, quod nonnulli præter necessitatem admittos esse Cæsareos, blaterassent.

[a] Quibus conditionibus admitti sint vid. apud MICR. l. c. Imperatoris autem quæ forte subfuerit intentio PUFFEND. de reb. Svec. L. I. §. 53.

[b] Quo minis omnibus fusque deque habitis præsidium Cæsareum, imo & Cæsareo - Pomeranum intromittere recusabant. MICR. l. c. p. 184 sqq. Th. Europ. ad an. 1628. [c] Qui an. 1628 cum Rugiam frustra tentassent *Usdomum* atque *Wolgastum* haud contemnenda manu invadebant, non modo ut Cæsareos, quibuscum nondum pax ipsis reconciliata erat, persequerentur, sed ut de Bugislaio quoque vindictam sumerent, quem contra Sundiam fœderatam suam præbitis tormentis auxilia ipsis suppeditasse causabantur. Vid. Th. Europ. ad h. a. p. 1089 sq.

[d] An. 1630 d. 24 Jun. in Ora Pomeranica ad villam *Spandoerbagam* Wusterhusanæ Provinciæ primam excensionem fecit. Th. Europ. ad h. a. T. II. pag. 626. Primæ autem receptionis Svedorum gloria Principatui nostro Rugiano debetur: Cujus metropoli Sundiæ an. 1628 primæ nationis Svedicæ copiæ, quæ unquam forte in Germania militaverunt, auxilio mittebantur MICR. L. V. pag. 205. Th. Europ. T. I. pag. 1066 coll. pag. 1100. BRACH. l. c. pag. 134. Inde egressæ an. 1630 primam omnium in Germania sibi partam provinciam habuerunt insularem Rugiam nostram, Th. Europ. T. II. p. 184. MICR. l. c. ad h. a.

runt. *Bardum* Dani navibus adveſti an. 1628 ex improvifo (e) occupavere: (f) *Rugiam infulare* atque (g) *Damgardum* biennio interjeſto cruentis certaminibus alteroque mox anno (h) *oppidum & caſtrum Lutitiorum* Svedi Cæſareis eripuerunt. Tum & (i) *Tribuſeam* in poteſtatem eorum tranſiſſe conſtat. Nova etiam locis ab utraque beligerantium parte (k) munimenta adjeſta ſunt, prout cuilibet poſſeſſori præſens id ſecuritatatis ratio expoſcere viſa eſt. Hanc belli fortuna faciem tunc finibus noſtris induxit. Sed *Tractum Bardenſem* Franciſcus Carolus Dux Saxo - Lauenburgicus ob debitum 10000 florenorum ab Agnete Philippi Julii vidua, quæ ſecundis votis illi nupta fuerat, in ſe tranſlatum jure pacti ac pignoris obtinere annitebatur. Jamque durioribus etiam literis rem agebat & majora quam pro negotii momento moliri videbatur, cum Bogiſlaus debita ipſi pecunia an. 1636 ſoluta, machinationum, quæ forte ſubeſtant, omnes ſimul nervos (l) incidit, atque ita, ne quid Principatus Rugianus detrimenti pateretur, prudenti conſilio cavit. Majoris ponderis fuerunt Daniæ Regis molimina, qui ſollicitationibus Cæſareorum, ut arma in Svecos caperet, hætenus damnatis, nunc aures præbere cœperat, ex quo dominium maris Balthici & Oceani authoritate Imperii Romano - Germanici adminiſtrandum curaque adſitorum portuum, inſuper vero & *Rugia infularis* in feudum ipſi (m) conceſſa erant. Attamen hæſ quoque nubes una ad *Wifſtocum* pugna diſſi-

[e] An. 1628, eadem expeditione qua Wolgaſtum occupabant. Ita invenio apud MICR. L. V. p. 208 coll. p. 244. & HOJER. Dän. Geſch. p. 326.

[f] Vid. PUFFEND. de reb. Svec. ſub Guſt. Ad. L. II. §. 22.

[g] MICR. ad h. a. Th. Eur. T. II. p. 238 ſq. conf. omnino BRACH. l. c. ad h. a. p. 173 ſq. & PUFFEND. §. 33.

[h] Ipſo Rege Duce Lutitium expugnabatur præſecto Cæſareo capto MICR. l. c. p. 280. Th. Eur. T. II. p. 332. PUFFEND. l. c. L. III. §. 4.

[i] MICR. l. c. p. 281. [k] Quorum paſſim, præſertim & Tribuſeæ ſtupenda hodiernum rudera exiſtant, MICR. L. VI. p. 616. De Svedis Th. Europ. T. IV. pag. 888 legitur, quod an. 1642 cunctas per Pomeraniam urbes muniverint. Tunc igitur & Tribuſeæ profundiffimas illas foſſas altiffimaque valla adjeſta puto. [l] MICR. l. c. p. 281. [m] PUFFEND. l. c. L. VIII. §. 60. Equidem D. HOJERUS in den Dänemariſchen Geſch. p. 336 Regem Daniæ conſilia ea iniſſe negat eoque nomine ad ipſum PUFFEND. l. c. L. X. §. 80 provocat, ſed ille ambiguae ſententiæ locus eſt.

dissipavit. Proximo abhinc (n) anno difficillimi Imperii molestiis tandem superatis magnoque apud omnes bonos desiderio sui relicto ultimus Pomeraniæ indigenarum Ducum, terrenam hanc cum cœlesti civitate commutavit.

ÆTATIS TERTIÆ.

Periodus una, à morte BOGISLAI XIV ultimi è gente Pomeranica Rugiæ Principis s. ab an. 1637 sub gloriosissimo SVEDORUM Imperio hodie-
num labens.

§. I.

In media belli tempestate *Rugiam* æque ac *Pomeraniam* Bogislaus reliquerat. Svedos enim, quorum virtute hucdum ea defensâ erat per (o) prælium *Nördlingensê* non leviter fractos Cæsareani vehementer urgebant, & ne quidem in isto terrarum extremo (p) angulo tutos sinebant esse. In nostro tamen principatu præter minima loca nihil obtinere. *Tribusea* (q) proditione, *Lutitium* (r) deditionis pacto, *Damgardum* præsidarii militis (s) errore inopetatem eorum pervenit. Cætera, quæ formidabili *Sundia* propius adjacent,
D d una

[n] 1637 die Veneris 10 Martii horam inter 9 & 10 nocturnam, postquam septen-
nium ante apoplexia jam tactus erat. Idem hic Ferdinando II. Imperatori
mense præcedenti Febr. emortualis fuit.

[o] An. 1634 d. 26 & 27 Aug. consilio potissimum Ducis Bernhadi Vinariensis
ad liberandam Nordlingam Cæsareorum obsidione commissum. Vid. BRA-
CHEL. l. c. ad h. a p. 248 seqv. conf. Th. Eur. T. III. p. 336 sqq.

[p] BRACH. l. c. ad an. 1637 p. 272 seqv. Hoc enim anno in Pomeraniam usque
& Rugiam Cis- marinam victorias suas persequebantur hostes.

[q] Rustici cujusdam vid MICR l. c. L. VI. p. 516. Th. Eur. T. III. p. 874 seq. coll.
p. 883. [r] Captumque Cæsareo militum summo præfecto à *Breda* Prætorii
castrensis locum præbuit. Th. Eur. l. c. p. 884. [s] Calonum atque Stabulari-
orum turba, quæ pabulatum exiverat, pro turma equitum se gessit, missoque
tympanotriba, quem forte secum habebat per ludum castri præsidium ad de-
ditionem invitavit, promissoque libero abitu decepit. Th. Eur. T. III. p. 875.

una cum (t) Ultra-marinis provinciis aut (u) intacta manserunt aut prædando tantum vexata sunt. Sed neque illa domicilium ipsis diu præbuerunt. Ut enim nunquam horum hospitem Rugiana terra patiens fuit; ita nunc (w) famis partim & penuriæ metu, partim vero armis Svedorum, quorum mox novis supplementis reparatæ vires erant, (x) altero ex quo venerant anno reprimebantur. Ex eo tempore ad finem belli non (y) redierunt, nec ulli hostes fines nostros turbare amplius ausi sunt. Tandem protectoribus Svedis præmium protectionis ipsa Rugia cessit. Et fato quasi factum videtur, ut, quæ Germanicæ libertatis strenuos vindices (z) prima receperat, prima etiam compensationi illorum destinaretur. Non enim Osnabrugæ demum an. 1648 de Rugia Svedis tradenda consultum est, sed an. 1639 & 40 inter pacis propositiones jam fuit Sundiam ac insularem Rugiam, ea lege pignori ipsis dandam, ut, nisi intra decennium 25 myriadibus thalerorum redimeretur jure feudi Imperialis Regina Sveciæ & masculi illius hæredes (a) haberent. Sed hæc minora erant, quam ut tanto (b) Svedici sanguinis impendio æquiparari possent. Abbas etiam Corbejenfis à (c) Lothario I. Imperatore

[c] Equidem ad illas expugnandas omnia paraverant contractis circa *Grimmam Bardumque* copiis anni 1638 mense Jan. per pontem glacie stratum expeditionem istam facturi. Sed Vrangelius Insularum præfectus rupta circumcirca glacie copiisque suis ad ipsum veteris Trajectus aditum commodissime collocatis ab ausu hoc deterrebat, ancipitique consilio hærentes transmissio suorum agmine ad villam *Bresewitz*, quæ prope Bardum est, nocturno impetu etiam occupabat. BRACHEL, l. c. p. 277. Th. Eur. T. III. p. 907.

[u] *Bardum* tamen & *Grimmam* brevi etiam possessione tenuerunt. Th. Eur. l. c. p. 907. [w] BRACH, l. c. p. 278. Unde Pomerania ac Rugia diversarum nationum cœmiterium tunc communiter dictum fuisse accepimus.

[x] Anno 1638 ineunte, [y] In Pomeraniam trans Oderanam an. 1643 novam Cæsareanos sub *Cracovio* Duce irruptionem fecisse lego. In principatum autem nostrum & citeriorem Pomeraniam non penetraverunt. BRACH, p. 312. Th. Eur. T. V. p. 159. [z] Vid. §. ult. et præc. not. (d).

[a] Th. Eur. T. IV. p. 248. ut & den unversünglichen Auffatz in puncto recompensæ &c. ib. p. 442. [b] Nam & gloriosissimi GUSTAVI ADOLPHI pro salute Germaniæ in prælio Lutzensi sanguis inæstimabilis fusus erat.

[c] Vid. Chr. Corbej. apud MEIB. T. I. R. G. p. 755 & Autor Ann. Paderborn. L. II. p. 127 qui & diploma donationis ex Scrinio Corbejensi exhibet: Videre tamen hoc

ratore cœnobio suo olim factæ donationis dudum jam antiquata jura (d) resuscitare eoq; nomine Rugiam insulam affectare non dubitavit. Sed brevi hæc quidem postulata in auras abierunt. Neque directrix rerum humanarum provida Numinis cura Rugiæ Principatum, quem primus ex Pomeranica gente Princeps Wartislaus perpetuo (e) indivisum sanciverat, mox post interitum ejus divisum volebat. Igitur Pacificatio Osnabrugensis Universam non tantum *Rugiam* sed & *Cis-Oderanam Pomeraniam* pluraque ipsis adjecta salvo clientelari cum Imperio Romano-Germanico nexu Coronæ Svedicæ inviolabili lege (f) adjudicavit. Quadriennio post (g) Corfitzio Ulefeldio Danicorum Optimatum Principi Viro, sed ob suspicionem,

D d z

quam

hoc quoque est in Cl. SCHOTTGENII P. II, des N. und N. Pommerl. p. 270. Causa donationis fuit votum à Lothario susceptum. Hujus pater Ludovicus Pius Rugianos prælio vicerat, victosque tributum annui partem Cœnobio Corbejensi, quod S. Vito sacrum est, pendere jussit. Post fata Ludovici jugum quatientes Rugianos Lotharius filius domare longinqua, sed vana opera aggressus tandem S. Vito in partes vocato victoria parta omnia sacra vit. Itaque in ipsa Sancti hujus vigilia Gestimulo Rugianorum Principe acerrima pugna debellato donatione insule votum susceptum solvit. De fide Diplomatis P. WUJA (qui est J. V. WINTHERUS) in Hist. Ep. Camin. C. 11, pag. 508 præter rem dubitasse videtur sola hac ratione nisi quod HELMOLDUS in Chr. Slav. non Lothario I, sed Ludovico II hujus filio donationem illam adscribit. Quæ non sufficiens videtur causa cum Helmodi autoritas præsertim in rebus ab ætate ejus remotioribus fidei Diplomatis utique non suspecti sed genio potius ejus Seculi & Analogiæ Historiæ exacte congruentis merito postponatur. Fide dignorum virorum pro certo habetur an. 1326 autographum in archivo Corbejensi adhuc integrum existisse & hodiernum etsi mutilum vetustateque exesum ibidem existare.

[d] Apud Seren. Electorem Brandenburgicum hæc jura jactata tunc esse testatur PUFFEND. de reb. Brandenb.

[e] Vid. supra p. 156.

[f] 1648 Instr. Pac. Osnabr. Art. X. & PFANNER. Hist. Pac. Westph. Ubi Rugiæ nostræ peculiaris hæc ratio habita, ut, cum Pomeraniæ titulus atque insignia Coronæ Svedicæ & Ser. Brandenburgicæ Familiæ in communem usum addicantur; Rugiæ è contrario axiomata illi soli reserventur.

[g] In quo Viro ex summo honoris atque felicitatis fastigio in ultimam tandem miseriam dejecto fortuna, quid ludibriis suis efficere valeat, experta videtur. Delicta & fata illius in conspectum dedit Cl. HOJERUS in den Dännem. Geschichten p. 468. seqv.

quam contraxerat in Sveciam profugo pro ingenti pecuniæ summa ditio Bardenfis oppignorata (h) fertur.

§. II.

Annus Seculi superioris agebatur 54 cum CHRISTINA, insolito inter Scepra gerentes exemplo in prosperrimo rerum suarum cursu regni habenas æque feliciter tractandas Amitino CAROLO GUSTAVO mirandæ virtutis Heroi [i] committeret: Cujus breve tantummodo, sed præclarorum facinorum innumera copia [k] memorabile nostrisque etiam finibus haud quaquam ignobile regimen fuit. Grave hunc inter atque Daniæ Regem [l] exarserat bellum & Danus cum belli causas atque colores cogitaret, in Rugia etiam querelarum materiam invenerat, causatus [m] bona Roschildensia inde à pace Brömsebroensi contra jus fasque tributis [n] onerata fuisse. Cæsar Brandenburgicus atque Polonus Danorum tunc rebus studebant Svedorumque in tergis hæsurei Holfatiam, qua illi ad interiora Daniæ penetraverant cum exercitu omni [o] intrabant. Sed [p] cassus hic labor fuit Svedis victoribus pedem subinde promotibus. Jamque Hafnia obsidione [q] cincta ultima etiam facta Danico regno admoveere fortuna videbatur, cum subito mutato consilio Rugiam atque Pomeraniam [r] invadentes vel ita funestam ruinam illius avertere hostes conati sunt. Munimentum, quod ad *Tribusee* aditum objectum erat primum tunc [s] impetum expertum est, nec vim oppugnantium 30 præsidarii milites diu sustinuerunt. Inde *Lutinium* deditioe in hostium potestatem [t] venit. Tum qui *Damgardum* custodiebant Svedi, ne ab hostibus undique jam confluentibus circumvenirentur relictis tormentis Stralsundi-

am

[h] Prædem dictorum habeo Cl. HOJERUM l. c. p. 472, quem ipse habuerit, non indicavit.

[i] PUFFEND. de R. S. sub CHRISTINA gestis ad h. a.

[k] Id. de rebus à CAROLO GUSTAVO gestis.

[l] An. 1657 post triennium quam sceptrum CAROLUS GUSTAVUS sumferat.

[m] Vid. supra p. 200 sq. (n) Th. Eur. T. VIII. p. 185. conf. tamen & Svedorum ad hanc querelam exceptionem ib. p. 240.

[o] An. 1658. PUFF. l. c. L. V. §. 105 & de R. G. FRID. WILH. L. VII. §. 69.

[p] Id. ib. [q] An. 1658. PUFF. de R. G. C. G. L. V. §. 96. BERING. Obsidio Hafniensis. (r) An. 1659. vid. PUFF. de R. G. C. G. L. VI. §. 67.

Th. Eur. T. VIII. p. 1063. (s) Vid. ll. cc. (t) Vid. ll. cc.

am [u] se receperunt; Hæc enim eo bello invicta civitas mansit æque ac *Rugia insularis*, quam contra navibus destituti moliri nil poterant hostes. Sed munimentum *Darzense* recens erectum etsi fortiter restiterat, majori tandem oppugnantium multitudini [w] cesfit. Omnia tamen per pacem Olivensem an. 1660 ad Svedos pristinos Dominos [x] redierunt. Dani quoque, ne ultima tandem paterentur, pacis consilia [y] acceleravere. Igitur an. 1658 primum [z] Roschildensi, cumque mox [a] recruidisset bellum, [b] Hafniensi pacione biennium post lis omnis est abolita plenaque Svedis in Rugiana Danorum bona [c] potestas concessa est.

§. III.

Post 15 annos tristior per fines nostros omnemque Patriam scena pandebatur. CAROLUS tunc XI. Sveciæ sceptrâ tenebat sublimis animi Princeps virtutumque Heroicarum CAROLI GUSTAVI ex asse Hæres, qui Galliarum Regi fœdere junctus, ut socium hoste liberaret, in semet provocabat [d] ducto è finibus nostris in Marchiam Brandenburgicam hostili exercitu. FRIDERICUS igitur WILHELMUS inter maximos Seculi illius Heroes utique numerandus Princeps subductis è bello contra Gallum copiis quanta maxima poterat celeritate inopinantibus Svedis superveniebat, miraque felici-

D d 3

lici-

- (u) Vid. II. cc. (w) An. 1660. Th. Eur. T. IX. p. 12.
 [x] Instr. Pac. Oliv. Artic. XXII. & XXVI. *Damgardum & Tribusca* omnium prima reddebantur, Th. Eur. T. IX. p. 13.
 (y) Quam ægre Dania utramque & Roschildensem & Hafniensem pacem admisit, intelligere licet ex HOJERI Dñi. Gesch. p. 420 & 453.
 (z) Prima Pacis lineamenta Tostropi ad tertium lapidem Hafnia, ubi Svedici exercitus prætorium erat à Legatis utriusque partis an. 1658 d. 18. Febr. ducebantur; die autem 26 ejusdem mensis Svedis negotium urgentibus plena Pacificatio Roschildæ sequebatur.
 (a) De causis tam cito ruptæ pacis Roschildensis, vid. PUFF. R. G. C. G. Lib. V. Conf. Cl. HOJERUS I. c. p. 423.
 (b) An. 1660 d. 27. Maji in Castris ad Hafniam illa conclusa est.
 (c) Vid. Artic. *Tostropiensis* Artic. XV. Pac. *Roschild.* Artic. VII. *Hafniens.* Art. IX.
 (d) An. 1674. Totius autem belli memorabilia narrantur in dem Pommerischen Kriegs-Postillon, darin eine kurze Beschreibung des Landes und der vornehmsten Dörter/ vornemlich was von an. 1675 - 1679 zwischen der Cron Dänne-mærck und Ehr-Brandenburg an einen und der Cron Schweden an andern Theil in Krieges-Sachen passirt und vorgegangen.

licitate usus prælio Fehr-Bellinensi graviter fractos in Pomerani-
am [e] rejiciebat. Hæc fuga Patriæ nostræ Lernea hydra fuit. Nam-
que haud satis victor habebat hostibus repurgasse provincias suas,
sed nunc quoque ulcisci parabat, bello persecuturus, qui bellum ip-
si intulerant. Socias ei manus [f] jungebant Cæsar, Danus, Bata-
vi, Luneburgicus, Hassus & Monasteriensis. Non alias majus divi-
sionis periculum Rugiano Principatui imminuisse dixerim: cum
inter [g] foederis etiam leges esset, partem insularem Dano; Cis-
marinam cum Pomerania citeriori Brandenburgico præmium belli
fore. Atqui sic omnibus compositis ad arma ibatur. Cæsareis ad
Tribuseam, Danis *Damgardi*, per *Penam* Brandenburgicis invadere [h]
constitutum erat. Plurimum enim simul impetus haud expectaturos
Svedos crediderunt. Verum & expectabant hi illos & fortiter sus-
tinebant. Primi Brandenburgici ad *Gutzkoviã*, sed haud incruen-
to transitu *Penam* [i] superabant. Non eadem celeritate Cæsarei
atque Dani utebantur, ultimique in expugnatione munimentorum
Damgardensium per 16 dies [k] jam hærebant. Sed ubique propugna-
bant Svedi jam tergis imminere Brandenburgicos viderunt, ne an-
cipiti prælio urgerentur *Stralsundiam* tutissimum receptaculum [l]
petebant. Recuperabatur à Svedis *Tribusea*; iterum tamen Bran-
denburgici represso *Königsmarckio*, qui cum agmine suorum illam
tuebatur ipso Electore Duce [m] occupabant. Jamque & Dani sua-
rum

- (e) An. 1675. Th. Eur. T. XI. p. 723. [f] PUFF. R. G. FRID. WILH. L. XI. §. 41, 71. [g] Non quidem communis illius modo commemorati, sed peculiaris cujusdam, quod Daniæ Rex CHRISTIANUS V. & Elector Brandenb. an. 1675 *Doberani* in Megapolia sanctiori fide pegerant, & in quo convenit, ut Daniæ omnia recuperarentur, quæ Pace Brömlebroensi amissa erant, illisque *Rugia* etiam & *Wismaria* cum portu *Warnemundæ* adjicerentur. Aliquoties tamen mutata hæc sunt consilia placuitque alia atque alia ratio dividendarum provinciarum, quæ tunc temporis nondum Svedis ereptæ erant. PUFF. l. c. L. XIII. §. 29, 41, 43, 45, 48. L. XIV. §. 34, 40. conf. Th. Eur. l. c. p. 512 & 526. (h) Th. Eur. l. c.
- [i] Eod. tempore emisit agminibus prope *Jarmum* & *Stölsam* transitum moliebantur Brandenburgici, ut Svedorum vires distinerent. Th. Eur. l. c.
- [k] A primo ad 16 Octobr. diem Th. Eur. l. c. p. 765. [l] Quo facto & Dani destructis antea *Damgardensibus* munitionibus Provinciam intrabant, Th. Eur. l. c. p. 723. [m] Th. Eur. T. XI. ad an. 1676.

rum rerum fatigantes *Wittoviam* inter ac *Jasmundam* copiis expositis *Rugiam insularem* invadebant brevique sibi (n) subjiciebant. Unicum quod à (o) novo trajectu dicitur munimentum præfecto Gallo fortiter defendente in fide Svedorum permansit. Hic igitur Königsmarckius, quo pedem (p) firmaret, habens, sequenti mox anno transvectis *Stralsundia* copiis obviam hostibus ivit justoque prælio victos insula omni (q) ejecit: quin progressus victoriae augens *Damgardum* etiam, quod Dani reliquerant, munitionibus sedulo restauratis (r) occupavit; Verum, ut mutabilis fortuna est atque varia, à (s) Danis & Brandenburgico-Luneburgicis eodem adhuc (t) anno ipse iterum ubique (u) expellendus. Sic Svedorum viribus nullibi non prostratis omnis tandem *Rugia* omni æque ac *Pomerania* hostibus cessit. Atqui jam cuncta eo comparata videbantur, ut, quod initio belli confederati inierant pactum divisionis *Rugiæ* pro lubitu impleretur, nisi Gallus Cæsari interim & Imperio (w) reconciliatus universum militiæ suæ robur, quod in armis adhuc stabat, illis (x) objecisset. Tum enim, ne tota denique belli moles in ipsos rueret, dubiæ armorum fortunæ causam prospere hæcenus actam credere

(n) 1677 d. 7 Aug. exscensio facta præsentibus ipso Daniæ Rege filioque GEORGIO. [o] Die neue Jahr-Schange; non vero quod ad veterem trajectum jacet, die alte Jahr-Schange, uti Cl HOJERUS l. c. p. 421 habet. Hoc enim Danis succubuit. (p) Igitur vitio Danis vertendum dixerim, quod tota insula subacta unum illud propugnaculum in manibus Svedorum reliquere.

[q] An. 1678 d. 12 Jan. vid. *Succincta Relat. de Insula Rugia ejusdemque ab insulibus hostium per Campi Mareballum Königsmarckium liberatione 1678 vernacula Sundia in 4 ed.* conf Th. Eur. T. XI. p. 1159 sqq.

[r] Vid. Pommer[sh. Kriegs-Postillon ad an. 1678.

[s] Ante tamen *Darzzam* Pen - Insulam populati Dani erant & *Hiddenseam* omni humani cultus vestigio vacuum visitaverant, quam in *Wittoviam* ipsamque adeo *Rugiam* exscensionem faciebant, vid. Pom. Kriegs-Postillon ad an. 1678:

[t] Mense Sept. vid. PUFF. l. c. ad an. 1678. Th. Eur. l. c. p. 1159 sqq.

[u] Sed Luneburgicorum, qui hac vice *Pomeraniam* an. 1678 m. Majo intrare conabantur strenuam etiam obsidione *Damgardense* propugnaculum spreverit. Mense tamen Septembri ubi, qui in præsidio erant, *Stralsundiam* obsidione cinctam seque nunc omni auxilio exclusos viderunt Brandenburgicorum se arbitrio permiserunt. [w] Pace *Noviomagensi* 5 Febr. 1679.

[x] Hinc *Clivie* atque *Minde*, illinc *Oldenburgo* infesta signa inferebant Galli, PUFF. l. c. L. XVII. §. 79 sqq.

credere diutius noluerunt. Pacis consilia toties oblata amplecti factius visum. Illa igitur cum Dano [y] *Fonte - Bellaqueo & Lundia*, cum Brandenburgico in *Fano S. Germanici* hac an. 1679 lege coaluit, ut Suedis [z] tota Rugia cum Cis-Oderana Pomerania redderetur. Ita presentissimum separationis periculum Principatus noster tunc superavit & belli eventus spei quam fœderati hostes præceperant, nequaquam (a) respondit.

§. IV.

Ea pace per 32 annos quies Patriæ stetit donec regnante CAROLO XII omnis ætatis & memoriæ ad miraculum Clarissimo Heroe horribilis illa belli tempestas, quæ ineunte Seculo nostro cœorta erat, postquam integro decennio Arcuatum Orbem multo fragore concusserat, funestissimum tandem in Rugiam nostram Pomeraniamque fulmen (b) torqueret. Hinc Danus; illinc Russus atque Saxo-Polonus hostes adveniebant. Ille expeditionem œsus occupato (c) *Damgardo*; Hi superata (d) *Pena* Principatum nostrum (e) ingressi junctis copiis Sundiam obsidione clauderent. Sed opportunum ex Svecia auxilium (f) aderat, quo fortissimus Comes Steinbockius tam commode utebatur, ut per paludes Damgardenses rejectis hostibus non tantum sibi (g) transitum aperiret, sed & Danos una cum Saxonibus, qui subsidio illis venerant instructa acie ad *Gadebuscham* (h) victos præcipiti in Holsatiam fuga recedere cogeret. Et profecto salutis patriæ nostræ insignis isthæc victoria esse potuisset,

[y] Quæ Pax Galliam propriè & Daniam, sicuti Lundensis hanc atque Sveciam conciliat. Facta pax *Fonte Bellaqueo* 1679 d. 2 Sept. & *Lundia* eod. an. d. 29 Sept. Utramque in *Fano S. Germanici* Brandenburgica antecesserat ej. an. d. 29 Jun.

[z] Vid. Pacem *Fonte Bellaq.* Art. 5. *Lundensem* Art. 5, 6, 7. & *Brandenburgicum* in *Fano S. Germ.* Art. 5 sqq.

[a] Cl. HOJERUS l. c. p. 526 in subjecta nota postquam varia fœderatorum consilia de dividendis Svedorum provinciis enarravit, pro candore suo addit: *Doch die Rechnung traff am Ende nicht ein.*

(b) An. 1711 mense Aug. (c) D. 28 Aug. (d) Prope *Jarmum* oppidulum pontonibus transvecti AUGUSTO Rege presente. (e) Th. Eur. T. XIX. p. 761 sqq. Eur. Fama P. CXX sqq. G. LUDWIGS Univ. Hist. Part. I. p. 892. conf. Supplem. ad h. a. pag. 453.

[f] Vid. ll. cc. [g] *Neu-eröffnete Welt-und Staats-Spiegel* P. II. p. 363. Th. Eur. T. cit. p. 489. Supplem. LUDWIG. ad an. 1712. [h] Vid. ll. cit.

set, si exercitum victorem ad propellendum Saxonem atque Russum, quos in Pomerania à tergo reliquerat, (i) reduxisset. Sed cum persequi victos in Holsatiam satius videretur, deprehensa ejus fortuna hæsitavit; quinimo sequentibus mox hostibus in fatali illo ad Toningam asylo omnino (k) oppressa est. Tum vero ad subjungendam Rugiam & Pomeraniam redierunt, flammæ *Altenoensis* incendii vindices inter alia (l) oppido quoque *Lutitorum* minitantes. Jamque Summo Pro-Tribuno (m) Lützelburgio Duce in ipsa insula (n) excensio facta erat, & omnia eo spectabant, ut Stralsundia æque ac Sedinum expugnarentur, cum ex machina quasi mitiora fata apparuerunt Pomeraniaque trans-Penana (o) sequestri jure Boruffis attributa, hostiles exercitus, qua venerant, domum abierunt via. Sed minus diuturna hæc Patriæ halcedonia fuerunt. Pacto illo sequestrationis vinciri sibi manus Rex Sveciæ abnuens (p) ubi an. 1714 ex Turcia Sundiam (q) redux factus esset, quæ per amicos suos gesta erant omnibus damnatis, id totis viribus (r) agebat, ut, quæcunque Boruffis tradita erant, si aliter non posset, vi etiam armorum recuperaret.

§. V.

Igitur an. 1715 vehementer (s) recrudit bellum. Prima cum Borufficis præsidariis ad *Lutitorum oppidum* in finibus Rugianis (t) congressio fuit. Sed, ubi veteres mox (u) redierant hostes, hoc pariter ac *Damgardo* relicto ad interiora regionis & Sundiam denuo recedere Svedi cogebantur. *Rugia* insularis occupandæ præcipua tunc ap. hostes cura fuit; qua multo demum labore majorique

E e

peri-

[i] Ingenti enim terrore illos ipsumque Imperat. Russiæ perculsos fuisse post cladem Gadebuschensem ex Præfectis hostium non infimi ordinis sapius me tunc audivisse adhuc memini [k] An. 1712 d. 20 Dec. vid LUDW. l. c. ad h. a. coll. Supplem. Th. Eur. ad h. a. Eur. Fama P. CXXXIX. [l] Vid. *W. und St. Ep.* P. V. p. 2014. [m] Saxonum hic inter summos atque præcipui nominis præfectus erat. [n] An. 1713 d. 23 Jul. LUDW. l. c. P. II. p. 8. *W. und St. Ep.* P. VI. p. 62 sqq. [o] LUDW. l. c. P. II. p. 8 sq. coll. Suppl. ad h. a. *W. und St. Ep.* P. VI. p. 344, 511, 590. Eur. Fama P. CL [p] Th. Eur. T. XIX. pag. 364. [q] An. 1714 d. 22 Nov. LUDW. P. II. p. 47. [r] Id. ib. p. 135 sqq.

[s] An. 1715. m. Jun. & Jul. LUDW. P. II. p. 139 sq. [t] *W. und St. Ep.* P. VIII. p. 250. Ipseque Rex Sveciæ discrimini huic interfuisse credebatur. [u] An. 1715. m. Jun. & Jul. LUDW. P. II. p. 139 sq.

periculo (w) expugnata, ultima denique Sundia cruentam illis victoriæ materiam (x) præbuit. Hac ratione in Germania quidem cum Svedis tunc debellatum est, (y) cessitque Danis cum Pomerania Cis-Penana omnis Rugia nostra. Nondum tamen quinquennium omnino habuerant, cum lege pacis ab Augustissimo Rege nostro FRIDERICO I. felicissimo omine (z) restauratæ, omnis etiam cum Pomerania Cis-Penana reddenda esset. Ex eo tempore tot casibus funestis defuncta sub Imperantis propitia mansuetudine & Sceptri Svecici tutela integra ea nec ulli sui parte mutila acquiescit: faxitque DEUS ut æterna felicitate acquiescat!

§. VI.

Cœterum maris violentiæ atq; furtis terræ Rugianæ hodiernum subinde patent, & ubi tempore hyemali aut vernante paulatim anno contusæ glaciæ fragmina vis venti in montis fastigium cumulata ad terram agit, horrendoque impetu oras maritimas quatit, non minus [a] *Wittovia* & [b] *Jasmunde* cretacea in stupendam altitudinem edita, quam [c] *Mönckguti* & [d] *Hiddensea* fabulosa littora ve-

lut

(w) LUDW. I. c. P. II. p. 141 sqq. W. und St. Sp. P. VIII. p. 341 sqq. coll. p. 499 sqq.

(x) Antequam 1715 d. 24 Dec. in hostium potestatem perveniret. LUDW. I. c. P. II. p. 143 sqq. W. u. St. Sp. P. VIII. p. 492 sqq. (y) LUDW. I. c. P. II. p. 145.

[z] An. 1720 d. 3 Jun. (a) Ita de *Wittovia* imminutis mari finibus Dn. MILDAHNUS Zudariensis in Rugia Pastor hoc ipso anno beate defunctus in literis d. 6. Febr. an. 1726 ad me datis scribit: Auf Wittov ist von dem Plag / wo Arcona gelegen / nur noch ein Plag 2 Musqueten-Schuß in der Länge und ein in der Breite / oder 2 à 3 Morgen Feld groß. Das andre hat die See seit an. 1168 weggespület.

[b] In iisdem literis: Auf Sagard in der Stubnitz / ubi sedes Herthæ, ein viertel Beß ges davon / da Stärke, Bechers und Gâte, Michels Raub, Nest gewesen seyn soll / bey dem jeso sogenannten Königs Stuhl soll / wie mir der Herr Präpositus P. AGENKOP zu *Bubbin* berichtet / allein bey seinen Denken / über einen Stein Wurff abgespület seyn. Die Rudera zeigen es auch.

[c] In aliis ejusd. b. Viri 1726. d. 1. Maj. ad me misis ex Relatione Pl. Rev. Dn. RENTERI, Past. Mönckgutensis hodie bene merentis scribitur: Bey Mannes Leßben hätte die See die grossen Berge 30 bis 40 Schritt weggespület. Es wäre auch ein Dorff Witte genannt / vom Wasser verdorben / so / daß nun lanter See daselbst sey: und wäre noch verwichenen Herbst eine Frau begraben / die darin gebohren worden.

[d] Itid. in literis not (a) & (b) cit. b. Viri relatio est: Mir hat vorm Jahr der Pastor Hiddenseensis berichtet / daß vor 7 à 8 Jahren der Nord-Sturm in einer

Rache

lut(e) cuniculis actis subruuntur. Ita, ut hominum nunc viventium memoria ad multas orgyas passim terra absorpta sit. Quo vero magis luteum est solum, eo majora damna sentiuntur. Neque à clade illa cismarini Principatus extrema littora immunia videmus. Quin potius memorabile violentiæ maris exemplum *Darzensis* regio offert, cujus non contemnendam portionem nostra ætate intumescens undæ avulserunt, avulsamque fluctibus aliquamdiu jactatam civitatis Bardensis ditioni (f) adjecerunt. Alioquin eadem Bardensis regio & objacens ipsi Insula (g) *Cingsta*, (h) *Grislovienensis* item tractus, & quæ non, mari vicina loca recens ipsis à mari

E e 2

inflicta

Nacht auf ein Tüber-Schlag/ d. i. 6 Faden oder 12 Ellen breit langs von der Nord-
der-Seiten / welche fast eine Meilelang/ weggenommen.

[e] Cumque aliquando ad b. MILDAHNUM scripsissem, quod mirum me haberet compacta etiam illa atque cretacea littora fluctibus cedere, responsum tuli; Die Kreid-User auf Jasmund und Wittow thun freylich mehr Gegenstand als Leem und Sand/ müssen doch aber auch nach gerade oben nachfallen/ wenn die See/ und sonderlich das Eyß immer unterminiret; dazumahl dieses öfters Steine Klaffers-Länge u. Höhe mit aus der See bringt/ und sich Häuser hochhürmet/ wovon auch hier in meinem Kirchspiel noch dis Jahr ein Exempel/ da es doch nur am Binnen-Wasser lieget. Es mag auf die Art in 6/ 700 Jahren einen ganzen Ort wegnehmen/ wie sonderlich auf Wittow bey Arcona zu sehen.

(f) Rarisimæ alluvionis exemplum. Tantam habet amplitudinem transportata hæc terræ portio, ut pascendis pecoribus inserviat. Sed tremula eadem est, ut nondum factis in fundo firmata videatur sedes, proindeque periculum sit, ne aliquando ferente occasione atque vento, novam migrationem instituat.

(g) Præterlapso anno ex ore incolæ hujus insulæ percepi; Daß das Wasser noch jegund alda viel Schaden thâte/ und daß bey seinen Denken innerhalb 30 Jahren dasselbige nach der See zu wohl auf einige 100 Schritt/ ungeacht deren daselbst befindlichen Dünen weggerissen/ und nicht vielweniger an der Süder-Seite nach der Binnen-See zu. De alveo etiam *Prerovienfi* affirmabat idem ille: Daß er/ nach dem der Wind wehete/ bey seiner Mündung bald tieff/ bald seicht würde/ und wäre er denselbigen (1726) Sommer zimlich tieff gewesen.

(h) Magnus ille Dubslavi infra subjiendo non nisi rivulus fuit *Liazcha* nomen gerens. Unde apparet, quantum lenta illa maris edacitas successu temporis efficere valeat. Hodie crebris inundationibus tam prolixè jam diffusæ sunt undæ, ut tenui admodum terræ discrimine à cœmeterio absint. Insatiabili etiam libidine in agrum parochialem *Fahren-Bring* (quod à trajectu dictum autumo) grassantur; adeo quidem, ut fœni proventus hodie dimidia parte, qua olim fuit, minor inde quotannis redeat.

infecta vulnera ostendunt. Tua igitur ð DEUS singulari tutela, ut Patriam nostram Rugiam foveas contraque & maris & alia quæcunque pericula invictam serves precibus TË devotis & ad vulnera CHRISTI adstrictis rogamus.

SUPPLEMENTA.

Ad pag. 19 verba: *Posterior hæc omnibus Rugianis communis &c.* A KLEMPZEN in Chr. Manuscr: *Etel-Ruigen* scribit, *ist so viel als Edel Ruigen/ wie die Rugianer alle wolten Edel seyn.*

Ad pag. 140 sq. verba: *Invoito etiam Witzlao juniore &c.* Sed postquam copia mihi facta est diplomatis Witzlai junioris, quo ipse ille an. 1304 in oppido Lutiatorum tunc moratus Gryphiswaldensium jam tum factam effosionem portus confirmat, non adeo dubitare amplius potui, quin & Patris concessio hæc super re consensu illius data sit.

Specimen Diplomatum Rugianorum finium Historiam illustrantium.

NB. Spem feci B. L. p. 80 & 126, duorum Diplomatum alterius Henrici Leonis de fundatione, alterius Alexandri III. Papæ de confirmatione Ecclesiæ Svecinensis hic adjiaciendorum. Nunc vero, cum jam tum & temporis & paginæ angustia premor, transcribere illa ex papyro in chartam piget. Apud LINDENBROGIUM in Coll. Scripp. Septentr. utrumque est obvium, quem pro lubitu adire quisque poterit. Promissæ autem illustrationes alia V. D. occasione dabuntur.

(I.) BARNUTÆ confirmatio bonorum Cænobio Hyldenfi an. 1221. facta.

In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis Patris, Filii & Sp. S. Ego Barnuta filius Domini Jaromari Principis Ruyanorum universis Christi fidelibus præsentibus & futuris in perpetuum. Notum esse volumus tam præsentibus quam futuris, quod nos paternum imitari propositum cupientes fratribus monasterii de Hilda omnem libertatem cunctasque possessiones quas pater noster privilegii sui testimonio ipsis noscitur contulisse præsentis scripti & sigilli nostri attestacione perpetuo confirmamus, quas etiam propriis nominibus duximus annotare. In primis *locum ipsum in quo præfatum monasterium situm est, cum omnibus pertinentiis suis pratis & sylvis, in utraque parte amnis, ipsum etiam amnem ab hora (ora) maris usque in Guttyn castrum. Redeswitz villam cum omnibus pertinentiis suis aquis, pratis, sylvis usque in Gardist. Locum salis cum suis omnibus attinentiis. Wampand & Hildam, Lesnitzt & agros ex utraque parte & sylvam Darfin, Gubistowitz, Gvisdowe,*

dowe, cum omnibus attinentiis suis. *Locum molendini* in *Caminen* & agros & sylvas *Caminen* adjacentes. *Sylvam* quæ est *media inter Hildam & Cotscowe* ab omni jure liberam esse volumus perpetuo & ab omni humano servitio penitus alienam, soli Deo tantummodo & dicti monasterii fratribus servituras. Testes autem hujus nostræ confirmationis sunt Theodoricus Sacerdos noster, Dunyc Pristallus noster, Gneomerus, Witomer, Slavus, Popel, Circimerus & alii plures. Datum an. 1221 mense Novembri.

(II.) Transactio inter DOBEZLAUM de Crizstov & cœnobium Hyldense de limitibus an. 1249.

In nomine Sancte & individue Trinitatis Patris Filii & Sp. S. Ego Dobezlus de Crizstov miles, filius Domini Barnute omnibus hoc scriptum inspecturis presentibus & futuris in perpetuum. Cum eam que litigio finem imponit necesse sit transactionem litterarum munimine confirmari ne malitiosis calumpniandi occasio relinquatur nos cautele hujusmodi diligentiam adhibentes notum esse volumus presentibus & futuris quod causa que inter nos & monasterium de *Hylda* diu ventilata est mediantibus Domino Laurentio de *Rufa* & Domino Sifrido *Lode* militibus & fratre Petro monacho, finem hujusmodi sortita est. Ob reverentiam J. C. & gloriose virginis Marie matris ejus sani mentis & corpore consistemus & recognoscimus nos nihil juris habere in villa *Leftnitz*, quam in præjudicium justitiæ occupavimus sive locavimus nec in aliis possessionibus, quas pater noster Dominus Barnuta f. avus noster Dominus Jaromarus, fratribus dicti monasterii perpetuo possidendas contulerunt videlicet in *Cost* & utraque villa *Leftnitz*, *Wampand* & vico *Latbabo* & *Sulta*, *Damme* & *Wacharogh* & indagine juxta *Wacharogh* nec in agris, pratis, sylvis, piscationibus & aquis ad dictas villas f. ad alias possessiones ejusdem monasterii pertinentibus nomine nostro & nomine heredum nostrorum, quos habemus in presenti vel habituri dante Domino in futurum; seu etiam aliorum propinquorum nostrorum. Terminos quoque inter nos & predictas possessiones assignavimus, sicut in privilegiis monasterii expressi continentur videlicet à castro *Guttin* directa linea usque ad montem qui *Gardjiff* dicitur in quo quercus signata est & ad evidentem terminorum distinctionem cumulus ibidem à nobis, congestus est, & ab eodem cumulo similiter directa linea usque in rivulum qui *Liazcha* dicitur & est juxta *Prisecke* in sylva que est inter *Crizstov* & *Leftnitz* & pereundem rivulum usque ad mare. Preterea pro dampnis & lesionibus quas per nos seu homines nostros eidem monasterio intulimus, que compute sunt usque ad summam 100 marcarum denariorum habito sufficienti bonorum consilio, assignavimus Abbati & fratribus dicti monasterii de *Hijlda* ex parte nostra sedecim mansos indagenarios perpetuo possidendos, juxta terminos prememoratos cum omni jure liberos sicut & cetera bona prenominata videlicet ab omni advocatia, communi placito, expeditione vel qualicunque servitio nostro f. heredum nostrorum. Dedimus etiam dicto monasterio & ejus procuratoribus Abbatibus sc. & prioribus, qui pro tempore fuerint nomine nostro & heredum nostrorum plenam autoritatem

& liberam potestatem predictas possessiones retinendi, vendendi, commutandi vel quomodolibet alienandi pro suo arbitrio voluntatis. Fratres quoque prefati monasterii res & naveſ & ſervientes colonos quoque & homines eorum in omnibus poſſeſſionibus noſtris à ſolutione thelonii liberos eſſe perpetuo concedimus. Promiſimus etiam nos prefatum monaſterium pro poſſe noſtro plena fide tueri & contra malitias inſidiantium defendere, propter quod & fratres predicti monaſterii in *Sulta* eorum cenſum de tribus arcis quas eligimus tantum ad vitam noſtram nobis conceſſerunt, ita tamen ut, ſi arce ipſe quas elegerimus in tantum deteriorentur ut cenſum ſolvere non poſſint, nullum propter hoc reſtaurum predicti fratres nobis facere tenebuntur. Hoc quoque inter cetera cautum eſt, ut, ſi *Sulta* noſtra juxta Criſtow infra terminos eorum venerit, nobis & heredibus noſtris libera remanebit. In ſtagno quoque quod eſt juxta *Leſnitz* ad menſam noſtram ſagenam trahere poſſumus non autem aliis licentiam in ipſa aqua piſcandi dare, nec pro precio alicui ipſam aquam exponere debemus. Promittimus etiam bona fide pro nobis & heredibus noſtris omnibusque & ſingulis qui nunc ſunt & futuris, firmiter attendere & obſervare omnia & ſingula capitula ſupradicta nec unquam arte aliqua vel ingenio per nos vel per alios contraire expreſſe renunciantes exceptioni non numerate ſive etiam non ponderate pecunie & omni alii exceptioni que vel nobis vel heredibus noſtris aliquo tempore poſſent competere & omni auxilio juris canonici & civilis & omni conſuetudine que in *Theotonia* ſeu *Slavia* pro lege conſueverunt obſervari. Hoc etiam adjicientes quod ſi aliquis dictum monaſterium contra hanc noſtram ordinationem in judicio vel extra judicium coram quocunque judice eccleſiaſtico vel ſeculari, timore Dei poſtpoſito preſuſerit indebite moleſtare promittimus nos idem monaſterium ubique deſenſuros. In cujus rei evidentiam ſigillum noſtrum preſenti inſtrumento appoſuimus. Teſtes ſunt Dn. Laurentius de Ruja & Dn. Sifridus Lode milites qui ambo in fide militari promiſerunt, ſi aliquod de capitulis ſupradictis de parte noſtra violatum fuerit ſive etiam de parte monaſterii ſe in civitatem *Stralsfund* intraturos ad ammonitionem ejus cui injuria facta fuerit, nec niſi de ejuſdem licentia donec ſatiſfactionem plenariam perceperit abinde exituros. Teſtes etiam ſunt Jac. Tribbitow, Egbertus frater Bartholomei, Joh. Advocatus Domini *Wartizlai*, Brandic, David & alii multi. Actum an. Dn. 1249 m. Novembri.

(III.) BOGISLAI, BARNIMI & OTTONIS confirmatio privilegiorum & donatio civitati Demminenſi
an. 1292. facta.

In nomine Domini Amen. Bogislaus, Barnim & Otto Dei gratia Duces Slavorum &c. Univerſis Chriſti fidelibus preſens ſcriptum viſuris ſalutem in Domino ſempiternam. Quoniam omnia que ſub celi ambitu continentur, conſiderantur tranſitoria & incerta acta principum modernorum id circo roborantur, ne ut quandoque fieri ſolet à poſteris malicioſe valeant irritari, Sane igitur diſcat reverenda natio

natio presentium ac noscat felix successio futurorum quod nos deliberatione fidelium nostrorum provida accedente & requisita meritis etiam consulum & Burgensium nostrorum dilectorum de Demmin exigentibus, nec non motu proprio & libero reservamus iisdem burgensibus ea privilegia que progenitorum nostrorum tempore habuerunt dantes eidem civitati nostra Demmin totum jus quod Lubeke habet, ita quod dicta civitas integraliter ipso jure utatur quod civitas Lubeke verum esse dixerit sive justum. Termini vero dicte civitatis taliter distinguntur, videlicet de vado villa *Brunsw* supra *Babitz*, exinde supra *Penam*, inde descendo per *Penam* usque ad distinctiones & terminos Domini WITZLAI Principis Rujanorum inde directe per medium paludis *Crotznitz* supra *Treble* usque ad metas Principis jam predicti. Predictos autem terminos cum sylvis pratis agris aquis civitati apponimus eo jure quod *Stades-Nest* dicitur in vulgari. Preter ista nemus, quod dicitur *Demmin'sche Wold* cum *Pagenenoke* ad usus tantum reponimus civitatis. Damus siquidem iisdem burgensibus in stagno *Cummerov* piscandi liberam potestatem. Habebunt etiam liberam velificationem cum suis mercibus simul & piscationem per dictum stagnum & *Penam* infra & supra à rota molendini ante *Malchin* usque ad falsum mare exeundo pacifice pariter & intrando. Adjacentes ne que ab aliquo fiant clausure sive structure in *Pena* sive alibi civitati in prejudicium vel gravamen, Eandem libertatem piscandi, velificandi in aquis *Treble* & *Tollenfa* possidebunt terminos infra nostros. Volumus etiam incolas sepe dicte civitatis per totum nostrum dominium ab omni telonio & ungeldo esse liberas & exemptas. Item burgeneses qui se ad petendum mare expedierint pro sua libera velificatione voluntate & commodo nostro & nostrorum officialium offendiculo non obstante, & noster advocatus nullum penitus interdictum de annona faciet educenda, nisi cum consensu nostrorum Vasallorum & consulum civitatis. Item currus molendinorum circumjacentium annonam de nostra civitate Demmin molendi gratia educant sine omni offendiculo & reducent. Proprietates etiam harum villarum *Rustov*, *Rantekov*, *Metle*, *Woteneke*, *Seedorp*, *Tboze*, *Wolquardisdorp*, *Nossendorp*, *Dronnevitx*, *Dummerdorp* cum omni jure ac utilitate cum advocatia, precaria, moneta, cum judicio manus & colli cum terminis & in his contentis in campis sylvis pratis aquis pascuis simpliciter cum omni jure quod in ipsis habuimus vel adhuc tempore procedente in eis inveniri poterit vel acquiri dilectis dicte civitatis inhabitatoribus donare decrevimus perpetuis temporibus feliciter possidendis [a] ut autem hec tante libertatis donatio robore fulgeat perpetue firmitatis presentem paginam inde conscribi fecimus & sigillorum nostrorum munimine perennari. Hujus facti testes sunt Reimarus de Wacholt, Fridericus Vulpes de Wolde, Johannes Hobe, Raven de Woferin, Las de Carlov, Johannes de Walsleve, Henricus Vulpes, Gerhardus de Strelov, Paridam, Conradus de Broch, milites, Heyso de Broch, Johannes de Scolentin, Gerhardus Grope, famuli & plures alii sive digni. Acta sunt hec in Dymin anno Domini 1292 in vigilia assumptionis virginis gloriose.

(IV.) HEN-

(IV.) HENRICUS Dominus de Werle vendit civitati
Tribuses traductum Trebelæ an. 1285.

Nos Henricus D. G. Dominus de Werle notum esse volumus tenore presentium protestantes quod nos de bona voluntate & consensu dilectorum filiorum nostrorum Nicolai & Henrici vendidimus civitati Tribuses hæreditarem traductus nostri juxta Tribuses que vulgariter *Vere* nuncupatur perpetuis temporibus libere possidendam. Adjectum est etiam quod infra vel supra nullus traductus debet fieri qui dicto traductui impedimento sit. Thelonio nihilominus in eo modo in quo fuit & est, absque diminutione & augmento firmiter duraturo. Et ut in hac dubium suboriri non valeat presentem chartulam memoratæ civitati Tribuses ad cautelam tradimus sigilli nostri munitione roboratam. Testes sunt Nicolaus Hane, Godecho Luhe, Gothardus de Cröpelin, Rudolphus de Hunny Wardésdorpo, Henricus de Deminc, Henricus de Wolde, Theodoricus de Burem, Bernardus de Listen milites & alii quamplurimi fide digni. Datum Rostock An. Domini 1285 in d. b. Jacobi Apostoli.

Errata.

Pag. 2 lin. *titit* lege vacuum. p. 4 lin. TAC. l. de rebus Geticis. p. 12 l. *nenfis* l. indicio. p. 13 l. *evocavit* l. evocarit. p. 17 l. *Reges* delendum est, ac. p. 18 l. (k) l. hos. p. 16 lin. NERUMI, qua orientem. Lin. *nos* l. Scriptores. Lin. *rio* l. five. p. 22 lin. *minabatur* l. Tiuggeskego. p. 23 lin. *unum* l. hominum. p. 24 l. *ne* l. omnis. p. 26 lin. *rum*, delendum est comma post *vastarum* & *navium*. p. 27 lin. *quid* l. molirentur. p. 36 lin. *ponit* l. HELMOLDUS. p. 50 lin. *Chronicon* l. MADERUS pro MEIBOMIUS. p. 57 lin. *dio* l. KOELERUS. p. 72 lin. *retur* l. quibus, pro cui. p. 84 lin. *tsrras* l. terras. p. 110 lin. *rint* l. querela, p. 114 lin. *spectat* l. cernuntur. p. 129 lin. *roc* l. 1715. p. 135 lin. *Bieder* l. Rugianos pro Polonos. p. 153 lin. *patu* l. BARNIMI VIII pro WARTISLAI X. lin. *annum* l. 1451. p. 155 lin. *gnatio* l. VII. pro II. p. 161 lin. *Barnimo* l. locum. p. 200 l. *navatam*, verba: qui itidem illis annumerantur lege: quo nomine etiam veniunt.

INDEX

Alphabeticus rerum maxime memorabilium.

Academiæ Gryphicæ bona Roschildensia destinantur p. 201.

Alluvio in Rugia facta p. 26 sq. in Barden-
si ora. 219.

Alveus qui *Darzum* olim insulam fecit.
29. sq.

Alkubni Nob. olim cis - marinæ Rugiæ. 163.

Altenbagen Datenbergiorum bonum. 163.

Anchorarum fragmenta in Rugia effossa.
26 sq.

Anclonum. Ad illum usque Principatus
Rugiæ pertingit. 83 sqq. *Anclamensium*
fides & virtus. 173.

Angelus in Breviario Marchico refut. 105.

Arconæ sedes fluctibus majorem partem
absumpta. 23. expugnatur à Danis. 78.
evertitur à Pomeranis. 81.

Babitz haud procul Demino locus, ci-
vitatatis ditionem terminans. 131.

Bangerti computus annorum belli Rugia-
ni ab Henrico gesti corrigitur. 45. a-
lius ejus error. 64.

Bardbovet promontorium. 29.

Bardt castrum antiquissimum. 75. à Jaro-
maro I. recuperatur. 83.

Bardum à Mecklenburgicis expugnatur.
164. frustra à Pomeranis tentatur. 189.

Wartislai X. sedes. 199. & Bugislai XIII.
203. Dani occupant. 208.

Bardensis ora facies inundationibus muta-
ta. 28. sq. *Bardensis lacus* die *Bardische*
Winnen. See ante ingressum Slavorum
jam fuit. 30. *Bardensis tractus* antiquis-
sima commemoratio. 75. Rugiam uni-

versam cis - marinam indicat ib. à Danis
vastatur ib. & 78. à Brandenburgicis. 132.
Mecklenburgicis ab Imperatore in feu-
dum confertur. 178. Catharinæ Hene-
tæ oppignoratur. 197. irruptionibus
Mecklenburgicorum vexatur. 198 sq. &
maris. 201. 204. Bugislao XIII. con-
tingit. 202 sq. ad Principem Wolgasta-
num redit. 205. viduæ Phil. Julii tradi-
tur ib. cujus conjux frustra illum obti-
nere quærit. 208. *Senatus* jus Patrona-
tus Scholæ obtinet. 185.

Barnimi III. statura & virtus s. Portrait. 189.

Barnutæ collateratis lineæ Rugiani Princi-
pis possessio usufructuaria s. appanage.
97 sq. matrimonium cum Gutzkoviana
Comite ex causis politicis susceptum. 98.

Bartelsbagen Datenbergiorum prædium.
163.

Batavi cur Stralsundiam frequentius visi-
tarint. 109. an ejectione saburræ portus
Gellen profunditatem imminuerint. 29.
Gryphiswaldiam & Colbergam æque ac
Sundiam frequentant. 29.

Bede & Dr. Bede medicæ contributionis
genus. 192.

Bellum tricennale de Rugiæ successione.
190.

Belli tricennalis in nostris oris miseria.
208 sqq. *Sundensis* cum Witzlao IV.
an. 1314 & 16 gesti non ubivis obvia mo-
menta. 148 sq.

Bellorum navalium circa Rugiam olim
gestorum ratio. 28.

Bergensis Cœnobii fundatio & dos. 84.

INDEX RERUM.

- Beweis- und Beschwerungs- Articul** der Herzogen zu Mecklenburg / wegen der streitigen Land-Gränzen bey Ribniß contra die Herzogen von Pommern. 203.
- Beschwerung** der Damgardischen wieder die zu Ribniß und ihre eingeklagte Articul ib.
- Bibliotheca Historica Rugiæ. 2. Helvigiana* 84.
- Biefferskovberet** in Dania ad Principem Rugiæ pertinet. 147.
- Bodden** Celticum nomen quid notet? 30.
- Bogislaus X** totius Pomeraniæ & Rugiæ Monarcha. 199. & XIVtus. 205. Hic detrimentum Principatus Rugiani prudenter avertit. 208. Ultimus suæ gentis moritur. 209.
- Boltenhagen** Comitatus Gützkov. villa. 54.
- Bornholmia** ora hælæcum captura nobilis. 113. Bornholmia à Jaromaro II. expugnatur. 124.
- Bower** Comitatus Gutzkov. villa 54.
- Brandenburgici** Danorum contra Svedos fœderati. 212.
- Brandshagen** ad ditionem Putbuziorum spectat. 97.
- Bresevig** villa Cæsareorum clade nobilis. 210.
- Broock** quomodo Gryphiswaldiæ comparatum. 191 sq.
- Brodersdorp** Megapol. villa pacificationibus nobilitata. 148 sq.
- Brumfow** villa ditionem civitatis Diminensis terminans. 131.
- Buccua** provincia Ruaiæ Principatus. 84.
- Buggenbagii** Rugiæ Cis- marinæ nob. 163.
- Buggenbagenius** in Chr. Manuscr. *Micralio* & *Klemzenio* contradicit. 193.
- Bünfow** Comitatus Gutzkov. villa. 54.
- Busdorp** item ib.
- Caminen** molendinum in prima dote cœnobii Hyldensis fuit. 89. 107.
- Cæsarei** ingrati Pomerania & Rugiæ hospites. 207. Horum Rugia & Pomerania nunquam patiens. 210. Danorum contra Svedos fœderati. 212.
- Carenza** à Danis occupatur. 78. à Pomeranis evertitur. 81.
- Carolus IV.** Imper. Pomeranis Rugiam in feudum confert. 185 sq. Idem tractum Bardensem & Damgardenf. Mecklenburgicis confert. ibid. an pro Imperatore habendus ante mortem *Guntheri Schwartzburgici*? 186.
- Caroli Gustavi** gloriosiss. imperium. 212.
- Carolus XI.** sublimis animi Princeps. 213.
- Carolus XII.** ætatis nostræ mirandus heros. pag. 216.
- Castellum** an idem quod *vicus*? 51. quid ad illud requiratur. 165.
- Castellani** qui fuerint? 51. 168.
- Catharina Heneta** Barnimi VIII. ex sorore neptis. 197. multas in Rugia cis- marina terras oppignorationis nomine obtinet. ib. fit conjux Ulrici Stargardiæ ultimi Domini. 198.
- Catow** comitatus Gutzkov. villa. 54.
- Ceef. Rahne** antiquorum naves bellicas magnitudine æquant. 29.
- Cernifow** Comitatus Gutzkov. villa. 54.
- Cbiloniensis** pactio. 200 sq. circa illam Ranganonis error ib.
- Cbizzini** vid. Kizzini.
- Christina** Sveciæ Sceptra ponit. 212.
- Cimbri** diluvii in Rugia effectus. 25 sqq.
- Cingst** insula ditioni Bardensi contra mare presidio est. 31. ultra illam olim terra fuit. ib. *Cingst* commune totius insulæ nomen ib. olim alveo distincta ib. non recte in mappis Geographicis delineatur ib. à Danis vastatur. 75 sq. à Jaromaro I. recuperatur. 83. ej. pars in ditione cœnobii Hiddenseensis. 197. à Barnimo VIII. redimitur. ib. oppignoratur.

INDEX RERUM.

- tur. 197 sq. à mari carpitur. 201. 204 sq. 206. 219.
- Circipani* gens Slavica ubi habitavit? 79. sq. pertinent ad Principatum Rugiæ hæreditarium. 11. ab eo divelluntur. 42. ad illum redeunt. 49 sq. à Ratiboro Pomeraniæ Principe expugnantur & convertuntur. 66 sq. ab Henrico L. Pomeranis eripiuntur. 73 sq. sub fide homagii illis redduntur. 74. Circipanorum terra pluribus provinciis distincta. 75. Episcopatu Swerinenfi ab Henrico L. attribuitur. 79. à Jaromaro I. recuperatur. 82 sq. hostium vexationibus maxime exposta. 82.
- Cisa* dea populis germaniæ culta. 177. an & olim in tractu Wusterhusano? ib. sq. an eadem cum Iside? ib. germanicum non Slavicum nomen. ib.
- Cisa* flavius unde dictus? 177. ejus cursus. 178.
- Eisenborff* Silesiæ, *Eisendörp* Megapolia villa, à qua ultima familia dex *Eisendörpe* nomen assumpsit. 178.
- Eisenberg* / *Eisenmähl* ibid.
- Classès* bellicæ remis olim agebantur. 29.
- Codex* Diplomaticus Rugianus. 84. 130. - Vetus cænobii Ribnizensis. 151.
- Cænobiorum* dotatio cum reservatione domini eminentis à principibus facta. 141.
- Cognomina* principum à numeris petita an fide monumentorum nitantur? 162.
- Commercia* Rugiana quanti exteris habita. 111. quam in re constiterint. 112 sq.
- Conradus* Comes Gutzkavianus. 87.
- Corbejensis* Abbatis in Rugiam prætenfa jura. 210.
- Cornall* Datenbergorum aliquando bonum. 163. 175. quomodo Gryphiswaldensibus comparatum? 191 sq.
- Crantzii* errores. 85. 156.
- Cräplin* Comitatus Gutzkov. villa. 54.
- Crito* potentissimus Rugiæ dynasta. 3. commendabilis statura atque virtutis sed Christianorum hostis 5. ejus domini amplitudo ib. hæreditarius Rugiæ dominus ib. sq. Lubece conditor 7. maris Baltici dominus 31. à Danis metuitur ib. & à Saxonibus 33. sub ejus imperio res Rugiæ florent. ib. ejus virtus in senectute længvescit ibid. sq. ab Henrico Mecklenburgico bello petitur. 34. interficitur 35. imprudentiæ ejus exemplum ib. prudentiæ documentum 37. Saxonum recusat Vassallus esse 40. Pomeraniæ & Lutiæ tutelare imperium habet. 43. ab Henrico interficitur. 35.
- Croftniß* palus prope Deminum 131.
- Crusoto* villa ad Rugianos pertinuit 142.
- Culradensis* Ecclesiæ in Megap. dotatio 145.
- D***amborus* Rugianorum in Dania Legatus vir prudens ac magnanimus. 70. 76.
- Dammæ* nunc Neuen-Kirdjen in prima cænobii Hyldensis dote fuit. 198.
- Damgardum* in oppidum erigitur. 123. turris ibidem. 124. à Brandenburgicis vastatur. 132. Mecklenburgicis ab Imper. in feudum datur. 187. cruentum ad illud prælium 192. oppignoratur. 197. conflagratur. 204. per illum Cæsarei Pomeraniam intrant. 207. Svedi Cæsareis liberant. 208. errore præsidii ab his recuperatur. 209. liberatur denuo. 210. Svedi hostibus relinquunt. 212. Dani capere nequeunt. 214. Königsmarckius recuperat. 215. Luneburgici frustra obsident ib. Dani per illud invadunt. 216.
- Damgardensium* cum Ribnizensibus de cadavere certamen. 202. Damgardenses paludes Steinbockius superat. 216.
- Dani* rerum maritimarum jam olim peritissimi. 22. & politicissimi. 23. Critonem metu-

- metuunt 32. eorum in Pomeranos belli causæ futiles 70. Henrici L. ungues metuunt ib. Rugianos jure feudali sibi submittunt 77 sq. Henrico L. & Pomeranis præmia belli denegant 80. eorum res ubivis prostratæ 99 sq. Stralsundiam commerciis suis frequentant 109. ejus bona in Rugia vastant 200. Rugiam occupant 215. à Königsmarckio pelluntur ibidem.
- Dania** inter tres regni æmulos misere lacerata 68. multos egregios viros Rugiæ debet 79. à Jaromaro II. vehementer affligitur 123. Pomeranis auxilia ostendit magis quam præstat 170 sq. spe inani eos lætat 182. Optimates privatis suis commodis velificant, publica negligunt ibid.
- Daniæ Rex** jus succedendi in Principatu Rugian. stipulatur 146. sibi vivente adhuc Witzlao IV. asserit 147 sq. Wartislao IV. Principatum Rugiæ solenni apparatu tradit 158. imo omnino cedit ib. Pomeranis ex hoste amicus factus 190. multis promissis ab Imperatore adversus Sveciam excitatur 208. in Rugia belli causas quærit 212.
- Danici** belli cum Rugianis causæ 68. regni interitum Rugiani promovere student pag. 69.
- Dän**: Holm ratio denominationis 114.
- Darsin** sylvæ in prima dote cænobii Hyl- densis 89.
- Darza** der Darß hodie Pen - insula olim insula fuit 29 sq. traßui Bardensi contra vim maris præsidio est 31. ultra illam terræ olim fuerunt ib. à Danis vastatur 75 sq. à Jaromaro I. recuperatur 83. à Pomeranis emporium ibi excitatur 194. à Rostochiensibus destruitur ib. Dani eam populantur 215. mirabile violentiæ maris exemplum ostendit 219.
- Darzensæ** munimentum expugnatur 213.
- Dassova** Megapoliæ 181.
- Decbovii** Rugiæ cismarinæ Nobiles 163. Pütnitzæ Domini 202. Ducis Megapoliæ ad illos interdictum 204.
- Demminum** vana obsidione ab Imper. Conrado III. Dano, Saxonæ & Rugiano clauditur 66. à Witzlao I. expugnatur 94 sqq. à Pomeranis recuperatur 100 sqq. à Mecklenburgicis frustra obsidetur 175.
- Demminensis** civitatis territorium 131. cum Witzlao IV. dissidium de libera per Penam navigatione 142 sq. fides & fortitudo 172 sq. 184.
- Demminische Werber** misere vastatur 175 sq.
- Dersefow** Comitatus Gutzkov. villa 54.
- Dersnehovet** i. e. Dersemer - sive Darsimer- hovef est promontorium Ludoviciburgense 141.
- Devitzios** Dania Rugiæ debet 79. cis - marinæ Nobiles 163.
- Dextrarii** quinam? 170.
- Diploma Jaromari I.** foundationis & dotationis cænobii Berg. de an. 1193. p. 84. **Job.** & **Alberti II.** Saxonæ infer. 1261. 85. 125 sq. **Alexandri III.** confirm. Episc. Sverin. 1177. 9. 103. 126. **Cælestini III.** de ead. mat. 1191. ib. 103. 126. **Wartislai IV.** de telonio in portu Prerov an. 1325. p. 31. **Innocentii** confirm. Episc. Julin. 1140. 47. **Casimiri** de an. 1175. 50. **Clementis P.** confirm. Episc. Camin. 1188. ib. **Wernerii** atque **Henrici** Dominorum de Lößitz 1267. ib. 122. **Barnimi I.** confirmatio antecedentis eod. an. ib.
- Diviso** terrarum Pomeranicarum, 193.
- Dobrislava** Comitibus Gutzkov. conjux. 87.
- Dubslavus** Princeps Rugiæ collateralis lineæ. 98. de limitibus cum Abbate Hyld. transigit ib. 122.
- Dummendörp** in territorio Demminensi. pag. 131.

INDEX RERUM.

Dünen in in terra Cingst à mari rumpuntur. 205.

Eickledius corrigitur. 74. 132.
Eixensia bona quænam? 204. ab Episcopo Sverin. redimuntur ib.

Eldenau Comitatus Gutzkov. villa, 54. derivatio nominis 60 sq. cœnobium ibidem non à Pomeranis sed Rugiano Principe Jaromaro I. conditum. 89. plura vid. sub voce *Hylde*.

Eldenau villa ultra Ryccam quomodo Gryphiswaldiæ comparata. 191 sq.

Elzovii error. 168.

Episcopatus Rugianus. 201.

Equitatus dividendi ap. veteres ratio. 168.

Erixi P. Regis Dan. cum Holfatis fatale bellum. 195.

Erb-Einigung aller Herzogen zu Pommern zu Wollin 1569. 202.

Erb-Necess und Barnimi XI Ubergab der Regierung Stettinschen Antheils an seine Wetheren zu Jansenitz 1569. 202.

Ethel-Rugia communis omnibus Rugianis honoris titulus. 18 sq. 220.

Euphemia Norwegiæ Regina Principis Rugiæ filia. 139.

Fahren-Bring ager parochialis Gristovien-sis quanta ab undis damna patiat. 219.

Febr-Bellinensè prælium Pom. & Rugiæ funestum. 214.

Feudorum Danicorum indoles. 154.

Feudalem nexum Rugia olim cum Dania habuit 154.

Finium Rugianorum Historia est utilis & necessaria p. 3. sed difficilis ib. ejus fontes ib. divisio 3 sq. fines terrestres 5 sqq. maritimi 18 sqq. marini 32 sq. pristini imminuti 42. restaurati 49. 58 sq. eorum facies sub Tetzlavo Razei successore 60 sqq. sub Jaromaro I. 78 sqq. sub

Witzlao I. 94 sqq. undiquaque in tuto sunt. 99. fines cis-marini Principatus 102 sq. fines ad minutias non ostendendi ib. facies eorum sub Jaromaro II. 119 sqq. sub Witzlao III. 130 sqq. usque ad territorium Demminensè descendunt. 131. ultra Trebelam patent ibid. ultra etiam Penam ad Tollenzam usque. 132. 142. ad Vistulam protenduntur 133 sqq. ad illos sinus Wycensis pertinet. 138. eorum facies sub Witzlao IV. 139 sq. circa Reckenitzam ab antiquo controversi. 151. eorum facies tempore mortis Witzlai IV. 151. 155. sub Pomeranis ab an. 1325 - 1451. 153. ab an. 1451 - 1637. 198 sqq. sub Regibus Sveciæ. 209 sqq.

Flemmingi Rugiæ cis-marinæ Nobil. 163.
Frantzburgi de intromittendis Cæsareis agitur. 207.

Fretum quod Wittoviam & Hiddenseam dirimit cur Troch dicatur? 26.

Fretum Ruden inter atque Rugiam quando factum? 143. *Rugianum* qua ratione factum? 25. ejus dominium nunquam non penes Rugianos fuit. 33. & quidem optimo jure 114. immerito pro Penæ fluvii ostio venditur. 38. quo loco olim angustissimum. 39.

Frobenius contra Ludwigiū de Pribislao sive Henrico Brandenb. non Rege. 57.

Fuge (Otto) Stralsundiæ rebellionem confat. 198.

Gadebusch Megapol. oppidum Steinboeckii victoria nobilitatur. 217.

Galgenberg castrum prope Demmin. 176.

Gard sive *Garth*, quod in vocc. Damgard, Belgard, Neugard, &c. occurrit ejus sit idiomatis 81 sq. quid notet? ib.

Gardijst mons ubi? 104 sq.

Garten-Boigdet Rugia suos habet 2 sq.

Gast

- Gast**, quod in nominibus Wolgast, Velgast, Radegast, occurrit non Slavicum est sed Gotho-Vandalicum 47.
- Gellen** five *Gelenda* portus Sündensis quomodo factus? 28. unde tam exigua ejus profunditas? ib: 145. an unquam profundior fuerit? ib: sq.
- Genealogica** dubia 159 sq. 161 sq.
- Gerdeswold** villa unde nomen habeat? 104 sq. sylvestris olim ib: à quibus condita ib:
- Gnoijensis** ditio ad principatum Rugiæ hæreditarium spectabat 11 sq. 145. castrum Rommelsdorp olim habuit 146. Witzlao IV oppignoratur 140. redimitur & ad Henricum L. Mecklenburgicum jure feudali pervenit 146.
- Grangia** quæ dicantur? 142.
- Gribenau**: loci antiquitas 181. pristini domini ib: hodiernus ib:
- Grimma** unde originem & nomen habeat? 16. 104. à Jaromaro I. recuperatur 83. oppidum Rugiæ limitaneum 104. Primæ Saxonum in Rugia coloniæ 104. à Mecklenburgicis expugnatur 164. munitur 165. à Pomeranis recipitur 189.
- Grimmenfis** provincia dotale prædium viduæ Principis Rugiani 151.
- Grimmus** Princeps Rugiæ p. 4. 5. 16. nominis diversa Scriptura ib: in bello occumbit 14.
- Grislovia** lineæ collateralis Rugiæ appanagium 97 sq. 122. quomodo ad Gryphiswaldensē pervenerit? 191 sq.
- Grisloviensis** sinus exiguus olim rivulus Liazcha dictus 114. 219. 221. Angulus ab hoste intactus 175. tractus cedit Gryphiswaldensibus ib:
- Grosfryn** ubi sitna? 86.
- Grödn. Schwaden** 38.
- Gryphiswaldia**: locus ubi jacet ad Comitatum Gutzkoviensem pertinebat 54
- ejus pristina facies 107. nominis investigatio 106. 118. varia scriptio ib: urbis conditores 108. condendæ causa. 106 sq. an in an. 1233 prima ejus incunabula cadant? 107. quando muris cingi cœperit? 108. ejus ex ruina Sundiæ incrementa 111. à Jaromaro II. augentur 120. ab Abbate Wartislao III. non autem Barnimo I. traditur 120 sqq. quæ fuerit traditionis forma? ib: quamdiu obligatio ea feudalis duraverit? 121. Gryphiswaldiæ in veterem & novam divisio, hujusque fata & facies 123.
- Gryphiswaldens** regionis ante conditam urbem nulla apud Scriptores est commemoratio 75. Castrum Guttyr ante conditam urbem habuit ib: Cœnobii Hyldensi in prima fundatione donatur. pag. 90.
- Gryphiswaldensium** virtutis præmia 23. in Bornholmia privilegia 113. ad capturam halecis excurrunt ib: magnis elogiis à Duce suo ornantur 120. eorum cum Dominis terræ Loitzensis disfidium 122. cum Abbate Hyldensi de effossione portus Wycensis 140 sq. componitur lis ib: eorum jurisdictio in portu Wycensi ib: invidta erga principes fides 169 sq. bellicus apparatus 170. Principes suos intra mœnia recipiunt 176 sq. hostes reprimunt 177. in apertis campis cum illis congregari cupiunt 180. eorum cum Danis fœdus 183. in bello cum Mecklenburgicis expensæ 191. satisfactio & remuneratio ib: sq. eorum prædia recensentur 192. quomodo obtenta? ib:
- Gustaphus Adolphus** in Pomeraniam adventat 207.
- Gustrovia** olim Pomeranis paruit 12.
- Gutryr** castrum in regione Gryphisw. ante urbem conditam 76. monstratur ejus sedes 104. munimentum Rugiæ limitaneum ib. sq. Gutz-

Gützkovia: varia nominis scriptio 50. an Slavicum illud, dubitatur ibid. Sec. 12. urbs munita jam fuit ib. sq. 17. à Danis & Rugianis expugnatur 72. classe Danorum aditur 73. à Jaromaro I. recuperatur 84. 86. Cœnobio Bergenſi reditus præbet 86.

Gützkoviensis Comitatus non fuit sui juris, sed ad Remp. Rugianam olim spectavit 51. 54. 84. à Pomeranis subjugatur 50 sqq. fines ejus non sunt adeo obscuri, ut vulgo habentur 53. quanam fuerint ib. sq. 87. ad Rempulicam Rugianam reducitur p. 86 sqq. 97. iterum amittitur 100 sqq. ejus adversus Rugianos limitaneum munimentum 106 sqq. jure belli à Barnimo III. vivente adhuc ultimo comite vindicatur 188.

Gützkovienses Comites ex sanguine Principum Rugianorum fati 53. titulo appanagii terras suas tenuerunt ib. eorum interrupta est series 73. 87. è portu Wycentſi in Daniam pyratibus lembis excurrunt 107. ad Mecklenburgicos deficiunt 167 sqq. ad frugem redeunt 173. fortiter pro patria pugnant 184. Johannes Junior iterum ad hostes deficit 188. in prælio cadit ib. sq.

Hafnia obsidione à Svedis cingitur 212.
Habnius copiarum Mecklenburgicarum Dux fugatur & bove vectus ad dominum suum redit 188 sq.

Halecis præcipuum ap. Rugianos mercimonium 112 sq. quanti id habitum 113. capturæ ejus historia ib. 136. quid de migrationibus ejus habendum ib. vile prærium 113. jus ea capiendi 136.

Hansenhagen comitatus Gutzkov. villa 54.

Hassus hostibus svedorum accedit 214 sq.
Haseburg oppignoratur 197.

Haupt-Buch des Adelichen Jungfrauen Klosters Ribniſ 51.

Henricus Mecklenburgicus Godeschalci filius Critonem impugnat 34. interficit 35. Slavinam ejus filiam uxorem ducit ib. rotius Slavia imperium affectat ib. Rugianos fundit 37. in insulam persequitur 38. sq. pacem concedit 39. eos decipit ib. sq. iterum, sed frustra, invadit 40. sq. moritur 42. quando 41. qua parte per fretum Rugianum in insulam venerit? 38. Pomeranos contra Rugiam fœderatos habet 45. non subjectos 49. ejus filii de pristino fastigio res Obotritorum dejiciunt ib.

Henr. L. vagrios & Polabos sibi subjicit 56 & Obotritos 63. a Pribislaio legitimo Domino hos repetente bello petitur 70. sq. Pomeranos & Pribislaum fœderatos reformidat. ib. Pomeranis Circipanos eripit 72. sq. cum eo solo Pomerani rem sibi cupiunt 73. Slavia inhiat ib. sq. Pomeranos vafallos habet 74. Rugianos cum Danis vincit & sibi vectigales facit 77. sq. 80. an ille jus, quod armis in Principatum cis-marinum sibi acquisiverat in Duces Saxonie inferioris Afcianos transferre poterit? 126.

Henricus L. Mecklenburgicus terram Rostochiensensem & Gnoyensensem à Rege Danie in feudum accipit 146. sq. cum Witzlao IV. de finibus circa Damgardum belligerat 150. unde Leonis cognomen habuerit 159. Ribnitzenſis cœnobii conditor ib. ejus jus in Principatum Rugie ib. elogium 184. moritur ib. testamentum ib. sq.

Hemefenhagen an olim Redeswitz dictum? 104. sq.

Helmoldi de amplitudine Henrici Obotritorum Principis Statu genuina interpretatio

INDEX RERUM.

- pretatio 42 sq. verba quibus solis Rugianis regem tribuit, quomodo sint intelligenda 62.
- Hiddense* unde nomen habeat 24 137 antiquitas insulæ ib. quot villis sit habitata? 137. Dani eam propulantur 215; ejus littora mare carpit 218 sq.
- Sinrichs-hagen* villa quomodo Gryphiswaldiæ comparata? 191 sq.
- Historia* Rugiana incultior Pomeranica 1 sq. unde ordiatur 3.
- Historicorum* nostrorum contradictio 193.
- Hogendorf* comitatus Gützkov. villa 54.
- Hohen-Mühl* loci antiquitas & hodiernus possessor 180.
- Hojerus* contra illum monita 139 215 Candidus scriptor. 216.
- Holfatiæ* comes Gerhardus Pomeranis auxilio missus 170.
- Horst*: lineæ collateralis Rugiæ appanagium 87. Sylvestris olim ib. 105.
- Hulnerus* contra Genealogiam ejus monitam 134.
- Huda* quid in veterum Teutonum lingua 137.
- Huisfeldi* error. 162 183 sq 201.
- Hæc* Britannorum quid notet? 137.
- Hijlda* fluvii & cœnobii adjacentis nomen unde petum? 60 sq.
- Hyldense* cœnobiium solus Jaromarus condidit 89 sqq. locus ubi situm ad comitatum Gutzkavianum pertinebat? 54 & ad Principatum Rugiæ 54. 86. sq. controversiæ de cœnobii Hyldensis conditore pondus. 87 in solo Rugiano, non Pomeranico extruitur 91 de temporum foundationis discrepantia 92 ditionis limites terrestres 104 maritimi 141 Gryphiswaldiam condit. 106 sqq. Duci Pomeraniæ tradit in feudum 121. cœnobii dotatio cum reservatione domini eminentis facta? 141 an quæ an. 1309 Ruden inter atque Rugiam submersæ sunt, terræ ad cœnobiium Hyldense pertinuerint? 143 sq.
- Hytter* oder *Hydda* Svedicum voc. quid no et 137.
- Jaget* villa quomodo Gryphiswaldiæ comparata 192.
- Jarmers-hagen* ib. ib.
- Jaromarus I.* Tetzlavi successor & Regis D. gener simulatq; Vasallus 78 79 character atque imago ejus (portrait) 81 à Pomeranis in arce sua obsidetur ib. sq. Rugiam Cis-marinam à Pomeranis per 30 annos retentam recuperat 82 sqq. Comitatum etiam Gutzkavianum reducit 68 sqq. cœnobiium Hyldense solus fundat 89 sqq. Stralsundiam condit 92 regium titulum ab Imperatore oblatum recusat ib. Danis amicissimus ib. moritur ib.
- Jaromarus II.* ad Remp. accedit 112 cum Pomeranis amicitiam colit 119 sqq. cum Mecklenburgicis discrimina de finibus habet 123 hortatu Pontificis Daniæ Episcopos contra Regem tuetur ib. Daniam invadit & victor pervadit ib. Bornholmiam sibi subjicit 124 Danorum de morte ejus narratio ib. refellitur 130 tempus mortis determinatur 130.
- Jaromarus* : III. Episc. Camin. arte & Marte clarus 133.
- Jarmum* ad illud Saxones Penam superant 216.
- Jasmondiæ* cretacea littora fluctibus & glacie carpuntur p 23 218 sq. ad illam Dani appellunt 200 denuo 215.
- Jeser* villa quomodo Gryphiswaldiæ acquisita 192.
- Insularum* non una origo 25 quamnam Rugia habuerit? ib. sq. Daniæ inundatione factæ 26.
- Inundatio* qua Rien Deep an. 1309 factum com.

INDEX RERUM.

communiter creditur, an revera hunc esse etum habuerit? 116. 143. ejus exempla in nostris oris ib. 204 sq. 206. remedia quaruntur 204 sq. mirus ejus in Cingsta effectus 206. & in Darza 219. *Johannes de Gristov*, ex Gente Putbutzia cur à Gristovia cognominatus? 153. Societatem cum Gryphiswaldensibus contra Patriæ hostes init. 174 ab illa recedit ib. an propterea perfidus? ib. sq. *Jomsvikingar* 20. *Fulinenses* creduntur esse Jomsburgenses 20. 70. à Danis oppugnantur ib. *Iez* terminatio non prodit vocem esse Slavicam 48.

Ralsvåg villa quomodo Gryphiswaldiæ acquisita? 191 sq. *Kanutus* Obotritorum Princeps titulo feudi à Lothario Imperatore tanquam Saxonix Duce accepti. 55. *Kanzovii* Chronicon pro Klemptzenii allegatum 132. *Raridbrp* villa quomodo Gryphiswaldiæ comparata? 191 sq. *Remis* comitatus Gutzkov. villa 54. *Stiephoff* an olim Redeswitz dictum 104 sq. *Kiøge* urbs in Dania ad Witzlaum IV. pertinet. 147. *Kirbachius* alti molendini (Hohen-Mühle) Dominus 181. *Kirchdorff* quomodo ad Gryphiswaldenses pervenerit. 191 sq. *Risov* comitatus Gutzkov. villa 54. *Kizzini* eorum sedes 7. non in sola Megapolia, sed & Pomerania 9. ad Principatum Rugiæ hæreditarium pertinebant. 11 sq. 16 sq. 49 sq. 63 sq. *Klemptzenii* Chronicon cum *Kanzovii* confunditur 132. *Kwlerus* contra Ludwigiū de Henrico sive Pribislao Brandenburgico non Rege 57. *Koepkenii* memoria Lostii 204. *Koes* insula Cost olim 104 & Kuz dicta 141. *Königsmarckius* Tribuseam tuetur 214. reperitur ib. hostes in, & è Rugia fugat 215. *Krakevitzi* Oratio de præstantia insulæ Rugiæ 2. *Krakevitzi* Dania Rugiæ debet 79. Rugiæ cis-marinx Nobiles Ken-

zæ, Flemensdorpiæ, Hans- & Marteshagæ Domini 163. *Kuffovius* Comes turrim Grimmensem in meliores usus convertit. 166. *Kyrre* nomen Gothicum insulæ prope Bardum 30.

Lacus recens, frische Haffi inundationis vestigia prodit 26. *Ladebo* vicus in antiquissima cœnobii Hyldensis dote 98. 104. *Lassahn* Comitatus Gutzkovix locus 54. *Leist* olim *Lesenig* & *Lesenig* 91. 104. *Lemmii* Disp. de Rugia 2. *Leusitii* sive *Lusitii* quinam 7 sq. non est Slavicum nomen sed Germanicum ib. 48. varia ejus acceptio ib. ubi habitaverint? ib. an liber populus fuerint? 17. intra Penani Megapoliæ nunquam subiecti 43. Christiani sunt. 52. *Levenhagen* comitatus Gutzkov. villa 54. *Essierne/ Hidding* & *Bleding* Danica loca ad Principes Rugianos pertinent 146 sq. *Loig* Germanicum est nomen non Slavicum 48. castrum ab Henrico Obotritorum Principe expugnatur & solo æquatur ib. 51. à *Wartislao* I. Pom. Duce occupatur ib. sq. ad Comitatum Gutzkovianum olim pertinuit 54. oppidum & castrum ruinis aliquandiu sepulta jacent 72. à *Jaromaro* I. recuperantur 83 sq. & à *Witzlao* I. 94 sq. eorum varium dominium ib. à Pomeranis oppidum recuperatur 100 sq. habuit peculiares suos Dominos Principum terre Vasallos 122 ad Principatum Rugiæ redit 130 sq. plura vid. 150. 166 167. 169. 172. 208. 209. 212. 217. *Lubeca* à *Critone* condita 36. sedes ipsi fuit 37. à Rugianis frustra oppugnata ib. occupata & vastata 55. Principum occidentalis Slaviæ sedes 56. secundum à Rugianis expugnata & funditus excisa 57 sq. restauratæ stupenda incrementa 109. maris Balthici monopolium affectat ib. ibi consilia pacis agitantur inter Pomeranos & Megap. 181.

|| ||

Lubeca

Lubecenses Stralsundam ex improvise occupant atque vastant 109 sq. male ob id audiunt ap. Scriptores 110. à Witzlao I. urgentur 111 sq. Stralsundiam denuo comburunt 127 sq. Lubecensi civi terra Bardensis oppignoratur 185. *Lubuina* Rugiæ cis - marinæ olim urbs, de cuius situ conjectura 82. *Ludwigii* sententia de Pribislao Brandenburgico rege refutata 57. *Ludwigsbürg* olim *Darßin* in prima cœnobii *Hyldensis* dote fuit 89. *Luneburgici* Svedorum hostes 214. *Damgardum* capere nequeunt 215. *Lützelburgius* Saxonum Dux in Rugiam exscensionem facit 217.

Mansa / minsa Gothica voc. quid significent 144. *Manne* qui media ætate fuerint? 52. *Mansenhagen* *Datenbergorum* prædium 163. *Mapparum* Geographicarum circa *Cingstam* error 31. *Mare* an dominiæ limites admittat? 32. *Balthicum* an olim nullum fuerit? 26. ejus dominium penes *Critonem* 32 sq. cur dicatur *Harangicum*? 112. ejus dominium *Dano* ab Imperatore promittitur 208. vicinum ad Rugiam quo jure pertineat? 23. non cuivis patet 112 sq. *Marlovía* oppidum ad Principem Rugianum spectat 145. *Mecklenburgici* ob successione in principatu Rugiæ *Pomeranis* bellum movent 160 sq. ultra - *Penanam* terram invadunt 183. in cis - marina Rugia dominiæ jura exercent 185. *Bardensem* ditionem oppignorant ib. tres exercitus in *Pomeranos* ducunt 188. ad *Loitzam* funduntur ib. sq. & *Rugianis* terris ejiciuntur 190. mutuis connubiis conciliantur 194. 199. *Megapoliæ* vicina *Penæ* regio olim *Pomeraniæ* Principibus paruit 12. reliqua ad *Rugianos* spectavit 5. *Megapoliæ* trans - *Warnana* Saxonum olim dominium directum agnovit 40. *Wallensteinio* traditur 206. *Mette*

spectat ad territorium *Demminense* 131. *Meskenhagen* ad *Buggenhagios* aliquando spectavit 163. *Mestovinus II.* moritur 134. post mortem de provinciis ejus bellum ib. sqq. *Micralii* contradictio tollitur 56. circa lectionem illius cautela 14 sq. refutatur 17 sqq. ejus computus annorum belli *Rugiani* ab *Henrico Obotrito* gesti corrigitur 45. ejus & *Crameri* diversæ relationes 52 sq. erronea de primordiis *Gryphiswaldiæ* sententia 106 sqq. *Miles* idem olim ac *Vasallus* 74. *Mizlavus* Comes *Gutzkoviæ* primum *Christianus*, an idem sit nominis cum *Witzlao*? 53. *Moltken* Nobilis familia in *Bardensi* olim tractu florens 132. hodie in *Megapoliæ* florentissima ib. *Conradus Moltken* Ecclesiam *Culradensem* dotat 145. *Johanni Moltken* terra *Bardensis* traditur 185. *Molzahnorum* gens Nobilissima 172. nomen unde? ibid. prædia ubi? ib. *Henr. Molzahn* magni vir nominis 172 sqq. *Móna* ad Principem *Rugiæ* spectat 146. *Mónst.* *Gut* terra *Rugiana* an à *Monachis* sic dicta? 143 sq. ejus litora mare imminuit 218. *Morschin* comitatus *Gutzkoviæ* villa 54. *Muschbiza* Provincia *Rugiana* 84. *Mützentin* *Winterfeldiorum* olim prædium 163. nunc *Parfenovium* dominum habet 168.

Naves bellicæ cujus olim magnitudinis? 28 sq. cujus structura? 29. *Navigatio* *Sundenis* exigua profunditate portus *Gels* lect non impedita 29. *Neo-Campi* principum *Rugianorum* mausoleum 152. *Neo-Campensis* præfectura *Bugislao XIII.* contingit 202 sq. ad *Ducem Wolgastanum* redit 205. *Neringa* ad *Buggenhagios* olim pertinuit 162. *Neuenkirchen* olim *Dammaræ*, in prima cœnobii *Hyldensis* dote fuit, 98. 138. *Neu-Fähr.* *Schanß* à *Danis* vincitur 215. *Nicolotus* *Obotritorum* Princeps

INDEX RERUM.

ceps 56. Henrici L. Vassallus 63. filii Kizinorum solam terram obtinent, non vero & Circipanorum 64. *Nicolus das Kind* in *Nostof*: propter illum principatus Rugiæ bello affligitur 132. *Nicolaus Comes Gutzkoviæ* 87. *Nie*: Deep quomodo in antiquis membranis vocetur? 62. an. 1240. jam existit 61 sq. *Nienborg* castrum ubi? 94. *Nienbry* villa ad *Cisam* in præfectura *Hyl-densi* 179. an ex hoc nomine de antiquitate nominis præsumere liceat? ib. sq. *Nobiles* Rugiani in Dan. migrant 79. ad *Mecklenb.* deficient 161. qui nam in cismarino Principatu habitant? 163. *Nobiles* ultra *Svinam* interemptive paventes 169. *Nonnen-Dory* cœnobii *Bergensis* villa 86. nomen ejus quid probet? ib. *Nossendorf* in territorio *Demminensi* 131.

Obotriti quomodo hodie vocati s. *Critonem* Rugiæ Principem Dominum eligunt ib. Eorum sedes 7. *Principes* Ducum *Saxoniæ* *Vassalli* 40. *Henrico L.* subjecti 63. plura 70 74. *Oceani* dominium *Daniæ* Regi ab Imperatore promittitur, ut adversus *Sveciam* arma capiat 208. *Dehe* (von der) *Nobilis* familia unde nomen habeat 23 sq. *Oia* Insula unde *Gryphiswaldensis* cognomen? 23. 118. quamdiu insula fuerit? ib. n8. nomen Gothicum ib. & 30. plures hujus nominis in Principatu Rugiæ insulæ ib. sq. *Gryphiswaldensis* antiquo jure ad *Pomeranos* spectat 118. quando *Gryphiswaldensibus* acquisita ib. regioni *Wusterhusanæ* olim conjuncta 119. *Oldenburgerus* refutatur 48. *Oldenburgius*: contra eum de sede *Kizinorum* monitum 9. *Osten* castrum ad *Tollensam* ad *Rugianos* pertinuit 142. *Osteno* *Dania* *Rugiæ* debet 79. *Ostrusnam* provincia *Rugiæ* Principatus 84. nunc *Wusterhusensche Ort* 86. 119.

Paltbenii de conditore cœnobii *Hyl-*sententia 89. *Pamelstoss* castrum ubi situm? 143. *Pena* *Ruden* atque *Usdomam* non vero insulam *Rugiam* inter & continentem per *Gellen* ostium in mare evolvitur 38. 84. 101 sq. Comitatum *Gutzkavianum* terminat 54. ejus ostium à *Danis* occluditur 73. ultra quoque illam *Rugianæ* terræ 132. in ea domini partes *Rugianis* competeant 142. *Witzlaus IV.* eam claustris occludit ib. à *Brandenburgicis* superatur 214. à *Russis* & *Saxonibus* 216. *Penzio* *Dania* *Rugiæ* debet 79. *Rugiæ* *cismarinæ* *Nobiles* 163. unde dicti? 168. *Reinfridus Penzius* fide & fortitudine insignis *Castri Loitzensis* præfectus ib. sq. insulam *Rugiam* præsidii causa obtinet 181 sq. *Petershagen* quomodo *Gryphiswaldiæ* comparata 192. *Philippa* *Daniæ* regina *Sundensium* naves classe sua destruit 196. cladem patitur ib. *Winnow* Comitatus *Gutzkov.* villa 54. *Pirckheimerus* refutatur 127. *Poloni* *Danorum* contra *Svedos* fœderati 212. *Polabi* gens *Slavica* ubi habitaverit? 7. *Pomerani* aliquando *Rugianis* parebant 15. odii eorum in *Rugianos* causæ 65 sq. *Rugianos* terra continenti ejiciunt 66. sq. ipsi iterum ab *Henrico L.* ejiciuntur 73. sub fide homagii restituntur 74. *Daniam* vastant 80 sq. *Rugiam* expugnant ib. terram *Circipanorum* iterum amittunt 82. *Rugianorum* irreconciliabiles hostes 85. cum *Rugianis* firmissimam amicitiam colunt 119. *Desiderium* propagandi *Christianismi* expeditioni suæ prætendunt 77. *Rugia* insulari potiundi spem vanam fovet 77 sqq. *Pomerania* *Megapolæ* nunquam subjecta 43 sq. 49. ejus insignis per inundationes imminutio 24 sq. ulterior *Polonis* contingit 134. citerior *Svedis* 211. à *Brandenburgicis* occupatur 213 sqq. *Pontifices* *Clemens III.* *Alexander III.* & *Cœle-*

Cælestinus III. inter se committuntur 103.
Prædatio gloriæ reputata 19 sqq. *Premis-*
laus II. Pol. R. Pomeſianam ulteriorem
 obtinet 134. *Prærov* navigabilis portus
 31. non ſemper ejuſdem profunditatis 219.
Prībislauſ Wagriæ & Polabiæ Princeps 56.
 qua ab Henrico L. exiit ib. in Marchia
 ſibi Provinciarii querit ib. evaneſcit 57.
 non fuit Rex Brandenburgicus ib. *Prin-*
cipatus Rugiæ hodiernum peculiareſ ſibi ra-
 tionem habet 2. eſt indiſſolubilis ib. 156. ti-
 tulum ſola Sveciæ corona gerit ib. ejuſ
 Sec. XI. limites 5 ſqq. quatenus Critoni
 hæreditarius fuit? 11 ſqq. olim clientela-
 rem cum Dania nexum habuit 154. à Po-
 meranis non demum factus 156. inſula
 ejuſ caput 18. Ciſmarinus inundationibus
 patet 26 ſq. hæreditarius ad priſtinam am-
 plitudinem redit 49 ſq. à Pomeranis, Danis
 & Saxonibus miſere affligitur 68. ſqq. di-
 viditur in cis- & trans- marinum 101 ſqq.
 Cis- marinus in poteſtatem hoſtium per-
 venit 148. Princip. R. cum Pomerania con-
 junctio atque ab ea ſeperatio 193 ſqq. 195.
 196 ſq. conjunctione cum Pomerania pe-
 cularis Principatus rationem non amiſit
 200. Ejuſ & in pace Oſnabrugeniſ peculi-
 aris ratio habita 211. *Principum* Rugiano-
 rum moſ filioſ ſibi viventibus ſufficiendi
 94, 112, 139. illi non moriuntur 112,
 131. *Putbuſia* familia ex ſanguine Prin-
 cipum Rugianorum fata 53. 152. quas poſ-
 ſederit terras? 129. expectativam obtinet
 in Jasmund. & Wittov. 146. quare defi-
 ciente familia regnante in univerſum Rugiæ
 Principatum non ſucceſſerit? ib. 153. bona
 ſua in feudum offert ib. 194. univerſam Ru-
 giam inſularem titulo pignoriſ accipit 181.
 tertiam partem inſulæ olim obtinuit 194.
 Pütt antiquiſſimæ memoriæ locus Pithe
 alicubi dictus, qui integro olim terræ tra-
 ctui nomen dedit 75.

Querelarum quas Pomerani contra Me-
 gapolitanos habebant capita & ho-
 rum ad eadem exceptiones 137. *Quilow*
 Comit. Gutzkov. villa 54. *Quigin* ſplen-
 didiſ ædibus ornatur 166.

Rantefow villa in ditione Demminenſi
 131. *Rantzin* Comitatus Gutzkov.
 villa 54. *Ratiborus* I. D. Pom. Circipanos
 ſive Ciſmarinum Rugiæ Principatum ex-
 pugnat 68. *Ratze* Critoniſ Suſceſſor a-
 gnatus 35. *Wolgalt* moratur 49. amittit
 illud 45, 48. *Lubecam* bis expugnat & e-
 vertit 56, 57. perpetua cum occidentalibus
 Slavis bella gerit ib. an *Ratzeburgi* con-
 ditor? 58. moritur 59. *Rauſebeni* Nobi-
 biles Gribenoviæ olim domini 181. *Recke-*
nitzza. Circa illam contentiones 151, 202,
 ſqq. earum origo, 192. compoſitio 203. an
 Mecklenburgicis vendita? 192. *Redarii*
 ſ. *Rheteri* eorum ſedes 7. unde dicti? ibid.
Reg Gothicum voc: quid notet? 61 ſq.
Rega fluvius unde dictus? 62. *Rein-*
berg lineæ collateralis Rugiæ appanagi-
 um 97. quomodo ad Gryphiswaldenſes
 pervenerit? 191 ſq. *Reka*. Nova Reka por-
 tus ubi querendus 61 ſq. 116, 143 ſq. *Ren-*
ſchioldii Gribenoviæ Domini 181. *Ribje*
 quid germanice ſignificet? 61. *Ribnitzza*
 ad illam prælium 150 ſq. *Ribnitzenſ*. mo-
 numenta corriguntur 191. eorum cum
 Damgardenſibus de cadavere certamen
 202. *Ribnitzenſis* cœnobii conditor 159.
Riems inſula unde dicta? 114. an ſemper
 inſula fuerit? ib. olim majoris amplitudi-
 nis ib. ſylvam abięgnam habuit ib. quid
 mirum in illa? ib. error calcographorum
 circa illam 115. *Roebel* Wagriæ Princeps
 de ſemine Critoniſ circa an. 1150. 58. *Ra-*
ſchbildenſis Eccleſiæ bona in Rugia quando
 ipſi acquirita? 200 ſq. de illiſ pactio chiloni-
 enſiſ ib. belli anſam præbent 212. *Roffo-*
chium

ebium Regem Danie mœnibus excludit 147. *Rostochiensis* ditio ad Principatum Rugie hæreditario spectabat n sq. Danis patet 145. Henrico L. in feudum traditur 146 sq. *Rotbne-berit* in Bornholmia ad Principes Rugianos pertinet 124. *Rubbesfow* comitatus Gutzkov. villa 54. *Ruden* insula: nominis etymon. 115. olim Rugie conjuncta 23. non demum an. 1309. insula facta ib. sq. 143. aditum maris claudit ib. Portus Ruden dubii inter Rugianos & Pomeranos juris 117. *Rugia* oræ Slavica princeps insula 6. cis-marina communæ cum Pomerania nomen induit 15. transmarina cœnobio Corbejensi donatur 16. 210. ejus commoda & incommoda 19. unum immedicabile malum 23. inundationis in ea vis atque damna ib. 218. vix diem pristinae magnitudinis partem habet 24. an inde à diluvio insula fuerit 25. an diluvio Cimbrico insula facta ib. *Rugia* insula Mecklenburgicis nunquam subjecta 42 sq. Cis-marina à Ratiboro I. Pomeraniae adjicitur 68. ab Henrico L. expugnatur 73. lege homagii Pomeraniae redditur 74. Bardenfis tractus, das Land zu Wardt audit 75. Episcopatu Sverinensi dotem præbet 79. à Jaromaro I. recuperatur 82. 105. eos virtutis Danicæ ib. plenum dominium Episcopus Sverin: affectat 126 sq. ultra-marina Dano ab Imperatore promittitur 208. difficilis aditu 138. 210. recentiora fata 213. 115. 215. 216. 217. 218. maris violentiæ patet 218. *Rugenwaldum* antiqua Rugianorum sedes 135. *Ruggard* an vox Slavica? 81 sq. quid notet? ib. *Rugiani*. Eorum antiquissima Resp. 4. artem illi piraticam callentissimi 20. Principatum gentis Vandalicæ habent 33. formidabile vicinis nomen 34. funduntur 37. eorum character 37. Waldamarum Principem interficiunt 38. in insula sua oppugnantur ib. de-

nuo sed frustra ab Henrico impetuntur 40 sq. prudentiæ eorum exemplum 39. 70. 77. 109. fides incorrupta 39. cur ita à Christianismo abhorruerint? 40. eorum lausige Bauer-Rathen/ quorum combustionem parvi faciunt 41. Slavorum fortissimi 43. magnam sui fiduciam habent 57. simultatum cum Pomeranis causæ 65 sq. è terra continenti ab his ejiuntur 66 sq. Danico regno ultimam ruinam minantur 69. à Danis vincuntur & clientelari illis jure subjiciuntur 77 sq. Danos navali acie vincunt 77. à Pomeranis expugnati 80 sq. Demminum & Loitzam capiunt 94 sq. iterum amittunt 100 sq. maris apud illos dominium 32, 112, 129 sq. 136. *Rusfi* Rugiam cis-marinam per Penam invadunt 216. *Rustow* villa in ditione Demmineasi 131. *Ryccana* fossa, das Ryeß comitatum Gutzkavianum terminabat 54. nominis derivatio 60 sq. Principatus Rugiæ limes 102 sq. describitur ib. quousque in ditione cœnobii Hyldensis fuerit? 104, 108, 140. non est *nova* illa *Reka* cujus in Diplomate Witzlai I. de an. 1240 fit mentio 116 sq. dubii ea juris 117.

Sala. villæ parochialis nomen Gotho-Vandalicum p. 30. *Salina* prope Gryphiswaldiam ad Cœnobium Hyldense spectabant 98. 104. *Saxones* Critonem metunt 33. semper ei succumbunt ib. eorum culpa Slavi Christianismum subterfugiunt p. 40. eorum in Rugia coloniæ 134. ad *Farnum* Penam superant 216. in Rugiam exscendunt 217. *Saxorum* series in solo Cirmeusefensi unde venerint? 27. *Echönswold* villa ante 400 annos jam existit & incendio tunc delata est 180. *Echopen-Burg* castrum à Mecklenburgicis excitatum 189. *Echopen-Dam* clade Mecklenburgicorum notatus 188. sq. *Schwerini* Prin-

INDEX RERUM.

Principatus cis - marini Nobiles 163. res ad Mecklenburgicos trahunt ib. *Seebrög* pertinet ab civitate Demminensem 131. *Seehagen* Datenbergorum prædium 163. *Sequestrationis* pactum Svedos inter atque hostes 217. *Sigismundus* Imper. abalienationes in Rugia olim factas abrogat 197. *Sithne* Provincia Rugiæ 84. *Schlattow* Comit. Gutzkov. villa 54. *Slavia* multiplicis sensus vocabulum 35 sq. universæ *Henricus* Obotritus nunquam fuit Dominus 42 sqq. *Slavina* Svantibori filia Critonem maritum prodit 34 sq. quo fecerit id animo? ib. an Christiana fuerit? ib. *Soll* quid inferioris Saxonie idiomate dicatur p. 30. *Spanboerhagen* Wusterhusanæ regionis villa ad quam primum *Gustavus Adolphus* exscensionem fecit 207. *Starckow* Datenbergorum prædium 163. *Stavenhagen* provincia Pomeranorum feudum 190 sq. *Steinbokus* Danos ad Gadebuschum fugat 216. *Steffensberret* in Dania ad Principatum Rugiæ pertinet 147. *Steffenshagen* quomodo Gryphiswaldiæ acquisita 191 sq. *Steinsfordt* Comitatus Gutzkov. villa 54. *Sroislaus* familiae Putbuziæ factor 152. 155. *Strand* Voigt Sundensium Origo 137 sq. *Stralsundia* quo fine condita? 91 sq. à quo? 92. condendæ causa ib. sq. à Pomeranis evertitur 93. à Rugianis resuscitatur 96. antiquissimum ejus privilegium 96. Saxonum Colonia 97. flore commerciorum evehitur 109. à Lubecensibus vastatur ib. sq. reviviscit 111. quam cordi Principibus suis fuerit? ib. Principatus Rugiæ & citerioris Pomeraniæ caput ib. hodierna eminentia ib. jus piscandi 116. à Lubecensibus igne deletur 127 sq. qua culpa? ib. fatali incendio conflagrat 128. cocto lapide sed mutuo accepta pecunia restauratur ib. 4 ejus obfessiones 129. Patriæ ornamentum ib. venustius efflorescit 135 sq. ejus cum Witzlao IV. disfidia 147 sq. Protectionem Danicam ad triennium subit 149. à Danica classe impetitur 196. à Rugia trans-marina non vult seungi ib. *Cæsareis* formidabilis 209. invicta manet 207. 213. cruentæ victoriæ materiam hostibus præbet 217 sq. *Stralsundensis* an Witzlao IV. interfecerint? 152. eorum invictus animus 207. *Strela* insula nunc Dän-Holmia 28. prælium navale ad illam ib. *Streyensis* comitatus ad Ecclesiam Roschildensem olim pertinuit 200 sq. à terra Streye Putbuziorum discernenda ibidem. *Struvius* quo fundamento Megapol. Principes ante acceptam Romano - Germanici Imp. civitatem comites dicat? 186. *Svand* Gothicum voc: quid nover? 118 sq. *Svant* Wusterhausen cur Oja Gryphica olim nominata? ib. 179. *Svantiborus* Pomeraniæ Princeps quam late dominatus sit? 11. 12. prudentiæ ejus politicæ exemplum 34. à subditis depositus 43. sedes Sedini fuit 49. *Svantovit* Gothorum & Vandalorum origine idolum non Slavorum 178. ejus thesaurus tempore necessitatis patet 14. victoribus Danis & Saxon. cedit 80. *Svedorum* primum in Germania receptorum gloria Rugiæ debetur 207. illi Rugiam Cæsareanis eripiunt 208. præmium ea victoriæ ipsis cedit 210. in Daniam penetrant 212. Hafniam obsidione urgent ibid. Marchia peluntur 213 sq. *Sverinensis* Episcopus in Rugia cis - marina dos 79. Episcopus pleno jure eam sibi adscribere non dubitat 126 sq. 157. decimæ inter Pomeranos & Mecklenburgicos simulatum causâ 202. componuntur 203. *Sulta* oppidum Megapol. ad Principem Rugianum spectat 145. pacificatione clara 149. *Sültet* Mosyr. Castrum Rugianum in illa palude 132. *Sundische Wisch* an sub Cingstæ vocabulo indigetur? 31 *Synodus* Gutzkov. 54. *Systema* Geograph. Slaviæ Septentrionalis 7 sqq. *Tabula*

NR INK.
19

5571

102 sq. olim.

ratus 132. Exempt quod

regio, per alluvionem facta videret 26 sq. *Trentensis* fortitudo 173. 184. *Tribusea* oppidum Rugiæ limitaneum 102 sqq. castrum, an ad diœcesim Caminensem olim pertinuerit? 103. jure Teutonico donatur 132. ibi de finibus consultatur 203. 207. quando altissima ipsi adjectæ sint munitiones illæ? 208. recentiora fata 210. 214. *Tribuseana* Provincia à Danis vexatur 74. ej. amplitudo Rugiana Provincia 48. irrita donatio à Ducibus Saxonie inferioris Ecclesie Sverin. traditur 85. 125. 131. viduæ Witzlai IV. dotale prædium 151. *Troch* Gothicum voc; quid notet? 26. *Trumperwyck* sinus antehac nullus fuit 23.

Vagrü gens Slavica ubi habitaverit? 7. *Vasalli* tempore belli munita oppida ingrediebantur unaque cum civibus tuebantur 166. *Welgast* villa quale ejus nomen? 47. *Werchen* antiquissimus vicus memorabili prælio insignis 73. *Bergleich*

Me-
irpe
non-
æle-
cum
facit
ano-
Re-
ho-
o 78.
nen-
No-
Tol-
atale
paci-
sima
limes
supe-
phis-
102 sq. olim.
ratus 132. Exempt quod
regio, per alluvionem facta videret 26 sq. *Trentensis* fortitudo 173. 184. *Tribusea* oppidum Rugiæ limitaneum 102 sqq. castrum, an ad diœcesim Caminensem olim pertinuerit? 103. jure Teutonico donatur 132. ibi de finibus consultatur 203. 207. quando altissima ipsi adjectæ sint munitiones illæ? 208. recentiora fata 210. 214. *Tribuseana* Provincia à Danis vexatur 74. ej. amplitudo Rugiana Provincia 48. irrita donatio à Ducibus Saxonie inferioris Ecclesie Sverin. traditur 85. 125. 131. viduæ Witzlai IV. dotale prædium 151. *Troch* Gothicum voc; quid notet? 26. *Trumperwyck* sinus antehac nullus fuit 23.

zwischen Pommern und Mecklenburg wegen der Schwerinschen Stifte; Zehenden 203. Bisingar prædones maritimi unde dicti? p. 20. Bisingabola latebra prædonum maritimorum ib 104. 118. Vilm Insula an olim Rugiæ juncta fuerit? 115. ejus origo ib. olim arcem habuit. Bitte nomen plurium in Rugia villarum quid sibi velit? 136. duas mare hausit 137. *Vitzius* Nobilis ad rogum damnatus 193. *Ulfeldius* (Corfizius) varietatis fortunæ exemplum 211 sq. ei Bardensis ditio oppignoratur ib *Ulm-Rugi* non sunt continentis sed insulæ incolæ 18 sq. *Vogelsangi* Rugiæ Cismarinæ Nobiles 163. *Wolsow* villa describitur 184. prælio nobilitatur ib. *Vrangelus* Cæsarios Rugia excludit 210. prope Bardum eos infestat ib. *Urbium* Rugiæ & Pomeraniæ quæ olim materies fuerit? 129. muniuntur 208. *Urforum* (der Bähren) familia in cis-marina Rugia bona habet 204. Episcopo Sverinensi ea oppignorat ib. *Urdoma* & Wollinum insulæ Sec. XI. jam separatim existerunt 6.

Wackenoderi Chron. Rugianum 2. de Origine Vilm insulæ sententia 115. de Vitta Hiddenseensi 137. de terris Ruden & Rugiam inter submersis 144. *Wackerow* fuit in ditione cœnobii Hyldensis 91. 98. 104. *Waldemar* I. D. R. Rugianis incipit esse formidabilis 69 sq. *Waldemar* III. in Anti-Regem Daniæ electus 161. ejus cum Gryphiswaldensibus fœdus 183. *Wallensteinio* Megapolia servatur 206. *Wampen* olim Wampand in prima Cœnobii Hyld. dote fuit 91. 104. *Warnavia* Principatus Rugiæ limes 192. *Wartislaus* I. Pom. D. comitatus Gutzkov. sibi subjicit 51. & castrum Loitz ib. quo jure? 103. *Wartislaus* IV. primus ex gente Pomeranica Rugiæ Princeps 153 sq. quo

INDEX RERUM.

quo titulo? 155. *Wafizeba* Rugiana provincia 84. *Weidenhagen* Comitatus Gutzkov. villa 54. *Werlani* ob successione in Principatu Rugiæ Pomeranis bellum inferunt 160 sqq. *Westphalii* [Andræ] de conditore cœnobii Hyld. sententia 89. *Westphalii* [E. J.] de Cifa cogitata 177. *Wilmshagen* quomodo Gryphiswaldiæ comparata? 191 sq. *Witzi* quinam fuerint? 7. non Slavicum sed Germanicum nomèn ib. an liber olim populus fuerint? p. 17. *Wineta* præ cæteris oræ nostræ urbibus honestioris formæ fuit 129. *Winterfeldi* Mütsentini olim domini 163. ad Mecklenburgicos deficiunt ib. comitum Gutzkov. Vasalli 167 sq. nunc in Marchia Ukerana sedent ib. *Wismaria* Principem mœnibus suis excludit 147. *Witrovia* sub conditione aperturæ Putbuziis conceditur 146. ad illam Dani exscendunt p. 215. ejus littora mari subrauntur 218 sq. *Witz. III.* Sundium refuscitat 96. Comitatum Gutzkoviensem à Patre occupatum retinet 97. in Estoniam expeditionem suscipit 99. *Witzlaus III.* multa in Dania bona habet 124. ejus testamentum ib. elogium ibid. *Witzlaus IV.* Pomeraniæ ulterioris partem occupat 133 sqq. ejus uxor ib. ejus character 128 sq. 142. cum Demminensibus disidia fovet 142. terræ Gnoyensis dimidiam partem obtinet 145. multa bona in Dania habet 146 sq. cum Henrico L. bellum gerit 150. moritur 152. *Wulfssbdrp* olim Wolquardisdorp in territorio Demminensi 131. *Wolgastum* ad Principatum Rugiæ olim spectabat 14.

15, 54. ab eo avulsam 45, 48 sq. an à Julio Cæsare conditum nomenque impostum? 47. hoc non est Slavicum ib. antiquitas urbis 47. ab antiquo munitissima p. 48. 73. an. 1107. Pomeranis nondum subfuit ib. à Danis & Rugianis expugnatur 72. à Pomeranis recipitur 75 sq. à Danis & Rugianis expugnari non potest 86. castrumne antiquius an urbs? 181. castrum restauratur 193. *Wotenick* villæ antiquissima memoria 9 sq. pertinet ad civitatem Demmin. 131. *Wusterhusen* olim Ostrosnam 86, 119. tractus Wusterhusanus describitur 177 sqq. vastatur 180. *Wustrow* Megapolæ villa cur Svand - *Wustrow* cognominata? 119. *Wyck* villa unde vicus Danicus Danicæ *Wyck* dictus 76, 138, 142. primordia ejus ibid. antiquitas 138. situs antiquus ib. *Wyenssis* portus cujus indultu factus? 115, 138. in ditioe Rugiana ib. *Wyenssis* sinus *Wycker* *Bodden* jam olim commodus portus 76. Rugiani juris fuit 115 sq.

Yasmonda vid. *Jasmunda*.

Zepelini Rugiæ cis-mariniæ Nobiles 163. *Zernikow* vid. *Cernikow*. *Zirmenselensis* ager alluvionis exemplum 26 sq. *Ziethen* comitatus Gutzkov. villa 54. *Sithne* olim dicta 86. Cœnobio Bergensi reditus præbet 86. *Zühlendbrp* Darenbergorum prædium 163. *Zumios* Dania Rugiæ debet 79. *Zußow* comitatus Gutzkov. villa p. 54. *Zwinike* (das Schweinchen) *Henrici* *Obotriti* filius 55.

Adjicienda ad Errata.

Pag. 105 lin. Equidem l. audeo. p. 118. lin. autem l. quid pro quod,

